

4023
Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. १६४८
क

Title महानिखिलतन्त्रम्

Author

Extent टीका पत्र Age सं. १८४८

Subject तन्त्र

नं. १५८

नं. ६००

महानिर्वीणतंत्र

नं. १६४८

३

नं १६४ ट म
महानि कर्मलक
रुद्र कर्म
र कर्म
नं १६४ ट म

6036
96

५५

६:३०
३०
६
३०

महानिर्वाणतेमम्

प्रथमः बु
लासः
म-
नि-ते-
१

ॐ नमः शिवाय नमः गिरीन्द्रशिखरे रम्ये नानारत्नो
पशोभिते नानावृत्तलताकीर्णनानापत्तिवैद्युते स
र्वत्रकुसुमामोदमोदिते सुमनोहरे शोभसौगन्ध
मात्यामरुद्रिरुपवीजिते अस्मरोगणसंगीतक
लक्ष्मिनिनादिते स्थिरच्छायादुमच्छायाच्छादिते स्नि
ग्धमेजले मत्तकोकिलसन्दाहसं पुष्टविपिनोत्तरे
सर्वदास्वगणैः सार्द्धं मत्तुराजनिषेविते सिद्धचारण
गन्धर्वगाणपत्यगणैश्च ते तत्रमौनधरं देवचराच
रजगद्गुरुम् सदाशिवं सदानन्दकरुणास्तसागरं
कर्पूरकुन्दधवलं शुद्धसत्त्वमयं विभुम् दिगम्बरं दी
ननाथं योगिन्द्रं योगिवल्लभम् गंगाशीकरं संसिक्त
जटामण्डलमणितम् विभूतिभूषितं शांतं बालमा
लंकपालिनम् त्रिलोचनं त्रिलोकेशं त्रिशूलवरधा
रिणम् आशुतोषं ज्ञानमयं केवल्यफलदायकम् नि
र्विकल्पनिरातं कं निर्विशेषं निरंजितम् सर्वेषां हि
तकर्तारं देवदेवं निरामयम् प्रसन्नवदनं वीर्यलो
कानोहितकाम्पया विनयावनमता देवी पार्वती शिव
मन्त्रवीत श्रीपार्वत्युवाच देवदेव जगन्नाथ मन्त्राय
करुणानिधे त्वदधीनास्मि देव शतवाक्काकारिणी स
दा विना ज्ञायामया किंचिद्वाधितं नैव शक्यते कृपाव
लेशो मयि चेत्तस्मै होः स्तियदिमां प्रति तदानिवेयं ते किं
चित्सनसाय हि वारितम् त्वदन्यः संशयस्यास्य कस्तिलो

कामहेश्वर हेताभावितमहोवा सर्वज्ञः सर्वशास्त्रवि
त् सदाशिवउवाच किमुच्यतेमहाप्राज्ञेकथ्यतां प्रा
णवल्लभे यदकथ्यंगणेशोऽपिस्तुतेसेनापतावपि
तवाग्रेकथयिष्यामि सुगोप्यमपियद्वेत् किमस्ति
विषुलोकेषु गोपनीयेतवाग्रतः समरुपासिदेवि
त्वनभेदोऽस्ति त्वयामम सर्वज्ञा किं न जानासितन
भिज्ञेवष्टुमि इति देववचः श्रुत्वा पार्वती हृष्टमा
नसा विनयावनता सा धीपरिपुष्टा शोकरम्
श्रीश्रीश्रीवाच भगवन् सर्वभूतेश सर्वधर्मविदेव
र कृपावता भगवता ब्रह्मातर्यामिना पुरा प्रका
शिता अतर्वेदाः सर्वधर्मापहृदिताः वर्णाश्रमा
दिनियमायत्रैव प्रतिष्ठिताः तदुक्तयोगयज्ञा
द्यैः कर्मभिर्भुविमानवाः देवान् पितृन् प्रीणयं
तः पुण्यशीलाः कृतेषु गो स्वाध्यायध्यानतपसा द
यादौ नैर्जितेन्द्रियाः महाबलामहावीर्यामहास
त्त्वपराक्रमाः देवायतनगामर्त्या देवकल्याणवृ
त्ताः सत्यधर्मपराः सर्वसाधवः सत्यवादिनः राजा
नः सत्यसंकल्पाः प्रजापालनतत्पराः मातृवत्प
रयोषितस्तुष्टवत्परसूनुषु लोष्टवत्परविते
षु पश्यन्तो मानवास्तदा आसन् स्वधर्मनिरताः स

म-
हा ते-
२
प्र-

दासत्कार्गवर्तिनः नमिष्याभाषिणः केचित् न प्रमा
दरताः क्वचित् न चौरानपरदोहकारकानुदराशयाः
नमत्सरानातिरुष्टानातिस्वध्यानकामुकाः संदेतः
करणाः सर्वे सर्वदानदमानसाः भूमयः सर्वशस्या
त्माः पर्जन्माः कालवर्षिणः गावोऽपिङ्गयसम्पन्नाः
पादपाः फलशालिनः नाकालमृत्युसूत्रासीत् नड
भित्तनवारुजः हृष्टाः पुष्टाः सदारोग्यास्तेजोरुपगु
णाविताः स्त्रियोनव्यभिचारिण्यः पतिभक्तिपराय
णाः ब्रह्मणाः तत्रियावेषणाः शूद्राः स्वाचारवर्तिनः
स्त्रैः स्त्रैर्दुर्मैर्यजेतस्तेनिल्लारपदवीगताः कृतेव्य
तीतेत्रेतायोदृष्ट्वाधर्मव्यतिक्रमम् वेदोक्तकर्मभि
र्मर्त्यानशाक्तः स्वष्टसाधने वह्नकेशकरं कर्मवै
दिकं भूरि साधनं कर्त्तुं न योग्यामन्त्रजाश्रिना व्याउ-
लमानसाः त्यक्त्वा कर्त्तुं न चाहति सदाकातरचेतसः
वेदार्थशुक्लशास्त्राणि स्मृतिरूपाणि भूतले तदाते
प्रकटीकृतपतपः स्वाध्यायदुर्वलान् लोकानतार
यः पापात्तुः त्वशोकामयप्रदात् त्वाविनाको
ऽस्ति जीवानां चारुसंसारसागरे भर्ता पातासमु
उत्तापितवत्प्रियकृतप्रभुः ॥

ततोऽपि द्वापरे प्राप्ते स्म सुकृतसकृत्तो ज्ञाते यः
स्मिन्लोके मनुजेश्चाथि व्याथि समाकुले संहिता
शुष्यदेशे न त्वयै वोढारितानराः आयाते पापिनि
कलो सर्वधर्मविलोपि निडराचारेडस्त्रयंचेडष्ट
कर्मप्रवर्तके न वेदाः प्रभवस्तत्र स्मृतीनां स्मरणं
कुतः नानेतिहासपुक्तानां नाना मार्गप्रदर्शिताम्
बहुलानां पुराणानां विनाशो भविता विभो तदा
लोका भविष्यन्ति धर्मकर्मवर्द्धिर्मावाः उच्छेत्वा
मदोत्तमाः पापकर्मरताः सदा कामुकालोत्तमाः
क्रूरानिष्टराडर्मावाः शठाः स्वल्पायुर्मदमतयो
रोगशोकसमाकुलाः निःश्रीकानिर्वलानीचानी
चाचारपरायणाः नीचसंसर्गनिरताः परविताप
हारकाः परनिन्दापरद्वेषपरीवादपराः खलाः
परस्त्रीहरणे पापाः शंकाभयविवर्जिताः नि
र्दनामलितादीनाद रिद्धाश्चिररीगिणः विप्राः शू
द्रसमाचाराः सन्ध्यावन्दनवर्जिताः अयाज्या
जकालव्याडवृत्ताः पापकारिणः असत्यभाषिणो
मूर्खादाम्बिकाडस्त्रयंचकाः कत्याविक्रयिणो
वात्सास्तपोव्रतपरोम्भवाः लोकप्रतारणार्थाय

म.
निते

३
प्र.

3

जप पूजा परायणाः पाषाणः पतित मन्याः श्रु-
ताभक्तिविवर्जिताः कदाहाराः कदाचाराश्च त-
काः शूद्रसेवकाः शूद्रात्रभोजिनः क्रूरा ह्यवली-
रतिकाशुकाः दास्येति धनलोभेन स्वदारान्ती-
च जातिषु ब्राह्मणविह्वमेतावत्केवलं सूत्र-
धारणम् नैव पानादिनियमो भक्ष्याभक्ष्य-
विवेचनम् धर्मशास्त्रे सदानि दासा-
दुष्टोद्धानि रंतरम् सत्कथालाय-
मात्रं च न तेषां मनसि क्वचित्
तथा कृतान्ति तत्राणि जीः
वोडारणहेतवे निग-
मागमजातानि भु-
क्तिमुक्तिकरा-
णि च देवी-
नां यत्र

॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥

॥ ॥

॥

देवानां मंत्रयज्ञादिसाधने कथिता वहवो न्यासाः
सृष्टिस्थितादिलक्षणाः वज्रपद्मासनादीनिगाद
तामपि भूरिषाः पशुवीरदिव्यभावादेवतामंत्रसि
द्धिदाः शवासने चित्तो गहो मुण्डसाधनमेव च लता
साधनकर्माणि त्वयोक्ता नि सहस्रशः पशुमावदि
व्यभावो स्वयमेव निवारितो कलौ न पशुभावोऽस्ति
दिव्यभावः कुतो भवेत् पञ्चपुष्पफलतोयं स्वयमेवा
हरेत् पशुः न मूत्रदर्शने कुर्वात् मनसान्स्त्रियं स
रेत् दिव्यश्च देवताप्रायः सुदन्तः करणः सदा हन्ता
तीतो वीतरागः सर्वभूतसमः तस्मी कलिकल्मषपु
ष्पानां सर्वदा स्थिरचेतसाम् निद्रालसप्रसक्तानां
भावशुद्धिः कथं भवेत् वीरसाधनकर्माणि पंचत
तो दितानि च मयं मांसं तथा मत्स्यमुद्रां मेषु न मेव
च एतानि पंचतन्त्रानि त्वया प्रोक्तानि शंकर कलि
जामानवास्तु व्याशिसौंदर्यरायणाः लोभात्तत्रपति
ष्यन्ति न करिष्यन्ति साधनम् इन्द्रियाणां सुखार्थाय पी
त्वा च वहलं मधु भविष्यति मदीयं ताहिताहितवि
वर्जिताः परस्त्रीयर्षकाः केचिदस्य वा वहवो भुवि न
करिष्यन्ति ते मत्ताः पापाशक्तिहीना बुद्धिहीना भूत्वा
च विकलेन्द्रियाः हृदे गर्ते प्रांतरे च प्रासादात् पर्वता
दपि पतिष्यन्ति मरिष्यन्ति मनुजामदविह्वलाः केचि
द्विवादयिष्यन्ति गुरुभिः स्वर्जनैरपि केचित् मोनास्त

म-
नि ते-
ध
प्र-

प्रायाश्च परे बहुजल्पकाः श्रकार्यकारिणः क्रूरा य-
र्ममार्गविलोपकाः हिताय धानिकर्माणि कथिता-
नितया प्रभो ममेतानि महादेव विपरीतानि मान-
वे केवायोगं करिष्येति या सजातानि केऽपि वा स्तोत्र-
पाठे यंत्रलिपे पुरश्चर्यां जगतपते पुण्यधर्मप्रभावे-
ण स्वभावेन कलोनराः भविष्यन्ति दुर्हताः सर्वथा-
पापकारिणः तेषामुपाये दीने शक्तपथा कथय प्रभो-
आपुरारोग्यवर्धनं वलवीर्यं विवर्द्धनम् विद्यावुद्धि-
प्रदं नृणामप्रयत्नशुभं करम् येन लोका भविष्यन्ति-
महावलपराक्रमाः शुद्धचिन्ताः परहिता मातापित्रोः-
प्रियेकराः स्वदारनिष्ठाः पुरुषाः परस्त्रीषु परं मुखाः-
देवतागुरुभक्ताश्च पुत्रस्वजनयोषकाः ब्रह्मज्ञा ब्र-
ह्मविद्याश्च ब्रह्मचिन्तनमानसाः सिद्ध्यर्थं लोकपाश-
याः कथय स्पृहाय यत्र कर्तव्यं यदकर्तव्यं वर्णाश्र-
मविभेदतः विनाशं सर्वलोकानां कस्मात्ता भुवनत्र-
ये इति श्रीमहानिर्वाणतंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमैस-
र्वधर्मतिर्णयसारे श्रीमदाद्या सदाशिवसंवादे जी-
वनिस्तारोपायप्रश्नः प्रथमोऽह्वासः इति देव्या व-
चश्चुत्वा शंकरो लोकशंकरः कथयामास तत्त्वेन म-
हाकारुण्यवारिधिः श्रीसदाशिव उवाच साधु एष्टुं-
महाभागो जगतां हितकारिणि यत्तादृशः शुभः प्र-
श्नो न केनापि पुराकृतः यन्मासि सकृत्तत्तासि हितासि

कलिजन्मनाम् यद्दयङ्कतयाभदेसत्तेसत्तेयथार्थ
तः सर्वज्ञातेत्रिकालज्ञायर्मज्ञापरेमेश्वरि भूतेभवद्
विष्णुचयर्मभुक्तं तयाप्रिये यथातन्नेयथात्मायंयथा
योगेनमेशायः कलिकल्मषदीनानोहिजादीनोहिजा
दीनोसुरेश्वरि मेधामेध्याविचाराणानशुद्धिः श्रान्तकर्म
णा नमोहितायेः स्मृतिभिरिष्टसिद्धिर्देणाम्भवेत् सत्ते
सत्तेपुनः सत्तेसत्तेसत्तेमयोच्यते विनाश्यागममार्गेण
कलौनास्तिगतिः प्रिये श्रुतिस्मृतिपुराणादौमयेवोक्ते
पुराणिवे आगमोक्तविधानेनकलौदेवान्यजेतसधीः
कलावागममुल्लेख्योऽत्यमार्गेप्रवर्तते नतस्मगविर
स्तीतिसत्तेसत्तेनमेशायः सर्वेर्वेदैः पुराणैश्चस्मृति
भिः संहितादिभिः प्रतिपाद्योऽस्मिनात्योऽस्तिप्रभुर्ज
गतिमोविना आमनेतिचतेसर्वमत्पदंलोकपावन
म् मत्तार्गविमुखालोकाः पाषाणब्रह्मचातिनः श्रतो
मत्ततमुत्सृज्योयत्कर्मसमाचरेत् निष्कलेत
द्वेदेदेविकर्तापिनारकीभवेत् मूढोमत्ततमुत्सृज
योऽमत्ततमुपाश्रयेत् ब्रह्महापितृहास्त्रीव्रः सभवे
त्रात्रः सेशायः कलौतेत्रोदितामंत्राः सिद्धास्तूर्णफलप्र
दाः शास्त्राः कर्मसुसर्वेषुजपयज्ञक्रियादिषु निर्वीर्याः
श्रान्तजातीयाविषहीनोरगाइव सत्पादौसफलाश्रम
नकलौतेरतकाइव पांचालिकायथाभितौसर्वेदिय
समन्विताः अमूरशक्ताः कार्येषुतथात्येमेत्रराशायः

म. न. त.
दि.
५

श्रममंत्रैः कृते कर्मवन्धास्त्री सेगमोयथानतत्रफल
सिद्धिः स्याच्छ्रमएव हि केवलम् कलावयोदितैर्मार्गैः
सिद्धिमिच्छतियो नरः तद्वितो जाह्नवीतीरे कूपे खनति
उर्मतिः महक्काडुदितैर्धर्मैरहित्वात्यतर्धर्ममीहते श्र
मते स्वगृहे सत्कात्तीरमार्कं सवाञ्छति नायः पेषामुक्ति
हेतुरिहामुत्र सखा मये यथा तत्रोदितो मार्गो मोक्षाय
च सखायव तत्राणिव ह्युक्तानि नानाख्याना त्विता
नि च सिद्धानां साधकानां च विधानानि च भूरिषाः अथि
कारि विभेदेन पशुवाहल्यतः प्रिये कुलचारोदितैर्धर्मै
रुत्पन्नैर्कथितैश्च चित् जीवप्रवृत्तिकारीणिकानि चित्
कथिता अपि देवानां विधाः प्रोक्ता देवैः पितृहया
प्रिये भैरवाश्चैव देवा लावटका नायिका गणाः शाक्ताः
शैवा वैष्णवाश्च सौराणां पतादयः नाना मंत्राश्च यंत्राणि
सिद्धोपाया मने केशाः भूरिप्रयाससाध्या नियथोक्तफल
दानि च यथा यथा कृताः प्रश्ना येन येन यदा यदा तदा
तस्योपकाराय तथैवोक्तं मया प्रिये सर्वलोकोपकार
यसर्वप्राणिहिताय च शुभधर्मानुसारेण याथातथ्ये
न पादति तया यादृक्कृताः प्रश्नान् केनापि पुरा कृताः
तव सर्वे हेनवत्यामि सारात्सारे परात्परम् वेदानामा
गमानां च तंत्राणां च विशिषतः सारमुद्रयदेव शित्वा
येकं यत्ते मया यथानेरेषु तंत्राः सरिता जाह्नवी यथा
यथा हं विदिवेशानामागमानामिदं तथा किं वेदेः किं पु

गणेश्वकिंशास्तेर्वहुभिः शिवे विज्ञातेः स्मिन्महाते
त्रेसर्वसिद्धीश्वरो भवेत् यतो जगत्मेगलाय त्वया हं
विनियोजितः अतस्ते कथयिष्यामि यद्विश्वहितक
इभवेत् कृते विश्वहिते देवि विश्वेशः परमेश्वरि प्रीतो
भवति विश्वात्मा यतो विश्वं तदाश्रितम् स पक्ववस
दुपः सत्योऽहेतः परात्परः स्वप्रकाशः सदा पूर्णः स
चिदानन्दलक्षणः निर्विकारो निराधारो निर्विशेषो
निराकुलः गुणातीतः सर्वसाक्षी सर्वात्मा सर्वदृग्विभुः
गूढः सर्वेषु भूतेषु सर्वव्यापी सनातनः सर्वेन्द्रियगुण
भासः सर्वेन्द्रियविवर्जितः लोकातीतो लोकहेतुर्वा
ङ्मनसगोचरः स वेति विश्वं सर्वज्ञस्तेन जानाति कश्च
न तदधीने जगत् सर्वत्रैलोक्यं सवराचरम् तदावल
म्बनतस्तिष्ठेदवितर्कमिदं जगत् तत्सत्यतामुपाश्रि
त्य सद्व्याप्तिपृथक् पृथक् तेनैव हेतुभूतेन वयं जाता
महेश्वरि कारणं सर्वभूतानां स पक्वः परमेश्वरः लोके
षु स्थष्टिकारणात् स्वष्टावस्तेति गीयते विष्णुः पालयि
ता देवि संहर्ता हेतुर्दिच्छया इन्द्रादेष्टा लोकपालाः स
र्वतद्वशावर्तिनः स्वदेव्यधिकारे निरन्तरास्तेषां सति त
दाज्ञया त्वं पराप्रकृतित्वस्य पूज्यासि भुवनत्रये तेना
न्यामिरूपेण तत्तद्विषययोजिताः स्वस्वकर्मप्रकुर्व
न्ति तस्वतंत्राः कदाचन यद्गयाद्वातिवातोऽपि सूर्यस्त
पतियद्गयात् वर्षन्ति तोयदाः काले पुष्पंति तरेवावने

म
हा नि
ते.
६

कालेकालयतेकालेष्टमोष्टसुभिर्भयोभयम् वेदांतवे
योभगवानयतच्छ्रुवापललितः सर्वदेवाश्चदेव्यश्च
तन्मयाःसुखदिते श्रावस्तस्मभ्यर्प्यतेतन्मयसक
लेजगत् तस्मिन्सुखेजगत्तुष्टुप्रीणितेप्रीणितेजगत्
तदाराधनतोदेविसर्वेषोप्रीणनेभवेत् तरोर्मुलाभिषे
केणयथातदुजयल्लवाः तृण्यतितदनुष्ठानात्तथास
र्वेऽमरादयः यथातवाह्वनाद्यानात्पूजनाजपनात्
प्रिये भवेतितृष्टाःसुदृष्यस्तथाजानीहिसुवते यथाग
च्छतिसरितोऽवशोनापिसरितपतिम् तथाचादीनिक
म्माणितदृष्टेपानिपावति योयायानयानयजेदेवान्
अडयायदयदाप्रये ततददातिमोऽधस्तैस्तैदेवग
णैःशीवे वह्नात्रकिमुक्तेनतवाग्रकथ्यतेप्रिये धेयः
पूज्यःसुखाराध्यस्तविनानास्तिमुक्तयेनायासोनोपवा
सश्चकायल्लेशोनविद्यते नेवाचारादिनियमानोपचा
राश्चभूरिषाः नदिक्तालविचारोऽस्तिनमुद्रास्यासंसृ
तिःयत्साधनेकुलेशानितेविनाकोऽप्यमाश्रयेत् ॥
इतिश्रीमहानिर्वाणतंत्रेसर्वतंत्रोत्तमोत्तमेसर्वधर्मनि
र्णयसारेश्रीमदायासदाशिवसंवादेजीवनित्तारोपाय
प्रश्नोत्तरे ब्रह्मोपासनक्रमानामद्वितीयोऽध्यासः तृती
योऽध्यासः॥ श्रीदेवुवाच देवदेवमहादेवदेवतानांगुरो
गुरो वक्तात्सर्वशास्त्राणांमंत्राणांसाधनस्यच कथितंय
त्परंब्रह्मपरमेशंपरात्परं यस्योपासनतोमर्त्योभुक्तिंमुक्तिं
चविन्दति॥

केनोपायेन भगवन् परमात्मा प्रसीदति किं तस्य
साधनं देवमेवः को वा प्रकीर्तितः किं ध्याने किं वि
धाने च परेशस्य परात्मनः तत्रेन श्रोतमिच्छामि रूप
या कथय प्रभा श्रीसदाशिव उवाच अतिपुंसं परेत
त्रेभ्यः मत्प्राणवत्त्रेभ्य ररुस्य मेतत्कल्याणि न कु
त्रापि प्रकाशितम् तव सेहेन वक्ष्यामि मम प्राणायाम
कं परम् ज्ञेयं भवति तद्ब्रह्म सच्चिद्विष्वक्मयं परम् य
था तथ स्वरूपेण लक्षणैर्वा महेश्वरि सत्तामात्रे निर्वि
शेषमवाङ्मनसगीचरम् असत्तिलोकी सद्भानं स्व
रूपं ब्रह्मणः स्मृतम् समाधियोगोक्तं देयं सर्वत्र सम
दृष्टिभिः दृष्टव्यं तेन निर्विकल्पेन देहात्मा ध्यासवर्जितैः
यतो विष्णुसमद्वैतेन जानते च तिष्ठति यस्मिन् सर्वा
णि लीयन्ते ज्ञेयं तद्ब्रह्म लक्षणैः स्वरूपबुद्ध्या यद्देयं त
देव लक्षणैः शिवे लक्षणैरात्ममिच्छुनां विहितं तत्र सा
धनम् तत्साधनं प्रवक्ष्यामि शृणुष्व ब्रह्मविता प्रिये त
त्रादौ कथयाम्यामे मंत्रोच्चारं महेश्वरः प्राणवैष्णवं
इत्यसवितपदमुदाहरेत् एकं पदं ते ब्रह्मेति मंत्रो
च्चारः प्रकीर्तितः संयिक्रमेण मिलितः समाहोऽयं म
नुर्मतः तारहीनेन देवेशिष उवाचोऽयं मनुर्भवेत्
सर्वमंत्रोत्तमः साक्षाद्दर्शनार्थकाम मोक्षदः नात्र सिद्धि
यपेक्षा स्तिनारिमित्रादिदृष्टणम् नतिथिर्न च नतत्र
नराशिगणने तथा कुलाकुलादिनियमो न संस्कारोः

म.
नि. ते.
ते.
७

अविद्यते सर्वथासिद्धमंत्रोऽयेनात्रकार्याविचारणा बह
जन्मार्जितैः पुण्यैः सद्गुरुर्गदिलभ्यते तदा तद्वक्तो
लब्धजन्मसाफल्यमाप्नुयात् चतुर्वर्गकरेकतापरत्रेहच
मोदते सधन्यः सकृत्तार्थश्च सकृत्ती सच धार्मिकः सस्त्रा
तः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः सर्वशास्त्रेषु निष्णातः
सर्वलोकप्रतिष्ठितः यस्य कर्णयथापातप्रामोमंत्रमहा
मणिः धृत्यामातापिता तस्य पवित्रं तत्कुलं शिवे पितृ
रत्नस्य संतुष्टामोदते त्रिदशैः सह गायंति गायत्री गायो
पलं का कितविग्रहाः अस्मत्कुले कुलश्रेष्ठो जातो ब्रह्मो
पदेशिकः किमस्माकं गायोपिणैः किं तीर्थं प्राडतपणैः
किं दानैः किं जपेनैः किं मंत्रैर्वहसा धनेः वयमस्तय
दत्त्वाः स्मः सत्पुत्रस्यास्य साधनात् शृणु देवि जगद्गुरो
सत्यं सत्यं मयोच्यते परब्रह्मोपासकानां किमर्थैः साधनां
तैरेः मंत्रग्रहणमात्रेण देही ब्रह्ममयो भवेत् ब्रह्मभूत
सं देवेश किमवाप्स्यजगत्त्रये किं कुर्वन्ति ग्रहारुष्टा वै
तालाश्चटकादयः पिशाचा गुह्यका भूता शक्तिमो मातृ
कादयः तस्य दर्शनमात्रेण पलायते पंशु मत्वाः रसितो ब्र
ह्ममंत्रेण प्राहृतो ब्रह्मतेजसा किं विभेति ग्रहादिभ्यो मा
त्रेण इव चापरः तद्वद्वाभयमापन्नो सिंह इष्टायथागताः
विद्रवंति च तं पतिपतेन गारुडपावके न तस्य डरितं किं
चिद्ब्रह्मनिष्ठस्य देहिनः सत्यं तस्य सुडस्य सर्वप्राणिहि
तस्य च कोवोपद्रवमतिच्छेदात्मापचातकं विना येदुसे

तिवलाः पापाः परब्रह्मोपदेशिने स्वज्ञेहंते प्रकुर्व
तिनातिरिक्तायतः सतः सतसर्वहितः साधुः सर्वेषा
प्रियकारकः तस्यानिष्टे कृते देविको वा स्यान्निरुपद्रवः
मंत्रार्थं मंत्रं चेतस्य योनजाना तिसाधकः शतलक्षप्रज
सोऽपितस्य मंत्रो न सिध्यति अतोऽस्यार्थं चेतस्य कथ
यामिष्टुण प्रिये अकारेण जगत्पाता संहर्ता स्यात् उकार
तः मकारेण जगत्स्रष्टा प्रणवाद्य उदाहृतः सच्चिदेन
सदा स्यादिति चेतस्य प्रकीर्तितम् एकमेतदमीशानि
वृहताद्ब्रह्मगीयते मंत्रार्थः कथितो देविसाधकाभी
ष्टुसिद्धिदः मंत्रं चेतस्य मेतदितदधिष्ठातृदेवता तत्त
ज्ञाने परमेशानि भक्तानां सिद्धिदायकम् तस्याधिष्ठातृ
देवेशि सर्वव्यापि सनातनम् अविनाश्यं निराकारं वा
चातीतं निरंजनम् वाङ्माया-कमलायेन तारहीतेन
पार्वति दीयते विविधा विद्यामाया श्रीः सर्वतो मुखी ता
रेण तारहीतेन प्रत्येकं सकलं पदम् शुभं शुभं क्रमे
णापि मंत्रोऽयं विविधा भवेत् अथिः सदा शिवो यस्य
छन्दोऽनुष्टुप् उदाहृतम् देवता परमं ब्रह्म सर्वोत्तर्या
मि निर्गुणम् चतुर्वर्ग फलावाप्ते विनियोगः प्रकीर्तितः
श्रेयसासकरन्यासो कथयामिष्टुण प्रियेतारं सच्चिदेक
मिति ब्रह्मेति सकलं ततः श्रेयं पुष्टं तर्जनी मध्यानामिका
समद्वेष्टारि कनिष्ठयोः करतलपृष्ठयोः सरवदिते
नमः स्वाहा वषट् हूं वौषट् फडं तैश्चर्यं क्रमम् नासे

6

आसोक्तविधिनासाधकः सुसमाहितः हृदादिकर
पर्यंतमेवमेवविधीयते प्राणायामततः कुर्यान्मू
लेनप्रणवेनवा मध्यमानामिकाभ्यावदत्तहस्तस्य
पार्वति वामनासापुटेष्ट्वादत्तनासापुटेनव सुर्येत
पवनेमंत्रीमूलमष्टमितेजपन् श्रृंगुष्टेनदत्तनासापु
त्वाकुम्भकयोगतः जपेद्वात्रिंशतावत्प्रातस्तोदक्षिण
नासया शोतेः शोतेस्त्यजेद्वापुंजपन्षोडशायामनुम
वामनासापुटेः षोडशैरकुम्भकरेवकम् ॥ पुनर्दक्षि
णतः कुर्यात्पूर्ववत् स्वरएजिते प्राणायामविधिः प्रो
क्ताब्रह्ममंत्रसाधने ततोऽध्यानेप्रकुर्वीतसाधकाभी
ष्टसाधनम् हृदयकमलमध्येनिर्विशेषं निरीहं हृ वि
हरविधिवेद्ययोगिभिर्धानगम्यम् जननमरणभीति
भ्रंशिसञ्चितस्वरूपेसकलभुवनबीजेब्रह्मचेतस्यमी
डे ध्यात्वेवंपरमंब्रह्ममानसैरुपचारकैः परमंब्रह्म
मानसैरुपचारकैः पूजयेत्परयाभक्त्याब्रह्मसायु
ज्यहेतवेगन्धदद्यात्महीतत्त्वं पुष्पमाकाशमेवच
भूपदद्याद्वायुतत्त्वं दीपं तेजः समर्पयेत् नैवेद्यं तोय
तत्त्वेन प्रदद्यात्परमात्मने ततो जप्त्वा महामंत्रं मन
सासाधकोत्तमः समर्प्य ब्रह्मणोपश्चाद्दहिः पूजां समा
रभेत् उपस्थितानिद्रव्याणि गन्धपुष्पादिकानि च व
स्त्रालंकरणदीपिभक्ष्यपेयानि यानि च मंत्रेणानेन
संशोध्य ध्यात्वा ब्रह्मसनातनम् निमील्य नेत्रे मतिमा

नययेत्परमात्मने ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्रे
ब्रह्मणा हुतम् ब्रह्मे वै ते न गंतव्यं ब्रह्म कर्म समा
धिना ततो नैवे स मुक्तीत्यजन्मामूलं स्वशक्तिः त
ज्जपे ब्रह्म सात्कृतास्त्रैव कवचं पठेत् स्तोत्रं शृणु
महेशानि ब्रह्मणः परमात्मनः यत्श्रुत्वा साधको दे
वि ब्रह्म सा पुण्यमश्नुते ॐ नमस्ते स ते सर्वलोकाश्च
याय नमस्ते चित्ते विश्वरूपात्मकाय नमोः हेततस्मा
द्यमुक्तिप्रदाय नमो ब्रह्मणे व्यापिते निर्गुणाय त्वमे
कं शरणं त्वमेकं वरं त्वमेकं जगत् कारणं विश्व
रूपम् त्वमेकं जगत्कर्त्तृपादप्रहृष्टं त्वमेकं परं नि
श्चलं निर्विकल्पम् भयानां भयं भीषणं भीषणां नाग
निः प्राणिनां पावनं पावनानाम् महोच्चैः पदानां नि
येत् त्वमेकं परं परं रत्नं रत्नकाणाम् परेश प्र
भो सर्वरूपा विनाशिनश्च निर्देष्य सर्वेन्द्रियागम्य
सत्यं अविद्यात्तरव्यापको व्याकृतं जगद्भासका
धीश पायादपायात् तदेकं स्मरामस्तदेकं जपामस्त
देकं जगत् सात्किरूपं तस्मात् सदेकं निधानं नि
शलम् श्रीशंभवाभ्याधिपातं शरणं ब्रजामः ॥
पंचरत्नमिदं स्तोत्रं ब्रह्मणः परमात्मनः यः पठेत् प्र
यतो भूत्वा ब्रह्म सा पुण्यमाप्नुयात् प्रदोषेः दः पठन्नि
त्ये सोमवारे विशेषतः श्रावयेद्वा धयेत् प्राज्ञो ब्रह्म
निष्ठान् स्ववान्यवान् इति ते कथितं देवि पंचरत्नं महे

म.
नि. तं
ह.
५

शितः कवचं शृणु वा र्वे गि जगत्संगलनामकं पठना
दारणादयस्त्रयस्त्रिंशो जायते भुवे परमात्मा शिरः पा
तद्दयं परमेश्वरः कंठपातजगत्पातावदने सर्व
दृग्विभुः करो मे पातु विश्वात्मा पादोरत्नचिन्मयः
सर्वो गं सर्वदा पातु परं ब्रह्म सनातनम् श्रीजगत्संग
लस्यास्य कवचस्य सदा शिवः ऋषिस्तु नुष्टु विति
परमब्रह्म देवता चतुर्वर्ग फलावाप्ते विनियोगः
प्रकीर्तितः यः पठेद्ब्रह्मरुचं च ऋषिमा सपुरःसरम्
सब्रह्मज्ञानमासाद्य सात्ताद्ब्रह्ममयो भवेत् भूजं वि
लिख्य गुटिकां स्वर्णस्य धारयेद्दयदि कंठे वा दत्तितो वा
हो सर्वसिद्धिश्चरो भवेत् इत्येतत्परमब्रह्म कवचं ते
प्रकाशितम् दद्यात्प्रियाय शिष्याय गुरुभक्ताय यी
मते पठित्वा स्तोत्रकवचं प्रणमेत् साधकाग्रणीः ओ
नमस्ते परमं ब्रह्म नमस्ते परमात्मने निर्गुणाय नम
स्ते भक्तदुपाय नमो नमः वाचिकं कायिकं चापि मान
संवाययामति श्रायने परेशस्य भावस्युद्धिर्विधिय
ते एवं संपूज्य मतिमान् स्वर्जने वीर्यवैः सहः महाप्र
सादं स्वीकृत्याद्ब्रह्मणः परमात्मनः पूजने परमेशस्य
नावाहनविसर्जने सर्वत्र सर्वकालेषु साधयेद्ब्रह्म
साधनम् अस्मात्वाकृतस्नातो भुक्तो वापि बुभुक्षितः
पूजयेत्परमात्मानं सदा निर्मलमानसः अनेन ब्रह्ममंत्रेण
भक्त्यपेयादिकं च यत् दीयते परमेशाय तदेव पावने महत्

गंगातोये शिलोदौ च स्पृष्टुं दोषोऽपि वर्तते परब्रह्मा
र्पिते द्रव्ये स्पृष्टा स्पृष्टं न विद्यते पक्वं वापि न पक्वं वा
मंत्रेणानेन मंत्रितम् साधको ब्रह्मसात्कृत्वा भुजीया
त्स्वजनेनैः सह नात्र वर्णा विचारोऽस्ति नोच्छिष्टादिविवे
चनम् न कालनियमोऽप्यत्र शौचाशौचं तथैव च यथा
काले यथादेशे यथायोगेन लभ्यते ब्रह्मसात्कृतैर्नैवे
द्यमश्रीयाद विचारयन् आनीतं श्वपचैनापि श्वमुखा
दपि निःसृतम् तदत्र पावनं देवि देवानामपि दुर्लभं
पुनर्मनुजादीनां वक्तव्यं देववदिते महापातकयु
क्त्वा वा युक्त्वा वाप्यन्यपातकैः सकृत् प्रसादग्रहणात्
च्यते नात्र संशयः परमेशस्यैवैव्यसेवनादयत्फलं
भवेत् साडे त्रिकोटि तीर्थेषु स्नानदानेन यत्फलम्
तत्फलं लभते मर्त्या ब्रह्मार्पित निषेवणात् अश्वमे
धादिभिर्द्यैरिष्टायत्फलमश्रुते भक्तिते ब्रह्मैवैव्य
तस्मात्कोटिगुणं लभेत् जिह्वाकोटि सहस्रैस्त्वक्
कोटि शतैरपि महाप्रसादमाहात्म्यवर्णितं तैव शक्य
ते यत्र कुत्र स्थितो वापि प्राप्य ब्रह्मार्पिता मृतम् गृही
त्वा कीकशो वापि ब्रह्मसायुज्यमाप्नुयात् यदि स्त्री च
जातीयमत्र ब्रह्मणि भावितम् तदत्र ब्रह्मणोर्ग्राम
मपि वेदांतपारंगैः जातिभेदानकर्तव्यः प्रसादे पर
मात्मनः योऽशुडबुडिं कुरुते स महापातकी भवेत्
वरं पापशतं कुर्याद्द्वरं विप्रवधं प्रिये परब्रह्मार्पिते

स्मन्नेन कुर्यादवहेलने येत्यजेति न रासुदामहामंत्रेण
 संस्कृतम् अत्र तोयादिकं भेदे पितृस्तेपातयेत्यथः स्व
 यमप्यथतामिश्रपतेत्याभूतसंज्ञवम् ब्रह्मसातकृत
 नेवेद्यदेष्टाणां तास्ति निष्कृतिः पुण्यायेते क्रियाः सर्वाः
 सप्तमिसंस्कृतायते स्वेच्छाचारोऽत्र विहितो महामंत्रस्य
 साधने किंतु सर्वे वेदिकाचारैस्तान्त्रिकैर्वापि तस्य किं ब्र
 ह्मनिष्ठस्य विडम्बः स्वेच्छाचारो विधिः स्मृतः कृतेनास्य फ
 लेनास्ति नाकृतेनापि किलिषं न विघ्नः प्रत्यवायोऽस्य ब्र
 ह्ममंत्रस्य साधनात् तस्मिन् धर्ममोहे शिष्यात् सत्यवादी
 जितेन्द्रियः परोपकारनिरतो निर्विकारः सदाशयः मा
 तृसूर्यहीनोऽदम्भी च दयावान् शुद्धमानसः मातापि
 तृः प्रीतिकारी तरोः सेवनतत्परः ब्रह्मश्रोता ब्रह्ममे
 ता ब्रह्मावेशमानसः यतात्मा दृढबुद्धिः स्यात् साक्षा
 द्ब्रह्मेति भावयत् न मिथ्याभाषणं कुर्यात् परानिष्ठवि
 न्तनम् परस्त्रीगमने चैव ब्रह्ममंत्री विवर्जयेत् तत्स
 दिति वदेदे विप्रारम्भे सर्वकर्मणाम् ब्रह्मार्पणमस्तु
 वाक्यं पानभोजनकर्मणोः येनोपायेन मर्त्या नो लो
 कयात्रा प्रसिध्यति तदेव कार्यं ब्रह्मज्ञैरिदं धर्मसना
 तनम् ॥ अथ संस्था विधिवत्स्य ब्रह्ममंत्रस्य
 शाम्भवि यां कृत्वा ब्रह्मसम्पत्तिं लभेत् भुवि मान
 वाः प्रातर्मथ्याह्नायाह्नेययादेशयथासने ॥

पूर्ववत्परमब्रह्म ध्यात्वासाधकसत्तमः श्रेष्ठोत्तरश
तेदेविगायत्रीजपमाचरेत् जपेसमर्प्यविधिवत्प
र्ववत्प्रणमेत्सुधीः पृष्ठासंध्यामयाप्रोक्तासर्वथा
ब्रह्मसाधने यदनुष्ठानंतामंत्रीशुद्धांतःकरणोभवेत्
गायत्रीश्रृणुवांवागोसर्वपापप्रणाशिनीम् परमेश्वर
भक्तमुक्ताविग्रहेतदनंतरं परतत्वायपदतोधीमहीति
वदेत्प्रिये तदनंतरमीशानितत्रोब्रह्मप्रचोदयात्
इयंश्रीब्रह्मगायत्रीचतुर्वर्गप्रदायिनी पूजनंयजने
चेतस्त्रानपातेचभोजनम् यदयत्कर्मप्रकुर्वीतब्र
ह्ममंत्रेणसाधयेत् ब्राह्मेमुहूर्तेचोष्ट्वायप्रणम्यब्रह्म
देगुरुम् ध्यात्वाचपरमंब्रह्मयथाशक्तिमनुस्मरेत्
पूर्ववत्प्रणमेद्ब्रह्मप्रातःकृत्यमिदंस्मृतम् द्वाविं
शतासहस्रेणजपेनास्यपुरस्क्रिया तदृशाशेनह
वनतर्पणंतदृशाशतः सेचनेतदृशाशेनतदृशाशे
नसदरि ब्राह्मणान्भोजयेत्तंत्रीपुरश्चरणकर्मणि
भक्त्याभक्त्यविचारोऽत्र्याजंग्रासंनविद्यते नकालशुद्धि
नियमोनवास्थाननिरूपणम् अभुक्त्वावापिभुक्त्वावा
स्नातोवास्नातपववा साधयेत्परमंमंत्रंस्वेच्छाचारे
णसाधकः विनायासेविनाक्लेशेस्नोत्रचकवंचविना
विनायासेविनाशुद्धेविनासेतवरातने विनाचोरगणे
शादिजपंचकुल्लुकाविना अकस्मात्परमब्रह्मसाक्षा
त्कारोभवेदध्रुवम् संकलोऽस्मिन्महामंत्रेमानसः

म.
नि. नं
॥

परिकीर्तितः साधने ब्रह्ममेव स भावश्चुडिर्विधीयते स
र्वब्रह्ममयं देवि भावयेद्ब्रह्मसाधकः न चास्य प्रत्यवा
योः स्तितागो वै गुणमेव च महामनोः साधने तव्यं गं सं
गायते भुवम् कलौ पापपुर्गे चारे तपोहीनेः तिडुस्तरे नि
स्तारवीजमेतावत् ब्रह्ममेव स साधनम् साधनानिवह
कानि नाना तंत्रागमादिषु कलौ उर्वलजीवानामसाध्या
निमहे श्वरि अल्पायुषः स्वल्पवृत्ताश्रयाधीना सवः प्रिये
लब्धाधनार्जने व्यग्राः सदा चंचलमानसाः समाधावस्थि
रथियो योगकेशा सहिस्मवः तेषां हिताय मोक्षाय ब्रह्ममा
र्गोऽयमीरितः कलौ तास्ते वनास्ते वसत्ये सत्यं मयोद्यते
ब्रह्मदीप्ता विना देविकैव ल्याय सखायव प्रातः कृतं प्रात
रेव संथो कुर्यात् त्रिकालतः मध्याह्ने पूजनं कुर्यात् सर्वत
त्रेष्टयं विधिः परब्रह्मोपासने तसाधकेच्छाविधिः शिवे
विधयः किं कराय त्रनिषेधाप्रभवोऽपि न स्वेच्छाचारेणैष्ट
सिद्धिस्तु हि नाकोऽन्यमाश्रेयेत् ब्रह्मज्ञानि गुरुं प्राप्य शान्ते
निश्चलमानसम् धृत्वा तत्वरणाभोजं प्रार्थयेद्भक्तिभा
वतः करुणामयदीने शतवाहं शरणगतः तत्पदाम्भो
रुहच्छायां देहमूर्द्धिण्यशोधन इति प्रार्थ्य गुरुं पश्चा
त् पूजयित्वा स्वशक्तिः कृतांजलिपुटो भूत्वा तस्मां
तिष्ठेद्दुर्गोऽधुरः गुरुर्वितार्प्य विधिवद्दयः शोक्
शिष्यलक्षणम् आहूय कृपया दद्यात् सच्छिष्या
यमहामनुम ॥

उपविष्णुसनेज्ञानीप्रोमुखोवाष्पुदेमुखाः स्ववामेशि
ष्यमानीयकारुण्येनावेलाकयेत् ततःशिष्यस्यशिरसि
ऋषिस्त्रासपुरःसरं जपेदष्टशतमेवंसथकस्यष्टसिउ
धे दत्तकोर्णबाललणानामितरेषांचवामतः सप्तधाश्रा
वयेत्तमेवंसद्गुरःकरुणानिधिः उपदेशविधिःप्रो
क्तोब्रह्ममेवसकालिके नात्रपूजायेपतास्त्रिसंकल्प
मानसंवरेत् ततःश्रीगुरुपादोद्भेदणवत्पतितेशि
षुम् उष्ट्रापयेदमुतितेशिषुरुःस्त्रहादिमेमेवमुदी
रयन् उत्तिष्ठवत्सःमुक्तोः सिब्रह्मज्ञानपरोभवति
नेन्द्रियःसत्यवादीवलागोपंसदास्त्रते ततउष्ट्रायगु
रवेयथाशाक्तनुसारतः दक्षिणांस्वफलेवापिदद्यात्
साधकसत्तमगुणराजावशीभूयविहरेदेवदुवि मेव
ग्रहणमात्रेणतदात्मातत्तयोभवेत् ब्रह्मभूतस्यदेवे
शिकिमतेवहसाधनैः इतिसंक्षेपतोब्रह्मदीक्षातेक
यिताप्रिये गुरुकारुण्यमात्रेणब्रह्मदीक्षासमाचरेत्
शाक्ताःशैवावेस्मवाश्चसौराणाणपतास्त्रथा विप्रावि
प्रेतराश्चैवसर्वेऽप्यत्राधिकारिणः अहंमत्संजयोदेवि
देवेदेवोजगद्गुरुः स्वेच्छावारीनिर्विकल्पोमेवस्यास्य
प्रसादतः अमुमेवब्रह्ममेवमतः पूर्वमुपासिताः ब्र
ह्माब्रह्मर्षयश्चापिदेवादेवर्षयस्त्रया देवर्षिवक्त्रतः
नयस्तेभ्योराजर्षयःप्रिये उपासिताब्रह्मभूताःपरमा
त्मप्रसादतः ब्रह्मेमनोमहेशानिविचारोनास्ति कुत्रचि

म.
नि. तं
१२

न स्वीयमेवंगुरुर्दयातशिष्येभ्योऽसविचारयन् पिता
पिदीक्षयेत्पुत्राम्भ्राताभ्रातृन्यतिः स्त्रियम् मातृलो
भागिनेयाश्चनरुन्मातामहोऽपि च स्वमेवदानेयोदो
षस्तथापिअदिदीक्षया सिद्धेब्रह्ममहामेवेतदोषोनेव
वियते ब्रह्मज्ञानिसुखाकुवायेनकेनविधानतः ब्रह्मभू
तो नरः पूतः पुण्यपापैर्न लिप्यते ब्रह्ममेवोपासितायेर
हस्याब्राह्मणादयः स्वस्ववर्णोत्तमास्तत्पूजामात्माविशे
षतः ब्राह्मणायतयः सातादितरे ब्राह्मणोः समाः तस्मा
त्सर्वे पूजयेयुर्ब्रह्मज्ञानब्रह्मदीक्षितान् ये च तानवम
न्येते ते नरा ब्रह्मयातिनः एते तिष्ठोरनरकेयावद्भास्व
रतारकम् यत्पापं स्त्रीवधे प्रोक्तं यत्पापं भ्रूणघात
ने तस्मात्कोटिगुणं पापं ब्रह्मोपासक निहनात् य
था ब्रह्मोपदेशेन विमुक्तः सर्वपातकैः गच्छति ब्रह्म
सायुज्यं तथैव तव साधनात् इति श्रीमहानिर्वाणतंत्रे
सर्वतंत्रोत्तमोत्तमे सर्वधर्मनिर्णयसारे श्रीमदाद्या
सदाशिवसंवादे जीवनिर्मुक्तोपायप्रश्ने परब्रह्मो
पदेशाकथनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ श्रीदेवुवाच ॥
श्रुत्वा सम्पत्परब्रह्मोपासनं परमेश्वरी परमानन्दस
स्य त्राणं करं परिहृच्छति ॥ श्रीदेवुवाच कथितं य
त्त्वयानाथ ब्रह्मोपासनमुत्तमम् सर्वलोकप्रियकरं
साक्षाद्ब्रह्मपदप्रदम् तेजोबुद्धिवलैश्च वर्ण्यं दाय
कं सुखसाधनम् ॥

तस्मात्सिजगदीशानतववाक्यामृतसुता यउत्तंकक
 णासिंधोयथाब्रह्मसायुज्यंतथैवममसायनात् पत
 दैदितमिच्छामिमदीयसायनेपरम् ब्रह्मसायुज्यजनने
 यत्तयाकथितंप्रभो विधानेकीदृशेतस्सायनेकेन
 वर्त्मना मंत्रःकोवात्रविहितोयानपूजादिकंचकिं स
 विशेषेसावशेषमामूलादृक्तमर्हसि ममप्रीतिकरेदे
 वलोकानोहितकारकम् कोसमस्तामृतेशामोभवेया
 धिभिषगगुरुः इतिदेव्यावचःश्रुतादेवदेवीमहेश्वरः
 उवाचपर्याप्रीत्यापार्वतीपार्वतीपतिः श्रीमदाशिवउवा
 च शृणुदेविमहाभागेतवाराधनकारणं तवसायनतो
 येनब्रह्मसायुज्यमश्रुते त्वंपराप्रकृतिःसात्ताद्वब्रह्मणः
 परमात्मनः त्वतोजातेजगत्सर्वंतेजगज्जननीशिवे
 महादद्याप्यंतंयदेतत्सवरावरम् त्वयेवोत्पादितं
 भदेतदधीनमिदंजगत् त्वमायासर्वविद्यानामस्माक
 मपिजन्मभूः त्वेजानासिजगत्सर्वंनत्वेजानातिकश्च
 न त्वंकालीतोरिणीडुर्गाघोडुशीभुवनेश्वरी भूमावती
 त्वंगलाभेरवीक्षित्रमस्तका त्वमत्रपूर्णवाग्देवीत्वंदे
 वीकमलालया सर्वशक्तिस्वरूपात्वंसर्वदेवमयीतनुः
 त्वमेवसूक्ष्मास्थूलातंत्र्यकायकस्वरूपिणी निराकारा
 पिताकाराकस्त्वादितमर्हति उपासकानांकार्यार्थे
 यसेजगतामपि दानवानांविनाशाययत्तसेनानाविधा
 स्तनूः चतुर्भुजात्वेदिभुजाष्टभुजाष्टभुजातथा त्वमेव

म-
नि ते
१३

विषयस्तार्थनानाशस्त्रधारिणी तत्र रूपविभेदेन
मंत्रयंत्रादिसाधनम् कथितं सर्वतंत्रेषु भावाश्च कथिता
स्त्वयः पशुभावः कलौ नालिदिव्यभावोऽपि दुर्लभः वी
रसाधनकर्माणि प्रत्यक्षाणि कलौ युगे कुलाचारं विना
देविकलौ सिद्धिर्न जायते तस्मात् सर्वप्रयत्नेन साधये
त्कुलसाधनम् कुलाचारेण देवेशि ब्रह्मज्ञाने प्रजाय
ते ब्रह्मज्ञानयुतो मर्त्यो जीवन्मुक्तो न संशयः ज्ञानेन मे
धमविलमभेधं ज्ञानतो भवेत् ब्रह्मज्ञाने समुत्पन्ने
मेधामेधेन विद्यते योजनानातिपरं ब्रह्म सर्वव्यापिसना
तनम् किमस्य मेधं तस्याग्रे सर्वब्रह्मेति ज्ञानतः तं स
र्वरूपिणी देवी सर्वेषां जननी परा तस्याया त्वपि देवेशि
सर्वेषां तोषणं भवेत् स्मृते रादौ तमेकासी स्तमोरूपम
गोचरम् ततो जाते जगत् सर्वपरं ब्रह्म सिद्धत्वा मरु
तत्वादिभूतानि त्वया स्मृते जगत् निमित्तमात्रे तद्ब्र
ह्म सर्वकारणकारणम् सद्रूपं सर्वतो व्यापि सर्वमात्म
तिष्ठति सदैकरूपं चित्मात्रं निर्लिप्तं सर्ववस्तुषु न क
रोति न चाश्रति न गच्छति न तिष्ठति सत्यं ज्ञानमनयं
तमवां मनस गोचरम् तस्मै च्छामात्रमालम्ब्य तं महा
योगिनी परा करोषि पासि हंसे ते जगदेतच्चराचरम् त
वरूपं महाकालो जगत्संहारकारकः महासंहारसम
येकालः सर्वप्रसिध्यति कलनात् सर्वभूतानां महाका
लः प्रकीर्तितः महाकालस्य कलनात् तत्तमाया कालिका

परा कालसंयमसनात्काली सर्वेषामादिरूपिणी
कालत्वादादिभूतत्वादायाकालीतिगीयते पुनः स्व
रूपमासाद्यतमोरूपेनिराकृतिः वाचातीतेमनागम्य
तमेकैवावशिष्यसे साकारपिनिराकारमाययावहुरू
पिणीतंसर्वादिरनादित्वकञ्जीहञ्जीवणालिका अतस्ते
कथितेभद्रेब्रह्ममंत्रेणदीतितः यत्फलसमवामोति
तथैवतवसाधनात् नानाचारेणभविनदेशकाला
धिकारिणाम् विभेदात्कथितेदेविकुत्रचिद्गुप्तसाध
नम् येयत्राधिकृतामर्षोस्तेतत्रफलभागिनः भविष्यं
तितरिष्यन्तिमानुषागतकिल्बिषाः वहजन्माजितैः
पुरोहितैः कुलाचारेमतिर्भवेत् कुलाचारेणएतात्मासा
क्षिवमयोभवेत् यत्रास्तिभोगवाहल्येतत्रयोगस्यका
कथा योगेऽपिभोगविरहः कौलस्तुभयमश्नुते एक
श्चेत्कुलतत्त्वज्ञः पूजितोयेनसुव्रते सर्वदेवाश्चदेव
श्चपूजितानात्रसंशयः पृथिवीहेमसंपूर्णादत्तायत
फलमाप्नुयात् तस्मात्कौटिल्येणपुण्यंलभतेकौलि
कार्त्तनात् एवंपचोऽपिकुलज्ञानीब्राह्मणादतिरिच्यते
कुलाचारविहीनेतब्राह्मणः एवंपचायमः कौलधर्मा
त् परोधर्मानास्तिज्ञानेतमामके यस्यानुष्ठानमात्रेण
ब्रह्मज्ञानीनरोभवेत् संपञ्चवीमितेदेविहृदिक्कताव
धारय सर्वधर्मानमात्कौलात्परोधर्मानविद्यते अ
यत्तपरमोमार्गोऽगुप्तोऽस्तिपशुसंकटे व्यक्तीभविष्य

म.
नि. ते.
१५

त्यविराजसंज्ञतेप्रवलेकलो कलिकालेप्रवृद्धेतसंस
संमयोच्यते तस्यास्पतिविनाकोलान्पशवोमानवाभु
वि यदातुर्वेदिकीदीक्षादीक्षापोराणिकीतथा नस्यास्प
तिवराहेतदेवप्रवलःकलिः यदातुपुण्यपापानोप
रीक्षावेदसम्भवा नस्यास्पतिशिवेशातेतदेवप्रवलःक
लिःकचिच्छिन्नाकचिद्विन्नायदासरतरंगिणी भविष्यति
कुलेशानितदेवप्रवलःकलिः यदातुस्तेच्छजातीयारा
जानोयनलालुपाः भविष्यन्तिमहाप्रोक्ततदेवप्रवलः
कलिः यदास्त्रियोःतिडर्दात्राःकर्कशाःकलहेरताःगर्हि
ष्यन्तिचभर्तारंतदेवप्रवलःकलिः यदातुमानवाभूमौ
स्त्रीजिताःकामकिंकराः दुस्यन्तिगुरुमित्रादीन्तदेवप्र
वलःकलिः यदातौणीस्वल्पफलाःतोपदाःश्लोकवर्षि
सः असम्भकफलितोद्धतास्तदेवप्रवलःकलिः आतरः
स्वजनामायायदायनकणोदयामिश्रः संप्रहरिष्यन्ति
तदेवप्रवलःकलिः प्रकटेमयमोसोदोनिदादाएवि
वर्जिते गूढपानेचरिष्यन्तितदेवप्रवलःकलिः सत्यत्रे
ताहापरेषुयथामयादिसेवनम् कलावपितथाकुर्यात्
कुलधर्मानुसारतः येकुर्वन्तिकुलाचारंसमपूताजिते
न्द्रियाः व्यक्ताचारादयाशीलानहितान्वाधतेकलिः गु
ह्यशुश्रूषणेषुक्ताभक्तामातृपदामुजे अनुरक्ताःस्वदारे
पुनहितान्वाधतेकलिः सत्यव्रताःसत्यनिष्ठाःसत्य
मपरायणाः कुलसाधनसमायेनहितान्वाधतेकलिः

कुलमार्गेणान्नानिप्रोपितानिचयोगिने येदयुःसप्त
वचसेनहितान्वाधतेकलिः हिंसामातसर्पराहिताद
मद्वेषविवर्जिताः कुलधर्मेषुनिष्ठायेनहितान्वाध
तेकलिः कौलिकैः सहसंसर्गवसतिकुलसाधुषु कुर्व
तिकौलसेवायेनहितान्वाधतेकलिः नानावेषाधराः कौ
लाः कुलाचारेषु निश्चलाः सर्वेतेनो कुलाचारेनहितान्
वाधतेकलिः स्नानदानंतर्पस्तीर्थव्रतंतर्पणमेववधेकु
र्वतिकुलाचारेनहितान्वाधतेकलिः जीवसेकादिसं
स्काराः पितृश्राद्धादिकाः क्रियाः यकुर्वतिकुलाचारेन
हितान्वाधतेकलिः कुलतत्त्वं कुलद्रव्यं कुलयोगिन
मेवच नमस्कुर्वतियेभक्त्यानहितान्वाधतेकलिः कौ
टिल्यानृतहीनानां स्वच्छानां कुलमार्गिणाम् परोपका
रव्रतिनां साधूनां किंकरः कलिः कलेर्दोषसमूहस्यम
हानेकौगुणः प्रिये सत्यप्रतिज्ञकौलानां श्रेयः संकल्प
मात्रतः अपरेतुषु गेदेविषु अपपापंचमानसम् तृणा
मासीत्कलौ पुण्यकेवलं न तु उक्तम् कुलाचारेवि
हीनाये सततासत्यभाषिणः परद्रोहपराये च ते नराः
कलिकिंकराः कुलवर्त्मस्वभक्ताये परयोषितस्त्रकाश
काः द्वेषारः कुलनिष्ठानां ते ज्ञेयाः कलिकिंकराः पुणा
चारप्रसंगेन कलेः प्रावल्गलक्षणम् संक्षेपात्कथितं भ
द्रे प्रीतयेतवणावति प्रकटेऽत्र कलौ देवि सर्वधर्माश्च
उर्वलाः स्यास्यतेकं सत्यमात्रं तस्मात्सत्यमयो भवेत् स

म.
नि.ते
१५

अथर्मसमाश्रित्ययत्कर्मकुरुतेनरः तदेवसफले
कर्मसत्येजानीहिसुव्रते नहिसत्तात्परोधर्मो नपाप
मदत्तात्परम् तस्मात्सर्वात्मनामर्मः सत्यमेकं समा
श्रयेत् सत्यहीना ह्यथा पूजा सत्यहीनो ह्यथा जपः सत्य
हीनो तपो व्यर्थं मुखे वपने यथा सत्यरूपं परं ब्रह्म सत्यं
हि परमेतयः सत्यमूलाः क्रियाः सर्वाः सत्तात्परतरो
नहि अतएव मया प्रोक्तं दुष्कृते प्रवलेकलौ कुलाचारैः
पिसत्येन कर्तव्योक्तभावतः गोपना दीयते सत्येन गु
प्तिरन्तर्तविना तस्मात्प्रकाशतः कुर्यात्कौलिकः कु
लसाधनम् कुलधर्मस्य गुत्थार्थं नान्तं स्यात्तु गुप्तिं
यउक्तं कुलतंत्रेषु नशस्त्वं प्रवलेकलौ कृते धर्मश्च त
ष्मादः त्रेतायां पादहीनकः द्विपादो द्वापरे देविपादमा
त्रैकलौ युगे त्रयापि सत्यं चलवत्तयः खं जं दयापित्व
सत्यपादे कृते लोपे धर्मलोपः प्रजायते तस्मात्सत्यं
समाश्रित्य सर्वकर्मणि साधयेत् कुलाचारं विना यत्र
नाल्पपायः कुलेश्वरि ॥ तत्रान्ततप्रवेशश्चेत्कुतो निः
श्रेयसं भवेत् सर्वथा सत्यपूतात्मा मत्सु विरितवर्त्मना
सर्वकर्मनरः कुर्यात्स्वस्ववर्णाश्रमो दितम् दीक्षां पू
जा जपं होमं पुरश्चरणतर्पणम् व्रतो द्वाहो पुंसवने सी
मनो व्रयने तथा जातकर्म तथा नाम चूडाकरणमेव च
स्तनक्रियां पितृश्राद्धं कुर्यादागमसम्मतम् तीर्थश्राद्धं
श्रीसमर्गशारदात्सवमेव च यात्रां गृहप्रवेशं च नवव

स्वादिधारणम् वापीकूपतडागानां संस्कारं तिथिक
र्मव गृहारम्भप्रतिष्ठां च देवानां स्थापनं तथा दिवा
कर्मं निशाकर्मं पर्वकर्मं तथैव च ऋतुमासवर्षक
र्मं निमित्तैर्मित्तिकैश्च यत् कर्तव्यं यदकर्तव्यं सांभ्र
संचयद्वेत् मयोक्तेन विधानेन तत्सर्वं साधयेत्
रः न कुर्याद्दयदिमोहेन दुर्मासाश्च दद्यापि वा विन
ष्टः सर्वकर्मभ्यो विष्ठायां स भवेत्कृमिः यदि मत्तत
स्तु तस्मै महे शिप्रवले कलौ यदायुत्क्रियते कर्म
विपरीताय तद्वेत् मम्मतां समतादीनां सायकशा
णधातिनी पूजापि विफला देवि हतैर्भस्मार्पणं यथा
देवता कुपिता तस्य विघ्नस्तस्य पदे पदे कलिकाले प्र
वृद्धे तज्ज्ञात्वा मच्छास्त्रमन्त्रिके योऽस्य मार्गः क्रियेत्कु
र्वात्समहापातकी भवेत् ब्रह्माहो हो प्रकुर्वाणः
योऽस्य मार्गं एव मानवः स याति नरकं चारं यावच्च
दिवाकरो ब्रह्मे ब्रह्मवधः प्रोक्तः ब्राह्मणमानवको भवे
त् केवलं सूत्रवाहोऽसौ चाण्डालादयमोऽपि सः उद्धा
हितापि घानारीजानीयात्सातगर्हिता उद्धादापि भ
वेत्पापी संसर्गात्कुलनाथिके वैष्णवागमनं ज्ञेयं
तस्मिन्सोदिने दिने तद्दत्तादत्र तीयादि तैव गृहंति
देवताः पितरोऽपि न चाश्रित्य तस्मिन्मलस्य वत्त
यो रपमं कानीनः सर्वधर्मवहिष्कृतः देवैर्प्रेतकुला
चारेनाधिकारोऽस्य जायते अशास्त्रेन मार्गं एव

म.
नि. ते.
१६

१६
स्वायनंचरेत् नसात्रिधंभवेत्तत्रदेवतायाः कथंचन
इहामूत्रफलेनास्तिकायक्लेशोधनस्तयः आगमोक्तवि
धिंहितायः श्राद्धं कुरुते नरः श्राद्धं तद्विफलं सोऽपि पितृ
भिर्नरकं व्रजेत् तत्रोयं शोणितसमं पिण्डो मलमयो भवे
त् तस्मान्मर्त्यः प्रयत्नेन शोकं मत्तमाश्रयेत् वरुणात्र
किमुक्तेन सत्सं सत्सं मयोच्यते अशांभवं कृतं कर्मस
र्वदेवि निरर्थकम् अस्तु तावत्परो धर्मः पूर्वधर्मोऽ
पि न श्रपति शांभवाचारहीनस्य नरको नैव निष्कृतिः
मडुदीरितमार्गेण निम्नैर्मित्तकर्मणाम् साधनेय
महेशानितदेवतवसाधनम् विशेषाश्रयने तत्रमेव
येनादिसंश्रुतम् भेषजं कलिरागाणां श्रूयतां गदतो
मम इति श्रीमहानिर्वाणतंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमे सर्व
धर्मनिर्णयसारे श्रीमदाद्यासदाशिवसंवादे जीवनिस्त्वा
रोपायप्रश्ने पराप्रकृतिसाधनोपक्रमो नाम चतुर्थोऽहो
सः श्रीसदाशिव उवाच त्वमाद्या परमाशक्तिः सर्वशक्ति
स्वरूपिणी तव शक्त्या वयं शक्ताः सृष्टिस्थितिलयादिषु
तवरूपा एव नानानावर्णा कृती निच नानाप्रयास
साध्यानि वर्णितं केन शक्यते तव कारुण्यलेशेन कुल
तंत्रागमादिषु तेषामर्वासाधनानि कथितानि यथामि
ति गुप्तसाधनमेतत्तत्र न कुत्रापि प्रकाशितम् अस्य प्रसा
दात्तकल्याणमयिते करुणे दृशी त्वया पृष्टमिदानीं त
त्राहंगोपयितं तमः कथयामि दानीं तत्राहंगोपयितवत्प्र

तेममप्राणाधिकं प्रिये सर्वतः त्वप्रशमने सर्वापहि
निवारकम् तत्प्राप्तिमूलमविराजतवसंतोषकारणम्
कलिकल्मषदीनानां तृणोत्प्लव्यायुषां प्रिये बहुप्रण
साशक्तानामेतदेव परं धनम् नचात्रमासवाहल्यनो
पवासादिसंयमः सुखसाध्यमवाहल्यं भक्तानां फलदं
महत् तत्रादौ शृणु देवेशि मंत्रोद्धारक्रमं शिवे यस्य
वणमात्रेण जीवत्सुकः प्रजायते प्राणेशस्तेजसारूढो
भेरुणाद्योमविद्भुमान् बीजमेतत्तत्समुद्भूतद्वितीयं
मुदरेत् प्रिये सत्पारक्तसमारूढावामनेत्रदुसंयुता
तृतीयं शृणु कल्याणि दीपसंस्थः प्रजापतिः गोविन्दवि
दुसंयुक्तः साधकानां सुखावहः बीजत्रयं ते परमेश्वरि
सम्बोधनं पदम् वह्निकोतावधिः प्राक्तोदशाणीः येम
नुः शिवे सर्वविघ्नमयी देवी विधेयं परमेश्वरि आय
त्रयाणां बीजानां प्रत्येकं त्रयमेव वा प्रजयेत्साधकाधी
शः सर्वकामार्थसिद्धये बीजमाद्यत्रयं हित्वासम्राणापि
दशाक्षरी कामवाग्भवतारायासम्राणाष्टाक्षरी त्रिधा
दशाणी मंत्रेण पदात्कालिके पदमुच्चेत् पुनराद्यत्र
यं बीजं वह्निजायंतो वदेत् षोडशीयं समाख्याता स
र्वतंत्रेषु गोपिता वधाया प्रणवाया च देवाः सप्तदशी
द्विधा तव मंत्राः समाख्याताः कोटिकोत्सुर्बुदास्तथा संते
पादत्रयकथिता मंत्राणां द्वादश प्रिये येषु येषु च तंत्रेषु
ये ये मंत्राः प्रकीर्तिताः ते सर्वे तव मंत्राः सुस्त्रमाया प्रकृ

मः
नि ते
१७

कृतियतः एतेषां सर्वे ते वै मे त्राणाम् एकमेव हि साध
नम् कथयामि तव प्रीत्यै तथालोकहिताय च कुलावा
रे विना दैविशक्तिमंत्रो न सिद्धिदः तस्मात्कुलाचाररतः
साधयेच्छक्तिसाधनम् मयं मो संतथा मत्समुद्रा मे पुन
मेव च शक्तिपूजाविधावाद्ये पंचतत्त्वे प्रकीर्तितम् पंच
तत्त्वे विना पूजा अभिवा राय कल्पते नेष्टु सिद्धिर्भवेत्तस्य
विघ्नस्तस्य पदे पदे शिलायां शस्य वापे च यथा नैवां कु
रो भवेत् पंचतत्त्वविहीनायां पूजायां न फलोद्भवः प्रातः
कृत्य विना दैविनाधिकारी त्वकर्मसु तस्मादादौ प्रव
त्सामि प्रातः कृत्यं यथाचितम् रजनी शेषयाम स्य शेषा
उमरुणोदयः तदा साधक उत्थाय मुक्तस्वापः कृतासनः
ध्यायेच्छिरसि शुक्लाज्जिह्वेति त्रैविध्यं भुजंगुरुम् श्वेताम्बर
परीधानं श्वेतमाल्यानुलेपनम् वराभयकरं शोते क
रुणामयविग्रहम् वामिना तपलधारिणा शक्त्यालि
गितविग्रहम् स्मराननं सुप्रसन्नं साधकाभीष्टदायकं
एवं ध्यात्वा कुलेशानि मानसैरुपचारकैः पूजयित्वा ज
पेन्मंत्रं वाग्भवे वीजमुत्तमम् यथाशक्ति जपेच्छ्रुत्वा
समर्प्य दक्षिणे करे ततस्तु प्रणम्य डीमान्मंत्रेणानेन
सद्गुरुम् भवपाशविनाशाय ज्ञानदृष्टिप्रदर्शनेन
मः सद्गुरवे तभ्यं भुक्तिमुक्तिप्रदायिने नमः कृतिपर
ब्रह्मरूपाय ज्ञानहारिणे कुलधर्मप्रकाशाय त
स्मै श्रीगुरवे नमः ॥

प्रणम्येवं गुरुं तत्र चित्तये त्रिजदेवताम् पूर्ववत् पूज
 यित्वा तामूलमंत्रजपंचरेत् यथाशक्ति जपं कृत्वा दे
 व्या वामकर्णैः ध्येत् मंत्रेणानेन मतिमान् प्रणम्येदिष्ट
 देवताम् नमः सर्वस्वरूपिणे जगदात्रे नमो नमः आद्या
 ये कालिकायै ते कर्त्रे ह्यत्रे नमो नमः नमस्कृत्य वहिर्ग
 च्छेदामपादपुरःसरम् तत्कामूत्रपुरीषं वदंत धावन
 माचरेत् ततो गत्वा जलाभासे स्नानं कृत्वा यथाविधि आ
 दावप उपस्पृश्य प्रविशेत् सलिले ततः नाभिमात्रजले
 स्थिता मलानामपमुत्तये सकृत् स्नात्वा तथोन्मज्ज्यमात्र
 माचमने चरेत् आत्मविद्याशि वैस्तत्त्वैः स्वाहो मेः साधका
 ग्रणीः त्रिः प्राश्नापो हिरुत्तरज्यवाचमेत कुलसाधकः कु
 लयेत्रे मंत्रगर्भं विलिख्य सलिले सधीः मूलमंत्रे द्वादश
 धातस्योपरि जपेत् प्रिये ततो रूपं जले ध्यात्वा सूर्यमुदि
 श्य देशिकः ततो ये रूपं जलीत् दत्वा तितेव पायसा त्रिधा
 अभिषिच्य स्वमूर्डीने समच्छिद्राणि रोधयेत् ततस्तदेव
 तापीत्ये त्रिनिमज्ज्य जलांतरे उभ्या यगात्रं संमार्ज्य पिदधा
 च्छेदवा समी मृतस्त्रयाभसनावापि त्रिपुणैः विबुसं पुतं
 लैलारे तिलकं कुर्याद्दण्डयत्रा वह कुंतलः वैदिकी तात्रि
 की चैव यथानुक्रमयोगतः सन्ध्या समाचरेत् तत्रा त्रिकी
 शृणुकथ्यते आचम्य पूर्ववत् तोये स्तीर्णान्वावाहयेच्छिवे
 गंगे च यमुने चैव गोदावरिसरस्वति नर्मदे सिन्धुकावे
 रिजलेः स्निग्धसन्निधौ कुरु मंत्रेणानेन मतिमान् मुद्रया

मः
नि.ते
१५

कुशसेजया आवायतीर्थसलिलमूलं द्वादशधा जपेत्
ततस्ततो यतो विन्दे स्थिथा भूमे विनितिपेत् मध्यमा
नामिका योगान् मूलाधार एवैकम् समवारं समूहं
नमभिषिच्य ततो जलम् वामहस्ते समादाय च्छादयेत्
लपाणिना ईशानवापुर्वरुणवह्णी त्वीजपंचकम्
प्रजप्य वेदधातो यंदत्त हस्ते समानयेत् वीक्ष्य तेजो मये
धात्वा चेदुया कृष्णसाधकः देहांतः कलषं ते नरे च येत्
पिंगलाख्यया निष्कृष्य पुरतो वज्रशिलायामस्त (त्र)
सुचरन् त्रिवारं ताडयन् मंत्री हस्तो प्रक्षालयेत्ततः आ
चम्योक्तेन मंत्रेण सूर्यायार्च्यं निवेदयेत् तारमाघादं
स इति चणिसूर्यं ततः परम् इदमर्च्यं तभ्यमुक्ता दद्या
त्स्वाहे तदीरपन् ततो ध्यायेत् महादेवी गायत्री परदे
वताम् प्रातर्मध्याह्नायाह्नैर्विरूपो गुणभेदतः प्रात
त्राक्षीरक्तवर्णा हि भुजा च कुमारिकम् कमाण्डुलीं
पूर्णमच्छमालोचविभ्रतीम् कृष्णाजिनाम्बरधरां हंसा
रूढां सुचिस्मिताम् मध्याह्ने तां श्यामवर्णां वैष्णवीं च
तुभुजाम् शालवक्रगदापद्मधारिणीं गरुडासनाम् पी
नोत्तुंगकुचदन्दावनमालाविभूषिताम् युवतीं सततं
ध्यायेत् मध्ये मानि एवमात्रे सायाह्नैर्वरदां देवी गायत्री
संस्मरेद्यतिः सुक्ता सुक्ताम्बरधरा वृषासनकृता प्र
याम् त्रिनेत्रां वरदां पाशमूलचन्द्रकरोदिकां विभ्रतीं कर
पैमे श्वद्वंद्वगलितयो वतां पवथाता महादेव्यै जलानामेज
लिवेय ॥

दत्तात्रेयं नृगायत्रीं दशधा शतधापि वा गायत्रीं मृणदे
वैशिवदामितवभावतः आर्घ्ये पदमुच्चार्य विमहेत
दनेतरम् परमेश्वर्ये धीमहिततः कालीप्रबोदयात् प
षातुतवगायत्रीं महापापप्रणाशिनीं त्रिसन्ध्यमेतां प्रज
पन्नसन्ध्यायाः फलमाप्नुयात् ततस्तत्तपायेद्देदेवि
देवर्षिपितृदेवताः प्रणवे सहितीयाख्यातर्पयामितमः
पदम् शक्नोत प्रणवे माघानमः स्थाने हिठं वेदेत् मूलं
ते सर्वभूतानि निवासि न्ये पदे वेदेत् सर्वस्वरूपो देवुक्तो
साधुधापितथापदेत् सावरणं सचतुर्थीतद्वदेव परा
त्पराम् आर्घ्ये कालिकायै ते इदमर्च्यं ततो हिठः अने
नार्च्यं महादेवो दत्ता मूलं जपेत् सधीः यथाशक्ति जपे
हृत्वा देव्या वामकरेऽर्घ्येत् प्रणम्य देवीं पूजार्थं जलमा
दाय साधकः नवातीर्थं पठत्स्त्रोत्रं देवताध्यानतत्परः
यागमाहोपमागप्याणि पादौ विशोधयेत् ततो द्वारस्य
पुरतः सामान्यार्च्यं प्रकल्पयेत् त्रिकोणं हतभूविम्बमाह
लेखयेत् सधीः आधारशक्तिं संपूज्य तत्राधारं नियोजये
त् अस्त्रेण पात्रं प्रक्षाल्य हस्तैरेण प्रपूर्य च नित्तिप्यग
न्यं पुष्पं च तीर्थान्मावाहयेत्ततः आधारपात्रतोषणं पुवद्वा
कं शशिमाह लम् पूजयित्वा तदग्राधामायावीजेन मंत्र
येत् प्रदर्शयेत् देवयोनिं सामान्यार्च्यं मिदं स्मृतम् ततस्त
जलपुष्पैश्च पूजयेद्द्वारदेवताः गणेशं तत्र पालं च वडं क
योगिणीं तथा गंगां च यमुनां चैव लक्ष्मीं वरुणीं ततो यजेत्

म.
हानि.
ते.
१५

किंचितस्पर्शान् वामशाखो वामपादपुरःसरं स्मरन्
देव्याः पदाम्भोजमण्डपं प्रविशेत्सुधीः नेत्रं तं दिशि
वास्तीशं ब्रह्माणं च समार्चयन् सामान्यार्च्यतोयेन प्रो
त्तयेद्दयागमद्विरम् अनंतरं सायकैर्दो दिव्यदृष्टवलौ
कैर्नैः दिव्यानुत्सारयेद्दिज्ञानस्वादिश्चान्तरितगान्
पार्श्विज्ञातविभिर्भोमानिति विज्ञात्रिवारयेत् चन्दनागुरु
कस्तूरीकर्पूरेयागमण्डपम् धूपयेत्स्त्रोपवेशार्थं च त
रसं त्रिकोणकम् विलिख्य पूजयेत्तत्र कामरूपाय हस्ततुः
तत्रासने समास्तीर्य काममाधारशक्तिः कमलासना
यनमोमेत्रेणोवासने यजेत् उयविष्णुसने विद्वान्प्रासु
खोवायुदेमुखः वडवीरासने मंत्रीविजयां परिपोषये
त् तारं मायासमुच्चार्य श्रुते श्रुते तौ द्वे श्रुतवर्षिणी
ततोऽश्रुतमाकर्षयद्दिवा सिद्धिं देहितो ब्रूयात् कालि
कामे ततः परम् वशमानयत्तद्वन्द्वसन्निदाप्रोधने मनु
मूलमंत्रं सप्तवारं प्रजप्य विजयां परिश्रावाहत्यादिभु
द्रोचयेन्नुयोनिं प्रदर्शयेत् गुरुपद्मे सहस्रारे यथासंके
तमुद्रया त्रिधैव तर्पयेद्देवीहृदि मूलं समुच्चरन् वागु
भवेत्तदयुग्मे च वागवादिनिपदे ततः मम जिह्वाये स्थि
री भवेत्सर्वसत्त्ववशं करि स्वाहोते नैव मनुना सहयात्
कुण्डलीमुखे स्वीकृत्य सखिंदा वामकर्णे ह्ये श्रीगुरुं न
मेत् दक्षिणचरणे शानभायो मध्ये सनातनो म कृतान्
लिपुटो भूत्वा देवी ध्यानपरायणः पूजाद्रव्याणि सर्वाणि

दक्षिणेऽप्यपयेतसुधीः वामेऽप्यपयेततायेकुलद्रव्या
णि यानि च अस्त्रांतमूलमंत्रेण सामान्यार्च्यो देकेन च
सम्प्रोक्तसर्ववस्तुनिवेष्टयेज्जलधारया वह्निवीजेन
देवेशिवहेः प्राकारमाचरेत् पुष्पचन्दनसंयुक्तमादा
यकरयोर्द्वयोः अक्षेण चर्चयित्वा ततः प्रतिपेतकरशु
डये तर्जनीमध्यमाभ्यां च वामपाणि तेलशिखे ऊर्ध्वे
तालत्रितये दत्त्वादिग्न्यनंततः अक्षेण ह्येष्टिकाभिश्च
भूतशुद्धिमयाचरेत् स्वांके निधाय च करावुत्तानौ साध
कोत्तमः मनो निवेश्य मूले च हंकारेणो वक्राङ्गुलीम् इत्या
प्यहं समंत्रेण पृथिव्या सहितं ततः स्वाधिष्ठानं समा
नीयत त्वेन तत्त्वेन नियोजयेत् गन्धादि द्वाणसंयुक्तां पृथि
वीमपसुसंहरेत् रसादि जिह्वासाधं जलमग्नौ विला
पयेत् रूपादि च त्रयासाधं मथि वायो विलाप्य च स्पर्श
दित्वा गुप्ते वायुमाकाशे प्रविलापयेत् अहंकारे हरेद्यौ
मसं शब्दे तन्महतापि महतश्च वप्रकृतौ तां ब्रह्मणि
विलापयेत् इत्येव विलाप्य मतिमान् वामकुक्षौ विचिंत
येत् पुरुषं कृत्वा वां चरत्कप्रमश्रु विलोचनम् (२३)
एवङ्गचर्मथरे कुडमं गुह्यपरिमाणकम् सर्वपापस
रूपं च सर्वदा यो मुखस्थितम् ततस्त्वामनासायोय
वीजं धूमवर्णकम् संविं त्यपूरयेत्तेन वाष्पं षोडशमात्र
या तेन पापात्मकं देहं शोधयेत् साधकाग्रणीः नाभौ
रक्तवर्णं च ध्यात्वा तज्जातवह्निना चतःषष्ठाङ्गुलभक्तेन

म-
नितं
२-

दहेतपापरतांतनुम् ललाटेवारुणोवीजेषुक्कवर्ण
विविचन्यच द्वात्रिंशतारेचकेनप्रावयेदमृतामभसा
आपादशीर्षपर्वतमाप्राव्यतदनंतरम् उत्पत्रेभाव
येदेहनवीनेदेवतामयम् पृष्ठीवीजपीतवर्णमूलाया
रेविविचनयन् तेनदिव्यावलोकनेनहृदीकुर्यान्निजात
नूमहृदयेहस्तमादायश्रीं ह्रीं कौं हंस उच्चरन् सोऽहं मे
त्रेणतदेहदेव्याः प्राणान्निधाययेत् भुतशुद्धिविधाय
त्येदेवीभावपरायणः समाहितमनाः कुर्यान्मातृका
त्यासमन्विके मातृकाया ऋषिर्ब्रह्मागायत्रीच्छन्द ईरि
तम् देवतामातृकादेवीवीजे व्यजन संज्ञकम् स्वराश्च
शक्तयः सर्गः कीलकं परिकीर्तितं लिपित्वासेमहादे
विविनियोगप्रयोगिता ऋषित्वासे विधायैवं करंगमा
समाचरेत् ओं-मध्ये कवर्गं च ईं-मध्ये च वर्गं कम्
उं-मध्ये टवर्गं त्रं ऐं-मध्ये तवर्गं कम् ओं-मध्ये
पवर्गं च यादितो ते वरानने विभुसर्गान्शाले च षडंगे
मेव ईरितः चित्तस्य त्यासविधिना ध्यायेत्मातृसरस्वती
म् येचाशाल्लिपिभिर्विभक्तमुखदोः पद्मध्वजतः स्य
लोभास्वत्तोलनिवडचन्द्रशकलामीपीनतंगस्तनी
मुद्राभक्त (छ) गुणं सधात्यकुलसेविधाय च हस्तामुजे
विभ्राणं विषादप्रभां विनयना वा देवतामाश्रये ध्या
त्वेवं मातृकादेवीषट्सुचक्रेषु चित्तसेत् ह-लोभ्रू
मध्यगोपमेकं ठेचषोडशस्वरान् :: :: ::

हृदयुजेकादिठोतान् विन्यस्य कुलसायकः शदिफोता
ननाभिदेशेवादि लानोश्चलिंगिक मूलाधारेवतः पत्रे
वादिसातान् प्रविन्यसेत् इत्यंतर्मनसा न्यस्यमातृका
एणान्वहिम्येसेत् ललाटमुखवृत्तातिश्रुतिज्ञाणेषु रा
एउयोः ओष्ठदंतोत्तमो गस्यदोः पतसन्ध्याग्रगेषु च पार्श्व
योः पुष्टतोनाभोजठरे हृदयोः सयोः ककुयेंशो वृद्धनपूर्वे
पाणिपादयुगेततः जठराननयोर्मस्येत्मात्काराणि नय
थाक्रमम् इत्यलिपिं प्रविन्यस्य प्राणायामं समाचरेत् मा
यावीजेषोऽंशधाजत्रावामेन वायुना पर्येदात्मना दे
हंचतः घृणात्कुम्भयेत् कनिष्ठानामिकां गुष्ठैर्धृताना
साहये सधीः द्वाविंशताजपन्वीजं वा पुंदलेण रेचयेत्
पुनः पुनस्तिरावृत्त्या (आचम्य) प्राणायाम इति स्मृतः
प्राणायामविधायैत्यमृषिना संसमाचरेत् अस्य मंत्रस्य
ऋषयो ब्रह्मा ब्रह्मर्षयस्तथा गायत्र्या दीनिच्छन्दासि प्रा
या काली त्रदेवता आया वीजं वीजमिति शक्तिर्माया प्र
कीर्तिता कमला कीलकं प्रोक्तं स्थानेषु तेषु विन्यसेत्
शिरो वदनहृदयस्य पादसर्वांगकेषु च मूलमंत्रेण ह
स्ताभ्यामापादमस्तकावधि मस्तकात्पादपर्यन्तं सम
यावात्रिधान्यसेत् अयेतव्यापकन्यासो यथा कफलसि
दः यद्दीजाया भवेद्विद्या तद्दीजेनागकल्पना अथवा मू
लमंत्रेण षड्दीर्घेण विना प्रिये अंगुष्ठाभ्यां तर्जनीभ्यां
मध्यमाभ्यां तथैव च अनामाभ्यां कनिष्ठाभ्यां करयोस्तलप

म.
नि. तं
२१

पृथोः नमः स्वाहावषट् हे च वौषट् फट् क्रमशः सधीः
हृयाय नमः पूर्वशिरसे वद्विवल्लभा शिखाये वषट्
सुक्तकवचाय हूमीरितम् नेत्रत्रयाय वौषट् च अस्त्राय
फट् इति क्रमात् घट्टगानि विधायेत्यपीठन्यासं समाच-
रेत् आधारशक्तिकं कर्म च शेषं पृथीतयेव च सुधासुधि-
मणिहीये पारिजाततर्कततः चिन्तामणिगृहं चैव मणि-
माणिक्यवेदिकाम् तत्र पद्मासनं वीरोचित्य सेतुहृद-
याम्बुजे दत्तवामोऽस्योर्वामकटौ दत्तकटौ तथा धर्म-
ज्ञानं तथैश्वर्यं वैराग्यं क्रमतोऽप्यसेत् सुखपार्श्वे नाभि-
दत्तपार्श्वे साधकसत्तमः ननु पूर्वाणि वतायेव धर्मादी-
नियथाक्रमम् आनन्दकन्दे हृदये सूर्योऽसौ महताशने
सत्त्वं रजस्तमैश्चैव विबुधुक्तादिमातुरैः केशरात्क-
र्णिको चैव यत्रेषु पीठनायिकाः मंगलाविजयाभद्रा
जयंती चापराजिता नन्दिनी नारसिंही च वैष्णवी तप-
नायिकाः असितांगारुरुश्चाः क्रोधात्मनो भयंकरः
कपाली भीषणश्चैव संहारी तपहृभैरवाः दत्तात्रेयस्य
सिंदेतान् प्राणायामं ततश्चरेत् मन्यपुष्पे समादाय
करकक्ष्यमुद्रया हृदि हस्तौ समाधाय ध्यायेद्देवीं
सनातनीम् ध्यानं तद्विविधं प्रोक्तं स्वरूपारूपभेद-
तः अरूपतवयस्यानमवाङ्मनसगोचरम् अवा-
क्तं सर्वतोऽप्यप्रमिदमित्येविवर्जितम् अगम्ययोगि-
भिर्गम्य कञ्चैव ह्यसमाधिभिः (शमादिभिः) मनसो

धारणार्थाय शीघ्रं स्वाभीष्टसिद्धये सूक्ष्मध्यानप्रबोधाय
सूक्ष्मध्यानं वदामि ते अरूपायः कालिकायाः कालमात्र
महायुतेः गुणाक्रियागुसारेण क्रियते रूपकल्पना मे
वांगीश शिशोः खगोत्रिनयनोरक्ताम्बरं विभ्रंती पाणिभ्याम
भयं वरं च (विलसद्) विकसद्भक्तारविन्दस्थिता तस्य तं
पुरतो निपीयमधुरं माधीकमयं महाकालं वीक्ष्य विका
शिताननवराभाशं भजे कालिकाम् एवं ध्यात्वा स्वशि
रसि पुष्पदन्तात्साधकः पूजयेत् परया भक्त्या मानसै
रुपचारकैः हृत्पद्ममासनं दद्यात् सहस्रारच्युतामृतैः
पाद्यं चरणौ दद्यात् भजनस्त्रयं निवेदयेत् तेनामृतं तेनाच
मनं स्नानीयमपि कल्पयेत् आकाशात् त्वं वसने गन्तुं
गन्तव्यं त्वकम् चित्तं प्रकल्पयेत् तेजस्तत्त्वन्तदीपार्थं
नैवेद्यं च सुधासुधिम् अनाहतध्वनिं यं द्वावापुतत्वं च
चामरम् तत्पमिद्विद्यकर्मणि चोचल्यं मनसस्तथा
पुष्पं तानाविधं दद्यात् आत्मनो भावसिद्धये अमायमनः
द्वारमरागममदं तथा अमोहकमर्दं च अद्वेषालो
भके तथा अमातस्य मलोभं च दशापुष्पं प्रकीर्तितं
अहिंसा परमं पुष्पं पुष्पमिद्विद्यनिग्रहः दद्यात् आत्मा
न पुष्पं पंच पुष्पं ततः परम् इति पंचदशैः पुष्पैर्भावक
पैः पूजयेत् सुधासुधिं मांसं शैलं भर्जितं मीनं पर्वत
म् मुद्रां शिं सुभक्तं च क्षतां कपाय संतथा कुलास्त
च तत् पुष्पं पीठतालनवारिच कामक्रोधो ह्यागवोहो

म.
नि. ते.
२५

विष्णुतो वलिंदत्ताजपंचरेत् मालावर्णमयीप्रोक्तकु
ण्डलीसूत्रयंत्रिता सविनुंमंत्रमुच्चार्यमूलमंत्रं समुच्चेत्
अकारादिलकारांतमनुलेामरतिस्मृतः पुनर्लकारमार
म्भश्रीकंठांतमनुजपेत् विलोमरतिविख्यातः तकारो
मेरुरुच्यते अष्टवर्गान्निमैर्वर्णैः सह मूलमथाष्टकम्
एवमष्टोत्तरशतं जप्त्वा नेन समर्पयेत् एवमष्टोत्तरशतं
जप्त्वा नेन समर्पयेत् सर्वांतरात्मनिलये स्वांतर्ज्योतिः स्व
रूपिणि गृहाणांतर्जयमांतरायेकालिनमोः स्मृते स
मर्प्य जपमेतेन साष्टांगं प्रणामेद्विधा इत्येतर्जयंतं कृ
त्वा वहिः पूजां समा रभेत् विशेषार्च्यस्य संस्कारस्तत्रादौ
कथ्यते शृणु यस्य स्थापनमात्रेण देवता सप्रसीदति ह
ष्टार्चपात्रयोगित्योत्रस्माद्यो देवतागराणां भैरवाग्रपि
दत्तेति प्रीत्या सिद्धिं ददत्यपि स्ववामे पुरतो भूमौ सामा
न्यार्चा सवारिणा मायागर्भं त्रिकोणं च चतुर्वचनं च
कम् विलिख्य पूजयेत् तत्र मायावीजपुरःसरम् उक्ता मा
धारशक्तिं च नमः शब्दारसानिकाम् ततः प्रक्षालिताया
रं वित्यस्य मण्डलोपरि मंत्रं वह्निमण्डले उक्ते दशकला
त्मने ततः नमोऽन्तेन च संपूज्य तालये दार्च्यपात्रकं प्रक्षेप्य
पयेत् तत्र प्राधारोपरिसाधकः अमर्कमण्डलायाक्ताद्वाद
शोत्तकलात्मने नमोऽन्तेन यजेत् पात्रं मूलेनैव प्रपूरयेत्
त्रिभागमलिना पूर्य शेषं तोयेन साधकः गन्धपुष्पैश्च द
त्वा पूजयेदमुनामिकं षष्ठस्वरं विन्दुपुंक्तं उक्ते त्रैवैव च द्दम
ण्डलम् षोडशोत्तकलाशब्दादात्मने नम इत्यपि ।

ततस्तैश्चैकलेपत्रैरक्तचन्दनचर्चितम् उर्वापुष्पं
ततश्चक्रत्वा तत्र निधापयेत् मूलेन तीर्थमावास्यत
त्रदेवीविभाव्य च पूजयेद्गन्धपुष्पाभ्यां मूलं हृदि
शायोजयेत् येन योनीदृशं यिन्नाथुपदीपौ प्रदर्शये
त् तदसुप्रोत्तणीयात्रे किंचिन्निति पसायकः आत्मानं
देयवस्तुनिपोत्तयेत्तेन मंत्रवित् पूजासमाप्तिपर्वत
मर्त्यपात्रं न चालयेत् विशेषार्च्यस्य संस्कारः कथितोः
येषु विस्मिन् यंत्रराजं प्रवक्ष्यामि समस्तपुरुषार्थदम्
मायागर्भं त्रिकोणं च तद्वासे हृतपुष्पकम् तयोर्मध्ये
पुष्पपुष्पक्रमात् षोडशकेशान् तद्वासेऽष्टदलेप
मंत्रं हृदि भूर्भुवः लिखेत् चतुर्द्वारसमायुक्तं सुरैर्वि
मनोहरम् स्वर्णवाराजं तैत्तमैकुण्डगोलविलेपितं
स्वयम्भूकुसुमेयुक्ते चन्दनागुरुकुंकुमेः कुशीदेना
थवा लिप्ते स्वर्णमष्पाशलाकया मातूरकंटकेनापि
मूलमंत्रं समुच्चरन् विलिखिद्दयंत्रराजं तद्देवताभाव
सिद्धये अथ वोतकीलरेखाभिः स्फटिकैर्विद्रुमेऽपि
वा वैदुष्ये कारयेद्दयंत्रं कारुकेण सशिल्पिना शुभप्र
तिष्ठितं कृत्वा स्थापयेद्भवतो तरे नश्यंति उष्ट्रभूता
निग्रहरोगभयानिव पुत्रपोत्रसर्वेष्वर्थेषु तौ दत्तः
समदिरम् दाता भर्ता यशस्वी च भवेद्दयंत्रप्रसादतः
एवं यंत्रं समालिख्य रत्नसिंहासने पुरः संस्थाप्य पीठ
यासौ कविधिना पीठदेवताः संपूज्य कर्णिकामध्ये

म-
नि. तं
२१

जयेत्तुल्यदेवताम् कलसस्यापनेवत्येवक्रानुष्ठा
नमेवच येनानुष्ठानमात्रेण देवतासु प्रसीदति मेव
सिद्धिर्भवेत्तुल्यमिच्छासिद्धिः प्रजायेत कलाकलागदही
ताते देवतां विष्णुकर्मणा निर्मितोऽयं सेवेयस्मात्क
लसलेन कण्ठे षट्त्रिंशदंगुलायामेघोऽङ्गुलमु
खकैः चतुरंगुलकंकठं मुखं तस्य षडङ्गुलम् पंचाङ्गु
लिमितं मूलं विधानं चटु निर्मितो सौवर्णराजतताम्र
काश्यजं मृत्तिकोद्भवम् पाषाणकाचजं वापि चटु मत्त
तमव्रणम् कारयेद्देवताप्रीत्यै विनशाद्यै विवर्जयेत्
सौवर्णभोगदं प्रोक्ते राजतं मोतदायकम् ताम्रप्रीति
करं जेयं काश्यजं पुष्टिवर्द्धनम् काचं वपुकरं प्रोक्ते
पाणसुभकर्मणि मृण्मये सर्वकार्येषु षट्पञ्चसु
रिक्तम् स्वामभागे षट्कोणं तन्मध्ये ब्रह्मरन्ध्रं कं
म् तद्वहिर्हतमालित्व चतुरस्रसुतो वहिः सिन्दूररज
सावापिरक्तचन्दनकेन वा निर्माय मण्डलं तत्र यजेदा
धारं देवताम् मायामाधारशक्तिचन्दनमोऽन्तोऽसमुत्त
रेत् नमसा तालिताधारं स्थापयेत्तन्मण्डलपरि प्रक्षेप
तालितं कुम्भं तत्राधारं निवेशयेत् तत्काराद्यै रकारं
तैर्वर्णैर्विन्दुसमायुतेः मूलं समुच्चरन् मन्त्रीकारणेन
प्रहरयेत् आधारकुम्भतीर्थेषु वस्त्रैः केशशिमण्डले
पूर्ववत् पूजयेद्दिद्वान् देवीभावपरायणः रक्तचन्द
नसिन्दूररक्तमाल्यानुलेपनैः भूषयित्वा तत्कलसं पं

चीकरणमाचरेत् फटादर्भेण संताप्य हं वीजेनावगुंठ
 येत् ह्रीं दिव्यदृष्ट्या संवीक्ष्य नमसाभ्युत्तणं चरेत् मूले
 नगान्धे विद्मं तं च वीकरणमीरिम् प्रणम्य कलसं
 रक्तं पुष्पं दत्त्वा विशोधयेत् एकमेव परं ब्रह्म स्थूल सू
 त्तमं यं भुवम् कचोद्भवा ब्रह्म हत्या तेन तेनाशायामाहम्
 सूर्यमण्डलमथ स्थैरुणा लयसम्भवे अमा वीज
 मये देवि शुक्रशापादिमुच्यताम् वेदानां प्रणवो वीजं
 ब्रह्मानन्दमयं यदि तेन सत्येन ते देवि ब्रह्म हत्या व्योपाह
 तः ॥ ह्रीं हंसः शुचि सत्त्वं सुरतरीक्ष स डोता वेदिसदतिथि
 उरोण सत् त्सदृशं दत्त सत्त गोजा अवजा अतजा अदि
 जा अतं वृहत् । वारुणो न च वीजेन स डीर्घस्वरभासि
 ता ब्रह्मशापविशहोते मोचिता ये पदे वदेत् सधादे
 व्यो नमः पश्चात् सप्तधा ब्रह्मशापनुत् अंकुशो दीर्घघट
 केन पुनं श्रीसायया युतम् सधा पश्चात् क्लृप्तशापं मोच
 येति पदेततः अष्टं तस्मावयद्वन्द्वं द्विगुंता मनुरीरितः
 एव शापा मोचयित्वा यजेत् तत्र समाहितः आनन्दभैरवं
 देवमानन्दभैरवीतया सह स मलशहोते वरयुं मिलि
 ते वदेत् आनन्दभैरवं देः नैव स डोता मनुर्मतः अस्मा
 संविपरीते वशवणे वामलोचनां सधा देव्यै वीषडोता
 मनु रस्याः प्रपूजने सामरस्येन पोस्तत्रयात्वात् दम्भत
 त्तुतम् द्रव्यविभाव्यतस्पाडं मूले द्वादशाधा जपेत् मू
 लेन देवता बुद्ध्या दत्त्वा पुष्पांजलिं ततः दर्शयेत् रूपदीपो

म.
नि.ते.
२५

चर्चटावादनपूर्वकम् इत्यंतीर्थस्य संस्कारः सर्वदा
देवपूजने ब्रूते होमे विवाहे च तथैवातसव कर्माणि
मांसमानीय पुरतस्त्रिकोणमाण्डलोपरि फटाभुसवा
पुवद्दिवीजाभ्यामंत्रयेति धाकवचेनावंगुसाथ संरते
वास्तुमंत्रतः येत्वा वममृती कृत्य मंत्रमेतमुदीरयेत्
विलोर्वत्तसिया देवीशंकरस्य च मांसमेव वित्रीकुरुक
रुतद्विस्त्रोः परमं पदम् इत्यंतीर्णसमानीय प्रोक्त मंत्रे
ण संस्कृतम् मंत्रेणानेन मतिमान् तं मीनमभिमंत्रयेत्
अम्वकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् उर्वारुकमिव
वन्धनामृतमामृतं तथैव मुद्रामादाय
शोधयेदमुना प्रिये तद्विस्त्रोः परमं पदं सदा पश्यति स
रयः दिवीवचस्तगतम् । (ॐ) तद्विष्णो विष्णो विष्णो विष्णो
गृहवासः समित्यते विलोयत परमं पदम् अथ वा सर्वत
त्वानिमूले नैव विशोधयेत् मूले तत्र दधानो यः किंत
स्पदलशाखया केवलं मूलं मंत्रेण यद्व्यंशो यितं भवे
त् तदेव देवता प्रीत्यै सशस्त्रं मया च्यते यथा कालस्य स
लेयात् साधकानवकाशतः सर्वं मूलं न संशोधय महः
देवो निवेदयेत् नचात्र प्रत्यवायोऽस्ति नागो वेगुण्य हसणं
सत्यं सत्यं पुनः सत्यमिति शंकरशासनम् इति श्रीमहा
निर्वाणतंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमं सर्वधर्ममतिर्णयसौरेष्ठी
मदाया सदा शिवसंवादे मंत्रोत्तरकलसस्थापनतत्त्वसं
स्कारो नाम पंचमोऽध्यायः समाप्तः ॥

श्रीदेवुवाच यत्तथाकथितं पंचतत्त्वं पूजादिकर्माणि
विशिष्य कथ्यतां नाथ यदि तेऽस्मिन् कृपा मयि श्रीसदा
शिव उवाच गोडीयेष्ठी तथा माधो त्रिविधा चोत्तमा सु
रा सेवनानां विधा प्रोक्ता तालवर्जं रसम्भवा तथा देश
विभेदेन नाना द्रव्यविभेदतः बह्वेये समाख्याता प्रश
स्ता देवता च नै येन केन समुत्पन्ना येन केनाहतापि
वा नात्र जातिविभेदोऽस्ति प्रोयिता सर्वसिद्धिदो मो संत
त्रिविधं प्रोक्तं जलभूवरैव चरम् यस्मात् तस्मात् समानी
तं येन येन विद्योनिनम् तत् सर्वदेवता प्रीत्यै भवेदवन
संशयः साधकेच्छावलवती देये वस्तु निदेवते यद्य
दात्मप्रियं द्रव्यं तत्तदिष्टाय कल्पयेत् वलिदानविधौ
देविविहितः पुरुषः पशुः स्त्री पशुर्न च हंतव्यस्तत्र शा
म्भवशासनात् उत्तमा स्त्रिविधामतस्याः शालपाठीन
रोहिताः मध्यामाः कंठकेहीनाश्च यमा वह कंठकाः
मेऽपि देव्ये प्रदातव्या यदि सुषुविभर्जिताः सुश्रुपि त्रिवि
धा प्रोक्ता उत्तमादिविभेदतः चन्द्रविम्बनिभं शुभ्रं श
लितं गुलसम्भवम् यवगोधुमजं वापि चूतपक्वं म
नोरमम् सुद्वयमुत्तमामथाश्रुधाम्नादिसम्भवा भ
र्जितान्यन्यवीजानीश्वरमापरिकीर्तिता मां संमीनश्च
मुद्राचफलमूलानियानि च सधादाने देवताये संज्ञेयां
शुद्धिरीरिता विना शुद्धाहेतुदाने पूजनं तर्पणं तथा
निष्फले जायते देवि देवतान् प्रसीदति शुद्धिं विना मय

म.
नि.ते
२५

पानेकेवलंविषमभूतणम् चिररोगीभवेत्तन्त्रीसुखा
शुम्भियतेःचिरात् शेषतत्त्वंमद्देशानिनिर्वीर्यप्रवले
कलौ स्वकीरोकेवलाज्ञेयासर्वदोषविवर्जिता अथवा
त्रस्यद्व्यादिकुसुमप्राणवल्लभेकथितंनतत्प्रतिनिधौ
कुसींदपरिकीर्तितम् अशोधितानितत्त्वानियत्रपुष्पफ
लानिचनेवदद्यात्तद्वादेवैदत्वावेनारकीभवेत् श्रीपा
त्रस्यापनेकुर्वातस्वीययागुणशीलया अभिषिंचेत्का
रणेनसामान्याद्यौदकेनवा आदौवालासमुच्चार्यत्रिषु
रायेततोवदेत् नमःशङ्खावसानेचरमोशक्तिमुदीरये
त् पवित्रीकुरु-शङ्खोनेममशक्तिकुरुद्विष्टः अदीक्षिता
यदानारीकर्णेमायासमुच्चरेत् शक्तयोःमाःपूजनीयाः
नार्यस्ताउनकस्माणि अथात्मयंत्रयोर्मध्येमायागर्भं
त्रिकोणकम् हतंषट्कोणमालिख्यचतुरस्रंलिखेद्
हिः अस्त्रकोणपूर्णशैलमुद्गीयानर्तयेत्तच्च जालम्
रेकामरूपं सचतुर्थीनमोःस्तकम् निजनामादिवीक्षा
ह्यपूजयेत्साधकोत्तमः षट्कोणेषुषडंगानिमूलं
नेवत्रिकोणकम् मायामाधारशक्तिचनमोःनेतप्र
पूजयेत् नमस्तालिताधारसंस्थाप्यतत्रपूर्ववत्
हतोपरियजेद्द्वैःकलाःस्वस्वादिमातैः भूमावित्ति
लिनीसूत्ताज्वालिनीविष्कलिगिनी सुप्रीःसरूपाक
पिलाहयकव्यवहातथा सचतुर्थीनमोःत्तेनपूज्याव
द्द्वैःकलादश मेवद्विमण्डलायेतिदशातेवकलात्मने

अवसानेनमोदत्वा पूजयेद्दक्षिमाणलम् ततोऽर्घ्या
उमानीयफट्कारेणविशोधितम् आधारेस्थापयित्वा
तत्कलाःसूर्यस्यद्वादश कभादिवर्णवीजेनठुंतेन
प्रपूजयेत् तपिनीतापिनीधूमामरीचिज्वालिनीरुचिः
सधुम्नाभोगदाविष्ठावोधिनीधारिणीतमा अंसूर्यम
एतलायेतिद्वादशांतेकलात्मने नमोऽन्नेनार्घ्यावेतपू
जयेत्सूर्यमाणलम् विलोममात्कांतदन्तलमेवंस
मुत्तरन् त्रिभागंपूरयेत्तंत्रीकलसंस्थेनहेतना विशा
घार्च्यजलैःशेषंपूरयित्वासमाहितः षोडशस्वरवीजे
ननाममंत्रेणपूजयेत् सवतर्थांनमोऽन्नेनकलाःसो
मस्यषोडश अमृतामानदापूजातद्धिःपुष्टीरतिर्धृतिः
शशिनीचन्द्रिकाकांतिर्ज्ञातस्त्राश्रीःप्रीतिरेगदा पूर्णि
पूर्णामृताकामदायित्मशशिनःकलाः उंसोममाणला
येतिषोडशांतेकलात्मने नमोऽन्नेनयजेत्तंत्रीपूर्ववत्
सोममाणलम् उवाततेरक्तपुष्पवर्गमपराजिताम्
माययाप्रतिपेत्यात्रेतीर्थमावाहेयदपि कवेवेनाव
गुह्यास्तमुद्रयारतणोचरेत् धेत्वाचैवास्तीकसंछा
दयेनमस्यमुद्रया मूलसंज्ञणदशाधादेवतावाहनं च
रेत् आवासपुष्पांजलिनापूजयेदिष्टदेवताम् अत्राणा
द्यैः यंचमंत्रैर्मंत्रयेत्तदनंतरम् अत्राण्डेकरसानदा
करेपरसधात्मनि स्वच्छदस्फरणामत्रनिधेद्विकृते
रूपिणि अनेगस्यामृताकारेषुइत्तानकलेवरे अमृ

म.
निं. तं.
२६

तत्तेनियेसस्मिन्वस्तुनिस्त्रिरूपिणि तद्रूपेणैकरसां
वक्तव्यार्थतत्स्वरूपिणि भूत्वाकुलामृतकारमपिवि
स्वरूपेणकुल ब्रह्माण्डरससम्भुतमशेषरससम्भवम्
आहुरितंमहापात्रंपीयूषरसमावह अहंतापात्रभरित
मिदंतापरमाहृतम् पराहंतामयेवहोहोमस्वीकार
लक्षणम् इत्यामंत्रतत्स्मिन्शिवयोःसामरस्यकं
विभाव्यपूयेद्रूपदीपावपिचदर्शयेत् इतिश्रीपात्रसं
स्कारःकथितःकुलपूजने अहंतापात्रभाङ्. मंत्रीपूजाव
विफलाभवेत् चटश्रीपात्रयोर्मध्येपात्राणिस्थापयेदु
धः गुरुपात्रंभोगपात्रंशक्तिमात्रमतःपरम् योगिनी
वीरपात्रेचवलिपात्रंततःपरम् पाद्याचमनयोःपात्रं
श्रीपात्रेणानवक्रमात् सामात्यार्थस्यविधिनापात्राणां
स्थापनेचरेत् कलसस्थाप्यतेनैवत्रिभागंपरिपूर्य्यव
मासप्रमाणपात्रेषुशुद्धिखण्डिनियाजयेत् वामांग
ष्ठानामिकाभ्याममृतंपात्रंसंस्थितम् गृहीत्वाशुद्धि
खण्डेनदत्तयानत्रमुद्रया सर्वत्रतर्पणंकुर्यात्वि
धिरेषप्रकीर्तितः श्रीपात्रात्परमेविन्दुं गृहीत्वाशु
द्धिसंयुतम् आनन्दभैरवंदेवंभैरवीचप्रतर्पयेत्
गुरुपात्राहृतंनैवतर्पयेत् गुरुपात्राहृतंनैवत
र्पयेद्गुरुसंततिम् सहस्रारेतिजगुरुंसपत्नी
कंप्रतर्पयेत् ॥ ॥

ॐ ॐ

वाग्भेवाद्यस्वस्वनाम्नातद्गुरुचतुष्टयम् ततः स्व
हृदयाम्भोजेभोगपात्राम्भोजेन च आद्यो कालीनर्पया
मिति जवीजपुरःसरे स्वाहो तेन त्रिधामेत्रीतर्पयेदि
ष्टदेवतां शक्तिपात्राम्भोजेन हृदंगवरणतर्पणम् यो
गिनीपात्रसंस्थेन सायुधो सपरिकराम् संतर्प्य कालि
कामाद्यो वटकेभ्यो वलिं हरेत् स्ववामभागे सामास्यम्
एतलं रचयेत् स्रुथीः संपूज्य स्थापयेत् तत्र सामिषात्रे स्रु
थान्वितम् वा ३. माया कमला वंचवटकायनमः पदं
संपूज्य पूर्वभागे च वटकस्य वलिं हरेत् ततस्तयो यो
गिनीभ्यः स्वाहायाम्भोजेन हलिम् षड्दीर्घयुक्तं सम्य
र्त्तते तत्र पालाय हन्मनुः अनेन ते त्रपालाय वलिं दद्या
त्तु यस्मिन्ने त्वोतवीजे समुद्रतुषड्दीर्घस्वरसंयुतम्
देः तोगा एतन्निवोक्ता वह्निजा यो नैता वदेत् उत्तरास्यां
गोशाय वलिमेतेन कल्पयेत् मध्ये तथा सर्वभूतव
लिं दद्याद्दयया विधिं ह्रीं श्रीं सर्वपदे चोक्ता विब्रक्त्या
स्ततो वदेत् सर्वभूतेभ्य इत्युक्ता हूँ फट् स्वाहा मनुर्मतः
ततः शिवायै विधिवत् वलिमेकं प्रकल्पयेत् गृहदे
विमहाभागे शिवे कालाग्रिरूपिणी शुभाशुभफल
व्यक्तं ब्रह्मि गृहवलिं तव मूलमेष वलिः पश्चात् शिवा
येन म इत्यपि चक्रानुष्ठानमेतत्ततवायेकथिते शिवे
चन्दनागुरुकस्तूरीवासिते समनोहरम् पुष्पगृहीता
पाणिभ्यां करकच्छपमुद्रया नीत्वा स्वहृदयाम्भोजेन

म.
नि तं
२७

येदायां परात्परम् सहसारे महापद्मे सुषुम्ना ब्रह्म
वर्त्मना नीतासान्द्रितोक्तत्वाद्ब्रह्मनिष्ठा सर्वर्त्मना
दीपादीपोत्तरमिव तत्र पुष्पेनियोज्य च यंत्रेनियापये
न्मन्त्रीदृढभक्तिसमन्वितः कृतो जलिपुटो भूत्वा प्रार्थ
येदिष्टदेवताम् देवेशिभक्तिसलभे परिवारसम-
न्विते यावत्तत्पूजयिष्यामि तावत्तत्सुस्थिरा भव
क्रीमाद्येकालिकैर्देविपरिवारादिभिः सह इहागच्छहि
याप्रोक्ता इह तिष्ठहि या पुनः इह शास्त्रात्सन्निधेहि इ
ह सन्निपदात्ततः रुध्रस्य पदमाभाव्य मम पूजां गृह्णाण
च इत्यमावाहने कृत्वा देव्याः प्राणान् प्रतिष्ठयेत् ओं ह्रीं
क्रौञ्चीं वह्निजायां प्रतिष्ठामेव ईरितः असुष्मा देवतायाश्च
प्राणा इह ततः परम् प्राणा इति ततः पंचवीजानि तद-
नंतरम् असुष्मा जीव इह च स्थित इत्युच्चरेत् पुनः पंचवी
जान्यसुष्माश्च सर्वेन्द्रियाणि कीर्तयेत् पुनस्तत्पंचवी
जानि असुष्मावचनात्ततः वाङ्मनोनयनब्राह्मणश्रोत्र
कपटतो वदेत् प्राणा इहागत्य सर्वे चिरं तिष्ठन्तु इदं
इति त्रिधा यंत्रमध्ये लेलिहानात्पुद्गला संस्थाप्य विधि
वत्प्राणान् कृतो जलिपुटो वदेत् आद्येकालिखागते ते
सखागतमिदं तव आसनं चेदमत्र तया स्थितो परमेषु
रि ततो विशेषार्घ्यजले स्निधामूलं समुच्चरन् प्रालये
देवसु अर्घ्यं षडंगैः सकलीकृतिः देवतो गो षडंगानां
न्यासः स्यात् सकलीकृतिः ततः संपूजयेद्देवीषोडशैरु

वारकैः पाद्यर्चाचमनीयेचस्नानेचसनभूषणे गन्ध
पुष्पेभूषदीपौनेवेद्याचमनेतथा अमृतं चैवतामूलं
तर्पणं च नति क्रिया प्रयोजयेद्वृक्षायामुपचारं स्रष्टु
उश आद्यावीजमिदं पाद्यं देवतायेनमः पदम् पाद्यं च र
णयोर्दद्यात् शिवस्यर्चं निवेदयेत् स्वाहापदेनमतिमा
नस्वयेत्याचमनीयकम् सुखेनियोजयेत् मन्त्रीमधुप
कं सुखामुजे वंस्वयेति ससुखार्घ्यं पुनराचमनीयकं
स्नानीये सर्वगत्रेषु वसनं भूषणानि च निवेदयामि
मनुना दद्यादेतानि देशिकः मध्यमानामिकाभ्यां च
गत्य नद्याह दसुजे नमो ते न च मंत्रेण वौषडं तेन पु
ष्पकम् रूपदीपौ च पुरतः संस्थाप्य पोतणादिभिः
निवेदयामि मंत्रेण उत्सृज्य तदनंतरम् जयधनिमं
त्रमातः स्वाहेति मंत्रपूर्वकम् संपूज्य चंदां वामेन वा द
यन् दक्षिणेन तु भूषणं दृष्ट्वा मतिमान्नासिकायां नि
योजयेत् दीपं तदृष्टिपथ्यं ते दशाधाभ्रमयेत् पुरः त
तः पात्रं च शुद्धिं च समादाय करद्वये मूलं ससुखं नमं
त्रीयेत्र मध्ये निवेदयेत् परमं वारुणी कलं कोटिक
ल्यातकारिणि गृहाण शुद्धिं सहितम् देहि मे मोक्षम
व्ययं ततः सामान्यविधिना पुरतो मण्डलं लिखितं त
स्योपरित्यजेत् पात्रं नैवेद्यपरिपूरितम् प्राक्षणां च व
गुंठं च रत्नं चास्तीकृतम् मूलं न समधामं त्र्यं
र्चा द्विविनिवेदयेत् मूलमेतत्तु सिद्धांत्रं सर्वोपकर

मः
निःते
२५

एतन्निमित्तम् निवेदयामीष्टदेवेषुषाणोदेहरिःशिवे
ततःप्राणादिमुद्राभिःपंचभिःप्राणयेद्विःवामेनैवे
यमुद्रांचविकचोत्पलसत्रिभाम् दर्शयेन्मूलमंत्रेण
पानार्घ्यतीर्थपूरितम् कलसंविनिवेद्यायमुनराचमनी
यकम् ततःश्रीपात्रमंस्थनामृततनपयेत्त्रिधा उत्त
मोगहृदाधारपादसर्वांगकेषुच पंचपुष्पांजलीहवा
मूलमंत्रेणदेशिकः कृतोजलिपुटोभूत्वाप्रार्थयेदिष्ट
देवताम् तवावरणदेवांश्च पूजयामिनमोवदेत्त्रिभि
र्निर्ऋतिवाष्पीशपुरतःपृष्ठतःक्रमात् चउगानिवसे
पूज्यगुरुपत्नीःसमर्चयेत् गुरुंचपरमादिंचपरापर
गुरुंतथा परमेश्विगुरुंचैवयजेत्कुलगुरुनिमान्
गुरुपात्रामृतैर्नैव त्रिस्तिस्रपणमाचरेत् ततोःपृद
लमथेत्तपूजयेदष्टतायिकाः मंगलाविजयाभद्रा
जयंतीचापराजिता नदिनीनारसिंहीचकोमारीत्य
ष्टमातरः दलाग्रेषुयजेदष्टभैरवान्साधकोत्तमःश्र
सितांगोरुरुश्चाऽःक्रोधात्मजोभयंकरः कपालीभी
षणश्चैवसंहारोष्टोचभैरवाः इत्यादिदशादिकपालान्
धूपुरोतःप्रपूजयेत् भवामस्ताणितद्वासेपूजयेत्तत
पयेत्ततः सर्वापचारैःसंपूज्यवलिंदद्यात्समाहितः
मृगशृगागश्चमेषश्चललापःशुकरस्तथाशाल्मकीश
शकोगाथाकूर्मःखड्गीदशस्रताः श्रत्यानपिपशू
नदद्यात् साधकेच्छानुसारतः सुलताणपुष्पदेवाश्रये।

संस्थाप्य मंत्रवित् अर्चोदकेन संप्रोक्ष्य येन मुद्रा मृतीक
ते कृताब्जा गायपशावेन मरुत्य मुना सधीः संपूज्य ग
न्यसिन्धूरपुष्पैर्नैवेद्यपात्रसा गायत्रीन्दलिलोक्तो ज
पेत्पाशाविमोचनीम् पशुपाशा यशस्वाने विमर्दयेत्
दसुचरेत् विश्वकर्मणे च पदात्पीमहीति पदेव दे
त् ततश्चादीरयेत् मंत्री तत्रो जीवः प्रवोदयात् पश्चात्
पशुगायत्री पशुपाशाविमोचनी ततः खड्गो समादा
य कूर्चवीजेन पूजयेत् तदा ग्रमथ मूलेषु क्रमतः पू
जयेद्दिमान् वागीश्वरी च ब्रह्माण लक्ष्मी नारायणौ
ततः उमामहेश्वरौ मूले पूजयेत् सायको तमः अने
तरं ब्रह्मविष्णु शिवशक्तियुता यच्च खड्गायन मरु
त्येतमनुना खड्गा पूजनम् महावाकेन चीत ह्य
कृतो जलिपुटो वदेत् यथोक्तेन विधानेन तत्र भ्यम
स्तसमापितम् इत्थं निवेद्य च पशुभूमि संस्थितका
रयेत् देवीभावपरो भूत्वा हत्यातीव्र प्रहारतः स्व
यमाभ्यात् पुत्रैर्वाभ्याता वा सह देव वा सपिण्डेना
थवा क्लेशाना रिपुत्वं नियोजयेत् ततः कवोले रु
थिरं वटके भोवलिं हरेत् सप्रदीपशीर्षवलिर्नमो
देव्यै निवेदयेत् एवं बालिविधिः प्रोक्तः कोलिका
ना कुलार्चने सम्यग्देवता प्रीतिं ज्ञायते न कदाच
न ततो ह्यो मप्रकुर्वीत तद्विधानं शृणु प्रिये स्वदलि
णो बालकाभिर्मण्डले च तत्सकम् चतुर्हस्तपरिमि

म.
नि.ते.
२५

तं कृत्वा मूलेन वीक्षणम् अस्त्रेण ताडयित्वा च तेनैव
शोत एव चरेत् कूर्चं वीजेनावगुंघ्य देवतानामपुर्वकं
स्थण्डिलाय नम इति यजेत् सायक सप्तमः प्रागग्राउ
दगग्राश्चरेत्वाः प्रादेशां समिताः तिस्रस्तिस्रो विधात
व्यासत्रसं पूजयेदिमात् प्रागग्राश्चरेत्वासमुक्तेः
उरुदगान् ब्रह्मैव स्वतेनुंश्च उत्तराग्रासु पूजयेत्
ततः स्थण्डिलमध्ये तदसौः गर्भं त्रिकोणकम् षट्को
णं तद्वह्निर्हन्ते ततो षट् लपंकजम् भूपुरस्तद्वह्निर्वि
हान् विलिखेदयं त्रमुत्तमम् मूलेन पुष्पांजलिना सं
पूज्य प्रणवेन तद् होमद्रव्याणि संप्रोक्ष्य कर्णिकायां य
जेत् सधीः मायामाधारशास्त्रादीन् प्रत्येकं वा प्रपूजयेत्
अग्रादिकोणे धर्मं च ज्ञानं वैराग्यमेव च येष्वर्थेषु पूजयि
ता तत्पूर्वादिषु दिशां क्रमात् अधर्ममज्ञानमिति अत्रैरा
ग्ययमनेतरम् अत्रैष्वर्थेषु यजेत् तन्त्रीमयोऽनेते च पञ्चक
म् कलासहितसूर्यतथा सोमस्य मण्डले प्राणादिके
शारेषु पुमर्थे चैताः प्रपूजयेत् पीताश्वेता रुणा कृष्णा
भूमातीव्रातथेव च स्फुलिगिनी च रुचिरा ज्वलिनीति
तथा क्रमात् प्रणवादिनमोत्तेन सर्वत्र पूजने चरेत् रं
वहेरा सनायेति नमोत्तेन प्रपूजयेत् वागीश्वरी मृत
स्नातो नीलेदीवरलोचनाम् वागीश्वरेण संयुक्ताया ता
तामं त्रीतदासने मायया तो प्रपूज्याथ विधिवद्वहिमा
नयेत् मूलेन वीक्षणं कृत्वा फटावाहनमाचरेत् प्रण

वंचततोवहेर्योगपीठाग्रहमनुःयंत्रेपीठेपूजयि
त्वादित्तैत्रेताःप्रपूजयेत् वामाग्नेष्वातशारोद्दीप्ति
केतियथाक्रमात् ततोऽमुक्यादेवतायाःस्थानिउला
यनमःपदे इतिस्थानिउलमापूज्यतन्मध्येमूलरूपिणी
म् भ्यात्वावागीश्वरीदेवीवह्निबीजपुरःसरम् वह्निमु
हृत्यमूलांतिकूर्चमंत्रेसमुच्चरन् क्रव्यादेभ्योवह्निजायां
क्रव्यादंशोपरित्यजेत् अस्त्रेणवह्निसम्बीत्यकूर्चंनैवा
वगुंठयेत् धेनुंवेवास्तीक्ष्णहस्ताभ्यामग्रिमुडरेत
प्रादक्षिण्यक्रमेणग्रिभ्रामयन् स्थानिउलोपरि त्रिधाजा
नुस्पृष्टभूमिःशिवबीजंविचितयेन् आत्मनोऽभिमुखी
कृत्ययोनियंत्रेनियोजयेत् ततोमायासमुच्चार्यवह्नि
मूर्तिंवदेऽनुताम् नमोऽन्तेनप्रपूज्याथरंवह्निपरतः
सुधीःचेतन्यायनमोवहेःश्वेतन्यंपरिपूजयेत् नम
सावह्निमूर्तिंवचेतन्यंपरिकल्पत् प्रज्वालयेत्ततोव
ह्निमंत्रेणानेनमंत्रवित् प्रणवेपूर्वमुहृत्यवित्पिंग
लपदंतथा हनद्वयंदहदहपचपचेतिततोवदेत् स
र्वज्ञाज्ञापयस्वाहावह्निप्रज्वालनेमनुः ततःकृतोज
लिभूत्वाप्रकुर्वाद्यदग्निवद्वनम् अग्निप्रज्वलितंवदेजा
तवेदेहताशनम् सुवर्णवर्णममलेसमिडेसर्वतो
मुखम् इत्यपस्याप्यदहनेच्छादेयत्स्थानिउलकुशोः
स्वष्ट्रनाम्नावह्निनामकृताभ्यर्चनमाचरेत् तारोवैष्ण
वरपदात् जातवेदपदेवदेत् इहावहावहेत्युक्तालो

म.
नि.ते.
३

30

हितातपदोत्तरम् सर्वकर्माणिपदतः साधयान्तेऽपि
वल्लभा इत्यभ्यर्च्यहिरण्यदिसप्तजिह्वः प्रपूजयेत्
सहस्रार्चिः पदेदे. नोहृदयायनमोवदेत् षडेगोपूजये
हृद्रेस्ततोमूर्तीर्यजेत्सुधीः जातवेदः प्रभूतयोमूर्त
योऽष्टौ प्रकीर्तिताः ततोयजेदष्टशकीर्त्रास्याद्यास्तद
नंतरम् पद्याद्यष्टनिधीनिष्ठा यजेदिन्द्रादिदिकुपतीन्
वज्रायस्त्राणिसंपूज्य प्रादेशाय रिमाणकम् कुशापत्रह
यं नीत्वा हतमध्ये निधापयेत् वामे ध्यायेदिज्ञानां दीपि
गलादक्षिणे तथा मध्ये सषुम्ना संविमदत्तभागात्
समाहितः श्राजंगरहीतामतिमान् दत्तत्रेनेह ताशि
तः मंत्रेणानेन जह्यात् प्रणवांतेऽग्रये पदम् स्वाहा
तोमनुगत्वा तो वामभागादुर्विहरेत् वामनेत्रेहने
हृद्रेणो सोमाय द्वितोमनुः मध्यादां समानीललोटे
हवनं चरेत् अग्निसोमो सप्रणवौ तूष्ण्यादिवचनात्तितो
स्वाहो तोऽयं मनुः प्रोक्तः पुनर्दक्षिणतो हविः गृहीत्वा
नमसां मंत्री प्रणवं पूर्वमुदरेत् अग्रये च सिष्टिक्ते
वह्निकं तां ततो वदेत् अनेन वह्निवदेन जह्यात्
सायकोत्तमः भूर्भुवः स्वर्हितांतेन व्याहृत्या होममा
चरेत् तारो वैश्वानर पदाज्जातवेद इहावहा वहलोहि
पदांते च तात्सर्वपदे वदेत् कर्माणि साधय स्वाहा वि
धानेनाहृतीहरेत् ततोऽष्टौ सप्तमावास्यापीठाद्योः सह
एजनम् कृत्वा स्वाहो तमनुनामूलेन पंचविंशती ह

त्वाव ह्यात्मनो देव्यायेकं सम्भावय नयिया एकादशा
 हतीर्ह त्वामूलैर्नैवांगे देवताः हृत्तास्वकाममुद्दिश्य
 तिलाञ्जमयुमिश्रितैः पुष्पैर्विल्वदलेर्वापि यथाविहित
 वस्त्रभिः यथाशास्त्राहुतिं दद्यात्ताष्टमूनां प्रकल्पयेत्
 ततः पूर्णाहुतिं दद्यात्फलपत्रसमन्विताम् स्वाहातम्
 लमंत्रेण ततः संहारमुद्रया तस्माद्देवी समानीय स्थाप
 येत् हृदयाम्बुजे तमस्वेति वमंत्रेण विस्तृजे तं हृत्ताश
 नम् कृतदक्षिणकामंत्रीश्रद्धिद्रमवधारयेत् हृत्तशे
 षं ध्रुवार्मथे धारयेत्साथकोत्तमः एष होमविधिः श्रौ
 कः सर्वत्रागमकर्मणि होमकर्मसमायेवंसाथको
 जपमाचरेत् विधानं शृणु देवेशियेन विद्या प्रसीदति
 देवतागुरुमंत्राणामेकं सम्भावयेद्दिया मंत्राणां दे
 वताः प्रोक्ता देवतागुरुरूपिणी श्रमे देन यजेद्यस्त
 तस्य सिद्धिरनुत्तमा गुरुं शिरसि संविंत्पदेवतां हृदया
 म्बुजे रसनायां मूलविद्योतेजोरूपो विविंत्पच त्रयाणां
 तेजस्य त्मानमेकीभूतं विविंत्तयेत् तारेण संपुटीकृत्य
 मूलमंत्रं च सप्तधा जप्त्वा तसाथकः पञ्चात्मा तत्कापुरि
 तं स्मरेत् मायावीजे स्वशिरसि दशधा प्रजयेत्सधीः व
 दने प्रणवं तद्वत्सुतं मायां हृदम्बुजे प्रजप्य सप्तधा
 मंत्री प्राणायामं समाचरेत् ततो मालां समादाय प्रवा
 लादिसमुद्रवाम् मालेमालेमहामाले सर्वशक्तिस्वरू
 पिणि चतुर्वर्गस्त्वयि न्यस्तस्तस्मान्ने सिद्धिदा भव इति

म.
नि.तं.
३१

संयज्यतांमालांश्रीपात्रस्थामतेनच त्रिधामूलेनसंतेष
स्थिरचित्तोजपेचरेत् श्रेष्ठतरमहसंवाप्यथवाष्टोतरस
हसंवाप्यथवाष्टोतरंशतम् प्राणायामंतमःकृत्वाश्री
पात्रजलपुष्पकैः शुभातिशुभगोपत्रीतारहाणास्मत्
कृतेजपम् सिद्धिर्भवतमेदेवित्ततप्रसादानहेश्वरि
इतिमंत्रेणामतिमानंदेव्यावामकरास्तुजे तेजोरूपंज
फफलेसमर्प्यप्रणामेद्भुविततःकृतोजलिभूतास्तो
त्रैसकवचंपठेत् ततःप्रदक्षिणीकृत्यविशेषार्चण
साधकः विलोमार्थप्रदानेनकुर्यादात्मसमर्पणम्
इतःपूर्वंप्राणबुद्धिदेहयर्माधिकारतः जाग्रतस्वप्न
सुषुप्तेष्ववस्थासुप्रकीर्तयेत् मनसांतेवदेहावा
कर्मणातदनंतरम् हस्ताभ्यांपदतःपद्मासुदरेण
ततःपरम् शिख्यायत्कृतंचोक्तायत्सुदतेपदतोव
देत् यडक्तंतत्सर्वमितिब्रह्मार्पणमुदीरयेत् भवते
तेमामदीयंसकलेतदनंतरम् आशाकालीपदाम्भोजे
अर्पयामिपदेवदेत् प्रणवेतत्सदिसुक्ताकुर्यादात्म
समर्पणम् ततःकृतोजलिभूताप्राथयेदिष्टदेवतां
मायावीजंसमुच्चार्यश्रीआयेकालिकेवेदेत् एजितासि
यथाशक्तालमस्वेतिविस्मयव संहारमुद्रयापुष्पमा
वायस्यापयेत् हृदिपेशात्तांमादलेकृत्वात्रिकोणं
परिष्कृतम् तत्रसंयजयेदेवीनिर्माल्यपुष्पवारिणा
द्वीनिर्माल्यपदेचोक्तावासितेनमहस्पि ब्रह्मविस

शिवादिभ्यः सर्वदेवेभ्य एव च नैवेद्यं वितरेत् पश्चाद्
गृहीयात् शक्तिसाधकः स्वीयशक्तिं वामभागे संस्था
पृथगासने एकासनापविष्ट्वा पात्रं कुर्यात् न नार
मम् पानपात्रं प्रकुर्वीत न पंचतालकाधिकम् ताल
कचित्तया श्रूते स्वां रोजनमेव च अथवा काचजनितं
नारिकेलोद्भवं च वा आधारेपरि संस्थाप्य शुद्धिपात्रम्
दत्तिले मृदाप्रसादमानीय पात्रेषु परिवेशयेत् स्वयं
वाभाट् पुत्रैर्वा ज्येष्ठानुक्रमतः सधीः पानपात्रं सथा
देशां शौद्धे शुद्धादिका निवर्ततः सामर्थिकैः सार्द्धं पान
भोजनमाचरेत् आदावास्तरणार्था य गृहीयात् शुद्धि
मुत्तमाम् ततोऽतिरुद्धमनसा समस्तः कुलसाधकः
स्वस्वपात्रं समादाय परमाहृतं पूरितम् मूलाधारदिनि
हंतो विद्वपां कुलकुण्डलीम् विभाव्य तन्मन्त्राभोजने
मूलमंत्रं समुच्चरन् परस्परान्तामादाय नृहयात् कुण्ड
लीमुखे अलिपानं कुलस्त्रीणां गन्धस्वीकारलक्षणम् सा
धकानां गृहस्थानां पंचपात्रं प्रकीर्तितम् अतिपानात्
कुलीनां तां सिद्धिदानिः प्रजायते यावन्न चालयेत् दृष्टिं
यावन्न चालयेत् मनः तावत् पानं प्रकुर्वीत पशुपानमतः
परम् पाने प्राप्तिर्भवेद्दयस्वत्तणी च शक्तिसाधके सपा
पिष्टुः कथं ब्रूयादाद्यो काली भजाम्यहं यथा ब्रह्मापितेः
ब्रह्मो स्पृष्टो ध्यानविद्यते तथा तव प्रसादेऽपि प्राप्तिर्भवेद्
विसर्जयेत् एवमेव विधानेन कुर्यात् पानं च भोजनम्

म-
निंते.
३२

हस्तप्रक्षालनं नास्ति तव नैवेद्यं सेवने लेपावनोदनं कु
र्याद्वस्त्रेण पायसापिवा ततो निर्माल्यकुसुमे विधित्य
शिरसासृषीः यंत्रलेपं कूर्चदेशे विहरेद्देववद्भुवि इति
श्रीमहानिर्वाणतंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमसर्वधर्मानिर्णय
सारे श्रीमदाद्यासदाशिवसम्वादेशोपात्रस्थापनहोमव
क्रानुष्ठानकथनं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥-
श्रुताया कालिका देव्या मंत्रोद्धारं महाफलम् सौभाग्यमो
त्तजनने ब्रह्मज्ञाने कसाधनम् प्रातः कृतं तथा स्नाने
मन्त्रांसमिद्धि शोधनम् त्यासपूजाविधानं च वासाभ्यं
तरं भेदतः वलिप्रदानं होमं च चक्रानुष्ठानमेव च महा
प्रसादस्वीकरणं पार्वतीहृष्टमानसा विनयावनतां देवी
प्रोवाच शंकरे प्रति श्रीदेवुवाच सदाशिव जगन्नाथ
जगतां हितकारक कृपया कथितं देवपराप्रकृतिसाध
नम् सर्वप्राणिहितकरं भोगमौलैककारणम् विशेष-
तः कलियुगे जीवानामाशुसिद्धिदम् तव वागम्यतां सो
धो निमज्जन्मममानसं नोत्थातुमीह ते स्वेन भूयः प्रार्थ
यतेः चिरात् पूजाविधौ महादेव्याः स्तुतिं न प्रकाशितम्
स्तोत्रं च कवचे देवतदिदांती प्रकाशय श्रीसदाशिव उवा
च शृणु देवि जगद्ध्ये स्तोत्रमेतदनुत्तमम् पठनात् प्र
वणादयस्य सर्वसिद्धिः शरो भवेत् श्रीसौभाग्यप्रशमने स
खसम्पदिवर्द्धनम् आकालमृत्युहरणं सर्वापह्निनिवा
रणम् श्रीमदाद्याकालिकायाः सखसात्रिधकारणम्

स्तवस्यास्यप्रसादेनविपुगरिरहेशिवे स्तोत्रस्यास्यऋषि
देविसदाशिवउदाहृतः छन्दोःनुष्टुप्तेवतायाकालिका
परिकीर्तिता ह्रीकालीश्रीकरालीचञ्च्रीकल्याणीकला
वती कमलाकलिदर्पित्रीकपर्दीशकृपान्विता कालि
काकालमाताचकालामलसमायुःति कपर्दिनीकरा
लास्याकरुणामृतसागरा कृपामयीकृपाधाराकृपा
पाराकृपाशामा कृपानुःकपिलाकृष्णाकृष्णानन्दवि
वर्दिनी कालरात्रिःकामरूपाकामपाशविमोचनी का
दम्बिनीकलाधाराकलिकलमघनाशिनी कुमारीपूज
नप्रीताकुमारीपूजकालपा कुमारीभोजनानन्दाकुमा
रीरूपधारिणी कदम्बवनसेवाराकदम्बवनवासिनी
कदम्बपुष्पसेतोष्ठाकदम्बपुष्पमालिनी किशोरीक
लकंठाचकलनादनिनादिनी कादम्बरीपानरतातथा
कादम्बरीप्रिया कपालपात्रनिरताकंकालमाल्यधारि
णी कमलासनसंतुष्टाकमलासनवासिनी कमला
लयमध्यस्थाकमलामोयमोदिनी कलहंसगतिःक्रे
वनाशिनीकामरूपिणी कामरूपकृतावासाकामपी
ठविलासिनीकमनीया कल्पलताकमनीयविभूषणा
कमनीयगुणाराधाकोमलांगीकृशोदरी कारणामृत
सेतोष्ठाकारणानन्दसिद्धिदा कारणानन्दनापेष्ठाकार
णार्चनहविता कारणार्णवसेमग्राकारणव्रतपालिनी
कस्तूरीसौरभामोदाकस्तूरीनिलकोज्ज्वला कस्तूरीपूज

मः
नि तं.
३३

३३

नरताकस्तूरीपूजकप्रियाकस्तूरीदाहजननीकस्तूरी
पूजकप्रियाकस्तूरीदाहजननीकस्तूरीमृगतोषिणी
कस्तूरीभोजनप्रीताकष्टंरचन्दनोत्तिता कष्टंरकारणा
ह्लादाकष्टंरामृतपायिनी कष्टंरसागरस्नाताकष्टंरसा
गलया कष्टंरवीजजपप्रीताकष्टंरजापपरायणा कुलीना
कोलिकारोधाकोलिकप्रियकोरिणी कुलाचाराकोत
किनीकुलमार्गप्रदर्शिनी काशीश्वरीकष्टंरहत्रीकाशी
शवरदायिनी काशीश्वरकृतामोदाकाशीश्वरमनोर
मा कलमंजीरवरणाकृताकोचीविभूषणा कांचना
द्विकृतागाराकांचनाचलकोमुदी कामवीजजपानन्दा
कामवीजस्वरूपिणी कुमतित्रीकुलीनार्तिनाशिनीकु
लकामिनी क्रीडंतीश्रीमंत्रवर्णिनीकालकंदकयातिनीह
त्यायाकालिकादेव्याः शतनामप्रकीर्तितम् ककारक
टचदितकालीरूपस्वरूपकम् पूजाकालेपठेदयस्तु
कालिकाकृतमानसः मंत्रसिद्धिर्भवेदाशुतस्यकाली
प्रसीदति बुद्धिर्विद्यांचलभतेपुरोरादेशमावतः धनवा
नकीर्तिमान्भूयादानशीलोदयालितः पुत्रपौत्रसु
विश्वर्षेर्मादतेसायकोभुवि भोमावाश्यानिशानिशा
भागेमपेवकसमलितः पूजयित्वामहाकालीमायांवि
भुवनेश्वरीम् पठित्वाशतनामानिसाक्षात्कालीमया
भवेत् नासाध्यंविद्यतेतस्यत्रिषुलोकेषुकिंचन विद्या
योवाकपतिःसाक्षाद्ध्येनेधनपतिर्भवेत् समुद्रइव

गम्भीर्येवलेचपवनोपमः निगमोश्चुरिवउष्णद्वयः श
शिवत्तुभदर्शनः रूपे मूर्तिधरः कामोपोषितो ह
दयंगमः सर्वत्रजयमाप्नोतिस्तवसास्यप्रसादतः यं
यंकामं पुरस्कृत्य स्तोत्रमेतदुदीरयेत् ततंकाममवाप्
नोति श्रीमदाद्याप्रसादतः रणे राजकुलेषु ते विवादे
प्राणसंकटे दस्युग्रसेनामदाहे सिंहव्याघ्राहते तथा
अरण्येषां तरेडुर्गैर्ग्रहराजभयेऽपि वा ज्वरदाहे विरवा
धौ महारोगादि संकुले बालग्रहादि रोगे च तथा दुःस्व
प्नदर्शने दुर्नरसलिले वापि पौतवा त विपद्गते वि
चित्पपरमा माया माया काली परात्पराम् यः पठेत्
तनामानि दृढभक्तिसमन्वितः सर्वापदभ्यो विमुच्ये
तदेविसत्येन संशयः न पापेभ्यो भयं तस्य न रोगेभ्यो भ
ये क्वचित् सर्वत्र विजयस्तस्य न कुत्रापि पराभवः तस्य
दर्शनमात्रेण पलायंते विपद्गणाः सर्वत्रा सर्वत्रा
स्त्राणां सभोक्ता सर्वसम्पदाम् सकर्ता जातिधर्माणां
ज्ञातीनां प्रभुरेव सः वाणी तस्येव सेद्वेक कमलानिश्च
लाग्दहे तन्नाम्ना मानवाः सर्वे प्रणमंति सम्भ्रमाः दृष्ट्वा
न स्पृष्ट्वा पापे ते स्मृतिमायुः सिद्धयः आशा काली स्वरू
पा त्वं शतनाम प्रकीर्तितम् अष्टोत्तरशताक्षरं प्रापुर
अर्घ्यास्य गीयते पुरसृजि यान्ति ते स्तोत्रं सर्वाभीष्टफल
प्रदम् शतनामस्तुतिमिमामाद्या काली स्वरूपिणी म
पठेद्वा पाठयेदपि सर्वपापविनिर्मुक्तो ब्रह्मसायुज्यमा

म.
नि. ते.
३५

यात् श्रीसदाशिव उवाच कथितं परमं ब्रह्म प्रकृतैः
स्तवनं महत् आघायाः श्रीकालिकायाः कवचं शृणु साम्
तम् त्रैलोक्यविजयस्यास्य कवचस्य ऋषिः शिवः ब्रह्म
बुधैर्देवताव आघाकाली प्रकीर्तिता मायावीजवीज
मिति रमाशक्तिरुदाहृता श्रीकीलकं काम्यसिद्धौ विनि
योगः प्रकीर्तितः ह्रीमायामेश्वरः पातु श्रीकाली वदनं
मम हृदयं श्रीपराशक्तिः पायात्कंठं परात्परा नेत्रं
पातु जगदात्री कर्णौ रत्नशंकरौ ज्ञानपातु महाभा
यारसनां सर्वमंगला देता नृत्तु कोमारी कपोलौ
कमलालया अष्टायुगैस्तमारुह्य विबुधैः कंचारुहासिनी
श्रीवापायात्कुलेशाती ककुपापातु कृपा मयी होवाह
वाहुरारुह्यैतकरो कैवल्यदायिनी स्वर्गोक्तपटितीपा
तुष्टं त्रैलोक्यतारिणी पार्श्वपादादपणामेकदिमेक
मठासना नाभोपातु विशालाती प्रजास्थानं प्रभावती
उरुरत्नकल्याणी पादौ मपातु पावेती जयडगीवतु प्रा
णान् सर्वान् सर्वसिद्धिदा रत्नाहीनेत्यतः स्थानं वर्जि
ते कवचेन च तत्सर्वमेसदारुह्यैदाया काली सनातनी
इति ते कथितं दिव्यं त्रैलोक्यविजयाभिधं कवचं कालि
कादेव्या आघायाः परमाद्भुतम् एजाकाले पठेद्यस्तु आ
घाथि कृतमानसः सर्वान् कामानवाप्नोति तस्यायासुप्र
सीदति मंत्रासिद्धिर्भवेदासु किंकराः तद्दसिद्धयः अत्रतो
लभते पुत्रधनार्थी प्राप्नुयादनम् विघाथी लभते विघा

कामी कामानवाप्नुयात् सहस्रावृत्तपाठेन वर्मणोऽस्य
पुरस्क्रिया पुरश्चरणसम्पन्नं यथोक्तफलदं भवेत् चन्द्र
नागुरुकस्तूरीकुंकुमरक्कचन्दनैः भूर्जविलित्यगुदि
कां स्वर्णस्थापारयेद्यदि शिखायां दलितो वा होके ठेवा
सायकः कठो तस्याया कालिका वशपावां छितार्थं प्रय
च्छति न कुत्रापि भयेत स सर्वत्र विजयी कविः शरीरी विर
जीवी स्याद्दलवान्धारणतमः सर्वविद्यासति पुनः स
र्वशास्त्रार्थतत्त्वावित् वेशतस्म महीपालाभोगमो लोक
रस्थितौ कलिकलसप्तपुक्तानां निःश्रेयसकरं परम् ॥
श्रीदेवुवाच कथितं कृपया नाथ स्तोत्रं कवचमेव च अ
धुना श्रोतुमिच्छामि पुरश्चर्या विधिं विभो ॥ श्रीसदाशि
व उवाच यो विधिर्ब्रह्ममंत्राणां पुरश्चरणकर्मणि स य
थाया कालिकायामंत्राणां विधिं रुच्यते अष्टाङ्गे सायकं दे
विजप पूजा हुतादिषु पूजा संलेपनः कार्या पुरश्चरण
मेव च यतो हि निरनुष्ठानात्स्वल्पानुष्ठानमुत्तमं संले
प पूजनं भुङ्क्ते तत्रादौ शृणु कथ्यते आचम्य मूलमंत्रेण
ऋषिमांससमाचरेत् करं शुद्धिततः कुर्यात्प्रासं च क
रदेहयोः सर्वांगव्यापकं कृत्वा प्राणायामं चरेत्सुधीः
ध्यानं पूजां जपं चेति संलेप पूजने विधिः पुरस्क्रियायां
मंत्राणामत्रयो विहितो जपः तस्माच्चतुर्गुणजपात् पुर
श्चर्या विधीयते ॥ अथ वाग्यप्रकारेण पुरश्चरण
मुच्यते कृत्स्नं चतुर्दशी प्राप्य कोजे वा शनिवासरे पंचत

मः
नि. तं.
३५

त्वं समानीय एजयित्वा जगत्संयी महा निशायामयुते
जपेन्मंत्रं मनस्यधीः भोजयित्वा ब्रह्म निष्ठान् पुरश्चर
णकृद्भवेत् कुजवासरमारभ्य यावत्तंगलवासरम्
प्रत्यहं प्रजपेन्मंत्रं सहस्रपरिसंख्यया वससंख्यजपेन
वभवेन्मंत्रपुरस्क्रिया श्रीश्याकालिकामंत्राः सिद्धि
मंत्राः सुसिद्धिदाः सदा सर्वयुगे देविकलिकाले विशेषतः
कालीरूपाणि बहधा कलौ जायन्ति पार्वति प्रवले कलि
काले तत्तत् रूपमेतज्जगदितम् नात्र सिद्ध्या यपेतास्ति ना
रिमित्रादिदूषणम् नियमानियमेनापि जगत्प्राप्तो प्रसा
दयेत् ब्रह्मज्ञानमवाप्नोति श्रीमदाद्या प्रसादतः ब्रह्मज्ञा
नयुतो मर्त्यजीवन्मुक्तो न संशयः न च प्रयासवाह्यं
कायकेशोऽपि न प्रिये श्याकाली साधकानां साधने
सर्वसाधनम् चित्तसंशुद्धिरेवात्र मंत्रिणा फलदायिनी
यावन्नचित्तकलिलं ह्यमुमुतसहते ब्रती तावत्कर्म
प्रकुर्वीत कुलभक्ति समन्वितः यथावद्विहितं कर्म वि
तशुद्धौ हिकारणम् शौद्धो मंत्रं गुरोर्वक्ताद्गृहीयाद्ब्र
ह्ममंत्रवत् प्रातः कृतादि नियमान् कृत्वा कुर्वाण पुर
स्क्रियाम् चित्ते शुद्धे महेशानि ब्रह्मज्ञानं प्रजायते ब्रह्म
ज्ञाने समुत्पन्ने कृताकृतं न विद्यते श्रीपार्वत्युवाच
कुले किंपरमेशान कुलाचारश्च किं विभो लक्षणं पवत
त्वन्यथा तन्मिच्छामि तत्त्वतः श्रीसदाशिव उवाच सम्प
कष्टं कुलेशानि साधकानां हि ते विणी कथयामि त

श्रीमेयथावदवधारयजीवंप्रकृतितत्त्वंचदिककाला
काशमेवच सितपतेजोवायवश्चकुलमित्येभिधीय
ते ब्रह्मविद्यानिर्विकल्पमेतेषाचरणंचयत् कुलावा
रःसपवायेधर्मकामार्थमोक्षदः बह्वजन्माज्जितैः
पुण्यैस्त्वपोदानदृढव्रतैः लीलायानांसायकानांकुला
चारेमतिर्भवेत् कुलाचारगताबुद्धिर्भवेदाशुसनि
र्मला तथाचरणाम्भोजेमतिस्तेषांप्रजायते सद्गु
रोःसेवयाप्राप्यविद्यामेतांपरात्पराम् कुलाचार
ताभूतापंचतत्त्वैःकुलेश्वरीम् यजेतःकालिकामायां
कुलज्ञाःसायकोत्तमाः इहभुक्ताविलान्भोगान्त्र
जेत्येतेनिरामयम् अहोषयंघजीवानांडःखविस्मा
रके महात्मानन्दजनकंयच्चतदाशतत्त्वलक्षणम्
असंस्कृतंचयत्तत्त्वमोहदंभमकारणम् विवादरोग
जननंत्याज्यंकोलैःसदाप्रिये आम्पवायवावन्मानाशु
हुतंपुष्टिवर्द्धनम् बुद्धितेजोवलकरंदितीयतत्त्वल
क्षणम् जलोद्भवयत्कल्याणिकमनीयंसात्वप्रदम्
प्रजाहृदिकरेवापितृतीयतत्त्वलक्षणम् सलभंभू
मिजातंचजीवानांजीवनंचयत् आयुर्मूलंविजगतां
चतुर्थतत्त्वलक्षणम् महानन्दकरंदेविप्राणिनांरु
ष्टिकारणम् अनाद्यंतजगत्मूलंशेषतत्त्वलक्षणम्
आद्यतत्त्वविदितेजोहितीयंपवनंप्रिये अयस्त्वतीयं
जानीहिचतुर्थंष्टयिंवीशिवे पंचमंजगदाधारंविरहि

म.
नि. तं.
३६

दिवसानने इत्यंज्ञाताकुलेशानिकुलतत्त्वानिपंचव
आचारकुलधर्मसजीवन्मुक्तोभवेन्नरः इति श्रीमहा
निर्वाणतंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमसर्वधर्मनिर्णयसारे श्री
महाशास्त्राशिवसम्वादे स्तोत्रकवचकुलतत्त्व-लता-
एकधनेनामसप्तमोऽस्त्रासः ॥ शुद्धाधर्मान्वहविधा
नभवानीभवमोचनी हितायजगतामाताभूयःशंकर
रमववीत् ॥ श्रीदेवुवाच शुनेवहविधं धर्ममि
हा सुवसवप्रदम् धर्मार्थकामदेवि ब्रह्मरेनिर्वाण
कारणम् साम्प्रतं श्रोतुमिच्छामि ब्रह्मविद्याप्रमानवि
भो तत्र ये विहिताचाराः कृपया वदतानपि श्रीसदा
शिव उवाच चत्वारः कथिता वर्णाश्रमाश्चपि सव्रते
आचारश्चापि वर्णानामाश्रमाणामेक एव कृता
दौ कलिकाले तव वर्णः पंचप्रकीर्तितः ब्राह्मणः क्षत्रि
यो वैश्यः शूद्रः सामान्य एव च यत्तेषां सर्ववर्णानामा
श्रमोद्धोमहेश्वरि तेषामाचारधर्मोऽश्रमेष्वेव द
मि ते पुरैव कथिते तावत्कलिसम्भववेष्टितम् तपः
स्वाध्यायहीनानां नृणामत्याश्रममपि क्लेशप्रयासा
शक्तानां कुतो देहपरिश्रमः ब्रह्मचर्याश्रमो नास्ति वा
ए प्रस्योऽपि न प्रिये गार्हस्थ्याभित्तकश्चैव आश्रमोद्धो
कलौ युगे गृहस्थस्य क्रियाः सर्वा आगमोक्ताः कलौ शि
वेनात्ममार्गैः क्रियासिद्धिः कदापि गृहमेथिनाम् भे
त्तु क्लेशाश्रमे देविवेदोक्तं दण्डधारणम् कलौ नास्म

वतत्त्वज्ञेयतस्तत्तत्रोतसंस्कृतिः शैवसंस्कारविधिना
वधुताश्रमधारणम् तदेवकथितं भूदेसंन्यासग्रह
णकलौ विप्राणामितरेषांचवर्णानांप्रवलेकलौ उभय
त्राश्रमेदेविसर्वेषामधिकारिता सर्वेषामेवसंस्काराः क
र्माणि शैववर्त्मना विप्राणामितरेषांचकर्माणि गेष्ट
थकष्टथक् ज्ञातमात्रो गृहस्थः स्नातसंस्कारादाश्रमी
भवेत् गार्हस्थ्यं प्रथमे कुर्यात् यथाविधि महेष्टरित
त्त्वज्ञाने समुत्पन्नैवे राग्यं जायते दयदा तदा सर्वपरितं
ज्यं संन्यासाश्रममाश्रयेत् विद्यामुपाज्जयेद्वा ल्येधने दारा
श्रयोवने शौक्ष्मेधर्म्याणिकर्माणि चतुर्थे प्रव्रजेत् सधीः
मातरं पितरं हर्षं माय्यां चैव पतिव्रताम् पिण्डं च तनये हि
त्वानावदुताश्रमं व्रजेत् मातुः पितृन् शिशून् दारान् स्व
जनान् वान्यवानपियः प्रव्रजति हि तैतान् समहापात
की भवेत् मातुर्ह्रापितुर्हासस्नातस्तीवधी ब्रह्मचातकः
असंतर्प्य स्वपित्रादीनयोगच्छेदित्वा काश्रमं ब्राह्मणो
विपभिन्नश्च स्वस्ववर्णे कसंस्क्रियाम् शैवेन वर्त्मना क
र्णादेव धर्मः कलौ युगे श्रीदेवुवाच कोवाधर्मो गृह
स्थस्य भित्तकस्य च किं विभो विप्रस्य विप्रभिन्नानां संस्का
रादीनि मेव द श्रीसदाशिव उवाच गार्हस्थ्यं प्रथमं धर्मं
सर्वेषां मनुजानाम् तदेव कथयामाद्यौ शृणु कौले नि
तत्त्वतः ब्रह्मनिष्ठो गृहस्थः स्नात ब्रह्मज्ञानपरायणः य
दयत्तकर्म प्रकुर्वीत न ह्यह्मणिसमर्पयेत् न मिथ्याभा

म.
नितं.
३७

षण्णं कुर्यात् न च शास्त्रं समाचरेत् देवतातिथिपूजा
सुगृहस्थो निरतो भवेत् मातरं पितरं चैव सात्तात्प्रम
त्तदेवताम् मत्वा गृहीतिषेवेत सदा सर्वप्रयत्नतः त
द्यायो मातरि शिवे तुष्टे पितरि पावेति तव प्रीतिर्भवेदे
विपरब्रह्म प्रसीदति तमाये जगतां माता पिता ब्रह्म प
रात्परम् पुत्रयोः प्रीणने यस्मात् तस्मात् किं गृहिणा
तपः आसनं शयनं वस्त्रं पानम्भोजनमेव च तत्र तस्मिन्
यमाज्ञायमात्रे पित्रे नियोजयेत् श्रावयेत् ऋडलावाणी
सर्वदा प्रियमाचरेत् पित्रोराज्ञानुसारी स्यात् सत्पुत्रः
कुलपावनः ओडत्यं परिहासं च तर्जनं परिभाषणम्
पित्रोरेयेन कुर्वीत यदीच्छेदात्मनो हितम् मातरं पित
रं वीत्यनतोतिष्ठेत् स समुत्तमः विनाज्ञयानोपविशेत्
संस्थितः पितृशासने विद्याधनमदोत्मनो यः कुर्यात्
पितृहेलने स याति नरकं चारं सर्वधर्मवद्विष्कृतः
मातरं पितरं पुत्रं दारान् तिथिमादरात् हित्वा गृहीन
भुंजीयात् प्राणोः कंठगतैरपि वचपित्वा गुरुत्वं वभूत्
यो भुङ्क्ते स्त्रोदरम्भरः इहैव लोके गर्हीः सौ पश्चनार
की भवेत् गृहस्थो गोप्येदारात् विशामभ्यासे यत्स
तान् पोषयेत् स्वजनान् वन्धून् स धर्मः सनातनः ज
नन्यावर्द्धितो देहो जनकेन प्रयोजितः स्वजनैः शितः
प्रीता सोऽधमस्मान् परित्यजेत् एषामर्थं महेशानि कृ
त्यजेत् एषामर्थं महेशानि कृत्वा कष्टशतात्पि प्रीणयेत्

सतं नेशत्पाथर्म्मोऽेष सनातनः सधन्यः पुरुषो लोके
सकृती परमार्थवित् ब्रह्मविष्णुः सत्यसंधो यो भवेद्भु
विमानवः नभार्यान्ताडयेत् कृपिमात्तवत्पालयेत्
सद नत्यजेदक्षोरकष्टैः पियदिसाधी प्रतिव्रत स्थिते
षु स्त्रीयदारेषु स्त्रियमम्योन संस्पृशेत् उष्टेन चेतसा वि
द्वानन्यथानारकी भवेत् विरलेशयने वा संत्यजेत् प्रा
तः परास्त्रिया अशुक्तभाषणं चैव स्त्रिये शौर्ये न दर्शये
त्तद्धनेन वा ससाप्रेम्या अद्वयामृतभाषणैः संततं स्मे
ये हारान्नाप्रियं क्वचिदाचरेत् उत्तमवेला कथात्रायां
तीर्थेषु न्यनिकेतने न पत्नी प्रेषयेत् प्रातः पुत्रा मातु
विवर्जिताम् यस्मिन्नेरमहे शानि त्रष्टा भार्या पतिव्र
ता सर्वो धर्मः कृतस्तेन भवती प्रिय एव सः चतुर्वर्षी
वधिसुतान् लालयेत् पालयेत् पिता ततः षोडशापर्यं
तं गुणान् विद्यां च शिष्ययेत् विंशत्यब्दाधिकान् पुत्रान् प्रे
रयेद्दगृहकर्मसु ततस्तान् स्वल्पभावेन मत्वा सिद्धे प्रद
र्शयेत् कस्याप्येवं पालनीया शिष्यनीया तियत्नतः देया
वराय विदुषे धनरत्नसमान्विता एवंक्रमेण भ्रातृश्च
स्वस्रभ्रातृसुतानपि ज्ञातीन् मित्राणि भृत्यांश्च पालये
त्तोषयद्दगृही ततः स्वर्म्नि रतानि कशामनिवासिनः
शुभागतान्नुदासीनान् गृहस्थः परिपालयेत् यद्येवना
चरेद्देवि गृहस्थो विभवे सति पशुरेव स विज्ञेयः स पापी
लोकगर्हितः निद्रालस्यं देहयत्नं केशविन्यासमेव च

मः
नि ते
३५

आसक्तिमशनेवसेनातिरिक्तं समाचरेत् शुक्लाहारो
शुक्लनिद्रो मितवाङ् मितमैषुनः स्वच्छो नम्रः शुविर्दलो
शुक्लः स्नात् सर्वकर्मसु शूरः शत्रो विनीतः स्नाद्वाभवे
गुरुसन्निधौ जगुस्सितानुममत्येतनावमेम्पेतेमानिनः
सौहार्दं व्यवहारं प्रवृत्तिं प्रकृतिं नृणाम् सहवासेन
तर्कं श्रविदिता विश्वसेततः त्रसेद्देष्टुं पितृज्ञातसम
ये वीत्यबुद्धिमान् प्रदर्शयेदात्मभावात्रैव धर्मविलेच
येत् स्वीये यशः पौरुषे च समयेकस्थिते च यत् कृतं य
उपकाराय धर्मज्ञेन प्रकाशयेत् ये जगुस्सितप्रवृत्तौ
च निश्चितेऽपि यराजये गुरुणा लज्जुना वापि यशस्वी
न विदारयेत् विद्याय नं यशो धर्मान् यतमान-उपार्ज
येत् व्यसनं चासतां संगं मिथ्योद्ग्रेहं परित्यजेत् श्रवणा
नृगतां श्रेष्ठाः समया मुगताः क्रियाः तस्मादवस्थास
मये वीत्य कर्म समाचरेत् योगक्षेमरतो दहो धार्मिकः
प्रियवान्यवः मितवाङ् मितहासः स्नात्रान्मात्रेण विशेष
श्रुजितेन्द्रियः प्रसन्नात्मा सुचिंतः स्नादृक्प्रवृत्तः अप्रमत्तो दी
र्घशीर्मा आस्पर्शानः विचारयेत् सत्संमृदुग्रीयेथोरो वा
कं दितकरं वेदेन आत्मैतत्कर्ष्यं तथा निष्पापैर्योपरिव
र्जयेत् जलाशयाश्च वृक्षाश्च विश्रामगृहे मधे निसेतुः प्र
तिष्ठितो येन तेन लाकत्रं यजितसु संतुष्टो पितरौ यस्मिन्ननु
रक्ताः सुखदग्गाङ्गायंति यदयं शालोकास्तेन लो
कत्रये जितम् ।

सममेवव्रतेयस्यदयादीनेषुसर्वथा कामक्रोधीव
शेषस्यतेनलोकत्रयंजितम् विरेक्तःपरदारिषुनिस्य
हःपरवस्तुषु दम्भमात्सर्ग्यहीनोयस्तेनलोकत्रयं
जितम् नविभेतिरण्णाद्योवैसंश्रामेःप्यपारङ्मुखः
धर्मपुर्णमतोवापितेनलोकत्रयंजितम् असंशयात्मा
सुश्रुतःशाम्भवाचारतत्परः भक्षाशनेहितोयश्चते
नलोकत्रयंजितम् ज्ञानिनालोकमात्रेयैसर्वत्रसम
दृष्टिना क्रियंतेयेनकर्माणिनेनलोकत्रयंजितं शौ
चेतद्विविधंदेविविद्याभ्यन्तरभेदतः ब्रह्मणात्माप
रण्ययत्नतशौचमांतरिकंस्तुतम् अद्भिर्वाभस्मनावा
पिमलानामपकर्षणम् देहशुद्धिर्भवेदयेनवह्निः
शौचेतउच्यते गंगानयोद्भवावाप्याश्चतुर्लकाः
सर्वपवित्रजननेस्वर्नदीकमतःप्रिये तस्मात्तयासि
केश्रेष्ठेष्टतस्मात्तमलवर्जिता वासोऽजनतृणादीनि
मृदुजानीहिस्वव्रते किमत्रवह्नोत्केनशौचाशौच
चविधौशिवे मनःएतेभवेदयेनगृहस्थस्तदाच
रेत् निर्दोशेभेषुनस्तेत्यागतेमलमुत्रयोः भोजेना
तेमलेस्पृष्टेवह्निःशौचेविधीयते सन्धात्रैकालिकी
कार्यावेदिकीतात्रिकीक्रमात् उपासनायाभेदेमप
जोक्रियादयथाविधि ब्रह्ममंत्रोपासकानांगायत्रीजय
ताप्रिये ज्ञानाद्ब्रह्मेतितद्वाच्यंसन्धाभवतिवेदिकी
अनेषांवेदिकीसन्धासूर्यापश्चानपूर्वकम् अर्चयन्ते

म.
नि. तं.
३५

३९

दिवेशकृत्वा यत्री जयने तथा अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं वा द
शधा सिवा जपा का नियमो भेदे सर्वत्रादिक कर्माणि
श्रुत्वा सामाज्यातीनामधिकारोऽस्ति केवलम् आगमोक्त
वेधो देविसर्वसिद्धिस्ततो भवेत् प्रातः सूर्योदयः कालो
मुध्याह्न इत्येतत् सायं सूर्यास्त समयस्तिकालानाम
यंक्रमः श्रीदेवुवाच विष्ठादिसर्ववर्णानां विहितानां वि
कीक्रिया तथैव कथितानां यस्मात्ते प्रवलेकलौ तदि
दांती कथं देवविष्ठा न वैदिक कर्माणि नियोजयसित
त सर्वविशेषादृक्कुमहेति श्रीसदाशिव उवाच संपन्न
वीषित त्वत्ते सर्वेषां त्रिकीक्रिया लोकानां भोगमोक्षा
य सर्वकर्मसिद्धिदा इयं तत्र त्वत्सावित्री यथा भव
ति वैदिकी तथैव तत्रात्रिकी ज्ञेया प्रशस्तो भय कर्माणि
ततोऽत्र कथितं देवि हि जानां प्रवलेकलौ गायत्र्या मधि
कारोऽस्ति नाम मंत्रेषु कर्हि चित्ता गायत्र्या कमलाया च वा
गभवाया कमलाया च वा गभवाया यथा क्रमात् तत्राह
णतत्रियविष्ठा सावित्री कथिता कलौ हिजादीनां प्रभेदो
र्थं श्रुत्वा परमेश्वरि सन्ध्ये ये वैदिकी प्रोक्ता प्राये वद्वि
कर्माणाम् अथ यथा शास्त्रे वेदमार्गः केवलेऽस्ति हि भाग
भवेत् संपन्नं पुनः संपन्नमेतत् संपन्नं शयः कालात्
येऽपि सन्ध्ये कर्तव्या देववद्वि ते ॐ तत् सत् त्रल्लो
चार्यमोक्षेभिरनातरेः आसनं वसने पात्रे शय्यायाने
निकेतनम् गुह्यं केवलं जानते च स्वच्छात् स्वच्छे प्रशस्यते

समाप्ताह्निककर्माणि स्वाध्याये गृहकर्म वा गृहस्थो नि
यतं कुर्यात् त्रैवर्तिष्ठे त्रिरुद्यमः पुण्यतीर्थं पुण्यतिथौ च
होचन्द्रसूर्ययोः जपदानं प्रकुर्वाणः श्रेयसां निलयो
भवेत् कलावज्रगतप्राणानोपवासः प्रशास्यते उपवा
सप्रतिनिधावेकं दानं विधीयते कलौ दानं महेशानि
सर्वसिद्धिकरं भवेत् तत्तमोत्रं केवलं ते यो दरिद्रः सत्
क्रियात्तितः मासवत्सरपक्षाणामारम्भदिनमासिके
चतुर्दशपक्षमीशुक्लातथैवैकादशी कुहः निजजन्म
दिने चैव पित्रोर्मरणवासः वैद्योत्सवदिने चैव पु
ण्यकालः प्रकीर्तितः गंगानदीमहानद्यो गुरोः सदान
मेव च प्रसिद्धे देवताक्षेत्रे पुण्यतीर्थं प्रकीर्तितम् तत्का
स्वाध्यायने पित्रोः शुश्रूषां दारलणम् नरकाधिभवेती
र्थं तीर्थाय व्रततां दण्डम् नतीर्थं सेवानारीणां नोपवा
सादिकाः क्रियाः नैव व्रतानां नियमो भर्तुः शुश्रूषणं
विना भर्तुर्वयोषितो तीर्थं तपो दानं व्रतं गुरुः तस्मात्
सर्वात्मनानारीपतिसेवां समाचरेत् पत्न्यः प्रियं सदा
कुर्याद्देवं वसापरिवर्षया तदा ज्ञानुवरीभुक्ता तोष
येत्पतिवात्यवान् नैतेत्पतिं क्रूरदृष्ट्या प्रावयेत्तैव
डर्वचः नाप्रियं मनसा वापि वरेद्धत्तुः पतिव्रता काये
न मनसा वाचा सर्वदा प्रियकर्मभिः या प्रणीयति भ
र्तारं सैव ब्रह्मपदं लभेत् नात्यवक्तुं निरीक्षेत नायेः स
म्भाषणं चरेत् न चोर्गदर्शयेदस्मान् भर्तुं गतानुसारिणी

म.
नि. ते.
ध.

निष्ठेत्तपित्रोर्वशोवाल्मेभर्तुः सम्प्राप्तव्योवने वांघकोपति
वन्धुनोनस्वतेत्राभवेत्कचित् अज्ञातपतिमर्घ्यादाम
ज्ञातपतिसेवनाम् नोद्वाप्येत्तपितावाला मज्ञातधर्म
शासनाम् नरमांसं न भुंजीयात् न राक्षसं न पशून् न
वह्मण्यकारकान् न गान्धर्वान् न सक्तान् न फलानि
ग्राम्यवसानानि मूलानि विविधानि च भूमिजातानि सर्वा
णि भोज्यानि स्वेच्छया शिवे अध्यापनं याजनं च विप्राणां
व्रतमुत्तमम् अशक्नोत् त्रियविशो हृतैर्निर्वाहमावरे
त् राजानो च सहते संग्रामो भूमिशासनम् अत्राश
क्तौ वणिग् हतं शूद्रहृतं मया प्रयेत् वणिग् आशक्तं वेषण
नो शूद्रहृतं मद्रूपाणाम् शूद्राणां परमेशानि सेवावृत्तिं
विधीयते सामान्यानां तु वर्णानां विप्रहृतं मद्रूपाणाम्
अधिकारोऽस्ति देवेशि देहयात्राप्रसिद्धये अहेष्टानिर्म
मः शान्तः सत्यवादी जितेन्द्रियः निर्ममः सरो निष्कपटः
स्वहृत्तौ ब्राह्मणो भवेत् अध्यापयेत् पुत्रवुड्या शिष्या
न् सत्पार्श्ववर्तिनः सर्वलोकहितैषी स्यात् पक्षपात
विनिर्मुक्तः मिथ्यालापमसूयाचक्षुः सत्प्राप्तिः
नीचैः प्रसक्तिं दम्भेन सर्वथा ब्राह्मणस्य जेतुं युयुत्सा
गर्हिता सत्यो सत्मानैः सन्धिरुतमा मृत्युर्जयो वा यु
डेषु राजमानो वरानने अलोभी स्यात् प्रजावृत्ते गृही
यात् समिते करम् रत्नत्रयीकृतं धर्मं पुत्रवत्पाल
येत् प्रजाः त्यागे युडे तथा सन्धिकर्माण्यमानि यानि च

मंत्रिभिः सह कुर्वीत विचार्य सर्वथानमः धर्मयुडे
नयो दुष्टमायदण्डपुराक्रियो करणीयायथाशास्त्रं
सन्धिकुर्यादयथावलम् उपावेः साधयेत् कार्यं युडे
सन्धिवशाभुभिः उपायानुगताः सर्वाजयत्ते मविभूत
यः स्यात्रीचसंगाहिरतः सदा विद्वज्जनप्रियः धीरो वि
पत्तो दत्तश्च शीलवान् समितव्यधी निपुणोऽवसर
कडेशस्त्रशिलाविवक्षणाः स्वसैमभावात् त्वषी स्यात् शि
तयेद्राकोशलम् नरुमात्सृष्टितान् युडे त्यक्तश
स्त्रान् पराज. सुखानवलानीतान् रिपून् देविरिपुदा
रशिभून् पि जयत्तव्यानि वस्तूनि सन्धिप्राप्तानि या
नि च वितरेतानि सेमेभ्यो यथा योग्यविभागतः शौर्यं
हृते च योऽङ्गो ज्ञेयराजा एष कष्टक बहुसैमाधिप
ने कंकुर्यादात्महितैरतः नैकस्मिन् विष्णुसेद्राजो नै
कं मायेनियोजयेत् साम्प्रकीडोपहासं च नीचैः सह विव
र्जयेत् बहुश्रुतः स्वल्पभाषी जिज्ञासुर्ज्ञानवानपि बहु
मानोऽपि निर्दमो धीरो दण्डप्रसादयोः स्वयं वा वरद
स्यात्वा प्रजाभावान् विलोकयेत् एवं स्वजनभावाने भा
वान् पश्येन्नराधिपः क्रोधादमात्प्रमादाद्वासमानं
शासनं तथा सहस्रानेव कर्तव्यं स्वामिना तत्त्वदर्शिना
सैन्यसेनाधिपामाप्तवनितापत्यं सवकाः पालनीयाः
सदोषाश्चेद्दण्डाग्राह्या यथाविधि उत्सृज्यन्त समर्थाश्च
बालाश्च मृतवान्यवान् ज्वराभिभूतान् हृदोश्च रक्षयेत्

म-
नि-तं
धर

पितरः पः वेषणानां कृषिवाणिज्यं हं विदिसनातनम्
येनोपायेन लोकानां देहपात्राप्रसिध्यति अतः सर्वात्मना
देविवाणिज्यकृषिकर्मसु प्रमादव्यसनालस्य मिथ्या
शास्त्रं विवर्जयेत् निश्चितवस्तुतन्मूल्यमुभयोः समं
तौ शिवे परस्परं गीकरणं क्रयसिद्धिस्ततो भवेत् मत्त-
विलिप्तवाला नामरिग्रस्तत्तणो प्रिये रोगविधोतबुडीना
मसिद्धोदानविक्रयो क्रयसिद्धिरदृष्टानां गुणश्रवणतो
भवेत् विपर्ययेतद्गुणानामन्यथा भवति क्रयः कुं
जरोष्ठतरंगाणां गुमदोषप्रकाशनात् वर्षातीतेऽपि
तत्क्रयमन्यथा कर्तुमर्हति धर्माय काममोक्षाणां
भाजनं मानवं वपुः अतः कुलेशितत्क्रयानुसिध्येत्
मशासनात् यवगोभूमधामानां लाभो वर्षगते प्रिये
शुक्रश्च तर्थाधातूनामष्टमः परिकीर्तितः ऋणोक्तो
चवाणिज्ये तथा सर्वेषु कर्मसु यद्दयदेगी कृते मर्त्ये-
स्तत्कार्यं शास्त्रसन्मतम् दत्तः शुचिः सत्यभाषी जिता
निद्रोजितो ह्रियः अप्रमत्तो निरालसः सेवाह्वतो भवेत्
रः प्रभुर्विस्तुसमो मात्सर्यज्ञाया जननीधमा मात्सर्य-
हान्यवाभ्येरेरिहामुत्र सुविस्तुभिः भर्तृमित्राणि मि-
त्राणि जानीयात्तदरीनरीन् सभीतिः सर्वदा तिष्ठेत्प्रभो-
राज्ञो प्रतीतयन् अपमाने गृहहृदि देगुत्पथं कथिते
चयन् भर्तृज्ञानिकरं यच्च गोपयेदति यत्नतः अलो-
भः स्यात्स्वामिधने सदा स्वामिहिते रतः तत्सन्निधा

वसद्वाधं क्रीडोहास्यं परित्यजेत् न पापमनसा पश्ये
दपितद्गृहं किं करी विविक्काश्याहास्यं च ताभिः स
ह विवर्जयेत् प्रभोः प्रायासतं यानेव सने भाजना
निच उपानद्रुषां शास्त्रनात्मार्ये विनियोजयेत् त
मां कृतापराधं चैतप्राथयेदग्रतः प्रभोः प्रागल्भ्यं प्रो
फुवादेव साम्याचारं विवर्जयेत् सर्ववर्णाः स्वस्वव
र्णैर्वाहोहाहे तथा शतम् कुर्वीरन् भैरवी चक्रात्तत्र
चक्राटते शिव उभयत्र महेशानि शैवोहाहः प्रकीर्ति
तः तथा दाने च पाने च वर्णभेदेन विद्यते श्रीदेव्युवा
च किमिदं भैरवी चक्रं तत्र चक्रं च कीदृशम् ततः स
र्वे श्रोतमिच्छामि कृपया वक्तुमर्हसि श्रीसदाशिव
उवाच कुलपूजाविडो देवि चक्रानुष्ठानमीरितम् वि
शेषपूजासमये त्वं कार्यं साधकोत्तमैः भैरवी चक्र
विषयेन तादृङ् नियमः प्रिये यथासमयमासाद्य कु
र्याच्चक्रमिदं शुभम् त्रिधानमस्त्वस्मिन् साधका
नां शुभावहम् आराधिता येन देवी तूर्णं यच्छति वाञ्छि
तम् कुलाचार्यारम्भभूमावासीर्यासनमुत्तमम्
कामाद्येनास्त्रवीजेन संशोभ्योपविशेत्ततः सिद्धिरे
ण कुशीदेने केवलेन जलेन वा त्रिकोणं चतुरस्रं च म
ण्डलं चरयेत् सधीः विवित्रं चटमानीय दध्यत्ततः वि
स्तृतम् फलपल्लवसंयुक्तं सिद्धुरतिलकालितम्
सवासितजलेः पूर्णमण्डलेन तत्र साधकः प्रणवेन

म-
नितं
धर

तुसंस्थाप्यभूपदीपोप्रदर्शयेत् संपूज्यगन्धपुष्पा
भ्यांवितयेदिष्टदेवताम् संक्षेपपूजाविधिनातत्र
जोसमाचरेत् विशेषमत्रवक्ष्यामिष्णुगुह्यमरवदिते
पूर्वादिनवपात्राणोनात्रस्थापनमिष्यते यथेष्टत्र
मादायसंस्थाप्यपुरतोव्रती प्रोतयेदस्त्रमंत्रेणादेव
दृष्ट्वावलोकयेत् अलियेत्रेगन्धपुष्पदत्तातत्रवि
तयेत् श्रान्तदेभैरवीदेवीश्रान्तदेभैरवंतथा नवयो
वनसम्पन्नोत्तरुणारुणविग्रहाम् चारुहासामृतो
भासोल्लसद्दनपंकजाम् नृत्यगीतकृतामोदोद्वाना
भरणभूषिताम् विचित्रवसनोऽध्यायेद्भवराभयकरा
मुखाम् इत्यानन्दमयीध्यात्वास्मरेदानन्दभैरवम्
कर्षरूपरथवलेकमलायतालं हिताम्रराभरणभू
षितदेहकोतिम् वामेनपाणिकमलेनसूयाक्ष्ण
त्रंदक्षेणमुद्रिगुटिकोदयतेस्मरामि ध्यात्वेवमुभये
तत्रसामरस्यविवितयन् प्रणवादिनमोऽन्तेननाम
मंत्रेणोदेशिकः संपूज्यगन्धपुष्पाभ्यांशोधयेत्कार
णततः पाशादित्रिकवीजेनस्वाहंतेनकुलाचैकः
अष्टोत्तरशताहत्याजपन्हेतुविशोययेत् गृहका
मेकचित्तानोगृहाणोप्रवलेकलौ आयतत्रप्र
तिनिधौवियेयंमधुत्रयम्॥

॥

॥

॥

॥

दुग्धेसितामातिकंचविज्ञेयमथुरत्रयमश्लिरूपमि
दमत्तादेवतायैनिवेदयेत् स्वभावावातकलिजन्मा
नःकामविश्रान्तचेतसः तद्रूपेननजानेतिशक्तिंसा
मान्यबुद्धयः अस्तस्तेषाप्रतिनिधोषेषतत्रस्पष्टावेति
ध्यानेदेव्याः पराभोजेस्त्वष्टमेवजपस्त्वष्टा ततस्तुप्रा
प्ततत्त्वानिपललादीनियानिच प्रत्येकेशतथानेनमनु
नोवाभिमेवयेत् सर्वब्रह्ममयेध्यात्वानिमील्यनयतुह
यन् निवेशपूर्ववत्कालेपानभोजनमचरेत् इदं
भैरवीचक्रं सर्वतंत्रेषुगोपितम् तवात्रैकचित्तंभद्रेसा
रात्सारं परात्परम् विवाहोभैरवीचक्रेतत्रचक्रेऽपि
पार्वति सर्वथासाधकेदेवाकर्तव्यः शिववर्त्मनाविना
परिणंवीरः शक्तिसेव्यसमाचरन् परस्त्रीगामिनो
पापेप्राप्नुयात्त्रात्रसंशयः सम्प्राप्तेभैरवीचक्रे सर्वव
र्णादिजातमाः निवृत्तेभैरवीचक्रे सर्ववर्णाः पृथक्
पृथक् नात्रजातिविचारोऽस्तिनास्त्रिष्टादिविवेचनम्
चक्रमध्यगतावीराममरूपानचात्यथा नदेशकाल
नियमोनवापात्रविचारणं येनकेनाहृतद्रव्यचक्रैः
स्मिन्विनियोजयेत् हरदेशात्समानीतेपक्वंवापक्व
मेववा वीरेणपशुनावापिचक्रमध्यगतेषुविः चका
रम्भेमहेशानिविज्ञाः सर्वभयाकुलाः विभीतास्तेप
लायेतेवीराणांब्रह्मतेजसा पिशाचागुप्तकायतावेता
लाः क्रूरजातयः शुक्लात्रभैरवीचक्रेहरंगच्छेतिसाधसे

मः
नि ते
धर

तत्र तीर्था नि सर्वाणि महातीर्था दिकानि च सेव्या मर
गणाः सर्वे तत्रागच्छन्ति सादरम् चक्रस्थाने महातीर्थे
सर्वतीर्थाधिकं शिवे त्रिदशायुत्रवाञ्छन्ति तव नैवेद्य
मुत्तमम् स्नेहेन स्वपेवेनापि किना तेनापि ह्यना
श्रामेपके यदानीतं वीरहस्तार्पितं शुचि दृष्ट्वा तु भैरवी
चक्रममरूपं श्रुत्वा सायकान् मुच्यन्ते पापपापीभ्यः का
लिकल्मस उघिताः प्रवले कलिकाले तन कुर्याच्चक्र
गोपनम् सर्वत्र सर्वदा वीरः साधयेत् कुलसाधनम्
चक्रमप्येव ह्यालाप्य चोचेलवह भाषणं निष्ठीवनम्
यो वायुवर्णभेदे विवर्जयेत् क्रूरान् खलान् पशून् पा
पान् नास्तिकान् कुलहृषकान् निन्दकान् कुलशास्त्रा
णां चक्रादूरतरं त्यजेत् स्नेहाद्वयादानुरक्त्या पशून्
क्रेप्रवेशयन् कुलधर्मात् परिभ्रष्टो वीरोऽपि न रक्तं
त्यजेत् ब्राह्मणाः क्षत्रिया वेश्याः शूद्राः सामान्यजातयः
कुलधर्माश्रिता ये वै पूज्यास्ते देववत्सदा वर्णाभिमा
ना च क्रेतवर्णभेदे करोतियः सयातिचार निरयमपि
वेदांतपारगः चक्रांतर्गतकौलानां साधूनां शुद्धचेत
साम् साक्षाच्छिवस्वरूपाणां पापशंका भवेत् कुतः या
वह संति चक्रेषु विप्रायाः शैवमार्गिणः तावत्त शोभ
वाचारं श्रेष्ठेषु शिवशासनात् चक्रादिनिःसृताः स
र्वस्वस्ववर्णाश्रमोदितम् लोकयात्राप्रसिद्धार्थं कुर्युः
कर्मण्यकण्यक पुरश्चर्याशतेनापि शिवमुत्तमं च

तास्वनात् चक्रमध्ये सकृत्तज्ज्ञातत्फलं लभते सु
धीः भेरवी चक्रमाहात्म्यको वावक्लं लभो भवेत् सकृ
देतत्प्रकुर्वाणः सर्वैः पापैः प्रमुच्यते षण्मासं भूमि
पालः स्यादवर्षं मृतं जयः स्वयम् नित्यं समाचरन् स
मो ब्रह्मनिर्वाणमाप्नुयात् वह्ना किमिहोक्तेन सत्
जानीहिकालिके इहामुत्र सखावाये कुलमार्गो हि ना
परः कलेः प्रावल्पसमं ये सर्वधर्मविवर्जिते गोपना
त् कुलधर्मस्य कौलोऽपि नारकी भवेत् कथितं भेरवी
चक्रं भोगमोक्षैकसाधनम् तत्तच्चक्रं कुलेशानि साम्
तं वक्षितं तत्प्राणं तत्तच्चक्रं चक्रराजं दिव्यचक्रं तदुच्य
ते नात्राधिकारः सर्वेषां ब्रह्मज्ञानसाधकानां विना परब्र
ह्मोपासको ये ब्रह्माज्ञा ब्रह्म तत्पराः शुद्धांतः करणाः
शांताः सर्वप्राणिहिते रताः निर्विकारा निर्विकल्पा दया
शीला दृढव्रताः सत्यसंकल्पा काव्रह्मा-स्त-पवाग्धि
कारिणः ब्रह्मभावेन तत्तत्तत्तये पश्यन्ति चराचरम् तेषां
तत्तत्विदोऽंशं तत्तच्चक्रैः धिक्कोरिता सर्वब्रह्ममयं भा
वश्चक्रैर्मिश्रितं संज्ञके येषामुत्पद्यते देवितपवतत्
चक्रिणः न च दृष्ट्यापनात्रास्ति चवाहृत्येन एज नमः स
र्वत्र ब्रह्मभावेन साधयेत् तत्तत्साधनम् ब्रह्मसंजीव ब्रह्म
निष्ठो भवेच्चक्रैः सरः प्रिये ब्रह्मज्ञैः साधकैः साईतत्तच्चक्रं
समारभेत् रम्यं स निर्मले देवो साधकानां सखावहे
विचित्रासनमानीय कल्पयेद्दिमलासनम् तत्रोपविश्य

म.
नि. ते
धध

चक्रेशः सहितो ब्रह्मसाधकैः आसादयेत्तत्तत्तानि स्या
पयेदशतः शिवे नारादिप्राणवीजांते शताह्वयाजपन्
मनुम् सर्वतत्त्वेषु चक्रेश इमे मे त्रमुदीरयेत् ब्रह्मार्प
णं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् ब्रह्मेव ते न गत
व्यं ब्रह्म कर्म समाधिना समधावाविधाज स्वातानि स
र्वाणि शोधयेत् ततो ब्राह्मेण मनुना समर्प्य परमात्मने
ब्रह्मज्ञैः साधकैः सादुर्विदधातृपानभोजनम् ब्रह्मच
क्रमेण निवर्णभेदे विवर्जयेत् न देशकालनियमो न
पात्रनियमस्तथा ये कुर्वन्ति न रामूखादिव्यवक्रैः प्रमादतः
कुलभेदे वर्णभेदे ते गच्छन्त्यधमो गतिम् अतः सर्वप्रयत्ने
न ब्रह्मज्ञैः साधकोत्तमैः तत्र चक्रमनुष्ठेयं धर्मकामार्थ
मुक्तये ॥ श्रीदेवुवाच गृहस्थानामशेषेण धर्मान्तकथ
नप्रभो संयासविहितान् धर्मान् कृपया वत्सु मर्हसि
श्रीसदाशिव उवाच अवधूताश्च मोदेविकलौ संयास उच्यते
विधिता येन कर्तव्यस्तत् सर्वं शृणु सांस्तं ब्रह्मज्ञाने समु
त्पन्नैर्विरते सर्वकस्माणि अध्यात्मविधानि पुणः संयासाश्च
भसाश्च येत् विहाय हृदोपितेरोशि सुभार्ग्यापतिव्रता
तक्ता समर्था न वन्त्यस्य प्रव्रजचारकी भवेत् ब्रह्मणः त
त्रियो वैश्यः शूद्रः सामात्य एव च कुलावधूत संस्कारे पंता
नामधिकारिता सम्पाद्य गृहकस्माणि परितोष्य परानपि
निर्ममो निलयाद्गच्छे त्रिष्कामो विजितेन्द्रियः आरूय
स्वजनान् वन्त्यन्नामस्यान् प्रतिवासिनः :: ::

श्रीमानमतिममिच्छेदगृहाजिगमिषुर्जनः तेषामनु
ज्ञामादायप्रणम्यपरदेवताम् ग्राम्यप्रदक्षिणीकृत्य
निरपेक्षो गृहादियात् मुक्तः संसारपाशेभ्यः परमान
न्दनिर्वृतः कुलावभूतं ब्रह्मजंगतां संप्रार्थयेदिदम्
गृहाश्रमे परब्रह्मन्ममैतद्विगतं वयः प्रसादं कुरु
मेनाथसंन्यासग्रहणं प्रति निवृत्तगृहकर्मणां वि
चार्यविधिवद्गुरुः शान्तेविवेकिने वीर्यद्वितीयाश्र
ममादिशेत् ततः शिष्यः कृतस्नानो यतात्मा विहिता
ह्निकः ऋणत्रयविमुक्तांशं देतुं धीनर्चयेत् पितृन् दे
वा ब्रह्मा च विष्णुश्च रुद्रश्च स्वर्गलोकाः सह ऋषयः सन
काद्याश्च देवब्रह्मर्षयस्तथा अत्रैव पितरः पूज्या वक्ष्या
मिष्टानुत्तानपि पिता पितामहश्चैव प्रपितामह एव च
माता पितामही देवी तथैव प्रपितामही मातामहाद
योः प्येवं मातामहादयोः पितृ प्रच्यातुं नयजे देवा
न् दक्षिणस्यां पितृन् यजेत् मातामहान् प्रतीच्या च पू
जयेत् आसकर्मणि पूर्वादि कुमतो दद्यादासनानां हयं
हयम् देवादीन् क्रमतस्तत्रावाप्तपूजां समाचरेत् स
मर्चविधिवत्तेभ्यः पिण्डान् दद्यात् पृथक् पृथक् पिण्ड
प्रदानविधिना दत्त्वा पिण्डं यथाक्रमम् कृतं जलिपु
टो भूत्वा प्रार्थयेत् पितृदेवताः तस्य ध्वं पितरो देवा दे
र्विमातृका गणाः गुणातीतपदेष्टुमर्हन्ति कुरुता
विराट् इत्यादि एवमर्थयित्वा प्रणम्य च पुनः पुनः ॥

म-
नि.तं.
५५

उयविनिर्मुक्तश्रुतश्राद्धेप्रकल्पयेत् पिताश्रुतैव
सर्वेषां ततपिताप्रपितामहः श्रुतमात्मापणार्थाय
कुर्यादात्मक्रियासुधीः उत्तराभिमुखो भूत्वा पूर्ववत्क
ल्पितासने श्रावाश्रुतपितृनृदेविदद्यात्पिण्डं समं
यन् प्रागग्रान्दतिणां श्राद्धपश्चिमाग्रान् यथा क्रमात्
पिण्डार्थमास्तरे दत्तमानुदगग्रान् स्वकर्मणि समाप्य
श्राद्धकर्मणि गुरुदर्शितवर्त्मनां सुषुप्तिस्तु अर्थमि
मेमेवं शतं जपेत् ह्रीं श्रुत्वा यजामहे सुगन्धिं पुष्टिव
र्धनम् ऊर्ध्वारुक् मित्रवत्पतनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्
उपासनानुसारेण देव्यामाएतत्पूर्वकम् संस्थाप्य क
लसंतत्र गुरुः पूजां समाचरेत् ततस्तत्परमेष्ठिन्या
तां शास्त्रवर्त्मना विधाय पूजां ब्रह्मज्ञो वह्निं स्थापन
माचरेत् प्रागुक्तसंस्कृतेव ह्रीं स्वकल्पात्काहुतिं गुरुः
दत्त्वा शिष्यं समाहूय साकल्यं हावयेत् ततः श्राद्धोद्या
हृतिभिर्हृत्वा प्राणहोमं प्रकल्पयेत् प्राणापाणौ समा
नश्चोदानव्यानौ च वायवः ततः दोषं ततः कुर्याद्देहा
त्माध्यासमुक्तये पृथिवीसलिलं वह्निं वायुं राकाशमे
व च गन्धो रसश्च रूपं च स्पर्शः शब्दो यथा क्रमात् ततो
वाक्पाणिपादाश्च पायुपस्थौ ततः परम् श्रोत्रं तदन
यनं निहावाणं बुद्धीन्द्रियाणि च मनो बुद्धिश्चित्रिते वाहे
कात्तो दोहनाः क्रिया सर्वाणिन्द्रियकर्मणि प्राणक
र्माणि यानि च एतानि मे पदं ते च सुखं तां पदमुच्यते

ह्रीं ज्योतिरहं विरजा विपाष्णा भूयासं द्विदृश्यपि च तत्र
विंशति तत्त्वानि कर्माणि देहिकानि च हृत्वा ग्रीणि
क्षिप्रो देहं मृतवच्चिन्तयेत्ततः विभाव्य मृतवत्का
यं रहितं सर्वकर्मणा स्मरंस्तत्परमं ब्रह्म यज्ञसूत्रे
समुदरेत् ऐं ह्रीं स इति मंत्रेण स्कन्धा उक्तार्थं मंत्र
वित् यज्ञसूत्रं करे कृत्वा पठित्वा व्याहृतित्रयम् वह्नि
जायां समुच्चार्य हृत्वा कमनले तिष्ठेत् हृत्वेव मुपवी
ते च कामवीजं समुच्चरन् छिन्नाशिवाकरे कृत्वा हृ
तमध्ये नियोजयेत् ब्रह्मपुत्रि शिखरं हिवालरूपा
तपस्विनी दीयते पावके स्थाने गच्छेदेवि नमोःस्त
ते कामं मायां कुर्वन् मंत्रं वह्निजाया मुदीरयन् तस्मिन्
संस्कृते वह्नौ शिखाह्ने मं समाचरेत् शिखामाशि
त्पितरो देवा देवस्य स्तुत्या सर्वाणां प्रमकर्मा
णि निवसेति शिखोपरि अतः संतर्प्यताः सर्वा देवर्षि
पितृदेवताः शिखासूत्रपरित्यागादेही ब्रह्ममयो
भवेत् यज्ञसूत्रशिखात्यागात् संमासः स्याद् द्विज
त्मनाम् श्रुद्वाणिमितरेषां च शिखां हृत्वेव संस्क्रिया
ततो मुक्तशिखासूत्रः प्रणमेद् दण्डं वद्गुरुम् गुरुम्
स्थाप्य तं शिखं दत्तकर्णं वदेद्दिदम् तत्त्वमसि महाप्रा
ज्ञ हंसः सोऽहं विभावय निर्ममो निरहंकारः स्वभा
वेन सखि चर ततो चटंच वद्विंशति विस्मय ब्रह्मतत्त्ववि
त् श्रात्मस्वरूपं तत्त्वत्वा प्रणमेच्छिरसा गुरुं नमस्तभ्ये

म-
नि. ते
५६

तमोमसंत्तुभ्यंमसंनमो नमः तमेवतततत्तमेववि
श्वरूपनमोःस्वते ब्रह्ममेवोपासकानां तत्त्वज्ञानां
जितात्मनाम् स्वमंत्रेण शिखाच्छेदात्संन्यासग्रहणं
भवेत् ब्रह्मज्ञानविशुद्ध्यां किंयज्ञैः श्राद्धपूजनैः स्वे
च्छाचारपराणां तु प्रत्यवायो न विद्येत ततो निर्द्वन्द्वरू
पोऽसौ निष्कामस्थिरमानसः विहरेत्स्वेच्छया शिष्यः
साक्षाद्ब्रह्ममयो भुवि श्रावह्मस्तम्बपर्यन्तं सद्रूपेण
विभावयन् विस्मरेत्त्रामरूपाणि ध्यायन्नात्मानमात्म
नि अनिकेतः तमाह्वेता निःशोकः संगवज्जितः निर्म
मो निरहेकारः संन्यासी विहरेत्तत्तितो मुक्तो विधिति
षेधेभ्यो निर्योगते म आत्मवित् सखडः त्वसमो धीरो
जितात्मा विगतस्फुटः स्थिरात्मा प्राप्तुः त्वोऽपि सुखे
प्राप्तेऽपि मिष्टः सदानन्दः शुचिः शान्तो निरपेक्षो निरा
कुलः नोद्वेजकः स्याज्जीवानो सदा प्राणिहितैरतः वि
गता मर्षभीर्दीप्तो निःसंकल्पो निरुद्यमः शोकद्वेष
विमुक्तः स्यात्तशत्रो मित्रे समो भवेत् शान्तवाता तपस
हः समो मानापमानयोः समः शुभाशुभे तृष्टो यद
च्छा प्राप्तवस्तुना निस्ते गुणानिर्विकल्पो निर्लोभः
स्यादसंचयी यथा सत्यमुपाश्रित्य स्यादविश्वप्रतिष्ठति
आत्मश्रितस्तथा देहो जीनत्रेव सुखी भवेत् इन्द्रिया
ण्येव कुर्वन्ति स्वेवं कर्म कष्टकष्टक आत्मा मासी वि
निर्लिप्तो जातेव मोक्षभाग भवेत् धातः प्रतिग्रहे निद्रा

मन्त्रं क्रीडने स्त्रिया रेतस्पागमसूयां वसेत्पासीय
रिवर्जयेत् सर्वत्र समदृष्टिः स्पातकीटे देवे तथान
रे सर्वत्र भेति जानीयात्परिवाटसर्वकर्मसु वि
प्रात्रेष्वपवात्रं वायस्मात्स्मात्समागतम् देशकाले
तथा पात्रमश्नीयादविचारयन् अध्यात्मशास्त्राया
येनैः सदा तत्त्वविचारणैः अवभूतो नयेत्काले स्वे
च्छाचारपरायणः संपासिनो मन्त्रं काये दाहयेत्तत्र क
दाचन संपूज्य गन्धपुष्पाद्यैर्निर्व्विन्हा प्रसमजयेत्
अप्राप्तयोगमर्त्यानां सदा कामाभिलाषिणाम् स्वभा
वाज्जायते देवि प्रवृत्तिः कर्मसंकुले तत्रापिते सानु
रक्ताध्यानाच्चीजपसाधने श्रेयस्ते देवजाने तत्रैव दृ
ष्टुमिच्छयाः अतः कर्मविधानानि प्राक्तानि चिन्तय
उये नामरूपं वहविधं तदर्थं कल्पितं मया ब्रह्म
ज्ञानादृते देविकर्मसंन्यसने विना कुर्वन् कल्पशते
कर्म न भवेत्सक्तिभागजनः कुलावधुस्तत्त्वज्ञो जी
वन्मत्को न राहतिः सात्तात्रा रायणं मत्ता गृहस्थं
प्रपूजयेत् यते दर्शनमात्रेण विमुक्तः सर्वपातका
न् तीर्थं व्रततपोदानसर्वयज्ञफललभेत् इति श्री
महानिर्वाणतंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमैः सर्वधर्मनिर्ण
यसारे श्रीमदाद्या सदाशिवसंवादे वर्णाश्रमाचारध
र्मकथने नामाष्टमोऽध्यायः ८ नवमोऽध्यायः १-
सदाशिव उवाच वर्णाश्रमाचारधर्माः कथितास्तव

म-
नि तं
५७

सुव्रते संस्कारान्सर्ववर्णानां मृगयुगदतो मम सं
स्कारेण विना देवि देहमुद्धिर्न जायते ना संस्कृतोऽ
धिकारी स्याद्देवैर्पैत्रैश्च कर्मणि अतो विप्रादिभिर्व
र्णैः स्वस्ववर्णैः संस्क्रियाः कर्तव्याः सर्वथा यत्ने रिहा
सुव्रहिते पसुभिः जीवसेकः पुंसवने सीमन्ताव्रयने
तथा जातनाम्नी निष्क्रमण मन्त्राशानमतः परम् च
दोषनयनो द्वाहाः संस्काराः कथिता दशमूद्राणां मू
द्रभिन्नानां सुवीतेन विद्यते तेषां नैव संस्कारादिना
तीतो दशस्रताः नित्यानि सर्वकर्मणि तथा नैमिति
कानि च काम्यानि पितृवारा रोहे कुर्याच्छाम्भववर्त्मना
यानि यानि विधानानि येषु येषु च कर्मसु पुंरैव ब्रह्म
रूपेण तासु कानि मया प्रिये संस्कारेषु च सर्वेषु त
थैवान्येषु कर्मसु विप्रादिवर्णभेदेषु क्रमान्मन्त्राश्च
दर्शिताः सम्यक्तादापरेषु तत्तत्कर्मसु कालिके
प्रणवाद्यास्तु तान्मन्त्राण्यप्रयोगेषु नियोजयेत् क
लोत्तु परमेशानि तैरेव मनुभिर्नराः मायाधेः सर्वक
र्माणि कुर्युः शंकरशासनात् निगमागमतेत्रेषु वे
देषु संहितासु च सर्वमन्त्रार्थैवोक्ताः प्रयोगो युगभे
दतः कलावन्नगतप्राणाः मानवाहीनतेजसः तेषां
हिताय कल्याणिकुलधर्म्मो निरूपितः कलिउर्वल
जीवानां प्रयासाशक्तचेतसाम् संस्कारादिक्रियास्तै
षां संक्षेपेण पितृवस्मिन् सर्वेषां शुभकार्याणामादिभू

ताकुशीका तस्मदोदोप्रवक्ष्यामिष्वात्तादेववदि
ते रम्येपरिष्कृतेदेशे त्रयोगागदिवर्जिते हस्तमात्र
प्रमाणेन स्थण्डिले रवेयतसुधीः तिस्रोरेखाविधात
व्याप्रागशास्त्रमात्रले कुर्वेनाभ्युत्पत्ताः सर्वावह्निना
वह्निमाहरेत् आनीयवह्निं तत्पाशे स्थापयेद्वाग्भवे
स्मरन् तत्तस्माज्जलदारुगृहीत्वादत्तपाणिनां ही
क्रव्यादेभ्योनमः स्वाहाक्रव्यादंशमपरित्यजेत् इत्युप्र
तिष्ठिते वह्निपाणिभ्यामात्मसंमुखम् उदृत्य तासुरेखा
समायायां व्यहृतिस्मरन् संस्थाप्य तदादरुभ्यां प्रव
लीकृतपावकम् समिधे द्धे च ताके च हुत्वा तस्मिन्
हुताशने स्वकर्मविहितेनामकृत्वा ध्यायेद्द्वेनेजयत्
वालार्कारुणसंकाशं सप्तजिह्वं हिमस्तकम् अजातुं
शक्तिधरेजतामुकुटमण्डितम् ध्यात्वेवंप्राजलिभूतां
वाहयेद्व्यवहृतम् मायामेघैरिपदतः सर्वमरवदे
तप्रिये हव्यवाहपदांतेवमुनिभिः स्वर्गोः सह अथरे
रत्तरत्तेति नमः स्वाहा ततो वदेत् इत्यावाह्यहव्यवा
हमयं ते यो निरुच्चरन् यथोपचारैः संपूज्य सप्तजि
ह्वाप्रसृजयेत् कालीकपालीचमनोजवाचसलोहिता
चैव स्रग्ध्रवर्णा स्फुलिङ्गिनी विष्णुनिरूपिणी च लोला
यमानिति च सप्तजिह्वाः ततोऽग्नेः पूर्वमारभ्य सहकी
लालपाणिना उत्तरास्त्रं महेशानि त्रिधा प्रोक्ष्य तामाच
रेत् तथैव याम्यमारभ्य कौवंगं तं हुताशितः त्रिधा पशु

म-
नि-ते-
ध

संस्कृत्यान्ततो यज्ञीयवस्तनः परिसरेततोदधेः पूर्व-
स्मादुत्तरावधिउदकसंस्थैरुत्तराग्रेः प्रागग्रेरन्यदिकस्थि-
तेः अग्निदक्षिणतः कृत्वा गता ब्रह्मासनांतिकम् वामांशु-
षकनिष्ठाभ्या ब्रह्माणीकल्पितासनात् गृहीत्वा कुशप-
त्रेकं ह्रीं निरस्तः परावसः इत्युक्ताग्रेर्दक्षिणस्यानिक्षेपे
उत्करादिना सीदा यज्ञापते ब्रह्मविदं ते कल्पितासन-
म् सीदामीति वदन् ब्रह्मा विशेषतः उत्तरासुखः संपूज्य
गन्धपुष्पाद्यैर्ब्रह्माणं प्रार्थयेदिदम् गोपाययज्ञेयज्ञे
शयज्ञे पाहिरुहस्यते मां च यज्ञपतिं पाहिकर्मसाति-
त्रमोः स्तुते गोपयोमिव देद ब्रह्मा ब्रह्माभावे स्वयं वदे-
त् तत्र दर्वमयं विप्रं कल्पयेद्यज्ञसिद्धये ततो ब्रह्म-
विद्भागच्छागच्छेत्पावासासाधकः पाद्यादिभिश्च संपू-
ज्यावदयज्ञसमापनम् तावद्भवद्भिः स्थातव्यमिति
प्रार्थनमेततः सोदकेन करेणाग्रेरीशानाद्ब्रह्मणो-
ऽलिकम् त्रिधा पर्षुत्पवर्हि च त्रिः प्रोक्ष्य तदनंतरम् आ-
गत्य वर्त्मना तेन रूपविष्णुनिजासने स्थापितलोत्पान-
त्रेदभीनुदगग्रान् परिसरेत् तेषु यज्ञीयवस्तूनि सर्व-
ण्यसादयेत्सूर्याः सोदकं प्रोक्षणीपात्रमाग्न्याली-
समितकुशान आसाय सुकसुवादीनि ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं
मंत्रैः दिव्यदृष्ट्या प्रोक्षणेन संस्कृत्य तदनंतरम् पृथि-
व्यादक्षिणं जानुपातायिता सुवेस्तुत्रा हृतमादाय मति-
मोक्षितयन् हितमात्मनः ह्रीं विंचवेदितां तेन प्रदद्या

हृतित्रयम् तथैव हृतमादाय ध्यायनदेवंप्रजापति
वायव्यादग्निर्काणतः जुह्यादाज्यधारया पुनराजस
मादाय ध्यायनदेवंपुरन्दरम् नैऋतादीशकोणांतज
हुयादाज्यधारया ततोऽग्रेरुत्तरेयाम्पिमध्येचपरमेष
रि अग्निं सोमं अग्नी सोमो समुल्लिख्य यथा क्रमात् सच
तृतीयं नमोऽन्ते नमायायेना हृतित्रयम् हृत्वा विधेयक
र्मोक्तं होमं कुर्याद्विचक्षणः आहृतित्रयदानोत्तं धाराहो
मं प्रचक्षते यदुद्दिष्टा हृतिं दद्यात् देयो देवोऽपि तत्क
ते समाप्य प्रकृतं कर्म सिद्धिं कुरुताममाचरेत् प्रायश्चि
तात्मको होमः कलौ नास्ति वराननेन सिद्धिं कृता व्याहृति
भिः प्रायश्चित्ते विधीयते पूर्ववद्वा विरादाय ब्रह्माणं म
नसा स्मरन् अस्मिन् कर्माणि देवेश प्रमादाद्बुभुक्षे
वा मूनाथि कं कृतं यच्च सर्वं सिद्धिं कृतं कुरु मायाये
नामुना देवि स्वाहो तेनाहृतिं हृतेत् त्वमग्रे सर्वलोका
नापावनः सिद्धिं कृतं प्रभुः यत्तसा दीदमकर्ता सर्वान्
कामान् प्रहरय अनेन हवने कुर्यान्मायया वह्निं जा
ययारत्यं सिद्धिं कृतं होमं समाप्य कृतसाधकः कर्म
णोऽस्य परब्रह्म त्रयुक्तं विहितं च यत् तच्छास्त्रे यजस
स्यैव व्याहृत्याहूयते विमो मायादिवह्निं जायते भूधुवः
स्वरिति त्रिभिः आहृति त्रितये दद्यात् त्रितये न तथैव च
हृत्वाग्रे यजमानेन दद्यात् पूर्णा हृतिं बुधः स्वयंचेत क
र्मकर्ता स्यात् स्वयमेवाहृतिं तिपेत् अभिषेकविधाना

म-
नि तं.
५५

नामेवमेवविधिःस्मृतः आदौमायासमुच्चार्यततोय
ज्ञपतेवदेत् पूर्णंभवत्यज्ञोमेहृष्येत्यज्ञदेवताः फ
लानिसम्पद्यच्छेत्तवह्निकांतावधिर्मनुः मंत्रेणाने
नमतिमानुष्यायसमसाहितः फलतामूलसहिताह
तिंदयादुताशनेदत्तपूर्णं हतिर्विद्वान्शान्तिकर्मस
माचरेत् प्रोक्षणीपात्रतोयेनकुपैः सन्मार्जयेच्छिनः
आपःसामित्रियाःसंतमवेत्तासथयोमम आपोरसंत
मानित्यमापोनारायणःस्वयम् आपोहिष्णमयोभुवस्ता
नउज्जिदधातनः इत्याभ्योमार्जनेकत्वाभूमौविद्वन्वि
नितियेत् यद्विषंनिचमानित्यंयोश्चद्विषो नरान्वयम्
आपोहृर्मित्रियास्तेषांसंतमदंतुतानपि अनेनेशान
दिग्भागेविद्वन्प्रतिष्पतान्प्रतिष्पतान्कुशान्
हिताकृतोजलिभूत्वाप्रार्थयेद्व्यवाहनम् बुद्धिवियां
वलंमेयांप्रज्ञांप्रज्ञायशःश्रियम् आरेभ्यतेजआपुव्यं
देहिमेहृव्यवाहन॥ इतिप्रार्थ्यवीतिहोत्रेविसृजेदमु
नांशिवे यज्ञयज्ञपतिंगच्छ यज्ञंगच्छं हताशान स्वायो
निंगच्छयज्ञेशचरयासत्सुनोरथम् अग्नेत्तमस्वस्वारे
तिमंत्रेणग्रेरुदग्दिशि दत्त्वादभाहृतिवह्निंदतिण
स्याविवालयेत् अस्मिणदक्षिणादत्त्वाभक्त्यानवा विस
र्जयेत् ततस्तिलकंकुर्ण्यात्स्ववसेलग्रभस्मना मा
यांकामंसमुच्चार्यसर्वशान्तिकरंभव ललाटेतिलकंकु
र्ण्यात्तमंत्रेणानेनवास्तिकः शान्तिरस्तु शिवंवास्तुवासवा

प्रिप्रसादतः मरुतोऽब्रह्माणश्चैव वसुरुद्रप्रजापतेः अ
नेन मनुना पुण्यं धारयन्मस्तकोपरि स्वशक्त्या दत्ति
णां दद्यात् होमप्रकृतकर्मणोः इति ते कथिता देवि
सर्वकर्मकुशाण्डिका प्रयोग्या शुभकर्मोद्यत्ततः कु
लसायकैः प्रकृतैककर्माणि शिवे चरुयेषां कुलागमः
सिद्धये कर्मणां तेषां चरु कर्मनिगद्यते चरुस्थाली
प्रकर्तव्या तामीवास्तुतिकोद्भवा कुशाण्डिकोक्तविधि
नाद्रव्यसंस्करणाविधिं कृत्वा कर्मचरुस्थालीमानये
दात्मसम्पत्तेि अततामत्राणां दृष्ट्वा प्रादेशपरिमाणकं
पवित्रकुशमेकं च स्थालीमध्ये नियोजयेत् आनीय त
ण्डूलोक्तत्रसंस्थाप्य स्थण्डिलोक्तिके यस्मिन् कर्माणि
ये देवाः पूजनीयाः स्रग्विते तत्र त्रामचतुर्थं तमुक्त
ताजसृमीरयन् गृह्णामि निर्वपामीति प्रोक्ष्या मित्रमा
ददन् गृहीतानिर्वपेत् स्थाल्यां प्रोक्ष्ये जलविदुना प्र
त्येकं चतस्रो मुष्टीन् देवमुद्दिश्य तण्डूलान् ततोऽङ्गं
सिताच्चैव दत्त्वा पाकविधानतः सपचेत् सस्कृते वैद्वौ
सावधानेन सञ्चते सपक्वं कोमलं ज्ञात्वा दद्यात् तत्र च
तस्रुवम् अग्रे रुतः पात्रं विनिधाय कुशोपरि पुन
स्तिधा हतं दत्त्वा स्थालीमाच्छादयेत् कुशैः ततः स्रुवे
चरुस्थाल्यां हतधारणापूर्वकम् किंचिच्चरुं समादाय जा
तुहोमं समाचरेत् धाराहोमं ततः कृत्वा प्रधानीभूत
कर्मणि यत्र ये विहिता देवास्तन्मंत्रैराहतिं हनेत् समा

म.
नि.ते.
५.

५०
पप्रकृतं होमं स्तिष्ठि कृडोम पूर्वकम् प्रायश्चित्तात्मकं
हताकुर्यात्तत्कर्म समापनम् संस्कारेषु प्रतिष्ठासु वि
धिरेष प्रकीर्तितः विधेयः शुभकर्मोदौ कर्मसंसिद्धि
हेतवे अथोच्यते महामाये गभीधानोदिताः क्रियाः तत्र
दाह्यत संस्कारः कथ्यते कमतः शृणु कृतनिमित्तक्रियः
शुद्धः पंचदेवान समर्चयेत् ब्रह्म दुर्गा गणेश शिव हृदि
कथयत्यस्तथा स्यात्तिलस्येन्द्रदिग्भागे च देष्टव्यं प्रष्ट
जयेत् ततस्तुभात्काः पूज्या गौर्याद्याः षोडशक्रमात्
गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया देवसेना तथा
स्वाहा शान्तिः पुष्टिर्धृतिः तमा आत्मनो देवतां चैव तथैव
कुलदेवताः प्रायंतु मातरः सर्वास्ति दशानन्दकारिकाः
विवाहव्रतयस्तानां सर्वाभीष्टं प्रकल्पतान् यानशक्ति
समारूपा सोम्यमूर्तिधराः सदा प्रायंतु मातरः सर्वाय
तोत्तमवसम्पदयेत् इत्यावाह्यमात्तगणान् स्वपात्रापरि
पूज्य च देहल्यानां भिमात्रायां प्रादेशापरिमाणतः सम
वापंच वा विन्दुदद्यात् विन्दु रचन्दनैः प्रत्येकं विन्दुमिति
मान् कार्ममायारमं स्मरन् हतधारा मविच्छिन्नोदत्ता
तत्र वसं यजेत् वसुधारां प्रकल्पेवं मयोक्तैर्नैव कर्म
ना विरव्यस्यत्तिलं पीरो वद्विस्थापन पूर्वकम् होम इ
व्याणि संस्कृत्य पंचैव रुमनुत्तमम् प्राजापत्यं च रुश्या
त्रवा पुना माहताशनः समाप्य धारा होमांते कृत्य मार्त
वमारभेत् ह्रीं प्रजापतये स्वाहा वरुणो वाहति त्रयम् प्र

दोयेकाहृतिदद्यादिमंमेत्रमुदीरयन् विसृज्योर्जिक
 लयतुतवष्टारूपाणिपिंशात् आसिंचतप्रजापतिर्या
 तागर्भेदधातते आग्नेनचरुणावापिसाग्नेनचरुणा
 पिवा सूर्यप्रजापतिर्विसृज्यायत्राहृतिमुत्सृजेत्
 गर्भयेहिशिनीवालीगर्भयेहिसरेस्वती गर्भतेअधि
 नौदेवायतांपुष्करस्रजौ ध्यात्वादेवीशिनीवालीसर
 स्वत्यधिनीतथा स्वाहंतमनुनानेनदद्यादाहृतिपुन
 माम् ततःकामेवधुंमायांरमांकूर्त्तुंसमुच्चरन् आमु
 ष्येपुत्रकामायेगर्भमायेहिसद्विदम् उत्काध्यात्वार
 विंविसृजहृयात्संस्कृतेऽनले यथेयंपृथिवीदेवी
 हृतामागर्भमादधे तथात्वगर्भमायेहिदशमेमा
 सिस्तनये स्वाहंतेनामुनाविसृज्यायत्राहृतिमाचरेत्
 पुनराज्यसमादायध्यात्वाविसृज्यपरात्परम् विसृज्य
 ह्येनरूपेणानार्यामस्यावरीयसम् सतमायेहिठड्ड
 मुक्तावह्नौहविसृजेत् कामेनपुटितंमायांमाययापु
 टितंवधुन् पुनःकामेवमायांचपठित्वास्याःशिरः
 स्पृशेत्पतिपुत्रवतीभिश्चनारीभिःपरिवेष्टितःशि
 रश्चालभ्यहस्ताभ्यांवधाःक्रौञ्चलेपतिः विसृज्युर्ग
 विथिसूर्यध्यात्वादद्यात्फलत्रयम् ततःसिद्धिंकृतेह
 त्वाप्रायश्चित्तासमापयेत् यद्वाप्रदोषसमयेगौरीशंक
 रपूजनात् भास्करार्थंप्रदानाच्चदभ्येत्याःशोधनेभवे
 त् आर्तवेकथितंकर्मगर्भाधानमथोभूत् तदात्रावन्

म-
नि-तं-
५१

संज्ञोवायुग्मायांनिशिभार्याया सदानाभ्येतंरंगताथा
तादेवंप्रजापतिम् स्मृशन्पत्नीपठेद्वर्त्तामायावीजपु
रःसरम् आचयोःसप्रजायेतंशयेषुभकरीभव आरुस
भार्यायाशय्यांशुदुःखोवायुदुःखः उपविश्यस्ति
येपश्यन्हस्तमायायमस्तके वामेनपाणिमालिङ्गस्था
नेस्थानेमनुजयेत् शीर्षेकामंशतेजस्वाचिबुके वाग
भवेशतम् कंठेरमांविंशतिधास्तनद्वन्द्वशतंशता ह
दयेदशधामायांनाभौतापंचविंशतिम् जप्त्वायोनौक
रंदत्ताकामेनसहवागभवं शतमष्टात्तरंजप्त्वालिंगेः
पेवंसमाचरन् विकाशपमाययायोनिस्रियंगच्छेत्
सतामये रेतःसम्पातसमयेध्यात्वाविसृक्ततेपतिः ना
भेरथस्तातचितकुण्डेरक्तिकायांप्रपातयेत् शुक्रमेका
न्तरेविद्यनिमंमंत्रमुदीरयेत् यथाग्निनासगर्भाभूर्ध्वोर्ध
यावज्रधारिणा वायुनादिगर्भवती तथागर्भवती
भव जातेगर्भेऽस्तौतस्मिन्त्यस्मिन्वामहंस्वरित्ता
येगर्भमासेतचरेत्पुंसवनंरही कृतनित्यक्रियोभ
तापंचदेवान्समर्चयेत् गोर्णादिमातृकाश्चैववसार्था
रांप्रकल्पयेत् तृदिश्राडंततःकृत्वापूर्वाकविधिना
सुधीःथागहोमंसमापाद्यकुर्यात्पुंसवनक्रियाम्
प्रजापत्यश्चरुस्तत्रचन्द्रनामाहुताशनःगवोदधियवैचे
कंदौमासावपिनितिपेत् पतिःष्टच्छेत्स्त्रियंभट्टेकिंत्वं
पिवसिन्निःकृतम् ततःसीमेतिनीब्रूयात्सयापुंसवनंवि

था प्रसृतीस्तीनपिवेत्रारीयवमास्युतंदधि जीवत्
सताभिर्वनितोयागस्यानेसमानयेत् संस्थाप्यवाम
भागेतांचारुहोमंसमाचरेत् पूर्ववच्चरुमादायमाघो
कूर्चसमुच्चरन् येगर्भविन्नकर्तारोयेवगर्भविनाश
काः भूताः प्रेताः पिशाचाश्चवेतालावालचातकाः ता
न्सर्वान्नाशयद्वन्द्वगर्वरत्नं कुरुद्विषः मंत्रेणाने
नरतोत्रे विंतायित्वाहताशनम् रुद्रं प्रजापतिं ध्याय
न्प्रदद्याद्वा दशाहतीः ततोमायाचन्द्रमसे स्वाहे
त्याहुतिपंचकम् दत्त्वा भार्याहृदि स्पृष्ट्वा मायां लक्ष्मी
शान्तं जपेत् ततः स्विष्टि कृतं हत्वा प्रायश्चित्तं समापये
त् ततस्तप्यंचमेमासि दद्यात्पंचाष्टतं स्विष्टे शर्कराम
भुज्ये च हते दधि समोशकम् पंचाष्टतमिदं प्रोक्तं दे
हं शुद्धो विधीयते वागभवं मदने लक्ष्मी मायां कूर्चं
रुद्रम् पंचद्रव्योपरिशिव प्रजप्य पंचपंचथा एकौ
कृत्वा मृतान्मद्यप्राशयेदयि तापतिः सीमेतात्रयनं
कुर्यान्मासि सष्टेः षष्ठेः पिवा यावत्र जायतेऽप्यंता
वत्सीमेतनक्रियापूर्वा कृत्वा राहोमांतं कर्म कृत्वा
स्त्रिया सह उपविश्या सने प्राज्ञः प्रदद्यादाहुतित्रयम्
विस्मवेभास्वतेथात्रेव द्विजायां समुच्चरन् ततश्चन्द्रम
से ध्यात्वा शिवनामिहताशने समथाहवने कुर्यात्
सोममुदिश्यमानवः अश्विनौ वा सवे विस्म शिवे उर्गौ
प्रजापतिम् ध्यात्वा प्रत्येकतो दद्यादाहतीः पंचथा शि

म.
नि. तं.
५१

वे स्वर्णकंकनिकोभर्ताग्रहीतादतिगोकरे सीमंताह
उकेशांतकेशपाशनिवेशयेत् शिवंविस्त्रुविडिं धायन्
मायावीजसमुच्चरन् भार्यकल्याणिसुमरोदशमेमासि
स्रवते सप्रसूताभवप्रीताप्रसादाद्विषकर्मणः आशु
ष्मतीकंकनिकावर्चसीतेषुभंकुरु ततःसमापयेत्क
र्मस्तिष्ठिहृदवनादिभिः जानमात्रे सुते दृष्ट्वादत्तास्व
र्णग्रहोतरे पूर्वोक्तविधिनाधीरोधारोमे समापये
त् ततःपंचाहतीदंघात् अग्निमिदं प्रजापतिम् विश्वा
नदेवोश्च ब्रह्माणमुद्दिश्य तदनेतरम् भभूःसर्पिःकांस
पात्रे समानीय समोशकम् वागभवंशतधा जप्त्वा प्रा
शयेत्तनयं पिता दत्तहस्तानामिकयामंत्रमेनसमुच्च
रन् आशुर्वर्चोवलं मेधावर्द्धतांते सदा शिशो इत्याशुते
नने कृतागुमेनामप्रकल्पयेत् कृतोपनयने पुत्रे तेन
नाम्ना समाह्वयेत् प्रायश्चित्तादिकं कृत्वा जातकर्मस
मापयेत् नालच्छेदं ततो धात्रीकुर्यात्तत्साह पूर्वकं
यावन्नच्छियते नालं तावच्छौचे न वायते प्रागेव नाडि
काच्छेदो देवीपैत्रीक्रियाचरेत् कुमार्याश्चाधिकर्तव्य
मेवमेवममंत्रकम् षष्ठे वाचाष्टमे मासि नाम कुर्यात्
तत्प्रकाशतः स्नापयित्वा शिशुमातापरिधाप्याम्वरेषु
भे भर्तुः पार्श्वे समागत्य प्राङ्मुखं विस्थापयेत् सुते अभि
षेकं च शिशोर्मूडि एतस्मिन् कुर्यात् कुशोदकेः जाह्नवीय
मुनारे वा सपवित्रा सरस्वती नर्मदा वरदा कुंती साग

राश्वसरांसिच एतेत्तामभिषिंचंतधर्मकामार्थसि
उये ॐ ह्रीं श्रीं पोहिष्णामयोधुवस्तानउर्जे दधातन
महेणायचत्तये ॐ योवः शिवतमोरसस्तस्यभाज
यतेहनउषतीरीवमातरः ॐ तस्मात्प्ररंगमामवोय
स्यत्तयायनित्रथ आपोजनयथाचनः अभिषिच्यत्रि
भिर्मन्त्रैः पूर्ववदहिसंस्क्रियाम् कृत्वासम्पाद्यधारां
तेदद्यात्पंचाहतीः सुधीः अग्रेप्रथमोदत्वावासवा
यततः परम् ततः प्रजानाम्पतयेविष्णुदेवेभ्यएवच
ब्राह्मणेचाहुतिंदद्यात्तद्देवार्थिवसंज्ञके ततोऽङ्गैः
त्रमादायश्चावयेद्दत्तिणश्चुतो स्वल्पातरंसुलोच्चा
र्यं शुभेनामविचक्षणः श्रावयित्वात्रिधानामब्राह्म
णेभ्योनिवेश्य ततः समापयेत्कर्मकृत्वास्तिष्ठिक
दादिकम् कस्यायानिष्क्रमेनास्तिष्ठिश्चाङ्गनविद्यते
नामात्रप्राप्तनेहृङ्गोक्त्यादीमानमंत्रकम् चतुर्थे
मासिषष्ठेवाकुर्णान्त्रिकमणेशिशोः कृतनित्यक्रियः
स्नातः सम्पूज्यगणजायकम् स्नापयित्वाततनयेव
स्नातंकारभूषितम् संस्थाप्यपुरतोविद्वानिमंत्र
मुदीरयेत् ब्रह्माविष्णुशिवोऽर्गगणेशभास्करस्त
थाइन्द्रावायुः कुबेरश्चवरुणः अश्विनहस्तः शिशोः
शुभं प्रकुर्वतरुतंतपथिसर्वदा इत्युक्त्वाकेसमादाय
गीतवाद्यपुरःसरम् बहिर्निष्क्रामयेद्दालं सानन्दैः
स्वर्जनैः सह गत्वाधनिकियदूरं शिशुं सूर्यं निरीक्षयेत्

म.
नि ते.
५३

ॐ ह्रीं तच्च तद्देवहितं पुरस्तात् शुक्रमुच्चरत् पश्येम
शारदः शान्तं जीवेमशारदः शान्तम् इत्यादि तं दर्शयित्वा
समागत्य निजालयम् अर्घ्यं दत्त्वा दिने शायस्व जनान्
भोजयेत् पिता षष्ठे मासि कुमारस्य मासि वा षष्ठे मे
वे पितृभ्रातापितावापि कुर्यादत्राशानक्रियाम् सर्व
वदेव पूजादिवह्नि संस्करणं तथा एवं धारां तं कर्मा
णि सम्पाद्य विधिवत् पिता दद्यात् पंचाह्नी स्तत्र शुचि
नाम्नि ह्नाशाने अग्निमुद्दिश्य प्रथमां द्वितीयां त्रितीयां वा सं
स्मरन् ततः प्रजापतिं देवं विष्णुं देवान् ततः परम्
ब्रह्माणं च समुद्दिश्य पंचमीमाहूतिं त्यजेत् ततोऽग्रा
वन्न दोषात्वा दत्तं पंचाहूतिः पिता तत्राथ वारहेऽन्य
स्मिन् च सालंकारशोभितम् क्रोडे निधाय तनयं प्रश
येत् पापसा मृतम् पंचप्राणाहूते र्मे वै भोजयित्वा त
पंचधा ततोऽल्पं जनादीनां दत्त्वा किंचित् शिशो र्मे
वि शंखतुर्यादि चोषेण प्रायश्चित्मा समापयेत् इत्य
त्र प्राशने प्राक् चूडाविधिमतः शृणुः तृतीये पंचमे
वर्षे कुलाचारानुसारतः चूडा कर्म शिशोः कुर्याद्वा
लं संस्कारसिद्धये देवपूजादि धारामं कर्म निष्पाद्य
साधकः सत्याग्नेरुत्तरे देशे वृषगोमयपूरितम् ति
लगो धूमसंयुक्तं शरावे स्थापयेद्बुधः कवोऽसं सति
लेवापि त्रमेकं सुशाणितं आसाय तनयं तत्र जनकः
स्वीयवामतः संस्थाप्य जननीं क्रोडे कवोऽसं सति लेवा

नैः वारुणोदशयाजत्रासममार्जशि शुभ्रमूर्डेजान् माय
याकुशपत्राभ्याजृष्टिमेकाप्रकल्पयेत् मायोलसीविधा
जत्रागृहीत्वालौहजंस्वरम् छित्वातजृष्टिकामूलमात्र
हस्तेनिवेशयेत् कुमारमाताहस्ताभ्यामादायगोमयाति
ते शरावेष्ट्याषयेत्तजृष्टिनापितायपिवावदेत् स्वरसु
णिन्शिषोः तौरेसुखसाधयठद्वयम् पठित्वानापिते
पश्यन्सत्यनामनिपावके प्रजापतिसमुद्दिश्यप्रदद्या
दाहतित्रयम् नापितेन कृततौरे स्नापयित्वाशिष्टेनतः
वस्त्रालंकारमालेनभूषयित्वाभिसन्निधौस्ववामभागे
संस्थाप्यसिद्धिकुडोममाचरेत् प्रायश्चित्तेनतः कृत्वा
दद्यात्पूर्णहृतिपितामायाशिषोतेकुशलं कुरुतां
विश्वकृद्भिः पठित्वैनशिषोः कर्णस्वर्णमय्याशला
कपाराजत्पालौहमय्यावाकर्णवेडेप्रकल्पयेत् आपो
हिष्ठेनिमंत्रेणअभिषिच्यसूतेततः शात्यादिदक्षिणां
कृत्वाचूडं कर्मसमापयेत् गर्भाधानादिचूडंतेसमा
नेसर्वजानिषु शूद्रसामात्यजातीनांसर्वमेतदमंत्रकं
जातकर्मादिचूडंतेकुमार्याश्चाप्यमंत्रकम् कर्तव्यं
चभिर्वर्णैरेकं निष्क्रमणं विना अथोच्यते हिजातीनासु
पवीतक्रियाविधिः यस्मिन्कृतं हिजन्मानोदेवपेश
धिकारिणः गर्भाष्टमेऽष्टमेवाहेकुर्यादपनयंशिषोः
षोडशाद्याधिकोनोपतेतद्योनिक्रियोऽपि सः कृतनिर
क्रियोविद्वानपेचदेवान्समर्चयेत् गोर्घ्यादिमातृकाश्चैव

म-
नि-ते
५५

ववस्यथारोप्रकल्पयेत् हृदिश्राद्धंततः कुर्यात्तदेवमा
पितृत्पत्रये कुशणिकोक्तविधिनाथाहोमांतमाव
रेत् प्रातः कृताशनेवालेसस्नातेसमलेकम् शिवा
विनाकृतं तैलरं सौमाम्बरविभूषितम् स्त्रायामएउपमा
नीयसमुद्रवस्तुताशितः समीपेवात्मनोवामे संस्था
प्यविमलासने शिष्यं वदेद्ब्रह्मचर्यं कुरुवत्सततः
शिषुः ब्रह्मचर्यं करोमिति गुह्यं विनिवेदयेत् ततो ग
रुः प्रसन्नात्मा शिशवे शोतचेतसे काषायवाससीद
द्याद्दीर्घां पुष्टाय वर्चसे मोंजीकुशमयी वापि त्रिवृता
ं प्रथि संयुताम् तूष्णीं च मेवला दद्यात्काषायाम्बधा
रिणे माया मुच्चार्य सुभगां मेवला स्यात् शुभप्रदा इत्य
त्कामेवला वडा मोनीति षेदगुरोः पुरः यज्ञोपवीते प
रमं पवित्रं हृदये तेयत्सहसं पुरस्तात् श्राय्य भग्नं
प्रतिमुजमुभयज्ञोपवीतं वलमस्ततेजः मंत्रेणानेन
शिषवे दद्यात् कृष्णाजिनालितम् यज्ञोपवीतं दण्डं च
वैणां वल्पादिरं च वा पालाशमथवा दद्यात्तीरहृत
समुद्रवम् आपोहिष्ठेति मंत्रेण मायया पुटितेन च वि
राहत्या कुशाम्भोभिर्धृतदण्डोपरीतिनम् अभिसिच्य
ततस्तोयैः पूरयेद्दालकांजलिम् तदेजलिदिने प्राय
दातारं ब्रह्मचारिणम् तच्चत्वरिति मंत्रेण दर्शयेद्भास्करं
गुरुः दृष्ट्वा भास्करमाचार्यो वदेन्मानवकं ततः भमव्र
ते मनोयेहि भमचित्तं ददामि ते जघ्नेकमना वत्सम

मवाचोः स्तुते शिवम् हृदि स्पृष्ट्वा पठितेने किन्नामासी
निते वेदेन शिष्ये तमुकशर्मा हे भवेत मभिवादये
कस्य तत्र स्मचारीति गुरोः पृच्छति पार्वति शिष्यः साव
हितो ब्रूयाद्भवतो ब्रह्मचार्यं हम् इन्द्रस्य ब्रह्मचारी त
माचार्यं स्नेहता शानः इत्युक्त्वा सदगुरुः पञ्चादेव भस्म
समर्पयेत् तं प्रजापते येव तस्मै सवित्रे वरुणाय च पृ
थिव्यै विष्णवे देवेभ्यः सर्वदेवेभ्य एव च समर्पयामिते स
र्वे रक्षन्ते तं निरंतरम् ततो माणवको वदति तिष्ठति एव
तं योगतः गुरुं प्रदक्षिणी कृत्य स्वासने पुनराविशेत्
गुरुः शिष्येण संस्पृष्टः समुद्रवहता शाने पंचदेवान्
समुद्दिश्य दद्यात् पंचाहुतीः प्रिये प्रजापति स्तथा श
क्रो विस्मर्त्तुं स्मृत्वा शिवस्तथा मायादिवद्भिजा योतैर्जुह
यात् स्वस्वनामभिः अनुक्रमेण सर्वत्र विधिरेव प्रकीर्ति
तः ततो दुर्गामहालक्ष्मीः सद्गुरो भुवनेश्वरी इत्यादि द
शदिक्पालाभास्करादि नवग्रहाः प्रत्येकनाम्ना हुतै
तान्वाससाच्छाद्य बालकम् पृच्छेत् मानवकं प्रोक्ता
ब्रह्मवर्षाभिमानिनम् को वाश्रमे ते तनय ब्रुहि किं ते
मनागतम् ततः शिष्यः सावहितो धृता गुरुपदं हयम्
करोतु भामाश्रमिणे ब्रह्मविद्योपदेशतः एवं प्रार्थय
मानः सदा तत्कर्णे शिष्योऽस्मदा आवयित्वा विधातारं स
र्वमंत्रमयं शिवे व्याहृतित्रयमुच्चार्य सावित्रीं आवयेद्
गुरुः ऋषिः सदा शिवः प्रोक्तस्तु तस्मिन् बुदाहृतम् अ

मः
नि ते.
५५

धिष्ठात्रीनुसावित्रीमोक्षार्थे विनियोगिता आदौ तत्स
वित्तः पञ्चाद्वरेण्यपदमुच्चरेत् भर्गः पदो ते देवस्य धीम
हीति पदे वदेत् तत्तत्परमेशानि थियो योनः प्रचोद
यात् पुनः प्रणवमुच्चार्य सावित्र्यर्थं गुरुर्वदेत् अतः
तत्कतारेण परेशः प्रतिपाद्यते पाताहर्ता च सप्तृषे
देवः प्रकृतेः परः असौ देवस्त्रिलोकात्प्राविशुणं वाण
तिष्ठति अतो विष्णुमये ब्रह्मवाच्यं वा हतिभिस्त्रिभिः
तारव्याहतिवाच्यो यः सावित्र्या ज्ञेय एव सः जगद्रूपस्य
सवित्तः संप्रसृष्टीयते विभोः अतर्गते महद्ब्रह्म वरणी
येयतात्मभिः ध्यायेत्तत्परं सत् सर्वव्यापि सनातन
म् यो भर्गः सर्वसाक्षी शोभनो बुद्धीन्द्रियाणि नः धर्मार्थ
काममोक्षेषु प्रेरयेद्दिनियोजयेत् इत्यर्थं युतो ब्रह्मवि
द्यामादिश्वसद्गुरुः शिष्यं नियोजयेद्देवि गृहस्थाश्रम
कर्मसु ब्रह्मवर्ण्यो वित्तं वैशंवतसेदां नीपरिस्मजशाम्भ
वोदितमार्गेण देवान्पितॄणामर्चय ब्रह्मविद्योपदे
शेन पवित्रेते कलेवरम् आभारहस्याश्रमिता तदुक्तं
कर्म कल्पयत्पवीत हयं दिव्यवस्त्रालंकरणानि च
गृहाण पादुकाञ्च त्रेगन्धमात्यानुलेपनम् ततः का
षायवसनं कृत्वा जितसमावृतम् यत्तसूत्रमेव लो
चदण्डं भित्ताकरणकम् आचारादजितं भित्तो समर्थ
गुरवे शिवे शुद्धोपवीतशुगले परिधायाम्बरेशुभगन्ध
माल्यधरस्त्रं स्त्रीतिष्ठेदाचार्यसन्निधौ ततो गृहस्थाश्र

मिणंशिष्ममेतद्वदेदगुरुः जितेन्द्रियः सत्यवादी च
स्मृतानपरोभव स्वाध्यायाश्रमकर्माण्यथाधर्मेण
साधय इत्यादिष्वहं जयश्चात्समुद्रवहताशने
मायादिप्रणवोतेनधुर्धुवः स्वस्त्रयेणव हावयित्वात्रि
धाचार्यः सिद्धिक्लेशममाचरेत् दत्त्वा पूर्णाहतिभद्रं
व्रतकर्मसमापयेत् जीवसेकादिसंस्कारोव्रताताः पि
तृतो नव उद्धारः पितृतो वा पितृतोऽपि सिध्दातिप्रिये
विवाहाद्विष्णुतस्नानः कृतनियक्रियः कृती पंचदेवा
नसमभ्यर्च्य गौर्यादिभातृकास्तथा वसो धारो कस्तपि
ताहृदिश्राद्धं समाचरेत् रात्रौ प्रतिश्रुतं पात्रं गीतवाद्य
पुरःसरम् छाया मण्डपमानीय उपवेश्य वरासने वा
सवाभिमुखं वेदातापश्चिमाभिमुखो विशेत् आचम्य स्व
स्निग्धं चिन्तय कथयेद्वास्मणेः सह साधुप्रश्नं वरं पृच्छे
दत्वं नाप्रश्नमेव च वरात् प्रश्नोत्तरं नीत्वा पयाद्यैर्वरमर्च्य
येत् समर्पयामि वाक्येन देयद्रव्यं समर्पयेत् पादयो
रर्पयेत् पांशुं शिरस्यर्घ्यं निवेदयेत् आचामं वदने दद्या
द्गन्धमात्यं सवाससी दिव्याभरणरत्नानियतसूत्रं
समर्पयेत् ततस्तुभाजने कास्ये कृतादयि हृतं मधु
समर्पयामि वाक्येन मधुपर्कं करिष्येत् वरोऽपि पा
त्रे मादाय वामे पण्ये निधाय च दत्तां गुष्ठानामिकाभ्यां
प्राणाहुतं कर्मव्रतैः पंचधा ज्ञायत तत्पात्रमुदीच्यादि
शिधारयेत् मधुपर्कं समर्प्य वं पुनराचामयेद्दरम् उ

म.
नि ते.
५६

वांक्षताभ्यांजामातुर्विधृत्यजानुदक्षिणाम् स्मृतावि
स्रेततसदिनिमासपक्षनिष्पीस्ततः समुल्लिख्यनिमि
तानिह्यागयाद्वरमुत्तमम् गोत्रप्रवरनामानिप्रत्येकं
प्रपितामहात् सस्रेतानिसमुच्चार्यवरस्यजनका
वधि द्वितीयोत्तमं वदन्नुयात् गोत्रप्रवरनामभिः तेष्वेव
कस्यामुल्लिख्यब्रह्माद्वाहेनपण्डितः दातुंभवेत्तुमिस
क्ताहणेऽहमिति कीर्तयेत् वृत्तोऽस्मीति वरोच्चातत
तोदातावदेद्वरम् यथाविहितमित्युक्ताविवाहकर्म
कुर्विनि वरोच्चातयथाज्ञानंकरवाणितउत्तरम्
ततः कस्यासमानीयवस्त्रालंकारभूषिताम् वस्त्रात्
रेणसंख्यायस्यापयेद्वरसन्मुखम् पुनर्वरं समभ्यर्च्य
वासोऽलंकरणादिभिः वरस्यदक्षिणेपाणौ कस्यापा
णिनियोजयेत् तन्मध्येपंचरत्नानिफलतामूलमेव
वादत्ताचयित्वातनयोवरायविडम्बेऽप्येत् प्राग्वत्ति
रुषाख्यानेनिमित्ताख्यानमेवव आत्मनः काममुद्दि
श्यचतुर्थ्येत्तंवरंवदेत् कस्याभिधां द्वितीयोत्तमं चिंतितं
समलं कृताम् साक्षादनांप्रजापतिदेवताकामुदीर
यन् तभ्यमहमितिप्रोच्यदद्यात्सम्प्रदादेवदत्तवरः
स्वस्तीतिस्वीकुर्यात्सम्प्रदातावरंवदेत् धर्मवार्थं
चकामेवभवताभार्ययासह वर्तितव्यं वरोवाटमु
क्ताकामस्तर्तिपठेत् दाताकोमाग्रहीतापिकामायासव
कामिनीम् कामेनत्वांप्रदहामिकामः पूर्णाः स्तवावयोः

ततो वदेत्सम्प्रदाता कर्मो जामातरं प्रति प्रजापति
प्रसादेन पुत्रयोरभिवाञ्छितम् पूर्णमस्तु शिवे च
स्तु धर्मपालयते पुत्रवाम् ततश्चाच्छाद्य वस्त्रेण सम्प्र
दाता सुमंगलैः परस्परपुत्रभालोके कारयेद्द्वयकल्प
योः ततो हिरण्यरत्नानि यथाशक्त्यनुसारतः जामात्रे
दक्षिणां दद्यात्क्षिद्रमवधारयेत् वरस्तु भार्याया सा
इतश्चात्रौ दिवसेऽपि वा कुशाणि कौकिलविधिना वह्नि
स्थापनमाचरेत् योजकाख्यः पावकोऽत्र प्राजापमश्च
रुः स्रतः धारोते कर्मसम्प्रादयात्पंचाहुतीर्वरः शि
वे दुर्गा तथा विस्त्रुवाणां वज्रधारिणं ध्यात्वेकैकं समु
दिश्य जह्यात्संस्कृतेऽनले भार्यायाः पाणिपुगलं
गृहीयादितुदीरयन् पाणिं गृह्णामि स भगो गुरुदेव
रता भव गार्हस्थ्यकर्म धर्म एतथा वदनुशीलया च
तेन स्वाभिदेतेन तान् जैभ्रात्रो हतेः शिवे प्रजापति स
मुदिश्य दद्याद्देवाहुतीर्वधुः प्रदक्षिणी कृत्य वह्निमु
त्थाय भार्याया सह दुर्गा शिवं रमां विस्त्रुवांस्त्रीवालाण
मेव च पुंगं पुंगं समुदिश्य त्रिस्तथा हवनं चरेत्
अश्वमण्डलिकासप्तो गौहो कुर्याद्दमेत्रकम् निशाया
चेत्तदा स्त्रीभिः पश्येद्भुवमरुत्यतीम् प्रसाहसा स
ने सम्पुपविश्य वरस्तदा स्निष्टि कृडोमतः पूर्णह
संतेन समापयेत् ब्राह्मविवाहे विहितो दोषहीनः स
वर्णया कुलधर्मानुसारेण गोत्रभिन्ना सापि एतया ब्रह्मा

म.
नि.ते.
५१

हाहेनयाशासोसैवपत्नीगृहेसुखी तदनुज्ञांविनाब्राह्म
विवाहेनाचरेत्तु पुनः तस्याश्रयत्वेन हंशो विद्यमाने कुले
सुखि शौवोद्भवान्यपत्न्यानिदायार्हणिभवंतिनः शौवोत्त
दस्वयांश्चैवलभेरन्यधनभाजिनः यथाविभवमाच्छ्रय
शासंचपरमेश्वरि शौवोविवाहोद्विविधः कुलचक्रे वि
धीयते चक्रस्य नियमेनैकोद्वितीयो जीवनावधि चक्रा
नुष्ठानसमये स्वगणैः शक्तिसाधकैः परस्परेच्छयोद्वा
हे कुर्याद्दीरः समाहितः भैरवीवीरहृदेषु स्वाभिप्रे
निवेदयेत् श्रावयोः शाम्भवोद्वाहे भवाद्भिरनुमन्यतां
तेषामनुज्ञासादाय जप्त्वा समात्तरमनुम् अष्टोत्तरश
ताहमाप्रणमेत् कालिकां पराम् ततो वदेत् तत्तारमणी
कौलानां सन्निधौ शिवे अकेतवे न चित्तेन पतिभावेन
माह्वणं गन्धपुष्पाक्षतेर्हृत्वा सा कौला दयिता ततः स
प्रदधाना देवेशि करौ दद्यात् करौ परित्ततोः भिक्षिचेत्
चक्रेशो मंत्रेणानेन दभ्यती तदा चक्रस्थिताः कौला ब्रूयः
स्वस्तीति सादरम् राजराजेश्वरी काली तारिणी भुवनेश्व
री वगला कमलानिता पुवारत्ने तं भैरवी अभिषिचे
त्तद्वादशधाम भुनावीर्च्या पाथसा ततस्तौ प्रणतौ वि
ह्वान् श्रावयेद्वा तं भवेत्तमाम् यद्दयदंगी कृतं तत्र ता
भ्यां पालं प्रयत्नतः शाम्भवोक्तविधानेन कुलीनाभ्यो
कुले सुखि वयोवर्णविचारोऽत्र शौवोद्वाहेन विद्यते अ
सपिण्डां भर्तृहीना मुहुर्हृच्छाश्रुशासनात् परिणीता

शैवधर्मचक्रनिर्धारणेन साधपत्तार्थी ऋते दृष्ट्वा च
कानीते ततो मजेत् शैवभार्योद्वापत्तमनुलोमेन
मात्स्वत् समाचरेद्विलोमेन तत्तसामामजातिवत्
एषां संकरजातीनां सर्वत्र पितृकर्मसु भोज्यप्रदाने
कौलानां भोजने विहितं भवेत् नृणां स्वभावजं देवि-
प्रियं भोजनं मेथुनम् संतेपायहितार्थाय शैवधर्म-
निरूपितम् अंत एव महेशानि शैवधर्मनिषेवणं
प्रभुर्भवति नामथा इति श्रीमहानिर्वाणते त्रे सर्वतं
त्रोत्तमोत्तमे सर्वधर्मनिर्णयसारे श्रीमदाद्या सदा
शिवसंवादे कुशाण्डिका दशाविधसंस्कारविधिर्नाम
नवमोऽध्यायः ५ दशमोऽध्यायः ॥ श्रीदेवुवाच
कुशाण्डिकाविधिर्नाम संस्काराश्च दशाश्रुताः हृदि श्राद्ध
विधिं देवकृपया मे प्रकाशय कस्मिन् कस्मिन् संस्का-
रे प्रतिष्ठासु च कास्वपि कुशाण्डिकाविधानो च हृदि श्रा-
द्धे च शंकर कर्तव्यवान् कर्तव्यं तत्तमावत्स्वतन्त्रैतः
मत्प्रीतये महेशान जीवानां मंगलाय च श्रीमदाशिव
उवाच जीवसेकादिवाहान्तदशसंस्कारकर्मसु यत्र
यदि हितं भद्रं सविशेषं प्रकीर्तितम् तदेव कार्यम्
उज्ज्वलं त्वहितमिच्छामिः अन्यत्र यदि धातव्यं तत्तत्क्षण-
ध्वजानने वापीकूपतडागानां देवप्रतिष्ठाते स्तथा
गृहारा मंत्रादीनां प्रतिष्ठा कर्मसु प्रिये सर्वत्र पेचदे-
वानां मातृणामपि पूजनम् वसोर्धारा च कर्तव्या हृदि

मः
नि तं
५६

प्राञ्जकुशाणिके स्त्रीणां विधेयकृतेषु हृदि प्राञ्जने विधेते
देवतापिरहस्यार्थं भोज्यमेकं समुत्तमं जेत देवतात्राज्ञं ने
तत्र वसुधा कुशाणिका भक्तास्त्रिया विधातव्याः कृतिना
कमलानने पुत्रश्च योत्रोद्दोहित्रो ज्ञातयो भगिनी सुतः जा
मातृर्चिगं देवपित्रेशलाः प्रतिनिधौ शिवे हृदि प्राञ्जं प्र
वक्ष्यामि तत्ततः शृणु कालिके कृतानि त्यादितं कर्म मान
वः सुसमाहितः गंगा यज्ञे स्मरे विस्रवा स्त्रीशं भूपतिं कजे
त ततो दर्भमयान् विप्रान् कल्पयेत् प्रणवं स्मरन् पंच
भिर्नवभिर्वापि सप्तभिस्त्रिभिरेव वा निर्गमैश्च कुशोः
सां प्रे हृदि तिणावर्तयेत् योगतः सा हृदयावर्तने न डुडी प्रे
रवयेद्दिज्ञानं हृदि प्राञ्जे पार्वणां दोषं विप्राः परिकी
र्तिताः एको दिष्टे त्रयं कथित एक पवद्भिजः शिवे ततो
विप्रान् कुशमयाने कस्मिन्नेव भाजने कौवेराभिमुखान्
न कृतास्त्रापयेदमुना सद्यः ह्रीं शत्रो देवी रभीष्टे यश
त्रो भवंतपीतये शं योरभिश्चवंतनः ततस्तु गन्धपुष्पा
भ्यां पूजयेत् कुशभूसुरान् पाश्चिमे दक्षिणे चैव पुग्म
पुग्म क्रमात् सद्यः षट्पात्राणि सदभीणि स्थापयेत् तत्
सीतिलैः पात्रद्वये पश्चिमायां दक्षिणायां त्रयं पुग्म पूर्वा
स्यामुत्तरमुखान् षट् विप्रानुपवेशयेत् देवपक्षे प
श्चिमायां दक्षिणे वामयां मघाः पितृमाता महस्या
पिपत्तोद्दो विदि पार्वति नात्मी मुखे पितरो ना
त्मी मुखे श्वमातरः :: :: :: ::

मातामहादयोःप्येवंमातामहादयोःपितृ आदेना
म्माभुदधिकेसमुल्लेख्यावराननेदत्तावर्तेमोक्षरा
स्योदैवंकर्मसमाचरेत् वामावर्तेनदत्तास्पःपितृक
र्माणिसाधयेत् सर्वकर्मप्रकुर्वीतदेवादिक्रमतः
शिवे लंघनात्माहमाहमाण्णाश्चाङ्गंतद्दिफलेभवेत् कौ
वेशभिमुखैःनुज्ञावाक्यंदैवेप्रकल्पयेत् याम्यास्पःक
ल्पयेद्वाक्यंपित्रेमातामहेःपितृ तत्रादौदैवपतेत्ववा
क्यंमृण्मयविस्मिते कालादीनिनिमित्तानिसमुल्लिख्य
ततःपरं ततश्चकर्माभुदयाद्यमुक्तासाधकसतमः
पित्रादीनांत्रयाणात्तमात्रादीनांतथैव च मातामहानां
चमातामहादीनामपिश्रिये षष्ठ्यन्तेकीर्तयेन्नामगोज्ञो
च्चारणपूर्वकम् विशेषोवैवदेवानांश्चाङ्गेपदमुदीर
येत् कुशमिर्मितयोःपश्चात्विप्रयोरहमित्यपि
करिष्येपरमेशानीत्यनुज्ञावाक्यमीरितम् विश्वान्दे
वान्परित्यज्यपितृपतेत्वपावति तथा मातामहस्या
पिपतेःनुज्ञाप्रकीर्तिता ततो जपेद्ब्रह्मविद्यागापञ्जी
दशाधा शिवे देवताभ्यःपितृभ्यश्चमहायोगिभ्य एव
च नमोःस्तु पुष्टे स्वाहा येनित्यमेव भवेन्निति पठित्वै
नेत्रियाहसेजलमादाय सतमः पंहं फडिति मंत्रेण
श्चाङ्गद्रव्याणि शोधयेत् आग्नेय्या पात्रमेकं तसंस्थाप्य
कुलनायिके रक्तोज्जनस्तप्तं प्रोक्ष्य यत्तरतो कुरु स्वमे
इत्युक्ताभाजनेतस्मिंस्तुलसीदल संयुतम् निधाय स

मः
निःते
५५

५९

लिलं देवि देवादि क्रमतः सुधीः विप्रभोजलगा एषं
दत्त्वादद्यात् कुशासनम् ततश्चावाहयो देहान् विश्वा
न देवान् पितॄन् स्तथा मातृमातामहं आपितथा मा
तामहीः शिवे आवास्य पूजयेद्दो विष्टान् देवान् स्तोत्रेण
जेत् पितॄन् तथामातॄन् तथामातामहं त्रयम् मातामही
त्रये चापि पाश्चात्त्या च मनादिभिः पूजयेद्दीपैश्च वा सोभिः
पूजयित्वा च गाने पात्राणां पातनं प्रश्नं कुर्यात् देवक्रमा
शिवे माण्डलं रचयेद्देवं मायया चतुरस्रकम् देहे च
माण्डले कुर्यात् ततस्तत्पत्तद्वयोरपि वारुणप्रोत्तिने
ष्वुपात्रोत्थासायसायकः तेन तालितपात्रेषु सर्वेषु
करोतिः सह पानार्थं पाथसात्रा निक्रमेण परिवेशये
त् ततो मधुपवान् दत्त्वा ह्यं हूं फडिति मंत्रकैः संप्रक्षो
त्रानि सर्वाणि विश्वान् देवान् स्तथा पितॄन् मातृमाताम
हान् मातामही रुद्रांश्च तत्र वितृनिवेद्य देवी गायत्री
देवताभ्यस्तुतिं पाठयेत् शेषात्रापि एतयोः प्रश्नौ कुर्याद्
येततः परम् दत्तशेषैरत्ततायेर्मातृरफलसन्निभा
न् हि जातप्रामोत्तरः पिण्डान् रचयेद्देहोदशप्रिये अमं
त्तु कल्पयेद्देवं पिण्डं तत्सममस्विकं आस्तरे वै ऊते द
भान् माण्डले यवसंशुतान् येमे कुले लुप्तपिण्डाः पुत्रदा
रविवर्जिताः अग्निदग्धाश्च ये केऽपि बालव्याज्राहता
श्च ये येवान्यवावा न्यवायेऽन्यजन्तानि वा न्यवाः मरुत
पिण्डतोयाभ्यां ते योतुतमिमोत्तयाम् दत्त्वा पिण्डमपि लि

भ्योमंत्राभ्यां सुरवदिते प्रताल्पहस्तावाचोतः सावित्री
 प्रजपेत्ततः देवताभ्यां स्तिधा जप्त्वा माण्डला निप्रकल्पये
 त् उच्छिष्टपात्रपुरतः पूर्वोक्तविधिनावुधः हे देवमा
 लैदेविरचयेत् पितृतः क्रमात् पूर्वमंत्रेण संप्रोक्ष्य कुशा
 लैष्वालेरतः कृती अभ्युक्ष्य वायुनादर्भान् पितृदर्भक्रमा
 त् शिवे उर्ध्वमूले वमये च त्रींस्तीन पिण्डानि वेदयेत् आ
 मंत्रेण न प्रत्येकं नामोच्चार्य महेश्वरि स्वधया वितरेत् पि
 ण्डं यवमाधीकं संयुतम् पिण्डानि पिण्डेष्वेव विकीर्णले
 यभाजितः प्रीणयेत् करलेपेनैको दिष्टेष्वयं विधि दे
 वतापितृप्रार्थना सावित्री दशधा जपेत् देवताभ्यां स्तिधा
 जप्त्वा पिण्डान् संपूजयेत्ततः प्रज्वाल्य धूपं दीपं च निमील्य
 नयनद्वयम् दिव्यदेहधरान् पितृन् श्रुतः कव्यमधरे
 विभाव्य प्रणमेत्तीमानि संमंत्रमुदीरयेत् पितामे परमो
 धर्मः पितामे परमं तपः स्वर्गः पितामे तत्तत्प्रोत्तमम्
 स्याद्विलंजगत् ततो निर्मात्य मादाय प्रार्थयेदा शिषः पि
 तृन् आशिषो मे प्रदीयेतां पितरः करुणामयाः वेदाः सं
 ततयो नित्यं वर्डन्तां वा न्य वामम् दाताभ्यो मे विर्डन्तां वरू
 नानि संतमे याचितारः सदा संतमा च याचामि कुंचन
 देवादि तोहि जान् पिण्डान् विसृजेत्तदनंतरम् तथैव
 दक्षिणां कुर्यात्तपस्तेषु त्रिषु वित् गायत्री दशधा जप्त्वा दे
 वताभ्यां पिपंचधा दृष्ट्वा वह्निं रविं विप्रमिदं पृच्छेत् क
 तो जलिः इदं प्राडं स मुच्चार्य सांगं ज्ञातमुदीरयेत् दि

मः
निःते
६-

ज्ञोवदेत्सम्यगेवसंगंजातेविधानतः अंगवेगुणः
शांत्यर्थं प्रणवेदशधा जपन् अक्षिद्राभिविधानेन कु
र्यात्कर्मसमापनम् पात्रीयात्रानिपिणं सत्रास्त्राणा
यनिवेदयेत् विप्राभावे गवाजैभ्यः सतिलैवा विनित्ये
त् हविश्रादमिदं प्रोक्तं नित्यसंस्कारकर्मणि श्राद्धे पर्व
णिकर्तव्ये पार्वणत्वेन कीर्तयेत् देवतादिप्रतिष्ठासुती
र्थयात्राप्रवेशयोः पार्वणेन विधानेन श्राद्धमेतदुदीरये
त् नैतेषु श्राद्धकृत्येषु पितृनादीमुखान् वदेत् नमोः
स्तुतुष्ट्या यित्यत्र स्वधोयेपदमुच्चरेत् पित्रादित्रयमध्ये त
द्योजीवति वरानने तस्योदितनमुल्लिख्य श्राद्धं कुर्याद्वि
चक्षणः जनकादिषु जीवत्सु त्रिषु श्राद्धं विवर्जयेत् ते
षु पीतेषु देवेशि श्राद्धयज्ञफलं लभेत् जीवत्पितरि
कल्याणिनाम् श्राद्धाधिकारिता मातुः श्राद्धं विना पत्न्या
स्त्रया नादीमुखं विना पकोदिष्टं त्र्यंशं विधेदवात्र
पूजयेत् एकमेव समुद्दिष्टानुज्ञावाक्यप्रकल्पयेत्
दक्षिणाभिमुखो दद्यात्त्रयं पिणं च मानवः यवस्थानेति
लादेयाः सर्वमन्यच्च पूर्ववत् प्रेतश्राद्धे विशेषोऽयं गंगा
यन्त्रं विवर्जयेत् मृतसमुल्लिखेत् प्रेतवाक्ये दानेऽपि
एतयोः एकमुद्दिष्टयत् श्राद्धमेकोदिष्टं तदुच्यते पेत
स्थाने च पिणं च मतसंसांसं नि योजयेत् अशेषां तातद्वि
तीयेऽद्वि श्राद्धं यत् कुरुते नरः प्रेतश्राद्धं विज्ञानी हितदे
वकुलनाथिके गर्भसावाजातस्तादस्य त्रस्तजातयोः

कुलाचारानुसारेण मानवोऽशौचमाचरेत् हिजाती
नादशाहेन द्वादहेन पक्षतः शूद्रसामान्येर्द्विमा
सेनाशौचकल्पना असपिण्डमृतज्ञातौ त्रिमात्राशौच
मिष्यते शृण्वतोऽपि गताशौचे सपिण्डस्मृतिं शिवे
अशुविनीधिकारी स्याद्देवैर्पञ्चैव कर्मणि अनेकुलार्थ
नादायेतथा प्रारब्धकर्मणः पञ्चवर्षाधिकान्मरण
नदाहयेत् पितृकानने भर्त्रा सह कुलेशानिन दहेत्
कुलकामिनीम् तव स्वरूपारमणीजगत्पाच्छत्रवि
ग्रहा मोहाद्भ्रष्टाश्चिता रोहता भवेत्तरकगामिनी ब्र
ह्ममंत्रोपासकांस्तृतेषामाज्ञानुसारतः प्रवाहयेद्वा
निखने द्वादहे द्वापिकालिके पुण्यसेत्रे च तीर्थवाहेयाः
पार्श्वे विशेषतः कुलीनानां समीपे वा मरणं शास्त्रमभि
के विभावयत् सत्यमेकं विस्मरन् जगतां त्रयम् परि
त्यजति यः प्राणान् स स्वरूपे प्रतिष्ठति प्रेतभूमे शिवे
नीत्वा स्नापयित्वा हृतोत्तम उत्तराभिमुखं कृत्वा शाय
येत्ते वितोपरि सम्वाधनांतं तद्गोत्रं प्रेताख्यानं स सुवर
न् दत्त्वा पिण्डं प्रेतमुखे दहेद्दहिसंस्तुस्मरन् पिण्डं तत्र
च येन त्रिसिद्धौ त्रेस्तापुले श्रवा यवगाभूमचूर्णैर्वीथा
त्रीफलसमं प्रिये स्थितेषु प्रेतपुत्रेषु ज्येष्ठे श्राद्धाधिका
रिता तदभावेऽन्यपुत्रो दोषेष्वानुक्रमेता भवेत् अशी
चांतां तदिव सेकृतस्नानेन नरः शुविः स तप्रेतत्वमुत्पा
येत्तु तस्य जेतिलकां वनम् गाभूमिव सनेयाने पात्रं धा

मः
नि ते
६१

तुविनिर्मितं भोज्यं बहुविधं दद्यात्प्रेतसुर्गायतत्
सुतः गन्धमास्यफलं तोयं शय्यां प्रियं करीतथा यद्
यत्प्रेतप्रियं दद्यात्तत्सुर्गायसमुत्सृजेत् तत्सुखं
समेवेकं त्रिभूलांकेन लोहितम् स्वर्णनालकैर्न कृत्वा
सृजेत्तत्स्वरवासेयं प्रेतश्राद्धात्क्रविधिना श्राद्धं कृत्वा
तिभक्तिः ब्रह्मज्ञानब्रह्मणान्कोलान् तदधितानपि
भोजयेत् दानेषु शाक्तैः समनुजः कुर्वेत् श्राद्धं स्वशक्तिः
बुभुक्षितान् भोजयित्वा प्रेतत्वं मोचयेत् पितृः श्राद्धे को
द्विष्टमेतत्प्रेतत्वात्सुक्तिकारणम् वर्षे वर्षे स्तुतिः
यो दद्यादत्र गतासवे बहुभिर्विधिभिः किं वा कर्मभि
र्बहुभिश्च किम् सर्वसिद्धिमाप्नोति मानवः कोलिका
र्वनात् विना होमाज्जपात् श्राद्धात् संस्कारेषु च कर्मसु
सम्पूर्णकार्यसिद्धिः स्यादेकया कोलिका च या शुक्रा च
तृतीया मारभ्य शुभकर्माणि कारयेत् आसितोपवसीया
वत्विधिरेष शिवोदितः अन्यत्रापि विरुद्धैः द्विगुर्वर्ति
ककोलिका जया कर्माण्यपरिहार्याणि कर्माणी कर्त्तुं
महंति गृह्णारम्भः प्रवेशश्च यात्रारत्नादिधारणम्
संपूजायां पंचतत्त्वैः कुर्यादेतानि कोलिकः संते
पयात्रामथवा कुर्यात्साधकसत्तमः ध्यायन् देवी
जपनमंत्रं नत्वा गच्छेद्यथा मति सर्वा सुदेवता च
सुशारदीयात्सवादेषु तत्तत्कल्योक्तविधिना
ध्यानपूजा समाचरेत् आया पूजा कवि विना वलिहोमे

प्रयोजयेत् कौलार्चने दत्तिलोचकृता कर्म समापयेत्
गंगो विसृष्टि विसृष्टि विसृष्टि परिपूज्य च उद्देश्य मर्च
ये देवे सामामो विधिरीरितः कौलिकः परमो धर्मः
कौलिकः परदेवता कौलिकः परमं तीर्थं तस्मात् कौ
ले सदा चयेत् सार्द्धं त्रिकोटिनीर्णानि ब्रह्माद्याः सर्वदेव
ताः वसन्ति कौलिके देहे किन्नर्यात् कौलिकार्चनात्
पूर्णभिषिक्तः सतः कौलो यस्मिन् देशे विराजते यस्मै
मात्मः पुण्यतमः स देशः प्रार्थ्यते सूरैः कृतपूर्णभिषे
कस्य साधकस्य शिवात्मनः पुण्यपापविहीनस्य प्रभा
वं वेत्ति को भुवि केवलं नररूपेण तारयन्नखिलं जग
त् शिलयन् लोकयात्रोच कौलो विहरति तितो श्रीदे
वुवाच पूर्णभिषिक्तकौलस्य माहात्म्यं कथितं प्रभो
विधानमभिषेकस्य कृपया श्रावयस्व माम् श्रीसदाशि
व उवाच विधानमेतत् परमेष्ठमासीद् युगात्रये शु
प्रभावेन कुर्वन्तो नरामो संयुः पुरा प्रवलेकलिका
ले तत्प्रकाशे कुलवर्तितः नक्तं वा दिवसं कुर्यात् सप्र
काशाभिषेचनम् नाभिषेकं विना कौलः केवलं मय
सेवनात् पूर्णभिषेकात् कौलः स्यात् चक्राधीशः कु
लार्चकः तत्राभिषेकपूर्वः द्विसर्वविघ्नोपशान्तये य
थाशास्त्रपचारणं विघ्नेशं पूजयेद् गुरुः गुरुश्चेत्तथा
री स्यात् शुभपूर्णभिषेचने तदाभिषिक्तकौलेन संस्का
रं साधयेत् प्रिये त्वान्नाणं विदुः संपुक्तं वीजमस्य प्रकीर्ति

मः
निःते.
६२

नम गणकोः स्पष्ट विद्वन्दीनी हत विद्वत्तदेवता कर्तव्य
कर्मणो विद्वत्तेशा न्यर्थे विनियोगिता षड्दीर्घमुक्तमूले
न षड्गानि समाचरेत् प्राणायामेन ततः कृता ध्यायेद्ग
णपतिं शिवो सिन्धुरा भेदिने त्रंष्टु नरजट्ट रं हस्त पद्मे
दधाने शंखपाशकुशेष्टासुरक करविलसद्धारणी
पूर्णकुम्भम् वालेन्दुदीप्तमौलिकरिपतिवदने वीज
पराद्रिगणम् भोगीन्द्रावडभूषं भजत गणपतिं रक्त
वस्त्रागगम् ध्यात्वेव मानसैरिष्टा पीठशक्तीः प्रष्ट
जयेत् तीव्रा च जालिनी नन्दा भोगदा कामरूपिणी उ
ग्रान्त जस्वती सत्पामध्ये विद्वन्विनाशिनी पूर्वादितोः
र्चयित्वेताः पूजयेत् कमलासनम् पुनर्द्या त्वागणेशा
नं पंचतन्त्रोपचारकैः अभ्यर्च्य तत्र तर्हित गणेशं गण
नायकम् गणनाथं गणक्रीडं जयेत् कोलिकसत्तमः प
कदन्त रक्ततण्डुलस्त्रोदरगजाननो महोदरं च विक
टं धूम्राभं विद्वन्नाशनम् ततो ब्राह्मी मुखाः शक्तीर्दि
कपालांश्च प्रष्ट जयत् तेषामंत्राणि संपूज्य विद्वराजं
विसर्जयेत् एवं संपूज्य विद्वेशमधिवासनमाचरे
त् भोजयेच्च पंचतन्त्रैर्ब्रह्मज्ञानकुलसाधकान् ततः
परदिने स्नातः कृतनित्यो दितक्रियः आजन्म कृतपा
पानां क्षयार्थं तिलकाचने उत्तरे जयेत् कोलहृत्पथं भोमे
चैकमपि प्रिये अर्च्य दत्तादिने शाय ब्रह्मविष्णुशिवग्रहान्
अर्चयित्वा मातृगणान् वसुधारां प्रकल्पयेत् कर्मणोऽभ्यु
दयार्थाय हृदि श्राद्धं समाचरेत्

ततो गतागुरोः पार्श्वे प्रणम्य प्रार्थयेदिदम् ब्रह्मिनाथ
कुलाचारनलिनीकुलवल्लभ तत्पादाम्भोरुहच्छा
यो देवि मूर्ध्नि कृपानिधे आस्तां देहि महाभाग शुभप्र
णामिषे चने निर्विघ्नकर्मणः सिद्धिमुपैमिततप्र
सादनः शिवशक्ता जयावत्सकुरु पूर्णमभिषेचन
म् मनोरथमयी सिद्धिर्जायतां शिवशासनात् इत्य
मास्तां गुरोः प्राप्य सर्वोपद्रवशासने आशुर्लक्ष्मीवला
गेष्वावात्ये संकल्पमाचरेत् ततस्तु कृतसंकल्पाव
स्त्रालंकारभूषणैः कारणैः शुद्धि सहितैरभ्यर्च्य त्वण
यादगुरुम् गुरुर्मनोहरं गेहे गौरिकदिविविधिते
चित्रधजपताकाभिः फलपल्लवशोभिते किंकीणी
जालमालाभिश्चन्द्रातपविभूषिते त्वत्प्रदीपावलि
भिस्तोलेशाविवर्जिते कर्पूरसहितैर्धूपैर्घृतधू
पैः सवासिते व्यजने श्रामरे वैह्वैर्दण्डैर्लङ्किते
साङ्गैरुत्तमितां वेदीमुच्चकेश्वतरंगुलाम् रचयेन्मण
योत्तत्र चूर्णैरत्नतसम्भवेः पीतरत्नासितैश्च तण्डुल
लेः सुमनोहरम् माण्डलं सर्वतोभद्रं विदधात् श्रीगु
रुस्ततः स्वस्वकल्योक्तविधिना मानसार्चा विधिक्रि
याम् कृत्वा सर्वोक्तमंत्रेण पंचतत्त्वानि शोधयित्वा संशो
धयंचतत्त्वानि पुरः कल्पितमाण्डले स्थाप्य वाराजतेता
मं मण्डलमयंचटमेव वा तालितं वास्तवीजेन दध्यत्
तविचर्चितम् स्थापयेत्तुलसीजेन सिन्दूरेणांकयेत्

म-
नि-ते-
६३

प्रियातकाराग्रकारोर्जैर्वर्णैर्विन्दुविभूषितैः मूलमंत्र
त्रिजापेन पूरयेत्कारणेन ते अथवा तीर्थतोयेन शुद्धेन
पाण्यसापि वा नवरत्ने सवर्णवाचटमध्ये विनित्तिपेत्
पनसोऽङ्गुष्ठरास्यवकुलाग्रसमुद्भवम् पल्लवं समु
खिदद्याद्वाग्भवेन कृपानिधिः शरावं मार्तिकं वा
पि फलात्तत समन्वितं रम्यं मायो समुच्चार्य स्थापयेत्
पल्लवोपरि वधीयाद्भुक्तपुष्पेन ग्रीवांत स्पृशन्तं
शक्तो रक्तं शिवे विलोभितवासः प्रकीर्तितं स्थोस्थीमा
द्योरम्यं स्मृत्वा स्थिरीकृत्य च दाम्भरे नितिष्पपेचनत्वा नि
नवपात्रानि विन्यसेत् राजतं शक्तिपात्रं स्याद्गुरुपात्रं
हिरण्यमयम् श्रीपात्रं तु महाशो विताग्राण्यमानिक
ल्पयेत् महाशो विताग्राण्यमानिकल्पयेत् पाषाण
दारुलौहानां पात्राणि परिवर्जयेत् शक्त्या प्रकल्पयेत्
पात्रं महादेव्याः प्रपूजने पात्राणां स्थापनं कृत्वा गुरुत्वं
देवी प्रतर्पयेत् ततस्त्वस्तुतं संपूर्णं चटमभ्यर्चयेत्
सुधीः दर्शयित्वा पुपदीपौ सर्वभूतवर्ति हरेत् पीठदे
वान् पूजयित्वा चङ्गाया समाचरेत् प्राणायामं ततः
कृत्वा ध्यात्वा वासुदेवस्य स्रग्भक्त्यैव दिष्टो विन
शाक्तं विवर्जयेत् हेमंतकृतं निष्ठाग्रकुमारी शक्ति
साधकान् पुष्पचन्दनवासोभिरर्चयेत् सद्गुरुं शिवे
अनुग्रहं कौलामेशिष्यप्रतिकूलव्रताः पूर्णभि
षेकसंस्कारं भवद्भिरनुमन्यताम् :: ::

एवेष्टुच्छ निचक्रे शेतं वृषुर्गुरुमादरात् महामाया
प्रसादेन प्रभावात् परमात्मनः शिष्यो भवत्तु पूर्णो
परतत्त्वपरापणः शिष्येण च गुरुर्देवीमर्चयित्वा
क्षिते च दे कामे मायोरमांजलात्रालये हिमलं चटम्
उत्तिष्ठेन्नृकलसं देवतात्मकसिद्धिं ततो यपत्तु
वेः सितः शिष्यो ब्रह्मरतोः स्तुमे इत्यंसेवात्मकल
समुत्तराभिमुखं गुरुः मंत्रैरेतैर्वत्समागौरभिषिंचे
तत्कृपावित्तः शुभपूर्णभिषेकस्य सदा शिवऋषिः
सूतः छन्दोः उष्टुर्देवताया प्रणवं वीजमोरिते
शुभपूर्णभिषेकार्थे विनियोगः प्रकीर्तितः गुरुवत्सा
भिषिंचेत्त ब्रह्मविस्ममहेस्वराः उर्गालती भवात्मन्ता
मभिषिंचन्त मातरः षोडशीतारिणी नित्यास्वाहाम
हिममहिनी एतास्त्वामभिषिंचन्त मंत्रपूतेन वारिणा
जय उर्गा विशालाती ब्रह्माणी च सरस्वती एतास्त्वाम
मभिषिंचेत्त वगलावरदा शितास्त्वामभिषिंचेत्त व
गलावरदा शीवा नारसिंही च वाराही वैस्सर्वीवनमा
लिनी इन्द्राणी वारुणी रोद्दीप्ताभिषिंचेत्त शक्तयः
भैरवी भद्रकाली चतुष्टिः पुष्टिरुमात्ममा श्रद्धाका
न्तिर्हया शान्तिरभिषिंचेत्त मे सदा महाकाली महाल
सरस्वती उग्रवारा च वारास्त्वामभिषिंचेत्त सर्वदा
मतस्यः कूर्मावराहश्चन्द्रसिंहो वामनस्यथा रामो भा
गवतामस्त्वामभिषिंचेत्त वारिणा असितो गोरुरश्च

म-
नि-ने-
६५

॥३॥ क्रोधोत्तमो भयस्करः कपाली भीषणश्च ताम्रमभि
षिंचेत्तवारिणा काली कपालिनी कुला कुलकुला वि
रोधिनी विप्रवितामहोशा ताम्रमभिषिंचेत्त सर्वदा इन्द्रोः
निःशमनो रत्नो वरुणाः पवनस्तथा धनदश्च महेशा
नः सिंचेत्त त्वादिगीश्वराः रविः सोमो मंगलश्च बुधो जी
वः सितः शनिः कुः केतुः सनत्तवाश्रमिषिंचेत्त ते ग्रहाः
नक्षत्रं करणयोगाः पतौ दिनानि च ऋतुर्मासो हाय
नस्त्वामभिषिंचेत्त सर्वदा लवणोत्तमस्य सर्पिर्दधिदु
ग्धजलाम्भकाः समुद्रास्त्वामभिषिंचेत्त मेत्रपूतेन वारिणा
गंगासूर्यस्तारे वा च तद्भागामरस्वती सरस्वती एतकी
कुन्तश्चेत गण्डा च कौशिकी पतास्त्वामभिषिंचेत्त मे
त्रपूतेन वारिणा अनेतया महानागाः सुपर्णादाः
पतत्रिणः तरवः कल्पवृक्षाद्याः सिंचेत्त त्वामहीधराः
पातालभूतलवोभवारिणः त्वेमकारिणः पूर्णभिषे
कसन्तृष्टास्त्वामभिषिंचेत्त पाथसा दौर्भाग्यदुर्घशो रोगा
दौर्मनस्य तथा शुचः विनश्यन्त्वभिषेकेन परमव्रत
तेजसा अलक्ष्मीः कालकर्णी च अकिमो योगिनी गणाः
विनश्यन्त्वभिषेकेन काली वीजिनताडिताः भूताः प्रे
ताः पिशाचाश्च ग्रहयिरिष्टकारकाः विद्रुतास्ते वि
नश्यन्त रमा वीजिनताडिताः अभिवारकता
दोषा वैरिमेत्रोद्भवाश्च ये ॥ ॥ ॥

मनोवाक्कायजादोषाविनश्यस्त्वभिषेचनात् नश्यं
तुविपदः सर्वाः सम्पदः संतु सुस्थिराः अभिषेकेन पू
र्णनृणां संतु मनोरथाः इत्येकाधिकविंशत्यां मे
त्रैः संसिक्तसाधकम् पणोर्मूलात्तु मंत्रं पुनः संश्रा
वयेद्गुरुः पूर्वोक्तनाम्ना समोध्य ज्ञापयन् शक्तिसा
धकान् दद्यादानन्दनाथात्तमाख्यानं कौलिकोगुरुः
श्रुतमंत्रो गुरोर्यत्रे समुज्जनिजे देवताम् पंचतत्त्वोप
चारेण गुरुमभ्यर्चयेत्ततः गोभूहिरण्यवासोसिपाना
लंकरणानि च गुरवे दत्तितां दत्वा यजेत् कौलान्
शिवात्मकान् कृतकौलार्चनो धीरः शान्तोऽतिविन
यान्वितः श्रीगुरोश्चरणोऽसृष्टाभक्त्या नत्वेदमर्पयेत्
श्रीनाथजगतां नाथमन्त्राथ करुणानिधे परास्त
प्रदानेन पूरया समन्तमनोरथम् आशं मे दीयतां कै
लाः प्रसन्नशिवरूपिणः सखिष्याय विनीताय ददा
मि परमास्तम् चक्रेश परमेशान् कौलपंकजभा
स्कर कृतांशु कुरु सत्शिष्यं देसमुषो कुलास्तम्
आत्मा मादाय कैलानां परमास्त पूरितम् सशुद्धिं
पानपात्रे शिष्यहस्ते समर्पयेत् दद्यात्कृष्णगुरुदेवी
श्रुवसंलग्नमस्मना स्वस्य शिष्यस्य कौलानां कूर्चं न
तिलकं त्यजेत् ततः प्रसादतत्त्वानि कौलभ्यः पारिवे
शयन् चक्रानुष्ठानविधिना विदध्यात् पानभोजनं
इति ते कथितं देवि शुभपूर्णाभिषेचनम् ब्रह्मज्ञाने

५३

मः
नि ते.
६५

कजननेशिवत्तफलसाधने नवरात्रे सप्तरात्रे पंचरा
त्रे त्रिरात्रकम् अथवाप्येकरात्रे च कुर्यात् पूर्णभिषे
चनम् संस्कारैः स्मिन्कुलेशानि पंचकल्याः प्रकीर्ति
ताः नवरात्रे विधातव्यं सर्वतोभद्रमाप्तुं नवनाभ
सप्तरात्रे पंचरात्रे पंचरात्रके त्रिरात्रे वैकरात्रे च पञ्चम
हृदले प्रिये मादले सर्वतोभद्रे नवनाभेऽपि साधकेः
स्थापनीयानवचराः पंचरात्रे पंचसंख्याकाः नलितेऽष्ट
दले देवि चटस्तेक प्रकीर्तितः अगावरणदेवाश्च के
शरादिषु पूजयेत् पूर्णभिषेक सिद्धांतो कौलानां निर्म
लात्मनाम् दर्शनात् स्पर्शनात् द्रव्यशुद्धि विधियते शा
कैर्वैश्वेदेः शैवेः सौरेर्गाणपतेरपि कौलधर्माश्रितः
साधुः पूजनीयोऽतियत्नतः शाक्ते शाक्ता गुरुः शास्त्रः
शैवे शैवो गुरुर्मतः वैश्वेदे वैश्वः सौरे सौरो गुरु
दाहृतः गाणये गाणपतये वै कौलः सर्वत्र सद्गुरु अ
तः सर्वात्मना धीमान् कौलाद्दीप्तो समाचरेत् पंचत
त्वेन यत्नेन भक्त्या कौलान्यजति ये उरुत्पुरुषान्स
र्वस्त्रेयांति परमं गतिम् पशोर्वक्त्राल्पमंत्रः पशु
रेव न संशयः वीराल्पमन्त्रो वीरः कौलाद्भवति त्र
स्रवित् शाक्ताभिषेकी वीरः स्नात् पंचतत्त्वा निशोथये
त् स्वेष्टपूजाविधां वनतत्र के श्वरो भवेत् वीरवाती
हृष्यापायी वीराणां स्त्रीगमस्त्रया स्त्रेयी महापातकी न
स्ततमे सगीव पंचमः कुलवर्त्म कुलद्रव्य कुलसाधक

मेवच येनित्तेतिउगत्मानस्तेगच्छन्त्यथमोगतिम् त
त्पतिरुद्राकित्योत्तमंतिरुद्रभैरवाः मासास्थिचर्व
णानमःसराः कौलद्विषोत्तणाम् दयालवः सत्यशी
लाः सदापरहितैषिणः नान्गर्हयेन्नोनरकात्रिभक्तिं
यातितक्वचित् उक्तप्रयोगावहवः कर्माणि विविधा
निच ब्रह्मेकनिष्ठकौलस्यमागानुष्ठानयोः समम् ए
कमेवपरंब्रह्मजगदाहृत्यतिष्ठति विम्वर्चयान्दर्वी
ष्णादयतः सर्वतदन्वितम् फलासक्ताः कामपराः क
र्मजालरताः प्रिये एष्यत्केनयजेतोऽपितन्प्रयातिवि
शान्तिचसर्वंब्रह्मणि सर्वत्रब्रह्मेवपरिपश्यति ज्ञेयः स
एवसत्कौलो जीवन्मुक्तो न संशयः इति श्रीमहानि
वाणतेत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमसर्वधर्मतिणियसारे श्री
मदायासदाशिवसंवादेवधिश्चडादिस्तक्रियापूर्ण
भिषेककथनेनामदशमोऽध्यायः एकादशोऽध्यायः
श्रीदेवुवाच वर्णाश्रमाचारधर्माः संस्कारालोकसि
द्धये कथिताः कृपयाममं सर्वज्ञेन त्वया प्रभो कलौ उ
वृत्तयो लोकाः कामक्रोधान्यचेतसः नास्तिकाः संश
यात्मानः सदेन्द्रियसुखैषिणः भवन्निगदितं वर्त्मना
नुष्ठास्यंति उर्द्ध्वः तेषां का गतिरीशानविशेषाद्वक्त
महं सि श्रीसदाशिव उवाच साधुष्टं त्वया देविलो
कानां हितकारिणी त्वं जगज्जननी उगा जन्मसंसार
मोचनी त्वमाया जगतां धात्री पालयित्री परात्परा त्व

मः
नि तं
६६

येवथार्यतेदेवीविष्णुमेतच्चराचरम् त्वमेवपृथ्वीं
वायुंलहृताशनः त्वंविद्यत्त्वमहंकारंलमहत्तत्त्व
पिणी वमेवजीवो नोकेः स्मिंस्त्वंविद्यापर्वदेवता इ
न्द्रियाणिमनोबुद्धिर्विष्णोस्तं गतिः स्थितिः त्वमेववे
द्यः प्रणवः स्मृतयस्तं हिंसहिताः निगमागमतंत्राणि
सर्वशास्त्रमयीशिवा महाकालीमहालक्ष्मीर्महानी
लसरस्वती महोदरीमहामायामहारौद्रीमहेश्वरी
सर्वज्ञांज्ञानमयीनास्त्यवेद्यंतवांतिके तथापिष्ट
सिप्राज्ञेष्टीतयेकशयामिते सत्यमुक्तं त्वयादेविमनु
जानोविचेष्टितम् ज्ञानेतोः पिहितंमत्ताः पापैराशुस
खप्रदेः नावरिष्येति सहर्त्महिताहितवहिष्कृताः ते
षां निश्चयसार्थाय कर्तव्यं यत्तदुच्यते अनुष्ठानं निषि
उस्यत्पागोविहितकर्मणः नृणां जनयतः पापं क्ले
शशोकामयप्रदम् स्वानिष्ठमात्रजननात् परानिष्ठो
पपादनात् भेदेव पापं द्विविधं जानीहि कुलनायिके
परानिष्ठकरात् पापात् मुच्यते राजशासनात् असमा
स्तुच्यते मर्त्यः प्रायश्चित्तात् समाधिना प्रायश्चित्ताथवा
दोषैर्नष्टायेकतो हसः नरकात्त निवर्तते इहामूत्र
विगर्हिताः तत्रोदौकश्याम्याद्येन पशासननिर्णय
म् यज्ञेयनाम्नेशानिराजायात्पथमागतिम् भूत्या
नृपुत्रानुदासीसान्प्रियानपिनयाप्रियान् शासनेच
तथात्मायेसमदृष्ट्वावलोकयेत् स्वयंचेतकृतपापः सा

नपीडयेदकृतोहसं उपवासैश्चदानैस्तान्परितोष
विश्रुयतिवधाहंमन्यमानःस्वकृतपापोनराधिपः
त्यक्तागजंवनेशाप्सतपसात्मानमुर्द्धरेत् गुरुदण्डं
नैवराजाविदध्याल्लघुपापिषु नलघुंगुरुपापेषुविना
हेतुंविपर्यये तस्मिन्त्यतःशासनेशास्त्राग्नेकोन्मार्ग
वर्तिनः पापेभ्योनिर्भयेशस्तोल्लघुपापेगुरुदमः सकृ
तकृतापराधेनसत्रयेवह्रमानिनि पापाद्भीरोप्रशस्तः
स्याद्गुरुपापेल्लघुदमः स्वस्यापराधीकौलश्रेष्ठब्राह्म
णोल्लघुपापकृत् वह्रमानोऽपिदण्डस्याहचोभिरव
नीभृता त्यायेदण्डंप्रसादंचविचार्यसर्विवैःसरुघोत
कुर्यान्महीपालःसमहापातकीभवेत् नत्यजेत्पि
तरोपुत्रोनत्यजेत्पुनर्पुत्रजाः नत्यजेत्स्वामिनंभार्या
विनतानतिपापिनः राज्ञंयनेजीवनंचधार्मिकस्य
महीपतेः संरतेषुःप्रजायन्तैरन्यथायात्ययोगतिम्
मातरंभगिनीचापितथाउहितरंशिवे गङ्गाशतानतो
येचमहागुरुनियान्तकाः कुलधर्मसमाश्रित्यपुनस्त
क्ककुलक्रियाःविश्वावधातिनोलोकाग्रतिपातकिनः
सुहताः मातरंभगिनीकसंगच्छतोनिधनेदमः तासा
मपिसकामानांतदेवविहितेशिवे मातापितृस्वसूत
ल्लेस्त्रुषांशुगुरुस्त्रियम् पितामहस्यवनितोतथा
मातामहस्यच पित्रोर्भ्रातःसतोजायाभ्रातःपत्नीसता
मपिभागिनेयीप्रभोःपत्नीतनयांचकुमारिकाम् गच्छ

म.
नि.ते.
६५

तां पापिनां लिङ्गच्छेदोदण्डो विधीयते गृह्णात्रिष्योपनं
चेव पापादस्माद्विमुक्तये सपिण्डदारतनयाः स्त्रियं
विष्वासिनामपि सर्वस्वरूपं केशपवने गच्छतो दमः
स्त्रीभिरेताभिरज्ञानाद्भवेत्परिणीयोपदि ब्राह्मणवापि
शौचेन ज्ञात्वा तास्तत्तत्तण्डोत्तरेत् सर्वणदारान् योगच्छे
दनुलोमपरस्त्रियम् दमस्तस्य यनादाने मोसैकं कर्ण
भोजनम् राजस्यैवेषपशूदाणां सामान्यानां वरानने ब्रा
ह्मणी गच्छतो ज्ञाना लिङ्गच्छेदोदमः स्त्रतः ब्राह्मणी वि
कृतोक्तवादेशात्रिष्योपयेत्तपः वीरस्त्रीगामिनो तासा
मेवमेव दमो विधिः उराज्जायस्त्रमेते प्रतिलोमपर
स्त्रिया दण्डस्तस्य यनादाने त्रिमासं कर्णभोजनम् सका
मायाः स्त्रियाश्चापि दण्डस्तद्विधीयते वलात्कारग
ताभार्यात्पाज्यापाल्या भवेत्तृशिवे ब्राह्मणी भार्या यवाशे
वीकामतो वाप्यकामतः सर्वथा हि परिमाज्या स्यादेत
परगता सकृत् गच्छतां वारनारीषु गवार्दि पशुयोनि
षु शुद्धिर्भवति देवेशि त्रिरात्रं कर्णभोजनात् गच्छता
कामतः पुंसः स्त्रियोपापु उरात्मनाम् वधपवविधा
तव्यो भूभृता शम्भुशासनात् वलात्कारेण योगच्छे
दपि वाण्डालयोधितम् वधस्तस्य विधातव्यो न तन्नवः
कदापि सः परिणीतास्तु यानार्यो ब्राह्मणैर्वोशेव वर्त्मभिः
तापवदारा विज्ञेयाश्रयाः सर्वाः परस्त्रियः कामात्पर
स्त्रियेषपशुनररुः सम्भाषयन्स्पृशन् परिषृज्योपवा

सेनविशुद्धेद्विगुणक्रमात् कुर्वन्नेवेसकामायापर
उसाकुलांगना उक्तोपवासविधिनास्वात्मानेपरिशो
धयेत् ब्रुवन्निन्देरवः स्त्रीषुपश्यन्गुह्येपरस्त्रियाः रुस
नगुरुतरंमर्त्यः शुद्धेद्विरूपवासतः दर्शयन्प्रमात्म
नाकुर्वन्नयेतथापरम् विरात्रमशनेत्यक्ताशुद्धोभव
तिमानवः पत्न्याः पराभिगमनेप्रमाणयतिचेत्पतिः
त्यपस्तदातोतज्जारेणास्यात्प्राप्तानुसारतः प्रमाणो
षयशक्तः स्याद्दयितोपपत्तेः पतिं त्यक्तातोपोषये
द्ग्रासेस्त्रिष्टेत्तपतिशासने रममाणसुपपत्तोप
पन्नपत्नीपतिसुदा निबन्धनवनिताज्जारेवधारोने
वभूभृतः भर्तृनिवारणयत्रगमनेयेनभाषणे प्रमा
णाद्वाषणान्नत्रत्यागार्हास्यात्कुलांगनामृतेपत्नौस्व
यर्मेणपतिवन्धुवशोस्थिता अभावेपितृवन्धुनांति
ष्ठन्तीदायमर्हति द्विर्भोजनेपरात्रैवमेषुनामिषभू
षणम् पथ्यंकरत्कवासश्चविधवापरिवर्जयेत्तना
गमुद्धर्तयेद्दोसेग्राह्यालापमपितृजेत् देवव्रतान
येत्कालेवैधव्यवर्ममाश्रिता नविद्येतेपितायस्यशि
शोर्मातापितामाहं नियतेपालनेतस्मात्तवन्धुः
प्रशस्यते मातृर्मातापिताभ्रातामातृभ्रातः सतास्तथा
मातृः पितृः सोदराश्च विज्ञेयामातृवान्यवाः पितृर्मा
तापिताभ्रातापितृभ्रातः स्वस्रः सताः पितृपितृः सोदरा
श्चविज्ञेयाः पितृवान्यवाः पितृर्मातापिताभ्रातापत्स

म-
नि तं
६६

प्रातः स्वसः सताः पतः पितः सोदाश्वविज्ञेयाः पतिवा
न्यवाः पित्रे मात्रे पितः पित्रे पितामसे तथा स्त्रिये अयोः
सूनवे पुत्रहीनमातामहायव मातामसे दरिद्रे भयम्भो
वासस्तथाशानम् दापयेत् पतिः पुंसायथाविभवमस्मि
के उवाचैकथयन् यत्नीमेकाहमशानं त्यजेत् अहं सं
ताडयन् रक्तं पातयन् समवासरान् क्रोधाद्वा मोहतो
भार्यामातरं भगिनीसुताम् वदन्नुद्योग्यसमाहं विप्र
येच्छिवशासनात् संटेनोद्वाहितं कर्म कालातीतेः
पिपार्थिवः जानन्नृदाहयेद्भूयो विविरेष शिवोदितः
परिणीतानरमिता कर्मकाविधवा भवेत् सापुद्गाया
पुनः पित्राशौ वधर्मे ह्ययं विधिः उद्वाहाद्वा दशोपेत
पत्यम्भाद्वा तहायने प्रसूते तनयं योग्येन सापत्नीन
वासतः आगच्छात् पंचमासांतर्गं कर्त्तव्यास्त्रावयेद्विधा
तदुपापकृतं तां च तानयेतीव्रताङ्गैः पंचमातरपर
तो मासात् यास्त्री भूणं प्रपातयेत् तत्प्रयोक्तुं श्वत
स्याश्च पातकं स्याद्दधौ द्ववम् यो हतिज्ञानतो मर्मे
मानवः कुरवेष्टितः वधस्मस्य विधातव्यः सर्व
था धरणीतेना प्रमादाद्भ्रमतोऽज्ञानाद्घ्नन्
नरमरित्मः द्रविणादानतस्तीव्रताङ्गैर्न वि
शोध्यते स्वतो वा परतो वापि वधोपा
यं प्रकुर्वतः ॥

अज्ञानवधिनां दण्डो विहितस्तस्य पापितः मिथः संश्र
मयोऽारमाततायिनमागतम् निहत्य परमेशामिन
पापाहो भवेन्नरः अगच्छेदेविधातव्यं भूतांगनिर्कृत
नम् प्रहारे च प्रहरणं तृषु पापं विकीर्षुषु विप्रान्
रूनवगुरेत् प्रहरेद्दयोऽरासदः धनदानादस्तदाहा
तक्रमतस्तं विप्रो धेयत् शास्त्रादिततकायस्य स एषा
सात् परतो मृतो प्रहर्ता दण्डणीयः स्याद्वधाहीन
हि भूभतः राघुविज्ञाविनीराजं जिहीर्षुर्न पेदे रिणो
म् रहो हिते विणो भूतान् भेदकात्त्रयं सत्योः योऽु
मिच्छः प्रजाराजाशक्तिणः पोथपीडकान् हतानरप
तिस्त्वतान् नैव किलिषभागं भवेत् यो हन्तात्मानं वे
भर्तुराज्ञया परिहार्यया भर्तुरेव वयस्तत्र प्रहर्तुर्न
शिवाज्ञया अयत्नपुंसः पशुना शस्त्रैर्वा प्रियते नरः य
नदोऽतवा कायदमेनास्य विप्रो यनम् वहिर्मन्त्रान्
नृपाज्ञासु तपाग्नेप्रोद्भवादिनः दूषकान् कुलधर्माणां
शास्त्राज्ञाविगर्हितान् स्थाप्यापहारिणं क्रूरं वचकं
भेदकारिणम् विवादयेन लोकोश्च देशात्रिर्योपयेत्
शुक्लनकन्यादातेऽपुत्रं घटे प्रयच्छतः देशात्रिर्योप
येद्वाजापतितान् दुष्कृतात्मनः मिथ्यापवादव्याजेन प
रानिष्टं विकीर्षवः यथापराधं तेषां स्याथर्मज्ञेन मही
भता यो यत्परिमितानिष्टं कुर्यात्तत्सम्मिने धनम्
नृपतिर्दापयेत्तेन जनायानिष्टभागिने मणिमुक्तादि

म-
नि ते.
६५

69

राणादिधातुस्तोत्रेपकारिणः करस्यवाहोच्छेदेवाकु
प्यात्तमूल्यविचारयन् महिषाश्वगवादीनोरत्नादी-
नांतथाशिशोः वलेनापहृतांतल्लेपिवहिरितो
दमः अत्रानामल्यमूल्यस्यवल्लनलेपिनेत्यः विशो
धयेत्रपेसैकेसमाहेवासयन्करणम् विश्वाघयात
केपुंसिक्ततन्ने सरवदिते यत्तैर्ब्रतैस्त्रयोदोनेः प्राय
श्चित्तैर्त्रनिस्तुतिः येकूटसाक्षिणोमर्त्यमध्यस्थाः
पक्षपातिनः शास्त्रांतोस्त्रीवदोऽनदेशात्रिर्णाययेत्र
पः यदुसाक्षिणः प्रमाणं सुश्रुतारस्यपववा अभावे
हावपिशिवेप्रसिद्धोयदिधार्मिकोदेशातः कालतो
वापितथाविषयतः प्रिये परस्परममुक्तं चेदग्रासं
साक्षिणं वचः अत्रानां वाक्प्रमाणं स्यादधिराणांत
थाप्रिये मूकानामेडमूकानां शिरसांगीकृतिर्लिपिः
लिपिः प्रमाणं सर्वेषां सर्वत्रैव प्रशस्यते विशेषाश्च व
हारेषु न विनश्येच्चिरं यतः स्वीकार्यमपरार्थं चेत्कु
र्वतः कल्पितं लिपिम् दारुलस्यविधातव्यो हि पापं
कूटसाक्षिणः अथमस्याप्रमत्तस्य यदेगीकरणं सकृत्
स्वीकार्यं तत्प्रमाणं स्याद्वचोवहसाक्षिणम् यथातिष्ठे
तिपुण्यानि सत्यमाश्रित्य पावति तथा तत्समाश्रित्य पा
तकामखिलायपि अतः सत्यविहीनस्य सर्वपापाश्रयस्य च
ताडनादमनाद्राजानपापार्हः शिवास्तथा समं ब्रवीमि संक
ल्पस्त्वृष्टाकोलगुरुं हि जं गंगानोयदेवमूर्तिकुलशासंकुला
मते देवि निर्मात्यमथवाकथनेन शपथो भवेत्

तत्राह ते वदन्मर्मः कल्पातेनरकं व्रजेत् अपापजनि
कार्याणां सागे वाग्रहणेऽपि वा तत्कार्यं सर्वथा म
मैः स्वीकृतं शय्येन यत् स्वीकारो लंघनाच्छ्रुत्येतप
त्तमेकमभोजनेः भ्रमेणापितमुल्लंघ्यादशाहक
णाशनेः कुलधर्मोऽपि सत्येन विधिना चैत्रसेवितः मो
क्षाय श्रेयसेन स्यात्कोले पापाय केवलम् सगद्मयी
तारा जीवनि स्तारकारिणी जननी भोगमोक्षार्णवा
शिनी विपदो रुजाम् दाहिनी पापसेचनोपाविनी
जगतां प्रिये सर्वसिद्धिप्रदा ज्ञानबुद्धि विद्याविवर्दिनी
सुक्तैर्मुमुक्षुभिः सिद्धेः साधकैः तितिपालकैः सव्ये
सर्वदा देवैराद्ये स्वाभीष्टसिद्धये सम्प्रसिद्धि विधानेन
सुसमाहितचेतसा पिवन्ति मदिरां मर्मांश्च मर्मा एव
तेलितौ प्रत्येकतत्त्वस्वीकाराद्विधिता स्याच्छिवो नरः
न जानते पंचतत्त्वानां सेवनात् किं फले भवेत् इयं चेद्
वारुणी देवी निपीता विधिवर्जिता नृणां विनाशये
त्सर्वे बुद्धिमायुर्यशोधनम् अत्यंतपातात्मयस्य च
तुवर्गप्रसाधनी बुद्धिर्विनश्यति प्रायो लोकानां मत्त
चेतसाम् विभ्रान्तबुद्धेर्मनुजात् कार्याकार्यमज्ञान
तः स्वानिष्टं च परानिष्टं जायतेऽस्मात्पदे पदे अतो न
पोवाच केषां मये मादकवस्त्रेषु अस्यासक्तजनान्
कायधनदारे न शोभयेत् सगद्मभाद्व्यक्रिभेदात्
मूलेनाप्यधिकेन वा देशकालविभेदेन बुद्धिभ्रंशो

मः
नि न
७०

भवेत्तन्नाम अतएवसुरामानादतिपानेनलक्षते स्व
लहाकपाणिपाददृगभिरतिपानेविचारयेत् नेद्विधा
णिवशेषस्यमदविह्वलचेतसः देवतागुरुमर्षादो
ल्लेचिनोभयरूपिणः निखिलानर्थयोगस्पृष्टापिनः
शिवचातिनः दहेजिह्वाहरेदर्शान्ताडयेतत्रपायिवः
विचलतपादवाकपाणिभ्रान्तमुत्तममुडतमु तमुग्रं
चातयेद्राजाद्रविणंचाहरेत्ततः अपवाद्यादिनेमनेल
जाभयविवर्जितम् धनदानेनतेशास्यात्प्रजाप्रीति
करोत्तपः शताभिषिक्तःकोलेश्वरतिपानात्कुले
श्वरि पशुरेवसमेतव्यःकुलधर्मवह्निष्कृतः पिवन्न
तिशयंमयेणोयितेवाप्यशोधितम् त्राज्योभवतिको
लानादणनीयोऽपिभूतः ब्राह्मीभार्यासुरामताः
पाययेतोद्विजातयः सुध्येषुभार्यासाडंपंचाहंकणा
भोजनात् असंस्कृतसुरापानात्सुध्येडुपवसेत्सहम्
भुत्काप्यशोधितंमोसमुपवासद्वयंचरेत् असंस्कृतेमी
नमुदेखादनुपवसेदहः अवेधंपंचमंकुर्वन्नराज्ञोदाते
नशुध्यति भुजानोमानवेमोसंगोमोसंज्ञानतःशिवे उ
पोष्यपक्षेष्टुडः स्नात्प्रायश्चित्तमिदेस्सत्तम् नराकृति
पशोर्मांसमांसमांससादनस्यच अत्राशुध्येन्नरःपाण्ड
पवासेसिभिःप्रिये म्लेच्छानांशपचानांचपशूनांकुल
देरिणाम् खादन्नत्रेविशुडः स्नात्पक्षमेकमुपोषितः
उच्छिष्टंयदितंजीतज्ञानादेषांकुलेश्वरि सुध्येन्मासोप

वासेनाज्ञानात्पक्षोपवासतः अनुलोमेनवर्णानाम
त्रेभुक्तासक्तत्प्रिये दिनत्रयोपवासेनविशुद्धः स्यात्
माज्ञया पशुपचम्लेच्छानामत्रेवक्रार्पितं यदि वी
रहस्तार्पितेवापितदम्पत्रैवपापभाक् अत्राभावेवदो
र्भित्येविपदिप्राणसंकटे निषिडेनादनेनापिरत्न
प्राणात्रयातकी करिष्टेनथानेकोदाह्यपाषाणदा
रुपुश्रलतितेः पिड्याणांभक्ष्यदोषोनविद्यते पशू
नभक्ष्यमोसाश्चव्याधियुक्तानपिप्रिये नः स्यादेवता
र्थः पिहत्वावपातकीभवेत् कृच्छ्रव्रतंनरः कुर्याद्
गोवधेबुडिपूर्वकोअज्ञानादाचरेदर्जव्रतंशकरशा
सनात् नकेशवपनंकुर्यात् ननखच्छेदनेतथा न
नखच्छेदनेतथा नक्षारयोगंवसनेयावन्नव्रतमा
चरेत् उपवासेनायेत्मासमासमेकंकणाशनेः
मासंभेत्तात्रमश्रीयात्कृच्छ्रव्रतमिदंशिवे व्रता
तेवापितशिवाः कोलान्ज्ञातीश्वरान्धवान्भोजयि
तीविशुक्तः स्यात्तज्ञानगोवधपातकात् अपालन
वधाद्वैश्वसुध्येदक्षोपवासतः वाहजायाविशुध्येषुः
पादमूनक्रमात्शिवे गजेष्टमहिषाष्टाश्वहत्वाकौ
लिनिकामतः उपवासेस्त्रिभिः शुडेन्मानवः कृतकि
ल्वषः स्रगमेवाजमार्जारान्निब्रुवुपवसेदहः स
पूरशुकहंसोश्चसंशोतिरशानंत्यजेत् निहत्पसास्थि
जन्तूश्चनक्तमयात्निरामिषम् निरस्थिजीविनोह

मः
निते.
७१

तामनस्तापेन शुध्यति पशुमीना एजान् निवृत्तम्
यायामहीयतिः नपापार्ही भवेदेविशोयर्मः सना
तनः देवो देशं विना भद्रे हिंसा सर्वत्र वर्जयेत् कृतायां
वैध हिंसायां नरः पापैर्न लिप्यते संकल्पितव्रताष्टौ
देवनिर्माल्यलेखने अशुचौ देवतास्पर्शं गायत्री जपमा
चरेत् माता पिता ब्रह्मदाता महतो गुरवः स्मृताः नित्य
व्रतान् वदन् क्रूरं शुभे तप्ये चोपवासतः पवममान् शु
रून् कौलान् विप्रान् गर्हन्त्र पिप्रिये सार्द्धं द्वयोपवासेन
मुक्तो भवति पातकात् वितार्थी मानवो देशान् लिखा
न गेत् महति निषिद्धे कौलिकाचारं देशं शास्त्रमपि त्य
जेत् गच्छेत् स्वच्छया देशे निषिद्धे कुलवर्त्मनि कुलथ
र्मात्पतेद्भयः शुभे तप्ये पूर्णाभिषेकतः तपनो दयमा
रभ्ययामाह कर्मभोजनम् उपवासः सविज्ञेयः प्रायश्चि
ते विधीयते पितृस्त्रेयोजलिचैकं भक्तत्रपि समीरण
म् मानवः प्राणरक्षार्थं न भ्रूयेत् उपवासतः उपवासा
समर्थं श्वेत्तु जावाजरसापिवा तदा प्रसुपवासे च भोज
येद्वा दशाहं जान् परनिन्दानिजोत्कर्षव्यसनापुक्त
भाषणम् अपुक्तं कर्म कुर्वाणो मनस्तापे विषुध्यति
अन्यानि यानि पापानि ज्ञानात्तान् कृतापि न शृणोति ज
पना देव्याः सावित्र्याः कौलभोजनात् सामान्यनियमा
नृपुंसो स्त्रीषु षण्ण्यु योजयेत् योषितो त्रविशेषोऽप्येति
रेको महागुरुः महारोगान् विनाये च येन राक्षिरोगिणः

स्वर्णदानेन पूताः सुद्वेपैत्रेऽधिकारिणः अपचातम्
तेनापि हृषिते विद्युदग्निना गृहं विशो यये डौ मे र्वाह
त्पाशतमं त्वकैः वापी कूपतडागेषु सांस्था एषाव
निरीक्षणात् उदृत्य कूर्णपतेभ्यस्तत्स्नानपरिशोध
येत् पूर्णभिषेकमनुभिर्मन्त्रितैः शुद्धवारिभिः पूर्णै
स्त्रिसप्तकुम्भे स्नानं प्रावयेदिति शोधनम् यदि स्वल्प
जलास्ते स्युः शवडुर्गन्धहृषिताः सपेकं सलिलं सर्वं शु
द्धं प्रावयेत्ततान् संतिभूरिणितोयानि जलद्वानि
तेषु चेत् पातकुम्भजलोदारे रभिषेकेण शोधयेत् प
थेवं शोधितान् स्मृतं तस्मिन् जलाशयाः अपेपस्मृतं
स्मृजलाशयाः सलिलास्तेषां प्रतिष्ठापनाचरेत्
स्नानमेषु जलैरेषां कुर्वन् कर्मवृथा भवेत् दिनमे
कं निराहारः शुभ्येत् पंचाशताशनात् याचकं यनि
नं दृष्ट्वा वीरं शुद्धपरां सुखम् दृष्ट्वा कुलधर्माणामय
पंचकुलस्त्रियम् मित्रदोहकरं मर्त्यस्वयेणापरतं बु
धम् पश्यन् सूर्यं स्मरन् विसृज्य सचेलः स्नानमाचरेत्
त्वरकूटकोलांश्च विक्रीणो तोहि जातयः नीचवृत्ति
चरत्रोऽपि शुद्धेषु सिद्धिदिनव्रतात् दिनमेकं निराहारो
द्वितीये कणभोजनः अपरं नयेत् द्विस्त्रिदिनव्रतम्
स्त्रिके गृहे नृदद्यात् तद्वारिः नाहनः प्रविशन्नरः वा
रितार्थं प्रवक्तापि पंचाहमशनेनैतेन आगच्छतो गुरु
न दृष्ट्वा नोतिष्ठेद्दयोमदात्तितः तथैव कुलशास्त्राणि शु

म.
नि. तं.
३१

धेदेकोपवासतः एतस्मिन्शाम्भवेशास्त्रेव्यकार्यपरि
हृदिने कूटेनार्थकल्पयम्भःपतितायोमयोगतिम् ३
दंतेकथितेदेविसारात्सारंपरान्परम् इहासुशार्थदं
म्भयावनेहितकारकम् इतिश्रीमहानिर्वाणान्तरेसर्व
तंत्रोत्तमोत्तमेसर्वधर्मनिर्णयसारेश्रीमदाद्यासदाशिव
संवादेस्वपरीनिष्ठजनकपापप्रायश्चित्तकथनेनामप
कादशोल्लासः द्वादशोल्लासः श्रीसदाशिव उवाच
भूयस्तेकथयाम्याद्येव्यवहारान्सनातनान् यान्तरत
नंप्रविदन् राजास्वच्छन्देपालयेत्प्रजाःनियमेनविना
राज्ञोमानवाधनलोत्पणाः मिथस्तेविवर्द्धिष्यन्तिगुरुस
जनवन्धुभिः व्यतिव्रजितदादेविस्वार्थिनोविजहेतवे
पापाश्रयाभविष्यन्तिहिंसयाचजिहीर्षयाश्रतस्तेषां हि
तार्थायनियमोधर्मसक्ततः नियोज्यतेयमाश्रित्यनभ्र
श्रेष्ठः सुभात्रराः दण्डयेत्पापिनो राजायथापापापनु
तये तथैवविभजेदायात्तदणोसम्बन्धमेदतः सम्बन्धो
द्विविद्योज्ञायोविहार्गजन्मनस्तथा तत्रोद्वाहिकसम्ब
न्धादपरोवलवतरः दायेत्तुडितनाज्ज्यायान्सम्बन्धोः
यस्ततः शिवे अथडुडिक्रमात्स्वीतः पुमान्मुख्यतरः
सूतः तत्रापिसत्रिकर्षेणसम्बन्धीदायमहेति अनेन
विधिनार्थीराविभजेष्टः क्रमादनम् मृतस्यपुत्रेपौत्रे
चकन्यासपितरिस्थिते भार्यायामपिदायार्हः पुत्रपव
नचापरः बहवस्तनयायत्रसर्वतत्रसमाशिनः ज्येष्ठ

राज्याधिकारित्वं तत्तुर्वेशानुसारतः ऋणं यत्तैर्लकं
 तच्च शोधयेत्तैर्लकैर्धनेः तस्मिन् स्थिते विभागार्हे
 न भवेत्तैर्लकं वस विभज्य यदि गृहीयुर्विभवत्तैर्
 लकं नराः तेभ्यस्तदनमास्यपितृणां दाययेत्तपः
 यथा स्वकृतपापेन निरयेयांति मानवाः ऋणेनापित
 यावदुःखमेव न वायरः साधारणं धने यच्च स्यावरे
 स्यावरेतरम् अंशिनः प्राप्तमर्हति स्वस्वमंशं विभागतः
 अंशिनोऽसम्पत्तावेव विभागः परिसिध्यति तेषामस-
 म्पत्तौ राजा समदृष्ट्या शमाचरेत् स्यावरस्वरस्यापि
 विभागानर्हवस्तनः मूलं वा तदप्यस्वत्वमंशिनो विभ-
 जेत्तपः विभक्तेऽपि धने यस्तु स्वीयोऽंशं प्रतिपादयेत् पु-
 नर्विभज्य तद्व्यमप्राप्तांशाय दापयेत् कृते विभागे
 व्याणमंशिनोऽसम्पत्तौ शिवे पुनर्विवादयंस्तत्र शास्त्रो
 भवति भूभतः स्थिते प्रतर्पणे च भार्यायां च पितर्य-
 पि पौत्रपवधनार्हः स्यादथ स्ताज्जन्मगौरवात् अपुत्र-
 स्य स्थिते तानि सोदरे च पितामहे जन्मतः सत्रिकर्षण-
 पितृवा स्य धनं हरेत् विद्यमाना सकन्या सप्तत्रिंश-
 स्वपि प्रिये मृतस्य पौत्रोऽथ न भागयतो मुख्यतरः पुमा-
 न्यधने मृतेन पुत्रेण पौत्रेणातिपितामहान् अतोऽग्री-
 येत लोकैः पुत्ररुषः स्वयं पिता ओद्वाहिकेऽपि सख्ये
 ब्राह्मी भार्या वरीयसी अपुत्रस्य हरेत् कथं पत्न्यर्ह-
 डहारिणी पतिपुत्रविहीना तसंप्राप्य स्वामिनोऽथ न म-

म.
नि. तं
३३

नैवदातं न विक्रेतं समर्था स्वयं न विना पितृभिः च
शुभे वापि दत्तं यदुर्मसम्मतम् स्वकृतोपाजितं यच्च
स्वीयं न तत्प्रकीर्तितम् तस्यो मृतायां कृत्वा तत्पुनः
स्वामिपदे व्रजेत् तदा स त्रतोरिकथमथ दुर्द्विमा उरे
त् मृते पौत्रो स्वयं मेण पतिवत्पुत्रो स्थिता तदभावे
पितृवत्पौत्रोऽस्ति पुत्री दायमरुति शंकितव्यमिवापि
न पत्न्यदीयमाग्निनी लभते जीवने मात्रं मर्त्ये विभवहा
रिणः वयस्येदृनितास्तस्य स्वर्गात्तर्धं मृतत्पराः भजे
रन् स्वामिनो वित्तं समं शान्तं च विस्मिन् पत्न्यर्धं न हराया
श्च मृतौ भर्तृसुता स्थितौ पुनः स्वामिपदे गता यं न दुहि
तं व्रजेत् एवं स्थितायां कन्याया मृतकथं पुत्रवधुगत
म् तन्मृतौ स्वामिनं प्राप्य पुरातनं सुतामियात् त
थापि नाम हरे सत्त्वे वित्तं मातृगतं शिवे तस्यो मृतायां
पुत्रेण भद्राश्च पुरातनं भवेत् मृतस्योऽङ्गं वित्तं यथा प्रा
प्नोति तत्पिता जनन्यपि तथा प्रोति पतिहीना भवेद्
यदि अतः सत्यो जनन्यो तु विमानयं न हरेत् मृते जन
न्यास्तं प्राप्य पित्रा गच्छेद्दिमातरम् अधस्तनानां विरहा
दयथारिकथं न यात्यधः येनैवाधस्तनं प्राप्तं तेनैवाङ्गं
तदा व्रजेत् अतः स्थितो पितृवा स्वयं न स्वसृगतं च स
त् पत्न्यो स्थितेः न यथा या मृतौ पितृव्यमाश्रयेत् दुर्द्वि
हितमथः प्राप्य पुमां समवलम्बते अतः सत्यो सो दरायां
वैमत्रेयो यं न हरेत् स्थितायां सो दरायां च विमातः पु

असंततो वैमात्रेयगतं विभं वैमात्रेयात्त्वयोभजेत् स
तस्यसौदरो भ्राता वैमात्रेयस्तथा शिवे धने पितृगतं ते
त्वेन विभजेतां समाशिनौ कमायां जीवितायां वतदप
त्वं न दायभाक् यत्र यद्वा धितं विभं तत्तत्तावपरं व्रजेत्
विभजे सुडं हितरः पुत्राभावे पितुर्वसु उद्धारयन्तोऽन्त
रात्रुपितः साधारणो धनेः असन्नत्प्राप्तता यश्च स्त्री धने सा
मिने व्रजेत् अन्तर्द्विणं यस्मादासंतत्तत्पदमाश्रयेत्
प्रेतलब्धधने नारी विदधादात्मपोषणम् पुण्यतु तड
यस्त्वेन शाकादान विक्रये पितामहसूषायां वसतां ता
तविमातरि पितामहगतं रिकथं तत्पुत्रेण सुखी व्रजे
त् पितामहे पितृव्ये च तथा भ्रातरि जीवति अथोभवानो
मुत्पत्तां भ्रातैव धनभाग भवेत् पितृव्यात्सत्रिकर्षः
व्रतलो भ्रातृपितामहो धने पितृपदे गता प्रयात भ्रात
रं व्रजेत् स्थितेऽप्यपत्येड हितः प्रेतस्य पितरि स्थिते उद्दि
वपत्वं धनभाक् धनं यस्मादधो मुखं स्वप्रयातः स्थिते ता
ते तथा मातरि कालिके पुंसो मुखतरत्वेन धनहारी भ
वेत् पिता स्थितः स्वपितृसापिण्डवर्जमानेऽपि मातुले
प्रेतस्य धनहारी स्यात्पितः सखन्यगौरवात् अप्रस्ताद्
गमनाभावे धनमुडं भवं गतम् तत्रापि पुंसो मुख
तो दितं पितृकुलं शिवे अतोऽसत्रिकृष्टोऽपि मातुलो
नाप्रयाडनम् अजीवत् पितृकः पौत्रः पितृव्यैः सह पा
र्वति पितामहस्य द्वाविणात् स्वपितृही महेति भातृहीना

मः
नि. न
७५

तथाप्येवीपितृव्यैः समभागिनी पितामहयने सोम्याह
रेवेन तमात्का सत्पौत्र्याः पितामहोपौत्र्याः पितृ
ष्टुसर्पपितृपितृगते देविपौत्रिताधिकारिणी अ
योगामिषुवितेषु पुमान्मायानयस्तनः दुर्दगामिधने
श्रेष्ठः पुमान्दुर्दवाभवेत् अतः सूषायापौत्रावसत्प
उहितरिषिये प्रेतस्य विभवे हर्तृ नैव शक्रोति तत्पि
ता यदा पितृकुलेन स्यात्तस्य धनभाजनम् पूर्वाक्त
विधिनारिकयमातामहकुले भजेत् मातामहगतं वि
ते मातृलैस्तत्सतादिभिः अथ दुर्दकमे नैव पुमांसं स्त्रि
यमाश्रयेत् ब्राह्मण्ये विद्यमाने पित्रोः सापिण्डने स्थि
ते मृतस्य पौत्रितनयो न पितृदीयभाग भवेत् पौत्रप
त्नी च तत्पुत्रालभेरन्य धनभागिनः या समाच्छादनं भ
देस्वप्रयातयथा धनम् पौत्रो द्वाहं प्रकुर्वेती पौत्रभर्तृव
पालयेत् सोम्याचेत्राधिकारोऽस्याः पित्रादीनां धने प्रिये
अतः सत्कुलजां कस्यां पौत्रे रुद्धा हयन् पिता क्रोधाद्वोला
भतो वापि स भवेत्त्रोकागर्हितः पौत्रितदन्वयाभावे सो
दको ब्रह्मदेवः हरेषुः क्रमतो विजेत मृतस्य शिवश
सनात् पिण्डदात्तसप्तपुरुषाः सपिण्डाः कथिताः प्रिये
सोदकादशमोताः सस्तनः केवलगोत्रजाः विभक्ते द
विणाय च संस्पृष्टे स्त्रियात्वेत् अविभक्त विधानेन भ
जेत्सुदने पुनः अविभक्ते विभक्ते वायस्यादृग्विभाषि
ता मृतेः पितृस्य दायादास्तादृग्विभवभागिनः येयस्य ध

नहर्त्तारो भवे युज्जीवनावधि दयुः पिण्डे तत्रावास
शैवभास्मसंतविना लोकेः स्मिन् जन्मसम्बन्धादय
थाशौचे विधीयते धनभागित्सम्बन्धात् त्रिरात्रं विही
ते तथा पूर्णः शौचेः यथाः पूर्णतत्कालाभ्यन्तरे शु
नेश्रवणाच्छेसदिवसे विष्णुदेवद्विजादयः कालातीते
तविज्ञाने एव एताशौचेन विद्यते पूर्णत्रिरात्रं विहितेन
चेतसेवत्सरात्परम् वर्षातीतेः पितृत्वात्ः पितृ
वामरणश्रुतौ त्रिरात्रमश्रुतिः पुत्रस्यार्थमर्तुः प्रतिव्रता
अशौचाभ्यन्तरे यास्मिन्नशौचांतरमापतेत् पुर्वशौचेन
मर्त्यानां शुद्धिस्तत्र विधीयते अशौचानां गुरुत्वे च काल
व्यापित्तगौरवात् व्याप्यापकयोर्मध्ये गरीयो व्याप
कस्तत्तम् यद्यशौचांतरदिवसे पतेत् तदपरस्तत्तकम् पू
र्वशौचेन शुद्धिः स्यादाद्यह्न्यादिनद्वयम् तावत्पि
त्तकुलाशौचे यावत्तीक्ष्णहृत्तस्रियाः जाते परिणये पित्रो
र्हृत्तो अहमुदाहृतम् विवाहानंतरं नारीपतिगोत्रेण
गोत्रिणी तथाग्रहीत् गोत्रेण दत्तपुत्रस्य गोत्रिता सत
मादाय सन्मत्ता जनमाजनकस्य च स्वगोत्रनामा सुस्त्रि
त्यसंस्कृत्यात् स्वर्जनेः सह ऊरसेः पियथा पित्रोर्धने
पिण्डेऽधिकाना आदात्रोर्दत्तके तद्वदयतोऽस्य पित
रोहितो आयं चाहं शिशुं ग्रह्णन् सर्वेण तत्परिपालयेत्
पंचवर्षाधिको बालो दत्तको न प्रशस्यते आत्पुत्रोऽ
पि दत्तश्चेदग्रहीतैव भवेत्पिता उत्पादकः पितृव्यः

म.
नि ते.
३५

स्नातसर्वकर्मसकालिके घोयसधनहर्तास्नातमतड
र्माणिपालयेत् संरक्षेन्नियमान्तस्पतद्वन्धूनपरि
तोषयेत् कानीनागोलकाः कुण्डाः अतिपातकिनश्चये
नायोचंमरणोतेषोनेवदयाधिकारिता लिगच्छेदोद
मोयेसांयासांनानिक्कननम् महापातकिनावापि
मृत्तोनाशौचमाचरेत् तृणासुदेशहीनानोपरिवारात्
धनात्यपि पालयेद्वत्तयेद्वाजायावद्द्वादशावत्सरम्
द्वादशाहेगतेतेषांदर्भदेहान्विदाहयेत् विराजतेत
त्सतोयेः प्रेतत्तपरिमोचयेत् तत्तस्मत्परिवारेभ्यः
पुत्रादिक्रमतो धनम् विभज्यत्पतिदेशादत्यथापा
तकीभवेत् नकोऽपिरक्षितायस्पदीनस्यापद्गतस्य
च तस्यैवत्पतिः पातायतो धुपः प्रजाप्रभुः यथाग
च्छेदनुदिष्टोविभागोतेऽपिकालिके तस्यैवदाराः पुत्रा
श्चयनेनस्यैवनामथा नसमर्थः पुमान्दातं पैटकं स्या
वरंचयत् स्वजनायाचवात्यस्मेदायादानुमतिविभा
यत्तस्वोर्जितेरिकर्षे स्यावरं स्यावरं तरम् अस्यावरं पै
टकंचस्वेच्छयादातमहेति स्थिते पुत्रेऽथवापत्याकमा
यांतत्सतेऽपिवा जनकेचजनन्यावा प्रातर्प्येवंस्वस
र्षपिस्वार्जिते स्यावरधनमस्यावरधनेचयत् अस्या
वरं पैटकंचदातं सर्वतमोभवेत् धनमेवंविधाने
नदत्तंवाधर्मसात्कृतम् पुंसातदन्यथाकर्तुं पुत्रा
येनेवशाक्यते धर्मार्थस्यापितेरिकर्षंदातारतितम

हेति नप्रभुः पुनरादातं यस्मिं सस्ययतः प्रभुः मूलं
वातउपस्वतं यथासंकल्पममिके स्वयंवाततत्प्रति
निधिधर्मार्थं विनियोजयेत् स्त्रोपार्जितधनस्यार्द्धं दा
यादायापि चेद्दधनी दद्यात्स्त्रेहेन तच्चाप्योनामथाक
र्तमर्हति यदि स्त्रोपार्जितस्यार्द्धमेकस्मै धनहारिणाम्
ददात्यन्येश्च दायादेः प्रतिरोद्धेन शक्यते एकेन पितृ
वित्तेन यत्र वित्तमुपार्जितम् पित्रे समं प्रादायादान
लाभार्हं विनाज्जकम् ऐतकाणि च वित्तानि नष्टेः पुत्र
रयेत्ययः दायादानां तदुनेभ्य उडर्ताश्चैव मर्हति पुंश्च
वित्तं च विद्याचनाश्रयेदशरीरिणाम् शरीरं तपित्तये
स्मात्किन्नस्यात्पैतृकं वसु पृथगोत्रैः पृथग्विर्मनु
जेय उपाज्जितम् सर्वतत्पितृसंक्रांतं तदा स्त्रोपार्जि
ते कुतः श्रुतो महे शिखायोस्येन यडनमर्जितम् स्त्रोपा
र्जितं तदेव स्यात्सतत्स्वमी नचापरः मातरं पितरं दे
विशुक्तं चैव पितामहान् मातामहान् करेणापि प्रहर
नेव दायाभाक् निघ्नन्नानपि प्राणिर्न तेष्वायनमाश्रया
त् हतानामप्यदायादाभवे पुर्थन भागिनः न पुंसकाः
पंगवश्च ग्रासाच्छादनममिके यावज्जीवमनर्हति न
तेऽस्य दायाभागिनः सस्वामिकं प्राप्तयनं पश्चिवायत्र कु
त्रचित् तपस्तत्स्वामिने प्राप्तादापयेत्सविचारयन्
अस्वामिकाने जीवातामस्वामिकधनस्य च प्राप्तात्
भवेत्स्वामी दशमांशं तपेः र्पयेत् स्थावरं धनमप्य

म.
नि.तं.
७६

सौस्थितेसात्रिधिवर्तिनियोगेक्रेतरिविक्रेतंनशक्तः
स्थावराधिपः सात्रिधिवर्तिनांज्ञातिःसवर्णोवाविशि
ष्यते तयोरभावेसहृदोविक्रेत्रिच्छागरीपसी निर्णीत
मूल्यःप्येनस्थावरस्यक्रयोयमे तन्मूल्यचेतसमीप
स्थारातिक्रेतानचापरः मूल्यदातृमशक्तश्चेत्सम्मतो
विक्रयेऽपिवासत्रिधिस्यस्तदात्यंसेगृहीशक्तोऽतिवि
क्रये कीर्तेचेत्स्थावरंदेविपरोक्षेप्रतिवासिनः श्रवण
देवतन्मूल्यं दत्त्वासौ प्राप्नुमहेति क्रेता तत्र गृहहाराभात
विनिर्मातिभनकिवा मूल्यं दत्त्वापिनामोतिस्थावरं स
त्रिधिस्यतः करहीनाप्रतिहतावप्यारण्यतिडुर्गमा
अनादिष्टाः पितृभूमिं सम्यक् कर्तुमहेति वहप्रयास
साध्यायास्तस्याभूमेर्महीभूते दत्त्वादशांशं भुञ्जीयाद्
भूमिस्वामीयतोत्पः वापीकूपतडागानां खननं हत
रोपणम् परानिष्ठकरेदेशेन गृहं कर्तुमहेति देवा
र्ष्यं दत्तकूपादौ तथा स्वातस्वतीजले यानाधिकारिणः
सर्वे सेवनेऽति कवासिनः यतोयं सेचनाल्लोकाभवे
शुर्जलकातराः नसिंचेयुर्जले तस्मादपि सत्रिधिवर्ति
नः धनानां भविभक्तानां मंशिनो सम्मतिविना तथा
निर्णीतवित्तानामसिद्धौ न्यासविक्रयो स्थाप्यानां वड
वित्तानां ज्ञानात्रष्टेऽप्ययत्नतः तन्मूल्यं दापयेत्तेन
स्वामिने सर्वथा उत्पः अभिमत्यास्थापकस्य पश्चा
दित्यस्तवस्तनाम्

व्यवहारे कृते तत्र धार्ता सम्प्राप्तये तपश्चून् लाभे नियो
 जयेद्दृष्टव्या वरादीनि मानवः नियमेन विना काल
 लाभयोरन्यथा भवेत् साधारणानिवस्तु निलाभार्थे नै
 व योजयेत् मृते पितरि सर्वेषामंशितानां सम्मतिं विना
 क्रमव्यत्ययमूल्येन द्रव्याणां विक्रये सति तपस्तपस्य
 याकर्तृत्तमो भवति पार्वति जनने वापि मरणे शरीरा
 णा यथा सकृत् दाने तेष्वेव कस्यायात्रा लोकाः सह
 तसकृत् नैकपुत्रः सुते दशोत्रे कस्ती कस्तथा स्त्रिय
 म् नैककर्मः सूतोऽथो बोद्धा हे पितृ हितः पुमान् देवे
 पित्र्ये च वाणिज्ये राजद्वारे विशेषतः यद्दिदृष्टात् प्रति
 निधिस्तन्नियतः कृतिर्भवेत् न दण्डार्हः प्रतिनिधिरु
 यादृतोऽपि सुव्रते नियोक्तकृतदोषेण विधिरेष स
 नातनः ऋणोक्तो च वाणिज्ये तथा सर्वेषु कर्मसु य
 द्यदंगीकृतं लोकैस्तत्कार्यं धर्मसम्मतम् अथीशो
 नावितं विष्णुना शोयंति नित्यं तत्तत्पात्तुपाति
 विष्णुशक्तस्मात् लोकहितो भवेत् इति श्रीमहानिर्वाण
 ते त्रैलोक्ये तत्रोक्तमोक्षमार्गं सर्वधर्मनिर्णयसारे श्रीमदाद्या
 सदाशिवसंवादे सनातन व्यवहारकथने नाम द्वाद
 शोऽध्यायः ॥ त्रयदशोऽध्यायः इति निगदितवन्ते
 देवदेव महेशानिबिलनिगमसारं स्वर्गमोक्षैकवी
 जम् कलिमलकलितानां पार्वतीकांतचित्ताभिभुवन
 जनमाता पार्वती प्राह भक्त्या देवुवाच महद्योनेन

मः
नि ते
३३

दिशक्तेर्महाकाल्यामहायुतेः सूक्ष्मानिसूक्ष्मभूतायाः
कथंरूपनिरूपणम् रूपंप्रकृतिकार्याणांसातसात्तात
परातपरा पतन्मसंशयंदेवविशेषाच्छेत्तमहंसि श्री
महाशिवउवाच उपासकानांकार्यायपुरेवकथितेप्रि
ये गुणक्रियानुसारेणरूपंदेवाःप्रकल्पितम् सेतपी
तादिकोवर्णोयथाकृत्स्नोविलीयते प्रविशस्ति तथाका
ल्प्यसर्वभूतानि शैलजे अतस्तस्याःकालशक्तेर्निर्गुणा
यानिराकृतेः हितायाःप्राप्तयोगानां वर्णःकृत्स्नोनिरू
पितः नितायाःकालरूपायाश्च व्ययायाः शिवात्मनःअ
स्तत्त्वान्मलाटेः स्याःशशिविद्नेनिरूपितम् शशिसू
र्याग्निभिर्निर्मेरविलेकालिकंजगत्सम्पश्यति यतस्त
स्मात्कल्पितंनयनत्रयम् प्रशमात्सर्वसत्त्वानांका
लदारेनचर्वणात् तद्रक्तसंचोदेवेषणावासोरूपेण
भाषितम् समयेसमयेजीवरत्नंविपदःशिवे प्रे
रणस्वस्वकार्येषुवरश्चाभयमीरितम् रजोजनितवि
ष्टानिविष्टभ्यपरितिष्ठति अतोहिकथितंभद्रेरक्तप
ञ्चासनस्थिता क्रीडंतकालिकंकालेपीतामोहमयी
सुराम् पश्यंतीचिन्मयीदेवीसर्वसाक्षिरूपिणी प
वेगुणानुसारेणरूपाणिविविधानिच कल्पितानिहि
तार्थायभक्तनामल्पमेयसाम् श्रीदेवुवाच ध्यानेयत्
कथितंकाल्याजीवनित्सारहेतवे तस्यानुरूपतोम्
र्तिमृण्मयीवाशिलामयीम् दारुधातुमयीवापिनि

मोययदिसाधकः विवित्रभवनं कृतावस्थालंकारभू
षिताम् स्थापयेत्तत्र देवेशं किं फलं तस्य जायते प्रति
ष्ठाकेन विधिना तस्या प्रतिष्ठातेः प्रभो कर्तव्या तदशो
षेण कृपया मे प्रकाशयताम् वापी कृपारहारा मदेव
प्रतिष्ठाते लया प्रतिष्ठासचिता पूर्वगदितान विशेष
षतः तद्विधानमपि श्रोतुमिच्छामि तस्मै वा मुजात
कथ्यतां परमेशान कृपया यदि रोचते श्रीसदाशिव
उवाच गुह्यमेतत्परंतत्त्वयत्पृष्टं परमेश्वरि कथ
यामि तव स्नेहात् समाहितमनाः शृणु सकामाश्चैव
निष्कामा हि विधाधुविमानवाः अकामाना पदे मोतः
कामिनां फलमुच्यते यो यदेव प्रतिष्ठाति प्रतिष्ठापय
ति प्रिये स तल्लोकमवाप्नोति भोगानपि तडद्वा न ह
एमये प्रतिविम्बतु वसेत्कल्याणुर्ते दिवि दारुणाषाण
धातूनां क्रमादशगुणाधिकम् तृणाकाष्ठादिरचितं
ध्वजवाहनसंयुतम् मन्दिरं देवमुद्दिश्य काममुद्दिश्य
वानरः संस्कुर्यात्तत्सृजेद्वा पितृस्य पुण्यं निशामया
तृणादिनिर्मितं गेहं यो दद्यात्परमेश्वरि वर्षकोटि
सहस्राणि सवसे देववेषमनि रघुकाण्डहृदने तत
स्माच्छतगुणं फलम् ततोऽयुतगुणं पुण्यं शिलागेह
प्रदानतः सेतुसंक्रमदाता येयमलोकं न पश्यति स
खं सरालयं प्राप्य मोदते स्वर्निवासिभिः वृत्ताराम प्रति
ष्ठाता गता त्रिदशमन्दिरम् कल्याणदपहृत्तेषु निवसन्

म.
नितं.
७८

दिव्यवेषमनि भुङ्क्ते मनोवमानभोगानमनसोयानभी
क्षितान् प्रीतये सर्वसत्त्वानां ये प्रदयुर्जलाशयम् वि
भूतपापास्ते प्राप्य ब्रह्मलोकमनामयम् निवसेयुः श
तैर्वर्षानेतसंप्रतिशीकरम् यो दद्याद्वाहनं देवि देव
ता प्रीतिकारकम् स ते न रत्नितो नित्यं तल्लोके निवसे
च्चिरम् मृण्मये वाहने दत्ते यत्फलं जायते भुवि दारु
जेत दशागुणं शिला जेत दशाधिकम् रित्तिकाकां स
तामादिनिर्मिते देववाहने दत्ते फलवमाप्नोति क्रमा
त् शतगुणाधिकम् देव्यागारे महासिंहे ह्यसंभंशोकरा
लये गरुडं केशवे गोहे प्रदद्यात् साधकोत्तमः तीक्ष्णदं
ष्टः करालास्याः शठाशोभितकथरः चतुरं चिर्वज्रन
खो महासिंहः प्रकीर्तितः शृंगा युधः शुभकायश्चत
ष्पादः सितत्वरः हृत्ककुत्तकस्य पुच्छः श्यामस्कन्धो
ह्यसः स्मृतः गरुडः पतिजं च स्तनराशि दीर्घनासिकाः
पादसंकोचसंविष्टः पक्षमुक्तः कृतांजलिः पताकाध
जदानेन देवप्रीतिः शते समाः ध्वजदण्डस्य कर्तव्यो
द्वात्रिंशद्वस्त्रसंमितः सदृष्टच्छिद्ररहितः सरलः शुभ
दर्शनः वेष्टितो रक्तवस्त्रेण कोटौ चक्रसमन्वितः पता
कातत्र संयोज्या तत्र द्वाहनविहिता प्रशस्तमूलास्तू
त्माद्यादिव्यवस्त्रविनिर्मिता शोभमाना धजा ये वाप
ताकासा प्रकीर्तिता वासोभूषणपर्यंकयानसिंहासना
निच पानप्राशनतामूलभाजनानि पतद्ग्रहम् मणि

मुक्ताप्रवालादिरत्नाभ्यामप्रियंचयत् योदशादेवमु
 दिशपञ्चडामक्तिसमन्वितः सतल्लोकेसमासायतत
 तकोटिगुणलभेत् कामिनोफलमितुक्तं तयिस्त्वं
 नराजावत् निष्कामानोतुनिर्वाणपुनरावृत्तिवर्जिते
 जलाशयगृहारागमसेतसंक्रमशाखिनाम् देवतानां प्र
 तिष्ठायां वास्तुदेसं प्रपूजयेत् अनर्घयितायो वास्तुकर्ण
 त्कर्माणि मानवः विभ्रंतस्याचरेद्वास्तुः परिवारगणैः
 सह कपिलास्यः पिंगकेशोभीषणोरक्तलोचनः कोट
 रातो लम्बकर्णो दीर्घजंघो महीदरः अश्वत्थः काककं
 ठो वज्रवाक्त्रतानकः एते परिकरावास्ताः पूजनीयाः
 प्रयत्नतः मण्डलेश्वरावस्थामियत्र वास्तुं प्रपूजयेत् वे
 योवासमदेशो वा शास्त्राद्विरूपलेपिते वा सीशाकोणयो
 र्मध्यहस्तमात्रप्रमाणतः सूत्रपातक्रमेणैव रेखामेकां
 प्रकल्पयेत् ईशानादग्रिपर्यंतमपरं रचयेत् तथा आ
 ग्रेष्णानैर्ऋतेयावत् तेऋताद्यापवावथि दत्तारेखं चत
 षोणमिकं मण्डलमालिखेत् कोणसूत्रपातयित्वा च
 त्र्यङ्गविभजेत् ततः यथा तत्र भवेद्देविमतस्य पुच्छं च
 त्रष्टयम् ततो भित्वा पुच्छमूलं वारुणाद्यासवावथि को
 वेराद्याम् पर्यंतं दशांशे वा द्वायं सुधीः ततश्चतुर्षु को
 णेषु कोणरेखान्वितेषुपि कर्णाकर्णप्रयोगेण न्यसेद्दे
 वाचतुष्टयम् एवं संकेतविधिना कोष्ठानां षोडशालिख
 न पंचवर्णनचूर्णेन रचयेद्द्वयं त्र्यमुत्तमम् चतुर्थमध्य

म.
निते
३५

कोष्ठेषु पद्मं कुर्यान्मनोहरम् चतुर्दले पीत रक्त कर्णिकं
रक्त केशरम् दलानि शुक्ल वर्णानि यद्वा पीतानि कल्पये
त् यथेष्टं पूरयेत् पद्मसन्निस्थानानि वर्णिकैः शाम्भवं
कोष्ठमारम्भकोष्ठानां द्वादश क्रमात् श्वेत रक्त स पीत र
क्तैश्चतुर्वर्णैः पूरयेत् दक्षिणावर्तयोगेन कोष्ठानां
पूरणं प्रिये वामावर्तेन देवानां पूजने तेषु साधयेत् पद्मे
समर्चयेद्वास्तुदैत्यं विघ्नोपशान्तये ईशादिद्वादशैः कोष्ठै
कपिलाद्यादिदानवान् कुशाण्डकोक्तविधिना कुर्वन्न
लसंस्कृतम् यथाशक्त्या हृतिं दत्त्वा वास्तुयज्ञं समापयेत्
इति ते कथिता देवि वास्तु पूजा शुभप्रदा या साधयन्नरः
क्तापि वास्तु विघ्नैर्न बाध्यते देव्युवाच माण्डलं कथितं
वास्तो विधानमपि पूजने ध्यानेन गदितं नाशतदिदानीं
प्रकाशय श्रीसदाशिव उवाच ध्यानेन वक्त्रि महेशानि श्रु
यतो वातरत्नसः यस्यानुशीलनात् सघोन शृणुति सकला
पदः चतुर्भुज महाकाये जटामण्डितमस्तकम् त्रिलो
चने करालास्य हारकुण्डलशोभितम् लम्बोदरं दीर्घक
र्णलोमशं पीतवाससम् गदात्रिशूलपरशुखट्वाङ्गद
धने करैः असिचर्मधरे वीरैः कपिलाद्यादिभिर्द्वैतम्
शङ्खनामं तं केसात्ताडयदादित्यसन्निभम् ध्यायेद्देव वा
स्तुपतिं कूर्मपत्रासनस्थितम् मारीभये रोगभये डाकि
न्यादिभये तथा औत्पातिकापत्यदोषे व्यालरक्तोभयेऽपि
च ध्यात्वेव पूजयेद्वास्तु परिवारसमन्वितम् तिलाज्यपा

येसेहं तासर्वशो निमवाश्रुयात् यथावास्तुः पूजनीयः
श्रोतृकर्मसु सव्रते ग्रहाश्चापितथा पूजादशदिकप
निभिर्भुताः ब्रह्माविष्णुशुक्रदशवाणीलक्ष्मीश्वरी
मातरः सगणेशाश्च संपूजावसवस्तथा पितरो यथा
तप्ताः स्युः कर्मस्वेतेषु कालिके सर्वतस्य भवेद्यर्थवि
वेचापि पदे पदे अतो महेशियत्नेन श्रोतृक संस्कारकर्म
स पितृणां तप्तयेः शम्भुदयिकं प्रादुर्भावरेत् ग्रहयंत्रं
प्रवक्ष्यामि सर्वशान्तिविधायकम् यत्र संपूजिताः से
त्याग्रहा यच्छ्रुतिबद्धितम् त्रिष्विकोणोर्लिविद्यं त्रैत
द्विहं नमालिखितं विदधा हतलशानिदला मष्टौ
चतुर्द्विः चतुर्द्वारा नितं कुर्यात् भूपुरं समनोहरं
वासवेशानयोर्मध्ये भूपुरं स्पवहिः स्थले हतं विरच
येदकं प्रादेशापरिमाणकम् रत्नोदारुणयोर्मध्ये वा
परं कल्पयेत् तथा नवग्रहाणां वर्णान्नवकोणानि पूर
येत् मध्यत्रिकोणं द्वौ पाशौ सव्यदक्षिणभेदतः श्वेत
पीतौ विधातवौष्टुभावः सितेतरः अष्टदिकपतिव
र्णानपर्णा मष्टौ प्रपूरयेत् सितरत्नासितैश्चोणैः पुरः
प्राकारमाचरेत् पुरोवहिः स्थेद्वेदं देवि प्रादेशासि
ते उपर्यथः क्रमेणैव रक्तश्वेतविधाय च सन्निस्थाना
नियंत्रस्य स्वच्छयारचयेत् सधीः यत्कोष्ठे यो ग्रहः पू
ज्यायत पत्रेयश्चदिकपतिः यदारेऽवस्थिता ये च तत्क्र
मेणैव सांभृतम् मध्यकोणो यजेत् सूर्यं पार्श्वयो ररुणं

म-
नि.ते
६

शिवाम् पश्चात्प्रवणयोर्दोषोपूजयेदं शुभालिनः भा
नृदुर्कोणोऽर्च्यस्य मर्चयेदजनीकरम् आग्नेये मंगले
याम्येवुयं नैऋतकोणके बृहस्पतिं वारुणे च देव्याचार्य
प्रपूजयेत् शनैश्चरं तवायवो को वै रेशानयोः क्रमात्
राहुं केतुं यजेत् चन्द्रं परितस्तारकागणान् सूर्यरक्तः
शशी शुक्लो मंगलोः रुणविग्रहः बुधजीवो पाण्डुपीतो
श्वेतः शुक्रोऽसितः शनिः राहुकेतुविविधभोग्रहवर्ण
प्रकीर्तिताः चतुर्भुजैरविं ध्यायेत् पत्रद्वयवराभयैः वि
नयेच्छशिने दानमुद्राः मृतकराश्च जम् ध्यायेत् सोमा
मजे वालं भाललोलितकुन्तलम् यज्ञसुत्रान्वितं ध्यायेत्
प्रसक्तकलकरं गुरुम् एवं देवगुरुं चापिकाणं खंजं शनै
श्चरम् राहुकेतुशिरः कायो विहृतो क्रूरचेष्टितो स्वेः स्वे
र्धानैर्ग्रहानिष्ठा यजेदिन्द्रादिकपतीत् दलेष्टुष्टसष्ट
र्वादि क्रमतः साधकोत्तमः सहस्राक्षं यजेदादौ पीतको
षेयवाससम् अजुपाणिपीतरुचिं स्थितमेरावतोपरि
रक्ताभेच्छागवाहस्यशक्तिरुहं हताशनम् ध्यायेत् काले
ललापस्य दण्डिने क्लृप्तविग्रहम् निर्ऋतिं खड्गहस्तं च
शण्मले वाजिवाहनम् वरुणं मकरारूढं पाशहस्तं सि
तप्रभम् ध्यायेत् क्लृप्तसिंहे वा सुम्भगस्य चो कशापुयं
क्रुवेरं कनकाकारं रत्नसिंहासनस्थितम् सुभं यत्नग
णैः सर्वैः पाशां कुशाकराश्च जम् ईशाने ह्यसभा रूढं त्रि
मूलवरधारिणम् व्याघ्रचर्माम्बरधरं पूर्णं नृसदृशा प्र

भम् ध्यात्वा चैतान् क्रमादिष्टा ब्रह्मान्तो पुरो वहिः
उडाधो हतयो रश्मौ ततोऽर्धा द्वार देवताः उग्र भीमः
प्रचण्डैशो पूर्वदाः स्थाः प्रकीर्तिताः जयेतः क्षेत्रपाल
श्च नकुलेशो हृत् हृत् शिराः याम्यद्वारे पश्चिमे च हका
श्चानन्द उर्जयाः त्रिशिराः पुरजिह्वे वभीमनादाम
होदयः उत्तरद्वारपाश्वेते सर्वेशस्त्रपाणयः श्रूय
तां ब्रह्मणो ध्यानमननस्यापि सवने रक्तोत्पलनि
भो ब्रह्मा च तस्य श्रुतं भुजः हे सारुद्धो वराभीतिमा
ला पुस्तकपाणिकः हिमकुन्दे दुधवलः सहस्राक्षः
सहस्रपात् सहस्रपाणि वदनो ध्यायोऽनन्तः सुरास
रैः ध्याने पूजाक्रमश्चापि यंत्रे च कथितं प्रिये वास्तादि
क्रमतो सैषो मे त्रानपि शृणु प्रिये तकारो हव्यवाहस्यः
षड्दीर्घस्वरसंयतः भूषितो नादविन्दुभ्यां वास्तुमंत्रः
षड्द्वारः तारे माघोती गमरश्मे देऽन्तमारी ग्यदेवदेत्
वह्निजा यो ततो हृत्वा सूर्यमंत्रं स मुदरेत् कामो मा
या च वाणी च ततोऽद्भुतं करेति च अमृतं प्रावयद्धं
स्वाहा सोममनुर्मतः ऐं ह्रीं ह्रीं सर्वपदाद्भुता शयना
शय स्वाहा वसानो मंत्रोऽयं मे गलस्य प्रकीर्तितः ह्रीं
श्रीं सोम्यपदे चोक्ता सर्वान् कामान् ततो वदेत् पूरयेत्
ते वह्निं कोतो मे स सोमात्मजे मनुः तारेण पुटिता वाणी
ततः सरगुरोः पदम् अभीष्टं यच्छ यच्छेति स्वाहा मंत्रो
हृत्स्पतेः शांशीं शृणोततः शोः शः शुक्रमंत्रः समीपितः

मः
निःतेः
५१

ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं सर्वशत्रुविनाशाय पदद्वयम् मार्तण्डसूत्रवे
पश्चात् नमो मंत्रः शान्तेश्वरे शंभो शंभो ह्रीं सोमशत्रो शत्रुवि
ध्वंसयद्वयम् राहवे नम इत्येष राहोर्मन्तुरुदाहृतः कुं
हं कुं केतवे स्वाहा केतोर्मन्त्रः प्रकीर्तितः ले रं मं सूवं
यमिति ले ह्रीं व्रीमिति क्रमात् इत्यादाने तदिकृपानां
दशमंत्राः समीरिताः अन्येषां परिवाराणां नाम मंत्राः प्र
कीर्तिताः अनुक्रमेण सर्वत्र विधिरेव शिवेदितः नमो
नमंत्रे देवेशिन नमो योजयेद्बुधः स्वाहोतेः पितृणां
मंत्रेन दद्याद्दिवल्लभाम् ग्रहादिभ्यः प्रदातव्यं पुष्पं
वासश्च भूषणम् तेषां वर्णानुरूपेण नाम्ना प्रीतये
भवेत् कुशाणि कोक्तविधिना वह्निं संस्थापयन् सधीः
पुष्पैरुवाचैर्ष्यं द्वासमि स मिद्धि ह्रीं ममाचरेत् शान्तिक
र्माणि पुष्टो च वरदो ह्यवाहनः प्रतिष्ठायां लोहिताक्षः
शत्रुहा क्रूरकर्माणि शान्तो पुष्टो महेशानि तथा क्रूरः
पिकर्माणि ग्रहाणां प्रकुर्वाणो वांछितार्थमवाप्नुया
त् यथा प्रतिष्ठा कार्येषु देवार्चा पितृ तर्पणम् वा स्तो
त्राणां ग्रहाणां च तद्देवविधीयते यद्येकस्मिन् दिने
द्वित्रिः प्रतिष्ठायागकर्म च तत्रेण तत्र देवार्चा पितृणां
डाग्रि संस्क्रियाः जलाशय गृहारा मसेत संक्रमशा
विनः वाहनासनयानानि वा सोऽले करणानि च पाना
शनीयपात्रानि देयवस्तुनियामपि असंस्कृतानि देवाय न
प्रदधुः फले सवः कामे कर्माणि सर्वत्र बुधः संकल्पमाचरेत्

विधिवाक्यानुसारेण सम्पूर्णसकृताप्रये संस्कृताभ्यर्चि
तंद्रव्येनामोच्चारणपूर्वकम् सम्प्रदानाभिधौ चोक्ताद
त्वासम्पत्फलं लभेत् जलाशयादहारा मसेत संक्र
मशालिनाम् कथ्यंते प्रोक्तो मेत्राः प्रयो ज्ञात्रस्मविद्य
या जीवनाधारजीवानां जीवनप्रदवारुण प्रोक्तो त
वत्तत्तजलभूचरविचराः तृणाकाष्ठादिसम्भूतवा
सेयव्रक्षणाः प्रिये त्वां प्रोक्तयामितो येन प्रीतये भवस
र्वदा इष्टकादिसमुद्भूतव्यक्तव्यं निष्ठकामये फलैः
पञ्चैश्वशाखां यैश्चायाभिः प्रियं कराः यच्छतमेः वि
लान्कामान् प्रोत्तिता स्त्रीर्णवारिभिः सेतस्त्वं भवसि
नूनां पारदः पथिकप्रियः मया संप्रोत्तितः सेतो यथो
क्तफलदो भव संक्रमत्वा प्रोक्तयामि लोकानां संक्रमे
यथा ददासी ह तया स्वर्गं संक्रमो मे प्रदीयताम् आरा
मप्रोत्तणे मेत्रो य एष कथितः प्रिये स पवशाखि सं
स्कारे प्रयोक्तव्यमनीषिभिः प्रणवो वारुणा वा सवी
जत्रितयमन्त्रिके सर्वसाधारणद्रव्यप्रोत्तणे विनि
द्योजयेत् स्नापनार्हं वाहनं चेत् स्नापयेद्द्रव्यविषया
श्रुत्यत्रैवाच्यतो येन कुशाग्रेण विशोधयेत् प्राणप्र
तिष्ठा माचयेत् तत्तद्वाहनं संज्ञया पूजितोऽलंकृतो
वाहो देयो भवति देवभेजलाशये पूजनीयो वारुणो
यादसाम्यतिः गृहे प्रजापतिर्ब्रह्मरो मे सेतो च संक्र
मे पूज्यो विसृज्य गतपाता सर्वात्मा सर्वदृषिभुः ॥

म.
नि. तं.
८२

देव्युवाच विविधानि विधानानि कथितानि सुकर्मसु
क्रमेण दर्शितो येन मानवः कर्मसाधयेत् क्रमव्यत्यय
कर्माणि ब्रह्माया सकृतापि न पच्छेति फलं सम्पन्न
णां कर्मानुजीविनाम् यदुक्तं परमेशानि माने च हितका
रिणि निश्चयसंतत्त्वाकानां फलव्यावृत्तचेतसाम् एतेषां
सुकृत्कमानामनुष्ठानं पृथक् पृथक् वास्तुयागक्रमा
देविकस्य याम्यवधीयताम् पूर्वः हि नियताहारः श्रु
तः स्नानमाचरेत् कृत्वा पूर्वोक्तं कर्म गुरुं नारायणं
यजेत् ततः स्वकाममुद्दिश्य विधिदर्शितवर्त्मना कृतं
संकल्प्य कोमं ग्रीवागणेशादीन् समर्चयेत् वन्यकभं वि
नेत्रं द्विरदवरमुखं नागयज्ञोपवीतं शोखचक्रं कृपाणं
विमलसरसिजं हस्तपद्मे दधानम् उग्रहालेनुमोलि
दिनकरकिरणोदीप्तवस्त्रागणेशभंजनालंकारयुक्तं भ
जतगणपतिं रक्तपद्मोपविष्टम् एवं ध्यात्वा यथाशक्त्वा
पूजयित्वा गणेश्वरम् ब्रह्माणं च ततो वाणीं विस्तृत्य
समर्चयेत् शिवं उर्गं ग्रहाश्चापि तथा षोडशमातृकाः
स्तथा रास्त्रपिवसुनिष्ठा कुर्यात् तपित् क्रियात् ततः शो
कविधानेन मण्डले वा स्त्ररत्नसः निर्माय पूजयेत् तत्र
वास्तुदेवगणैः सह ततस्तुष्ट्याग्निं कृत्वा वह्निं संस्क
त्पूर्ववत् थाराहोमं तमाचर्य वास्तुहोमं समाचरेत्
यथाशक्त्वा हतीस्तस्यै परिवारगणाय च तथा पूजितं दे
भ्यो दत्त्वा कर्म समापयेत् वास्तुयोगे पृथक् कार्यं पश्यते

कथितः क्रमः अनेनैव ग्रहाणां वयसोऽपि विहितः प्रि
ये ग्रहाणामत्र मुख्यत्वात्त्रागतेन प्रपूजनम् संकल्प
नन्तरं कार्यं वास्तुर्वेदमिति क्रमः गणेशार्चने सर्वे
वास्तुयागविधानवत् ग्रहाणां यत्र मंत्रोच्चारणं प्रागे
व कीर्तितम् प्रसंगात् कथितो भूदेऽग्रहं वास्तुक्रतुक्र
मो अथ प्रसूतकृत्मानां सुव्यतेकूपसंस्क्रिया संकल्प
विधिवत् कृत्वा वास्तुपूजनमाचरेत् मण्डले कलसे
वा पिशालग्रामे यथामिति ततः पूज्यो गणपतिर्ब्र
ह्मावाणीहरीरमा शिवोऽर्ग्यग्रहाश्चापि पूज्यादिकय
तयस्तथा मातरो वसवोऽष्टौ च ततः कार्या पितृ क्रि
या प्रथमं वरुणस्यात्र सहि पूज्यो विशेषतः नानोप
हारेर्वरुणमर्चयित्वा स्वशक्तिः विधिवत् संस्कृतेव
होवा रुणं होममाचरेत् पूजितेभ्यश्च देवेभ्यो दत्त्वा प्र
त्येकमाहुतिम् पूर्णाहुतमत्र कृत्वा न होमकर्म समाप
येत् ततो ध्वजपताकास्रगगन्यसिन्दूरचर्चितम् उ
क्तप्रोक्षणमंत्रेण प्रोलयेत् कूपमत्तमम् ततः स्वकाम
मुद्दिश्य देवमुद्दिश्य वानरः सर्वभूतप्रीणनायोत्तर
जेत् कूपजलाशयम् कृत्वा जलिपुटो भूता प्रार्थयेत् सा
धकाग्रणीः स प्रीयतां सर्वभूतानमो भूतो यवासिनः
उत्सृष्टुं सर्वभूतेभ्यो मयेतज्जलमुत्तमम् तत्पित्तसर्व
भूतानि स्नानपानावगाहनेः सामान्यं सर्वजीवेभ्यो
मया दत्तमिदं जलम् ये व के विदिष्यंते स्वस्वकर्मवि

म-
नि. नं.
६३

पाकतः तत्तपोपैर्न प्रलिप्येः हे सफलास्तु मम क्रियाः त
तस्तु दत्तिणां कृत्वा कृतशाम्भादिक क्रियः ब्राह्मणान्
भोजयेत् कौलान् दीनान् पितृभुक्तितान् जलाशयप्रति
ष्ठासु सर्वत्रैष क्रमः शिवे तदा गादौ च कर्त्तव्यानागस्तु
भजले चराः मीनमाण्डकमकरकूर्माश्च जलजम्भवः
कार्याधातमयाश्चेत्ते कर्त्तव्ये तानुसारतः मत्स्योत्सव
मयो कुर्यात् तमाण्डकावपि हेमजो राजतो मकरो कूर्म
मिथुनं ताप्ररित्तिकम् एते जलचरैः सार्द्धं तदा गम
पि दीर्घिकाम् सागरं वससुतस्तज्य प्रार्थयन्नागमर्च
येत् अनेतो वासुकिः पद्मे महापद्मश्च तत्तकः कुली
रः कर्कटः शोखः पाथसारत्तकारमे इत्येष्टेनागनामा
निलिखित्वाश्च पल्लवे स्तुत्वा प्रणवगायत्रौ चटम
धेविनिः लिपेत् चन्द्रार्कौ सा तिरो कृत्वा विलो ज्येष्
समुदरेत् तत्रोत्तिष्ठति यो नागः स कुर्यात् तोय रत्तकं
सम्भूमे कं समानीय विंश हस्तमितं शुभम् सरलं दा
रुजं तैले रुतितं च हरिद्रया स्नापयेत् तीर्थतोयेन च
हृत्पाप्रणवेन च तत्र ही श्रीतमांशानि सहितं नागम
चयेत् नागत्वं विसृज्या सिमहा देव विभूषणं सम्भ
मेन मयिष्टाय जलरत्नं कुरुषुमे इति प्रार्थ्य ततो नाग
स्तम्भं मध्ये जलाशयम् समारोप्य तदा गां च कर्त्ता कुर्या
त् प्रदत्तिणम् एषश्चेत् स्थापितः पूर्वतदा नागं चटे
चयन् तज्जले तत्र निति प्यशिक्षे कर्म समापयेत् एवं

गृहप्रतिष्ठायां कृतसंकल्पको बुधः वास्त्वादिवसष्ट
जोते पित्रे कर्मचक्रपवत् विधायात्र विशेषेण यजे
देवंप्रजापतिम् प्रजापत्यं च हवनं कुर्यात्सायकस
त्तमः गृहे पूर्वोक्तमंत्रेण प्रोक्ष्य गन्धादिना च येन ई
शानाभिमुखो भूत्वा प्रार्थयेद्दिक्षितो जलिः प्रजापतिप
ते गेहपुष्पमास्यादिभूषितः अस्माकं शुभवासाय स
र्वथा सुखदो भव ततस्तदतिष्ठो कृत्वा शास्त्राशीर्वाद
माचरेत् विप्रान् कुलीलान् दीनान् च भोजयेदात्मशक्तिः
अन्यार्थतः प्रतिष्ठाचेत्तदा सायात्र योजयेत् देवताकृ
तगेहस्य विधानं शृणुष्वेतज्ज्ञे इत्येवं संस्कृत्य भवने शौच
तूर्यादिभिः स्वेनैः देवतासन्निधौ गत्वा प्रार्थयेद्दिक्षितो
जलिः उत्तिष्ठे देवदेवेश भक्तानां वोच्छितप्रद आगत्य
जन्मसाफल्यं कुरु मे करुणानिधे इत्यभ्यर्च्य गृहाभ्य
र्णे देवमानीय सायकः उपस्थाप्य गृहद्वारि पुरतो वा
हनेन येसेत् त्रिशूलमथ वा चक्रं विन्यस्य भवनापरि
रोपयेन्मन्दिरे शानेन सपताकं ध्यजेत्सुधीः चन्द्रातपैः
किष्किणीभिः पुष्पसंकचूतपल्लवैः शोभयित्वा गृहे
सम्पकच्छादयेद्विद्यवा ससा उत्तराभिमुखं देवं वक्ष्य
माणं विधानतः स्नापयेद्दिक्षितैर्द्व्यैस्तत्क्रमेण वक्षि
ते शृणुष्व ऐं ह्रीं श्रीमिति मंत्रं जप्ते मूलमंत्रं सप्तचरन् उ
ग्रेन स्नापयामित्वा मातेव परिपालय प्रोक्तवीजत्र
यस्यान्ते तथा मूले नियोजयन् दध्नात्वा स्नापयाम्यथ

मः
नि ते-
६५

भवतापहरो भवा पुनर्वीजत्रयमूलं सर्वानन्दकरेति च
मधुना स्नापितः प्रीतो मामानन्दमयं कुरु प्राग्वन्मूलं स
मुच्चार्य सावित्री प्रणवं स्मरन् देवप्रिये न ह विषा आशुः
शुक्राणतेजसा स्नानं ते कल्पयामीशमामरोगं सदा कुरु
तद्वन्मूलं च गायत्री व्याहृतिं समुदीरयन् देवेश श
र्करा तोयैः स्नातो मे यच्च वोच्छितम् तथा मूलं समुच्चार्य
गायत्री वारुणं मन्त्रं विधात्रा निर्मितैर्द्विभ्यः प्रियेः स्नि
ग्धैरलौकिकैः नारिकेलोदकैः स्नानं कल्पयामि तमोः
स्नते गायत्र्या मूलमंत्रेण स्नापयेदित्तजैरसैः कामवी
जं तथा तारं सावित्री मूलमीरयन् कर्पूरगुरुकाशमी
रकस्तूरी चन्दनोदकैः स्नानं भवसुप्रीतो भुक्तिमु
क्ती प्रयच्छ मे इत्यष्टकलसैः स्नानं कारयित्वा जगत्प
तिम् गृह्णामन्तरमानीय स्नापयेदासनोपरि स्नाप
नाहीनं वेदवर्ति तद्व्यं त्रेवापितत्मतो शालग्रशिला
या वा स्नापयित्वा प्रष्टुं जयेत् अष्टाक्षी मूलमंत्रेण स्ना
पयेच्छुद्धपाथसाम् अष्टभिः कलसैर्घडापंचभिः सम
भिर्यथा चटप्रमाणं प्रागेव कथितं वक्रपूजने सर्व
जगत्कृतेषु स एव विहितो चटः ततो यजेत् महा
देवं स्वस्वपूजाविधानतः तत्रोपचारान्वक्ष्यामि शृणु
देवि परात्परं आसने स्वागतं पाद्यमर्घ्यमाचमनीक
रम् मधुपर्कस्तथा वामे स्नानीय वस्त्रभूषणं गन्धपु
ष्पभूमादीपौ नैवेद्यं वन्दनं तथा देवार्चनासनिर्दिष्टा

उपचाराश्च षोडश पाद्यमर्च्यवाचमनेमधुपर्काच
मौतशागत्यादिपंचकंचैते उपचारादशस्मृताः गान्ध
पुष्पपदीपौनैवेद्यं वापिकालिके पत्रोपचाराः क
थिता देवतायाः प्रपूजने अस्त्रेणाद्यामसाद्व्यं प्रोक्ष्य
येन प्रदर्शयन् संपूज्य गान्धपुष्पाभ्यां दद्यात्पानेन समु
ल्लिखितं च त्पमाणमनुस्मृत्य मूलं च देवताभिधानं
सचतुर्थी समुच्चार्य तागार्थं वचने पठेत् निवेदनवि
धिः श्लोको देवे देयेषु वस्तुषु अनेन विधिना विद्वान्द्र
व्यं दद्यादिवोक्तं आचार्येन विधौ पूर्वपाद्याद्यादिनि
वेदनम् अर्पणं कारणादीनां सर्वमेव प्रदर्शितम् अ
नुक्तमंत्रोयेत तत्र तानेवात्र शृणुष्वेति आसनाद्युपचारा
णां प्रदाने विनियोजयेत् सर्वभूतान्तरस्थाय सर्वभू
तोत्तरात्मने कल्पयाम्युपवेशार्थमासनं तेन मोक्षमः
उक्तक्रमेण देवेशि प्रदायासनमुत्तमम् कृतांजलिः
पुष्टो भूत्वा स्वागतं प्रथयेत्ततः देवाः स्वाभीष्टसिद्ध्यर्थं
यस्य वाञ्छंति दर्शनम् सुस्वागतं स्वागतं मेतस्मै ते पर
मात्मने अथ मे सफले जन्मजीवने सफलाः क्रियाः
स्वागतं यत्नयात्तन्मे तपसां फलमागतम् देवमा मे
संप्रर्ण्य स्वागतं प्रश्नमन्त्रिके विहितं पाद्यमादाय मे
मेतमुदीरयेत् यत्पादजलसंस्पर्शाच्छुद्धिमापजगत्
यम् तत्पादाब्जप्रोक्षणार्थं पाद्यं ते कल्पं कल्पयाम्यह
म् परमात्तत्सत्त्वोद्दोहो जायते यत्प्रसादतः तस्मै सर्वा

066

भूताय आनन्दार्घ्यं समर्पये जातीलवंगकक्कोलैर्ज
 लंकेवलमेववा प्रोक्षितार्चितमादाय मंत्रेणानेन चार्प
 येत् यद्वच्छिष्टमपस्पृष्टं शुद्धिमेत्यखिलं जगत् तस्मै
 त्वारविन्दाय आचामेकल्पयामिते मधुपर्कं समादाय
 भक्त्यानेन समर्पयेत् तापत्रयविनाशार्थं मखण्डान
 त्दहेतवे मधुपर्कं ददाम्यद्यप्रसीदपरमेश्वर अशु
 चिंशुचिंतामेतियत्स्पृष्टं शमात्रतः अस्मिन्नेव दत्ता
 म्भोजे पुनराचमनीयकम् स्नानार्थं जलमादाय प्राग्व
 त्प्रोक्षितमर्चितम् मिथापदेवपुरतो मंत्रमेनमुदीर
 येत् यत्तेजसा जगद्यामं यतो जातमिदं जगत् तस्मै ते
 जगदाधारस्नानार्थं तोयमर्पये स्नानेवस्त्रे चनेवेद्य
 दद्यादाचमनीयकम् अन्यद्रव्यप्रदानोत्ते दद्यात्तोयं
 सकृत् सकृत् वस्त्रमानीय देवाग्नेषोऽधितं पूर्ववर्त्म
 ना भूत्वा कराभ्यामुत्तोल्य पठेदेनं मनुं सृष्टीः सर्वाव
 रणहीना यमाया प्रच्छन्ते ते जसे वाससी परिधानाय
 कल्पयामिनमोऽस्तुते नानाभरणमादाय स्वर्णरौप्या
 दिनिर्मितम् प्रोक्षार्चयित्वा देवाय दद्यादेनं समुच्चरन्
 विश्वाभरणभूताय विश्वशोभे कथोनये मायाविग्रह
 भूषार्थं भूषणानि समर्पये गन्धतत्मात्रया स्पर्शयेत्
 गन्धं धराधराः तस्मै परात्माने तत्र भ्यपरमं गन्धमर्पये
 पुष्पं मनोहरं रम्यं सुगन्धं देवनिर्मितम् मयानिवेदि
 ते तत्तत्पुष्पमेतत्प्रदत्ताम् वनस्पतिरसोदिवो

गत्वा स्यः सुमनोहरः आच्चेयः सर्वभूतानां भुयोच्चा
णायतेः ष्येते सुप्रकाशो महादीप्तिः सर्वतस्मिन्मिराप
रुः सवाद्याभ्यान्तरज्योतिर्दीपो यं प्रतिगच्छताम् नैवेद्यं
स्वाङ्गसंयुक्तं नानाभक्ष्यसमन्वितम् निवेदयामि भक्त्यो
दंष्ट्रुषाणां परमेश्वरानां अर्थमलिलं देवकर्षुरादिसवा
सितम् सर्वतस्मिन्करं स्वच्छमर्पयामि नमोः स्तुते त
नः कर्षुरादिरलवेगे लादिभिर्भुतम् ताम्बूलं पुन
राचामेदं दत्त्वा वन्दनमाचरेत् उपचाराधारदाने साधा
रद्वयमुल्लिखितं दद्याद्वाष्ट्यगाधारं तत्र नाम सप्तव
रन् इत्यमर्चितं देवाय दत्त्वा पुष्पांजलिं त्रयम् साक्ष्य
दानं गृहं प्रोक्ष्य पठेद्देवं कृतं जलिः गेहं सर्वलोका
नां पूजः पुण्यपशः प्रदः देवतास्थितिदानेन सुमेरु
सदृशो भवति कैलासश्च वैकुण्ठस्तत्र त्वा भवन् गृह
यत्त्रया विभुतो देवस्तस्मात् सर्ववर्द्धितः यस्य कुलो
जगत्सर्ववरीभक्ती चराचरम् मायारिधत देहस्य
तस्य मूर्ते विधारणात् देवमात्समं तं हि सर्वतीर्थ
मयस्तथा सर्वकामप्रदो भूताशास्ति मे कुरुते नमः
इत्यभ्यर्था विराभ्यर्च्य गृहं चक्रादिसंयुतम् आत्मनः का
ममुद्दिश्य दद्याद्देवाय सायकः विष्णवासाय वासाय गृ
हे ते विनिवेदितम् अंगीकुरु महेशानकृपया सन्निधी
यताम् इत्युत्कर्षितं गेहाय देवाय दत्तं दत्तिणः शंख
तूर्यादिचौषेस्तस्यापयेद्देदिकोपरि स्पृष्ट्वा देवपदं दत्तं

म.
नि ते
५६

मूलमंत्रं समुच्चरन् स्थोऽस्थी स्थिरो भवेत्सुक्ता वा संते
काल्पितो मया इति देवं स्थिरीकृत्य भवने प्रार्थयेत् पु
नः गृहदेवनिवासाय सर्वथा प्रीतिदो भव उत्तरेष्टे तथि
मे लोकाः स्थिरा सक्त निगमया हिसमातीत पुरुषान हि
समानागतानपि मां च मे परिवारांश्च देव धामि निवास
य यजनात् सर्व यज्ञानां सर्व तीर्थ निषेवणात् यत्फलं
तत्फलं मेऽय जायतां तत्प्रसादतः यावत् वसुधरा
तिष्ठेत् यावदेते पराथराः यावद्विवा निशानाथो ताव
मेव ते तां कुलम् इति प्रार्थ्य गृहे प्राज्ञः पुनर्देवं समर्च
यन् दर्पणाद्यम्बवस्तूनि धजे चापि निवेदयेत् तत्सुखा
हने दद्यात् यस्मिन् देवे यथोदितम् शिवाय ह्यसंभं दत्वा
प्रार्थयेद्द्विहितांजलिः ह्यसंभं महाकायस्तीक्ष्णः
गोऽरिघातकः एष्टे वरु सि देवेश एज्योऽसि त्रिदशैरपि
क्षेत्रेषु सर्व तीर्था निरोम्नि वेदाः सनातनाः निगमागम
तत्राणि दशना ये वसन्ति ते त्वयि दत्ते महाभाग सुप्रीतः
पार्वतीपतिः वासं ददातु कैलासे त्वं मां पालय सर्वदा सिं
हं दत्त्वा महादेव्यै गुरुं देवि सवे तथा यथा स्तूया नो ह
शानित मे निगदतः शृणु सरा सर निपुत्रेषु महाबल
पराक्रमः देवानां जयदो भीमो दनुजानां विनाशकृत्
सदा देवी प्रियोऽसि त्वं ब्रह्म विष्णु शिव प्रियः देव्यै समर्पि
तो भक्त्या जहि शत्रून् मोऽस्तु ते गुरुत्तम पतंग प्रेष्ठ श्रीपति प्री
तिदायक वज्रं चोतीक्ष्ण नखं च वपुः क्षाहिरामयाः

नमस्तेः सुखे गोदायपतिराजनमोः स्तुते यथाकर
पुटेन त्वं संस्थितो विसृजस्त्रिधौ तथामामरिदप्यत्र
विस्मोरये निवासय त्वयि प्रीते जगन्नाथ प्रीतः सिद्धिं
प्रयच्छति देवाय दत्तद्रव्याणां दद्याद्देवाय दत्तिणाम् त
था कर्मफलं चापि भक्त्या तस्मै समर्पयेत् तस्मै गीतैश्च
वादित्रैः सामास्यैः सह वा त्वयः वेषमप्रदत्तिणं कृत्वा देवं
नत्वा शये हि जान् देवागारं प्रतिष्ठायां षष्ठकं स्थितः
क्रमः आराधनं तस्यैकं कामं शास्त्रिणा मीरितोऽपि सः वि
शेषेनात्र कृत्येषु पूज्यो विसृजः सनातनः पूजा हो मोत
था सर्वं गृहदानविधानवत् अतिष्ठितदेवाय नैव द
द्याद्गृहादिकम् प्रतिष्ठितैः चित्ते देवे पूजादाने वि
धीयते अथ तत्र श्रीमदाद्या प्रतिष्ठाक्रमः उच्यते येन
प्रतिष्ठिता देवी तूष्णीं यच्छति वांछितम् तदिने साय
कः प्रातः स्नातः शुचिरुदमुखः संकल्पं विधिवत् कृ
त्वा यजेद्वा स्त्रीश्चरततः ग्रहदिकपतिहरे रम्बाय च न
पितृकर्म च विधाय साधकैर्विप्रैः प्रतिमासं त्रिभिर्व
जेत् प्रतिष्ठितगृहे यद्वा कुत्रचित् शोभनस्थले आनी
याच्चा मर्चयित्वा स्नापयेत् साधकोत्तमः भस्मना प्रथ
मं स्नानं ततो वल्मीकं मृत्तया वराहं दंतिदंतौ मृ
त्तिकाभिस्ततः परम् वेषणाद्धारं मृदाचापि प्रयुज्ज
दजातया ततः पंचकसायेण पंचपुष्पैस्त्रिपत्रकैः
कारयित्वा गन्धतैलैः स्नापयेत् प्रतिमासं सधीः वाट्याल

म.
नि. तं.
६७

वदरीजमुवकुलाः शाल्मली तथा पतेनिगदिताः
स्नानेकषायाः पंचधरुहाः करवीरंतथाजातीचम्पकं
सरस्वीरुहम् पाटलीकुसुमं चापि पंचपुष्पप्रकीर्तितं
वर्जुगतलसी विल्वं पत्रत्रयमुदाहृतम् एतेषु प्रोक्तं
व्येषु जलयोगो विधीयते पंचामृतैर्गन्धैर्नैलेताययोगं
विवर्जयेत् सव्याहूतिं सप्रणवां गायत्रीं सुलमुच्चरन्
एतद्द्रव्यं स्नानेन स्नापयामि नमो वदेत् ततः प्रागुक्त
विधिना उग्राद्यैरष्टभिर्चंदैः कवोससलिलैश्चापि स्ना
पयेत् प्रतिमो बुधः सितगोधूमचूर्णेन तिलकत्केन वा
शिवाम् शालीतएलचूर्णेन मार्जयित्वा विरुलयेत्
तीर्थाम्भसामष्टचंदैः स्नापयित्वा सवाससा संमार्जितो
गी प्रतिमो पूजास्थानं समानयेत् अशक्तोऽप्युदतो याता
पंचविंशतिं सार्वकैः कलसैः स्नापयेदूर्ध्वं भक्त्या साध
कसत्तमः स्नाने स्नाने महादेव्याः प्राज्ञा पूजनमाचरे
त् ततो निवेश्य प्रतिमामासने सुपरिष्कृते पाशाच्योये
रर्चयित्वा प्रार्थयेद्दिहितं जलिः नमस्ते प्रतिमे तभ्यं
विष्णु कर्मविनिर्मिते नमस्ते देवतावासे भक्ताभीष्ट
प्रदेनमः त्रपि संपूजयाम्यां परमेशी परात्पराम्
शिल्पदोषावशिष्टां संपन्नं कुरुते नमः ततस्तत्प्र
तिमामूर्तिं पाणिं विन्यस्य वागयतः अष्टोत्तरशतं मू
ले जप्त्वा गात्राणि संस्पृशेत् षडंगमातृकायां प्रतिमां
गे प्रविन्य सन् षड्दीर्घभाजामूलेन षडंगन्यासमाच

रेत् तारमायारमायेश्च नमोः नैर्विन्दुसंयुतैः अष्ट
वर्गेर्देवतांगेवर्णमासंप्रकल्पयेत् सुखेस्वरानक
वर्गचकण्डदेशोत्पसेदबुधः चवर्गमुदरेदत्तवा
होतायत्तराणिच तवर्गचवामवाहोदत्तवामोरुषु
गमयोः पवर्गचयवर्गचशवर्गमस्तकेत्पसेत् वर्णमा
संविधायेत्येतत्त्वमासंसमाचरेत् पादयोः पृथिवीत
त्वंतोयतत्त्वंचलिंगके तेजस्तत्त्वंनाभिदेशोवायुत
त्वंहृदयुजे आस्येगगनतत्त्वंचक्षुषोरूपतत्त्वकम्
घ्राणयोग्यतत्त्वंचशब्दतत्त्वंश्रुतिर्देये जिह्वायां
रसतत्त्वंचविष्यसेत् मनस्तत्त्वंध्रुवोर्मध्येसहस्र
दलयंकजे शिवतत्त्वंज्ञानतत्त्वंपरतत्त्वंतथोरसि
जीवकृतितत्त्वंचविष्यसेत्साधकायणीः महतत्त्वं
महंकारतत्त्वंसर्वांगकेक्रमात् तारमायारमायेन
उ. नमोः स्तेनविष्यसेत् सविबुमात्कावर्णपुटिते
मूलमुच्चरन् नमोः स्तेमात्कास्थानेमंत्रमासंप्र
योजयेत् सर्वयत्तमयेतेजः सर्वभूतमयेवबुः रये
तेकल्पितामूर्तिरत्रत्वांस्थापयाम्यहम् ततः पूजावि
धानेन ध्यानमावहनादिकम् प्राणप्रतिष्ठासम्पाद्य
पूजयेत्परदेवताम् देवगोहप्रदानेन त्रयेयेमंत्राः स
मीरिताः तत्रवात्रप्रयोक्तव्यामंत्रलिंगेन पूजने वि
धिवत् संस्कृतेवह्नावर्धितेभ्योः चित्ताहतिः आवास
देवीसम्पूजनात्कस्मादिसाधयेत् जातनाश्रीनि

म.
नि तं.
८८

क्रमणमत्रप्राशनमेव च वृत्तिपनयने चैतेष्वटसंस्काराः शिवोदिताः प्रणवंब्याहृति चैव गायत्रीमूलमंत्रकम् सामंत्राणि भिधानं ते जातकर्मादिनाम च सम्पादयाम्यश्रिकोतां समुच्चार्य विधानवित् पंचपंचाहतीर्दद्यात्प्रतिसंस्कारकर्मणि दत्तनाम्नाहुतिशान्तमूलोच्चारणपूर्वकं देवैर्दत्ताहुते रंशं प्रतिमा मूर्तिनिःक्षिपेत् प्रायश्चित्तादिभिः शेषं कर्मसम्पादयन् सखीः भोजयेत्सायकान् विप्रान् दीनानां च तोषयेत् उक्तकर्म स्वशक्तश्चेत्पापसांसमभिर्घटेः स्नापयित्वा च यत्प्राज्ञा प्रावयेत्त्राम देवताम् इति ते श्रीमदाद्याः प्रतिष्ठा कथिता प्रिये एवं दुर्गादिविधानां महेशादिदेवैकसाम् चलतः शिवलिंगस्य प्रतिष्ठायामयं विधिः प्रयोक्तव्यो विधानं ते मंत्रेण होमपूर्वकम् इति श्रीमहानिर्वाणतंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमे सर्वधर्मा निर्णयसारे श्रीमदाद्यासदाशिवसम्वादे प्रायाकाली प्रतिष्ठानुष्ठाने वास्तुग्रहयागजलाशयादिप्रतिष्ठा देवगृहदानादिसर्वदेवप्रतिष्ठा कथनेनामत्रयोदशोऽस्मात् ॥ चतुर्दशीऽस्मात् ॥ श्रीदेवुवाच आद्यशक्तेरनुष्ठानात्कृपया भूरि सायनम् कथितं मे कृपानाथ तस्मात्स्मितवभावतः सवलक्षणलिंगस्य प्रतिष्ठाविधिरीरितः श्रवतस्प्रतिष्ठायां किफले विधिरेव कः कथ्यतां जगतां नाथ सविशेषे

एषाम्प्रतम् इदं हि परमं तत्त्वं प्रष्टुं वद ह्युल्लोमिक
म् तत्रः को वास्ति सर्वज्ञो दयालुः सर्वविद्भिः शु
श्रुतो षो दीन नार्थाममानन्दविवर्द्धनः श्रीसदाशिव
उवाच शिवलिंगस्यापनस्य माहात्म्यं किं ब्रवीमि ते
यत्स्यापनात्महापोपेर्मुक्तो याति परंपदम् स्वर्गपू
र्णमहीदानीद्वाजिमेधायुता र्जनात् नित्यो यो यक
रणतदीनार्त्तपरितोषणात् यत्फलं लभते मर्म
स्लस्मात्कोटिगुणं फलम् शिवलिंगप्रतिष्ठायां लभ
ते नात्र संशयः लिंगरूपी महादेवो यत्र तिष्ठति कालि
के तत्र ब्रह्मा च विष्णुश्च सैव सास्तिष्ठन्ति देवताः सार्धं
त्रिकोटितीर्थानि दृष्ट्वा दृष्ट्वा नित्यं च पुण्यक्षेत्राणि
सर्वाणि व्रते ते शिवसन्निधौ लिंगरूपधरं शम्भुं परि
तोदित्विदं तत्र शतम्भूपरितोदित्विदं तत्र शत
हस्तप्रमाणेन शिवसेत्रे महापुण्यं सर्वतीर्थानामो
त्तमम् यत्र मरा विराजते सर्वतीर्थानि सर्वदा तत्र
मात्रं शिवसेत्रे यो वसेद्भावतत्परः स सर्वपापनिर्मु
क्तो याति ते शंकरालयम् अत्र यत्क्रियते कर्म सर्वं
वा वहलं तथा प्रभावाद्भुजं देहस्य तत्तत्कोटिगुणं
भवेत् यत्र तत्र कृता तृपात् मुच्यते शिवसन्निधौ
शिवसेत्रे कृते पापं वज्रलेपसमं प्रिये पुरश्चर्या जप
दानं श्राद्धं तर्पणमेव च यत्करोति शिवसेत्रे तद
नन्ताय कल्पते पुरश्चर्या शान्तकृता ग्रहेशादिनेश

म.
नि.ते
दर्श

योः यत्फलं तद्वामोति सकृज्जन्माशिवोतिके गयागं
गाप्रयागेषु कोटिपिण्डप्रदानतः अतिपातकिनो ये च म
हापातकिनश्च ये शैवतीर्थे कृतश्राद्धास्तेऽपि योतिपरां
गतिम् लिंगरूपीजगन्नाथो देव्या श्री उर्गया सह यत्रास्ति
तत्र तिष्ठन्ति भुवनानि च तद्देशस्थापिते शास्त्रमाहात्म्ये
किं विदेत तत्प्रकाशितम् अनादिभूतभूतेश महिमावा
गगोचरः महीपीठे तवाद्यायामस्पृश्यस्पर्शरूपरस
विद्यते सर्वतेनैतल्लिंगरूपधरे हरे यथा च कर्चने दे
विकोऽपि दोषान विद्यते शिवते त्रे महातीर्थे तथा जा
नीहिकालिके वहनात्र किमुक्तेन तवाग्रे सत्यमुच्यते
प्रभावः शिवलिंगस्य मया वत्कुं न शक्यते अमुकवेदि
के लिंगे पुक्तं वेदिकयापि वा साधकः पूजयेद्भक्त्यस्त्रा
भीष्टफलसिद्धये प्रतिष्ठापूर्वसायाद्देवतां योऽधि
वासयेत् सोऽश्चमेधापुत्रफलं लभते साधकोत्तमः
महीगन्धः शिलाधान्यं उर्वापुष्पं फलं दधि घृतं स्वस्ति
कसिन्धूरं शोखकज्जलरोचनाः सिद्धार्थं काचनेत्रोष्णं
ताम्रं दीपश्च दर्पणम् अथिवासविधौ विंशतद्रव्याण्ये
तानि योजयेत् प्रत्येकं द्रव्यमादाय मायया ब्रह्मवि
द्यया अनेनामुष्मपदतः शुभमस्त्यथिवासनम् इति
स्पष्टोक्तसाध्यभावे मन्त्राद्यैः सर्ववस्तुभिः ततः प्रश
स्तिपात्रेण त्रिधैव मथिवासयेत् अनेन विधिना देव
मथिवासा विधानवित् गृहदानविधानेन उग्राद्यैः

स्त्राययेत्ततः संमार्ज्यवाससालिंगे स्थापयित्वा मनोप
रि पूजानुष्ठानविधिना गणेशादीन् समर्चयेत् प्राण
वेन करन्यासो प्राणायामं विधाय च ध्यायेत् सदा शि
वं शांते च त्रिकोटि समप्रभम् व्यावृत्तमपरीधानं नाग
यज्ञोपवीतिनम् विभूतिलिप्तसर्वांगं नागालंकारभू
षितम् भूषणीतारुणश्चेत्तरक्तैः पंचभिराननैः युक्तं
त्रिनयनं विभ्रज्जटाजूटधरं विभुम् गंगाधरं दशभुजं
शशिषोभितमस्तकम् कपाले पावकं पाशं पिनाकं
परशुकरैः वामैर्दधानं दक्षैश्च मूलं वज्रं कुशं शरम्
वरं च विभ्रतं सर्वैर्देवैर्मुनिवरैः स्तुतम् परमानन्दस
न्दीहो ह्यसत्कटिललोचनम् हिमकुन्दे तु संकाशं
हृषासनविराजितम् परितः सिङ्गात्वं वैरसरोभिर
हर्निशम् गीयमानमुमाकांतमेकांतशरणप्रियम्
इति ध्यात्वा महेशानं मानं सैरुपचारकैः संपूज्या वा स
तल्लिंगे यजेच्छ्रद्धाविधानवित् आसनायुपचाराणां
दाने मंत्राः पुरोदिताः मूलमंत्रमनुवक्ष्ये महेशस्य महा
त्मनः मायातारः शतबीजं सन्ध्यानात्तारावितम् अ
हं बुवि बुभूषां शिवे बीजं प्रकीर्तितम् सगन्धिपुष्प
माल्येन वा ससाच्छाद्य शंकरम् निवेश्य दिव्यघ्राणं वे
दी मेवं विशेषार्थयेत् वेद्यो प्रजयेद्देवी मेव मेकविधानतः
माययात्र करन्यासो प्राणायामं समाचरेत् उद्यम्य दानु
सहस्रकांतिममलां ब्रह्मर्कवन्द्यं तणां मुक्तियंत्रितं हे

म.
निर्त.
२०

मकुण्डललसतुसेराननाभोरुहाम् हस्ताजैरभयं
वंरचदधतीचक्रंतथाज्जंदधत् पीनोत्तंगपयोधरो
भयहंरापीताम्वरांचिन्नये इति ध्यातामहादेवीपूज
येन्निजशक्तिः ततस्तदशदिकपालान्दृष्टमभंचस
मर्चयेत् भगवन्मामनुवसेयेनाराध्याजगत्सयी मा
यांलक्ष्मीसमुत्तार्यसांलषष्टस्वरालितम् विबुधुक्ते
तदेतेचयोजयेद्दिवल्लभाम् पूर्ववत्स्थापयन्दे
वीसर्वदेववल्लिहरेत् दधिपुक्तभासभक्तंशर्करा
दिसमन्वितम् पेशान्मावलिमादायवारुनेनविशे
ययेत् संपूज्यगन्धपुष्पाभ्यामंत्रेणानेनचार्पयेत्स
र्वदेवाःसिद्धगणागन्धर्वोरगराक्षसाः पिशाचामात
रोयक्षाभूताश्चपितरस्तथा ऋषयोयैःत्यदेवाश्चव
लिंगरुद्रस्तसंयताः परिवार्यमहादेवेतिष्ठंतगिरि
जामपि ततो जयेत्तमहादेव्यामंत्रेमेनेयथेपसितम्
गीतवाद्यादिभिः सद्भिर्विदधान्मंगलक्रियाम् अथि
वासंविधायेत्यपरेऽहिविहितक्रियः सकलैर्विधिव
त्कृत्वायेवंदेवान्प्रपूजयेत् मातृपूजावसोर्डागोह
दिश्राडंसमाचरन् महेशद्वारपालाश्चयजेत्भक्त्या
समाहितः नदीमहावलः कीशवदनोगणनायकः
द्वारपालाः शिवसेने सर्वेशस्त्यागणयः ततो लिं
गसमानीयवेदीरूपोचतारिणीम् माण्डले सर्वतोभ
द्रेस्थापयित्वा शुभासने अष्टभिः कलसैः शम्भूमनुना
अम्बकेणच

स्नापयित्वा च येन भक्त्या षोडशैरुपचारकैः वेदीं च
मूलमंत्रेण तद्वत्संस्थाप्य पूजयन् कृतो जलिपुटः
साधुः प्रार्थयेत् शंकरं शिवम् आगच्छ भगवन् शम्भो
सर्वदेवनमस्कृत पिनाकपाणो सर्वेश महो देवनमो
ऽस्तु ते आगच्छ मन्दिरे देव भक्तानुग्रहकारक भगवन्
सहागच्छ कृपां कुरु नमो नमः मातर्देवि महामाये स
र्वकल्याणकारिणि प्रसीद शम्भुना साधुर्नमस्ते स्तुतु
प्रिये आयाहि वरदे देवि भवनेऽस्मिन् वरप्रदे प्रीता भव
महेशानि सर्वसम्पत्करी भव उतिष्ठ देव देवेशि स्तैः
स्तैः परिकरैः सह सखि निवसतां गोहृ प्रीयेतां भक्त
वत्सलैः इति प्रार्थ्य शिवं देवीं मंगलधनिपूर्वकम्
प्रदक्षिणं विधाये शमकारयित्वा प्रवेशयेत् पाषाण
वनिने गते इष्टकारचितेऽपि वा अथ स्निग्धभागे लिंग
सरोपयेत् मूलमुच्चरन् यावच्चन्द्रश्च सूर्यश्च यावत्
पृथ्वी च सागराः तावदत्र महादेव स्थिरा भवनमोऽस्तु
ते मंत्रेणानेन सदृष्टकारयित्वा सदा शिवम् उत्तरा
ग्रान्तं वेदीमूलेनैव प्रवेशयेत् स्थिरा भव जगदान्नि
स्तुष्टिस्थितं तत्कारिणि यावदित्वा निशानां यो तावदत्र
स्थिरा भव अनेन सदृष्टी कृत्य लिंगं स्पृष्ट्वा पठेदिमम्
व्याघ्रभूताः निशाश्वाश्च गन्धर्वाः सिंघारणाः यत्ताना
गाश्च वेतालाः लोकपाला महर्षयः मातंगी गणनाथा
श्च विस्त्रेस्ता हहस्यन्तिः यस्य सिंहासने युक्ता भूवराः

म.
नि.ते
५१

खेचरास्तथा आवाहयामितं देवं अतमीशानमस्यं
आगच्छ भगवन्नत्र त्रलनिर्मितयेत्रके भुवायभवस
र्वेषां शुभाय च सुखाय च ततो देव प्रतिष्ठोक्तविधिना
स्त्रापयन् शिवम् प्राचयात्मानमानसोपचारैः संपूजयेत्
प्रिये विशेषमर्चं संस्थाप्य समर्च्य गणदेवतां पुनर्या
तामहेशानं पुष्पलिंगोपरि न्यसेत् पाशांकुशपुटाश
किर्यादिसाम्नाः सविन्दुकाः ह्रीं ह्रीं स इति मंत्रेण तत्र प्रा
णान् निवेशयेत् चन्दनागुरुकाशमीरेर्विलिप्य गिरि
जापतिम् यजेत् पाशुक्तविधिना षोडशैरुपचारैः
जातनामादिसंस्कारान् कृत्वा पूर्वविधानवत् समाध्या
सर्वविधिवत् वेश्ये देवीमहेश्वरीम् अम्बुतत्र देवस्य
मूर्तीरष्टौ प्रपूजयेत् शर्वतिलिः समुद्रिष्टाभवोजलमु
दाहता रुद्रोऽग्निरुग्रो वायुः स्यात् भीमशक्राशहि
ता पशोः प्रतिर्पजमानो महो देवः सुधाकरः इशानः
सूर्य इत्येतन्मूत्रयोः शेषकीर्तिताः प्रणवादिनमोक्षे
न प्रत्येकाह्वानपूर्वकम् पूर्वोदीशानपर्यन्तमष्टमूर्तीः
कमादयजेत् इत्यादिदिकपतीनिष्टात्रल्ल्यायाश्चाष्ट
मातृकाः हृषेविता नंगोहादिदद्याद्दीपाद्यसायकः त
तः कृतोजलिर्भक्त्या प्रार्थयेत् पार्वतीपतिम् गृहेऽस्मि
न्करुणासिन्योऽस्थापितोऽसिमयाप्रभो प्रसीद भगव
न्शम्भो सर्वकारणकारण यावत्ससागरापृथ्वीया
वत्शशिदिवाकरो तावदस्मिन् गृहे तिष्ठ नमस्ते पर

मेष्मरा गृहेऽस्मिन् यस्मिन् कस्मापि जीवस्मरणां भवे
 त् न तत्तत्पापैः प्रलिप्येऽहं प्रसादात्तव भुज्जटे ततः
 प्रदत्तिणी कृत्य नमस्कृत्य ग्रहं व्रजेत् प्रभाते पुनरा
 गत्य स्नापयेच्चन्द्रशेखरम् शुभेः पंचामृतैः स्नानं प्र
 यमं प्रतिपादयेत् ततः सगन्धितोषाणां कलसैः श
 तसंख्यकैः संपूज्य तं यथाशक्त्या प्रार्थयेत् भक्तिभा
 वतः विधिहीने क्रियाहीने भक्तिहीने यदर्थितम् स
 म्पूर्णं मस्तु तत् सर्वं तत् प्रसादात्तु मापते यावच्चन्द्र
 सूर्यश्च यावत् पृथो वसागराः तावत्मेकीर्तिरत
 लालोके तिष्ठत् सर्वदा नमस्तुताय रुद्राय पिनाक
 वरधारिणे विस्मृते नन्दसूर्यायै रक्षिताय नमो नमः
 तत्तत्तु दत्तिणां दत्ताभोजयेत् कोलिकान् द्विजान् भ
 ल्यैः पेष्येन्मवा सोभिर्दरिद्रान् परितोषयेत् प्रत्यहं पूज
 येद्देवं यथाविभवमात्मनः स्थावरं शिवलिंगं तत्तत्क
 दापि विचालयेत् अचलस्य शालिङ्गस्य प्रतिष्ठा कथि
 तेति ते संक्षेपात्परमेशानि सर्वांगमसमुद्भवा ॥
 श्रीदेव्युवाच यद्यकस्माद्देवतानां पूजावाधो भवेद्दि
 भो विधेयेतत्र किं भक्तैस्तैस्तैस्तथा यत्ततः अपूजनी
 या कौर्दीर्घैर्भवेद्युर्देवमूर्तयः तज्जावाकेन दोषेण त
 उपायश्च भण्यताम् श्रीसदाशिव उवाच एकाहम्
 च्छुनावायेद्दिगुणं देवमर्चयेत् दिनद्वये तद्दिगुणं
 तद्द्वैगुणं त्रये ततः सप्तमासपर्यन्तं यदि पूजानस

५५
 ५५

मः
नि तं
५१

मवेत् नदाष्टकलेसेदेवंस्नापयितायजेत्सुधीः
एमासात्परतोदेवंप्राक्संस्कारविधानतः पुनःसं
स्कृतं कृत्वा पूजयेत् साधकाग्रणीः खण्डितं स्फुटितं भ
ग्नं देवं तोये विसर्जयेत् पतितं दुष्टं भूभ्यां दोनं देवं पूज
येत् बुधः हीनांगं स्फुटितं भग्नं देवं तोये विसर्जयेत् स
र्पादिदोषदुष्टं तं संस्कृत्य पुनरर्चयेत् महापीठैः नादि
लिंगे सर्वदोषविवर्जिते सर्वदा पूजयेत् तत्र स्वं स्वमिष्टं स
खाप्तये यद्दयत् एष्टं महामाये नृणां कर्मानुजीविना
निःश्रेयसारतत्सर्वं सविशेषं प्रकीर्तितम् विना कर्म
न तिष्ठति तणाडिमपि देहिनः अनिच्छन्तोऽपि विवशाः
कृष्यते कर्मवायुना कर्मणा सखमश्रुतिडः खमश्रुति
कर्मणा जायेते च प्रलीयस्ते वर्तेते कर्मणो वशात् अ
तो बह्विधं कर्म कथितं साधनालितम् प्रवृत्तयेऽल्प
वोधातां दुष्टैः हितनिवृत्तये यतो हि कर्मादिविधेषु
भमेव च अशुभात् कर्मणो यांति प्राणिनस्त्री व्रयातना
म् कर्मणोऽपि शुभादेवि फलेष्वाप्तकचेतसः प्रयो
गायात्पुत्रैः कर्मशृङ्खलये विताः यावन्नतीय
ते कर्म शुभं वा शुभमेव वा तावन्न जायते मातो
नृणां कल्पशतैरपि यथा लोहमयैः पाशैः पा
शैः स्वर्णमयैरपि तथा वडो भवे जीवः कर्म
भिश्चाशुभैः शुभैः :: :: :: :: :: ::
:: :: :: :: :: :: :: :: :: ::

कुर्वाणः सततं कर्म कृत्वा कष्टशताम्यपि तावन्नलभ
ते यो संयावत् ज्ञानं न विन्दति ज्ञानं तत्र विचारेण नि
ष्कामेणापि कर्मणा जायते तीर्णतमसां विडम्बानिर्म
लात्मनाम् ब्रह्मादिदृष्ट्या पश्यंतं मायया कल्पितं जगत्
सत्यमेकं परं ब्रह्म विदित्वैवं सखी भवेत् विहाय नाम
रूपाणि निम्नं ब्रह्मणि निश्चले परिनिश्चिततत्त्वोयः सः
मुक्तः कर्मवन्धनात् न मुक्तिर्ज्ञेय न डोमात् उपवास
शतैरपि ब्रह्मेवाहमिति ज्ञात्वा मुक्तो भवति देहभृत्
आत्मा सात्वी विभुः पूर्णः सत्योऽद्वैतः परात्परः देहस्थोऽ
पि न देहस्थो ज्ञात्वा वैवं भुक्तिभाग भवेत् बालक्रीडनवत्
सर्वरूपनामादिकल्पनम् विहाय ब्रह्म निष्ठोयः स
मुक्तो नात्र संशयः मनसा कल्पिता मूर्तिर्नृणां चेतो
तसाधनी स्वप्नलयेन राज्ञेन राजानो मानवास्तदा म
ल्लिलाया तदावादिनूत्तवीश्वरबुद्धयः क्लिष्टं तत्त
पसा ज्ञानं विना मोक्षं न याति ते आहारसंयमक्लिष्टा
यथेष्टाहारतृणिलाः ब्रह्मज्ञानविहीनाश्चेन्निष्कृतिं
ते ब्रजंति किम् वायुपर्णकणा तोयव्रतिनो मोक्षभाषि
नः संति चेत्पगा मुक्ताः पशुपतिजले चराः उत्तमो ब्र
ह्मसद्भावो ध्यानभावंतमध्यमः स्तुतिर्जयोऽथ मोभा
वो वहिः पूजायमायमा योगो जीवात्मनो रेकं पूजनं
सेवकेशयोः सर्वं ब्रह्मेति विडम्बो न योगो न च पूजनम्
ब्रह्मज्ञानं परं ज्ञानं यस्य चित्ते विराजते किंतु स जपय

म.
नि. तं
५३

ज्ञायेत्सुपोभिर्नियमव्रतैः संप्रविज्ञानमानन्दमेकं
ब्रह्मेति पश्यतः स्वभावात्ब्रह्मभूतस्य किं पूजा ध्यान
धारणानपायेनैव सकृत्तेन स्वर्गो न पुनर्भवः नापि ध्ये
यो स वा ध्यात्वा सर्वं ब्रह्मेति ज्ञानतः अयमात्मा सदा मुक्तो
निरलिप्तः सर्ववस्तुषु किंतु स्पष्टवन् न कस्मात्मुक्तिमि
च्छेति दुर्द्विषः स्वमायारचितं विश्वमवितर्कं सुरैरपि
स्वयं विराजते तत्र प्रविष्टः प्रविष्टवत् वहिरेतयथा
काशं सर्वेषामेव वस्तुनाम् तथैव भातिसदृशो आत्मा
साक्षी स्वरूपतः न वा ल्पमस्ति ब्रह्म तं नात्मनो यो वने
जनुः सदैक रूपश्चिन्मात्रो विकारपरिवर्जितः जन्म
यो वनवाडिकं देहस्येव न चात्मनः पश्यन्तोः पिन प
श्यन्ति माया प्राकृत बुद्धयः यथा शरावतो यस्थ रवि
पश्यन्तानेकधा तथैव मायया देहे बहुधात्मानमी
तते यथा सलिलवाचलं मत्स्येते तद्गते विधौ तथैव
बुद्धेऽश्वा वलं पश्यन्त्यात्मन्यको विदः चटस्थं घाटं शब्दो
मद्ये भग्नेऽपि तादृशम् नष्टे देहे तथैवात्मा समरूपो
विराजते अज्ञानमिदं देवि परं मोक्षैकसाधनम् जा
नन्निहैव मुक्तः स्यात् सत्यं सत्यं न संशयः न कर्मणा
विमुक्तः स्यान्न संतप्य धनेन वा आत्मनात्मानमाज्ञाय
मुक्तो भवति मानवः प्रियो शांतेव सर्वेषां नात्मनोऽस्य
परं प्रियम् लोकेऽस्मिन्नात्मसम्बन्धात् भवेत्यप्ये प्रियाः शि
वे ज्ञानं तेयं तथा ज्ञाता त्रितयं भाति मायया विचार्यमा

लोचितये आत्मे वैकोऽवशिष्यते ज्ञानमात्मेव चि
द्रूपो ज्ञेयमात्मेव चित्तमयः विज्ञाता स्वयमेवात्मा यो
ज्ञानाति स आत्मवित् एतत्ते कथितं ज्ञानं साक्षात्
वाणकारणम् चतुर्विधावभूतानामेतदेव परं यत्
श्रीदेवुवाच द्विविधावाग्भो प्रोक्तो गार्हस्थो भेदकं
तथा किमिदं श्रूयते चित्रमवभूताश्चतुर्विधाः श्रुत्वा
वेदितुमिच्छामि तत्तत्कथय प्रभो चतुर्विधावभूता
नालक्षणं स विशेषतः ब्रह्ममंत्रोपासका ये ब्राह्मण
एतद्विद्यादयः गृहाश्च मेव संनोऽपि ज्ञेया स्ते यत
यः प्रिये पूर्णाभिषेकविधिना संस्क्रान्ता ये च मानवाः
शैवावभूतास्ते ज्ञेयाः पूजनीयाः कुलाच्चिते ब्रह्माव
भूताः शैवाश्च स्वाश्रमाचारवर्तिनः विद्वद्भ्यः सर्वक
र्माणि मनुदीरितवर्त्मना विना ब्रह्मार्पितचैतेशा
चक्रार्पिते विना निषिद्धमन्त्रे तोयं च न गृहीयुः क
दाचन ब्रह्मावभूतकौलानां कौलानां सभिषेकि
णाम् प्रागेव कथितो धर्मश्चाचारश्च वरानने स्त्री
नं सत्प्राशनं पानं दानं च दाररक्षणम् सर्वमागम
मार्गेण शैवब्राह्मावभूतयोः उक्तावभूतो द्विविधः
पूर्णः पूर्णविभेदतः पूर्णः परमहंसाख्यः परब्राह्म
परः प्रिये कृतावभूतसंस्कारो यदि स्यात् ज्ञानडवत्तः
तदा लोकालयेति पुत्रात्मानं सत्तशोथं यत् रतेन
स्वजातिविद्भेदं कुर्वन् कर्माणि कौलवत् सदा ब्र

94

लपरोभूतासाधयेत्ज्ञानमुत्तमम् ॐ तत्सत्संभ्रमं
 चार्थसोऽहमस्मीति विज्ञयन् कुर्यादात्मोचितं कर्म
 सदा वैराग्यमाश्रितः कुर्वन्कर्मणा सत्कौनलि
 नीदलनीरवत् यजेतात्मनमुडत्तत्त्वज्ञानविवेक
 तः ॐ तत्सदिति मंत्रेण यो यत्कर्म समाचरेत्
 हृष्यो वा पुदासीने तस्याभीष्टाय तद्भवेत् जपो होमः
 तिष्ठा च संस्काराश्च विलाः क्रियाः ॐ तत्सत्संभ्रमं
 स्मृताः सम्पूर्णः सूर्ये संशयः किमन्येव ह भिर्मंत्रैः कि
 मन्येभुरि साधनेः ब्राह्मणा तेन मंत्रेण सर्वकर्मणि
 साधयेत् सखसाध्यमवाहस्यं सम्पूर्णफलदायकं
 नास्तेतस्मात्सहामंत्रा उपायांतरमसि के पुरः प्रदेशे
 देहे बालि विज्ञाधारयेदिमम् गेहस्तस्य महातीर्थं
 देहः पुण्यमयो भवेत् निगमागममंत्राणां सारात्
 सारतरो मनुः ॐ तत्सदिति देवेशितवाये सत्यमी
 रितम् ब्रह्मविस्ममहेशाने भिज्ञाता लुशिरः शिखाः
 प्राड्भूतोऽयमो तत्सत्सर्वमंत्रोत्तमोत्तमः च तत्
 विधाना मत्रानामन्येषा पिवस्तनाम् मंत्रान्यैः शोध
 नेनालं स्याच्चेदेतेन शोधितम् पश्यन् सर्वत्र सद्रूपं
 जपेत्तत्सन्महाननुम् स्वच्छाचारः सुदचितः सप
 वधुविकौलगाट् जपादस्य भवेत्सिद्धा मुक्तः स्याद
 र्थचिन्तनात् साक्षाद्ब्रह्म समो देही साधमेने जपन्
 मनुम् त्रिपदोऽयमहामंत्रः सर्वकारणकारण साधना

दस्यमंत्रस्य भवेत्तत्संजयः स्वयम् युग्मायुग्मपदं
वापि प्रत्येकपदमेव वांजयेत्तस्य मंहशानि साध
कः सिद्धिभाक भवेत् शैवावभूतसंस्काराविभूता
खिलकर्मणः नापि देवेन वापि त्रेतायुक्तेः पि
कारिता चतुर्णामवभूतानां तुरीयो हंस उच्यते त्रयो
मेयोगभोगाद्याभुक्ताः सर्वे शिवेयमाः हंसो न कु
र्यात्स्त्रीसंगेन वा यातुपरिग्रहम् प्रारब्धमश्रु
विहरे त्रिषेधविधिवर्जितः तज्जेत स्वजातिविह
निकर्माणि ग्रहमेधिनाम् तुरीयो विचरेत्तौली
निःसंकल्पो निरुद्यमः सदात्मभावसंतुष्टः शोक
मोहविवर्जितः निर्निकेतस्तितितः स्वात्रिः शंको
निरुपद्रवः नाप्येण भक्ष्येयानां न तस्य ध्यानथा
रणा भुक्तो विरक्तो निर्द्वन्द्वो हंसाचारपरो यतिः इ
ते कथिते देवि चतुर्णां कुलयोगिनाम् लक्षणं
सविशेषेण साधूनां मतस्वरूपात् एतेषां दर्श
नस्पर्शादालापात्परितोषणात् सर्वतीर्थफला
वाप्तिर्जायते मनुजत्मनाम् एथिद्योगानि तीर्थानि
पुण्यतेशाणियानि च कुलसम्प्राप्तिनो देहे संतिता
निसदाप्रिये ते धन्यास्तैस्तु कृतार्थाश्च ते पुण्यास्तैस्तु
ताधराः वैरविताः कुलद्रव्यैर्मानवैः कुलसाधकः
अशुचिर्यातिशुचितामस्पृश्यः स्पृश्यतामियात् अभ
त्यमपि भ्यस्तस्यात्येषां संस्पर्शमात्रतः किराताः पापि

म.
नितं.
५५

नःक्रुःप्रलिदायवनाखलाः शुद्धेतिथेसांमंस्पर्शा
नान्विनाकोःन्यमर्चयेत् कुलतत्रैःकुलद्रव्यैःको
लिकान्कुलयोगिनः येऽर्चयंतिसकृद्भक्त्यातेऽपि
ज्यामहीतले कौलधर्मात्परोधर्मानास्तेवकमला
नने अंतजोऽपियमाश्रित्यपूतःकौलयदेवजेत् करि
पादेविलियंतेसर्वप्राणिपदायथा कुलधर्मानिम
ज्जेतिसर्वधर्मास्तथाप्रिये अहोपुण्यतमाःकौलास्ती
र्थरूपाःस्वयंप्रिये येपुनस्तात्समस्त्यान्स्नेह्यप
त्तपामगान् गंयायांपतिताम्भोसियोतिगंगेयतांय
था कुलाचारेविशंतोऽपिसर्वगच्छातिकौलातां यथा
एवगतंवारिनष्टयकभावमामुयात् तथाकुलामुधो
मशानभवेयुज्जनाःएथक् विप्रायंत्यजपय्यंताद्विप
दायेऽत्रभूतलो नेसर्वैःस्मिन्कुलाचारेभवेपूरयिका
रिणाःआहताःकुलधर्मैःस्मिन्नेभवेतिपरंमुखाःस
र्वधर्मापरिभ्रष्टास्तेगच्छन्त्यधर्मागतिं प्रार्थयंतिकुला
चारंयेकेचिदपिमानवाः तान्वंचयन्कुलीनाःपिरोर
वंनरकंज्जेत् वाएसालेयवनेनीचंमत्वास्तियमवज्जया
कौलेनकुर्यात्तयःकौलःसोऽधर्मायात्यधोगतिं शता
भिषेकात्तयत्पुण्यपुरश्चाराणांतैरपि तस्मात्कोटि
एंपुण्यमेकस्मिन्कौलिकेकृते येयवर्णाःसितोसेति
यदयडर्ममुपाश्रिताःकौलाभवेतस्तेपाशेमुक्तायोतिपरं
पदम् शैवधर्माश्रिताःकौलाःतीर्थरूपाःशिवात्मकाः

स्नेहेन प्रदया प्रेमणा पूज्या मायाः परस्परम् बहूना
त्रकिमुक्तेन तवाग्ने सत्यमुच्यते भवाधितरणि सतः
कुलधर्मो हि नापरः छिद्येते संशयाः सर्वे लीयेतेषा
पसंचयाः दस्येते कर्मजालानि कुलधर्मनिषेवणात्
सत्यव्रता ब्रह्मनिष्ठाः कृपणा ह्यमानवान् पावयेति
कुलाचारे स्नेहाः कौलिकोत्तमाः इति ते कथिते देवि
सर्वधर्मविनिर्णयम् महानिर्वाणं तत्र स्पृष्ट्वोर्लो
कपावनम् यद्देष्टुं एषा त्रित्यं प्रावयेद्वापि मानवान्
सर्वपापविनिर्मुक्तः सोऽन्ते निर्वाणमाप्नुयात् सर्वा
गमानां तंत्राणां सारात्सारं परात्परम् तंत्रराजमि
दं ज्ञात्वा जायते सर्वशास्त्रवित् किंतु सतीर्थभ्रमणैः
किं यज्ञैर्जपसाधनैः जानन्नेतन्महातंत्रं कर्मपाशे वि
मुच्यते सविज्ञः सर्वशास्त्रेषु सर्वधर्मविदो वरः स ज्ञा
नी ब्रह्मवित् साधुर्य एतद्देविकालिके अलं देवैः पुराणै
अस्मृतिभिः संहितादिभिः किमन्येर्वह भिक्षुत्रेह
वेदं सर्वविद्देवत् आसीद्गुप्ततमं यत्ते साधने ज्ञान
मुत्तमम् तव प्रश्नेन तंत्रैः स्मिन्तत्सर्वं सप्रकाशितं
यथा त्वं ब्रह्मणः शक्तिर्मम प्राणायिकाय मरुतानि
र्वाणं तंत्रं मे तथा जानीहि सुव्रते यथानगेषु हिमवा
न्तारकास्ययाशशी भास्वान्तेजः सुतंत्रेषु तंत्ररा
जमिदं तथा सर्वधर्ममयेतंत्रं ब्रह्मज्ञानैकसाधने
पठित्वा पाठयित्वापि ब्रह्मज्ञानी भवेन्नरः विद्यते यस्य

म-
नितं
५६

१७

भवने सर्वतंत्रोत्तमोत्तमम् नतस्ववेशे देवेशि पशु
भवति कर्हि वित् अज्ञानतिमिरान्योऽपिः मूर्खः कर्म
जडेऽपि वा शृण्वन्नेतन्महातंत्रं कर्मवन्वादिमुच्य
ते एतन्नेत्रस्य परमं श्रवणं पूजने तथा वन्दने परमे
शानि ह्यणो कैवल्यदायकम् उक्तं बह्विधं तंत्रमेकै
काख्यानसंयुतम् सर्वधर्मान्वितं तंत्रं नातः परतरं
कचित् पातालचक्रं भूचक्रं ज्योतिश्चक्रं समन्वितम्
पराङ्मुखं स्पृशेति स सर्वज्ञो न संशयः पराङ्मुखं
तंत्रं यमेनं जानन्नरो भवेत् त्रिकालवार्ता त्रैलोक्यवृ
त्तांतं कथितं तन्मः संतितं त्राणि बहुधा शास्त्राणि वि
विधान्यपि महानिर्वाणतंत्रस्य कलां नार्हति सोऽङ्गी
म् महानिर्वाणतंत्रस्य माहात्म्यं किं ब्रवीमि ते विदि
ते तन्महातंत्रं ब्रह्मनिर्वाणमाश्रयात् ॥
इति श्रीमहानिर्वाणतंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमे सर्वधर्म
निर्णयसारिणी मदाद्यासदाशिवसेवादेष्टवकाण्डे
शिवलिंगस्यापनचतुर्विधावभूतविवरणकथने
नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ सं. १५ ४८ श्रीनगरे लिखम्

३.१५८

